

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií, Katedra veřejné a sociální politiky

Diplomová práce

2018

Bohuslav Pernica

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií, Katedra veřejné a sociální politiky

Bohuslav Pernica

**Vlivová struktura a problém korupce
v obchodu s vojenským materiálem v České
republice**

Diplomová práce

Praha 2018

Autor práce: **Bohuslav Pernica**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Pavol Frič, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2017/2018

Bibliografický záznam

PERNICA, Bohuslav. *Vlivová struktura a problém korupce v obchodu s vojenským materiálem v České republice*. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, Katedra veřejné a sociální politiky. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Pavol Frič, Ph.D.

Abstrakt

Práce *Vlivová struktura a problém korupce v obchodu s vojenským materiálem v České republice* se s odkazem na vytvoření vojenskoprůmyslového komplexu A. Čepičkou na počátku 50. let 20. století v Československu (v českých zemích) zabývala otázkou existence této struktury v ČR po roce 1993 a výskytem institucionalizované korupce v obchodu s vojenským materiálem na Ministerstvu obrany ČR v období po roce 1994, kdy byla schválena první koncepce výstavby Armády ČR a byl schválen první akviziční plán pro období let 1995–2005. Cílem této práce se stalo ověření hypotézy o výskytu vojenskoprůmyslového komplexu v ČR (vyskytuje-li se tato struktura v české společnosti a ekonomice vůbec, a pokud ano, v jakém rozsahu) a určení stadia korupce v odvětví obrany ČR v případě pořizování/obchodu s vojenským materiálem ze strany Ministerstva obrany ČR. Takto se práce snažila ověřit dvě hypotézy ve znění – H1 „vojenskoprůmyslový komplex v České republice existuje“ a H2 „korupce v pořizování/obchodu s vojenským materiálem v České republice dosáhl stadia systémové korupce.“ S využitím komparativní analýzy srovnávající podmínky vzniku vojenskoprůmyslového komplexu v USA a ČR v osmi atributech byla první hypotéza prokázána sice jako nepravdivá, nicméně s odkazem na předražování vojenských zakázek a korupci kolem nich nebylo možné přijmout její alternativu, tedy že v ČR se vyskytuje zbrojní intervencionalismus umožňující kontrolovat cenu a omezovat korupci. S odkazem na komplikovanost a nepřehlednost identifikované vlivové struktury oproti tzv. železnému trojúhelníku vytvářejícím v USA vojenskoprůmyslový komplex, byla tato struktura označena jako český pentagon. Pravdivost hypotézy H2 nebyla zcela prokázána – stadium korupce na Ministerstvu obrany odpovídá systémové korupci. K ověření H2 byla použita případová studie pořízení kolových obrněných transportérů kryjící období let 1994–2017 využívající dříve odvozený aparát: strukturálního modelu

AAA (aréna, aktéři a agenda) čítajícího přes 60 aktérů, modelu zanořování a vynořování sociálního problému nedostatečných vojenských výdajů umožňujícího analyzovat otázku modernizace ozbrojených sil ČR cestou pořizování vojenského materiálu v kontextu požadavku zvyšovat vojenské výdaje ČR na 2 % HDP a aparát modelu fázování korupční transakce ukazující činnost klíčových aktérů způsobujících korupci při pořizování vojenského materiálu. Vedle rozboru časových řad a využití arénových modelů práce konfrontuje výsledky výzkumů veřejného mínění vztahující se ke korupci prováděnými od počátku existence samostatné ČR CVVM ve výzkumu *Naše společnost* a Ministerstvem obrany ČR v jeho výzkumu *Armáda a společnost/veřejnost* s postoji ministerstva k výskytu korupce a hodnocení současného stavu jejího rozšíření, které byly získány použitím přístupu entometodologie. Šlo o dotazování se ministerské byrokracie podle zákona č. 106/1999 Sb., *o svobodném přístupu k informacím*, a to bez vysvětlení důvodů jednotlivých žádostí, ani účelu využití odpovědí pro potřeby výzkumu. Vzhledem k tomu, v době zpracování práce bylo prostředí Ministerstva obrany ČR již pro autora nepřístupné, bylo pro analyzování prostředí, ve kterém pracuje ministerská byrokracie, použito interních neutajovaných dokumentů nashromážděných během služby na Ministerstvu obrany ČR a zpravodajských článků dostupných na českém internetu a textů zveřejněných v resortním časopise *A-report*, které nejenom umožňují zdokumentovat chronologii událostí, ale také umožňují jejich aktérům událostí prezentovat jejich agendu, cíle a postoje v situacích vyvolaných danou událostí.

Abstract

The thesis *Higher Circles in Defence Sector and Corruption in Defence Materiel Procurement in the Czech Republic* deals with the question of presence of military-industrial complex (MIC) in the Czech society and economy after than more 65 years its constitution in Czechoslovakia by communist defence minister A. Čepička. His effort was initiated by a confidential wish expressed by J. V. Stalin in 1951 within a political meeting with defence ministers newly established people's republics in East Europa. Due to fact that MIC is usually linked with corruption, the thesis deals with the issue of corruption in acquisition of defence materiel; in particular, after 1994 when the first design of building-up the Czech military power was adapted as well as the first acquisition plan of military materiel was introduced for the next 10 years. So, the aim of the thesis is to verify the theory MIC's presence in the Czech Republic and to diagnose the stage of corruption in acquisition of military materiel at the Ministry of Defence. Author scrutinised the validity of two hypotheses: (H1) *the MIC is in the Czech Republic omnipresent* and (H2) *the corruption in acquisition of military materiel at the Ministry of Defence is the stage of systemic corruption*. With application of comparative analysis comparing the Czech Republic and the United States by eight attributes, the hypothesis H1 was disproved. On the other side, the alternative to H1 could not been accepted. Due to fact that a deal of the Czech military tenders is overpriced, the structure affecting the acquisition of military materiel cannot be named as acquisition interventionism. This structure, more complex than iron triangle, was termed as the Czech pentagon. On the contrary, the hypothesis H2 has been proved as to be true in part. The case study of acquisition of troop carriers was employd in order to identify 12 systemic corruption indicators. Although started in 1994, tThis transaction is still continuing. In order to examine the H2 hypothesis in the Czech environment, three analytical models has been developed. The first model (the Arena-Actors-Agenda model) focused upon structure of actors, their agenda and mutual interactions within the arena of determination of military needs. The second model (the arena model of life-cycle of social problem of armed forces modernisation within NATO) presented the vitality of the question of 2-pct-GDP commitment allotted to defence and military power in seven hierarchical arenas. The last model focused upon organization of corrupt transactions by iron triangle. Such transactions comprise overpricing, surplus of military materiel, enforcing of dependency on suppliers, protraction of development projects,

etc. In order to present the problem in a scientific way, author employs statistics, in particular, time series analysis. Besides, a deal of polls on corruption topic as social problems in the Czech society is presented and confronted with the position of the Ministry of Defence obtained by correspondence with the ministry in accord with law on free access to information in the public sector. This approach might be considered as a part of ethnomethodology. As a former carrier soldier and ministerial clerk, author puts into service his fund of unclassified internal documents collected during his carrier. Moreover, behaviour of actors is documented by wide quotations from public sources accessible on World Wide Web as well as from the ministerial magazine A-report. Regarding suggestions on controlling the corruption in acquisition of military materiel, author does not provide any suggestion on tackling the systemic corruption at the Ministry of Defence.

Klíčová slova

vojenskoprůmyslový komplex, zbrojní intervencionalismus, obchod s vojenským materiálem, systémová korupce, odvětví obrany, arénový model sociálního problému, železný trojúhelník, transformační anomie

Keywords

military-industrial complex, armaments industry interventionism, military materiel trading, systemic corruption, defence sector, arena model of social problems, iron triangle, transformation anomy

Rozsah práce: 250 tisíc znaků s mezerami.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30. dubna 2018

Bohuslav Pernica

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu práce doc. PhDr. Pavlu Fričovi, Ph.D. za mentorování mé diplomové práce a možnost absolvovat jeho kurs věnovaný teorii a praxi sociálního problému. Rád bych také poděkoval bývalému ministru obrany ČR, bývalému náměstkovi generálního tajemníka NATO pro obranné plánování a mimořádnému a zplnomocněnému velvyslanci ČR při NATO Jiřímu Šedivému, MA., Ph.D. za možnost nahlédnout pod pokličku řízení obranných zdrojů na Ministerstvu obrany ČR v době, kdy jsem pracoval jako jeho poradce, a získat tak skutečnou inspiraci pro tuto kvalifikační práci. Na závěr chci poděkovat PhDr. Antonínovi Raškovi za to, že mi věnoval tři metry neroztříděného archívu po PhDr. Miroslavu Purkrábkově, CSc. a přivedl mě tak ke studiu Veřejné politiky.

Institut sociologických studií, Katedra veřejné a sociální politiky

Teze diplomové práce Vlivová struktura a problém korupce v obchodu s vojenským materiálem v České republice

Jméno studenta/studentky: Bohuslav PERNICA

Název v jazyce práce: Vlivová struktura a problém korupce v obchodu s vojenským materiálem v České republice

Název v anglickém jazyce: Higher Circles in Defence Sector and Corruption in Defence Materiel Procurement in the Czech Republic

Klíčová slova: vojenskoprůmyslový komplex, vojenský materiál, NATO, Česká republika, korupce

Klíčová slova anglicky: military industrial complex, military equipment, systemic corruption, arms trade, Czech Republic

Akademický rok vypsání: 2016/2017

Jazyk práce: český

Typ práce: diplomová práce

Ústav: Katedra veřejné a sociální politiky

Vedoucí/školitel: doc. PhDr. Pavol FRÍČ, Ph.D.

Obor práce: Veřejná a sociální politika

A. vymezení výzkumného problému

Vzhledem ke skutečnosti, že v rozporu s očekáváním vztaženým ke zkušenostem z 1. světové války USA po 2. světové válce své ozbrojené síly nedemobilizovaly, ba naopak pokračovaly ve zvyšování vojenských výdajů i v době míru, když vojenské výdaje z 5 % HDP na konci 2. světové války vystoupaly až na 13 % HDP na začátku 50. let 20. století (SIPRI 2016), staly se otázky „nerozpuštění“ struktur určených k vedení války a jejich vliv na politiku USA předmětem zájmů amerických sociologů. V logice „Guns-and-Butter“ modelu formulovaného jako novinářská zkratka během 1. světové války (Kohler-Hausman, 2015) pro situaci rozhodování mezi alokací vzácných ekonomických zdrojů na vojenské a nevojenské cíle veřejném politice docházeli mnozí z představitelů tehdejší intelektuální elity k závěru, že taková rozpočtová politika, ze které má prospěch jen úzká skupina aktérů, je ve skutečnosti proti zájmům amerického lidu a demokracie samotné. V tomto období proto dochází k formulaci základů teorie civilně-vojenských vztahů (Huntington, 1957) a ke zkoumání sociálních struktur, ve kterých se snoubily zájmy politických, vojenských, úřednických, odborových, samosprávných a průmyslových elit, jež bránily přesměrování zdrojů z oblasti vojenské politiky do sociální oblasti pro potřeby řešení sociálních problémů té doby (Baack-Ray, 1985).

Těmito sociálními strukturami se systematicky zabýval Mills (2000) a Dwight D. Eisenhower je v roce 1961, ve své řeči na rozloučenou s úřadem prezidenta, pojmenoval jako vojensko-průmyslový komplex (Pavelec, 2010: 95-97). Pozdější sociologové potvrzovali existenci této struktury a lze hovořit o tom, že vojensko-průmyslový komplex se stal sociálním problémem v konstruktivistickém pojetí, neboť toto téma se stávalo opakovaně předmětem zájmů sociálních věd, jak lze doložit např. pracemi: Sydney (1970), Adams (1981), Wehrle (2003), Hartung (2012), Swanson (2013), McCartney & McCartney (2015). Pod tlakem veřejné debaty o výši vojenského rozpočtu během 60. let 20. století došlo v USA nakonec k přijetí prvních pravidel pro regulaci chování aktérů tvořících tuto strukturu, a to směrem ke zvýšení transparentnosti a kontrolovatelnosti těchto aktérů. (Larson 1972; Bause, 1974; Noone, 1978)

Socialistické státy organizované pod vlajkou Varšavské smlouvy, i když ve své podstatě musely díky 5–10 % HDP (Fučík, 2000) dlouhodobě vydávaných na vojenské účely řešit stejný „Guns-and-Butter“ problém jako státy NATO, existenci vojensko-průmyslového komplexu nepřiznávaly. Bylo tak s odkazem na odlišnost polity (absence soukromého vlastnictví) od demokratických států s tržní ekonomikou. Proto byla existence této struktury, prostřednictvím které dochází k nepřímé privatizaci státní (vojenské) moci a která generuje nedůvěru vůči demokratické vládě, předmětem tehdejší propagandy, jak dokládají publikace od Hraběho (1976a, 1977). V případě Československa byla problematika vojensko-průmyslového komplexu standardní součástí kritiky buržoazní sociologie armády (Hrabě 1977, 1985). Společenské a sociální změny, ke kterým došlo Československu a České republice v 90. letech 20. století v důsledku ztráty vedoucí úlohy komunistické ideologie a započetí komplexní sociální a ekonomické přestavby polity České republiky směrem k tržní, liberální a otevřené ekonomice s menšinovou účastí státu a pluralitní demokratické společnosti založené na soutěži politických stran otevřely možnost etablování vojensko-průmyslového komplexu také v České republice. Doposud, pravděpodobně vlivem marginalizace velikosti a významu ozbrojených sil ve společnosti a ekonomice (od roku 1990 zmenšení z 200 tis. vojáků na 20 tis. vojáků v roce 2016, redukce vojenských výdajů z 5 na 1 % HDP, rozpuštění paramilitárních organizací jako byl SVAZARM), však tato struktura nebyla předmětem systematického výzkumu, s výjimkou tematiky privatizace bezpečnosti, např. Pernica (2011a).

Sociální jevy spojované s existencí vojensko-průmyslového komplexu přitom mají charakter sociálních problémů, a to ať v pohledu pozitivistických teorií sociálních problémů, např. mezinárodní korupce při nákupu vojenského materiálu, neregulovaný lobbying mající povahu systémové a systematické korupce, např. Feinstein (2011), parazitování na veřejných rozpočtech domácími firmami v podobě předražování a neúměrného prodlužování jedinečných projektů, např. Enthoven-Smith (2005), anebo v pojetí konstruktivistických teorií, kde se vojensko-průmyslový komplex účastní ovlivňování výše vojenského rozpočtu (Pernica, 2011b) a kalkulace vojenských požadavků na modernizaci armády předkládaných ke schválení politickým elitám (Pernica, 2011c). To vše často v utajení před veřejností a ve spolupráci s politickými stranami. Česká republika přitom v důsledku svého rozhodnutí zajišťovat svou vnější bezpečnost jako součást Severoatlantické aliance je nucena přezbrojit své ozbrojené síly ze standardů Varšavské smlouvy na standardy NATO, tj. modernizovat ozbrojené síly, což se neobejde bez nutnosti zvyšovat vojenské výdaje. Přitom studie vztahu vojenských výdajů a korupce ukazují, např. Gupta et al (2001), Tagarev (2010), že s rostoucími vojenskými výdaji roste riziko a výskyt korupce v odvětví obrany. S ohledem na závazek politických stran zvyšovat do roku 2020 výdaje ministerstva obrany z 1 na 1,4 % HDP lze předpokládat, že závažnost i aktuálnost problému potřeby regulovat vojensko-průmyslový komplex dále poroste. To nabízí i možnost např. v rámci vládního protikorupčního boje implementovat prověřené politiky z USA zaměřující se na regulaci vojensko-průmyslového komplexu. To si však na jedné straně vyžaduje specifikaci (operacionalizaci) vojensko-průmyslového komplexu v reáliích České republiky jako jedné ze sub-arán komplexní bezpečnostní veřejné politiky, a na druhé straně je pak třeba poznat specifikaci interakcí, jednání, agend, zájmů účastníků této arény. Toto je výchozí předpoklad pro případné další studie dopadu problému, např. odhad velikosti korupce při obchodu s vojenským materiálem v rámci ekonomických nákladů korupce v „Guns-and-Butter“ modelu apod.

Hlavním cílem diplomové práce je identifikovat strukturu a mechanismus fungování vojensko-průmyslového komplexu v institucionálních, politických, ekonomických a právních reáliích České republiky a možností regulace této struktury v podobě regulace jeho aktérů, a to s cílem minimalizace korupce při obchodu s vojenským materiálem.

B. Cíle diplomové práce (jejich přímá souvislost s formulovaným výzkumným problémem)

Prvním dílčím cílem práce je operacionalizace pojmu vojensko-průmyslový komplex v reáliích České republiky do takové míry rozlišení, které umožní analyzovat jeho strukturu a mechanismy fungování a také možnosti jeho regulace podle politik osvědčených v zahraničí, např. USA, tak, aby docházelo k minimalizaci výskytu korupčního rizika (systémové korupce).

Druhým dílčím cílem práce je stanovit (odhad) aktuálního stupně závažnosti korupce při obchodu s vojenským materiálem v České republice, tj. zda korupce s vojenským materiálem v České republice nevykazuje symptomy systémové korupce (Langer 2014).

Třetím dílčím cílem práce je definování regulačních opatření, které s ohledem na povahu, strukturu, motivaci a vliv aktérů českého vojensko-průmyslového komplexu budou omezovat riziko systémové korupce v obchodu s vojenským materiálem.

C. Výzkumné otázky

- Vojensko-průmyslový komplex je původně teoretickým pojmem americké sociologie strukturálně spojující vojenské, úřednické a politické elity operující v demokracii a tržním prostředí, které vytvářejí tzv. železný triangl ovládající formulaci poptávky po veřejných zakázkách vojenského charakteru, alokaci rozpočtových prostředků na tyto zakázky i uspokojení této poptávky. Lze tento pojem operacionalizovat i v českých reáliích budování demokracie a trhu? Když ano, kdo jsou jeho aktéři, jaká je jejich agenda, motivace, interakce a představitelé. Jak je složitý (komplexní) a rozsáhlý?
- Je v současném globalizovaném světě (NATO a EU) výroby a prodeje zbrojních technologií národní vojensko-průmyslový komplex samostatnou arénou, anebo jde jen o jednu ze sub-arén? Jaký je její význam? Není lobování ze strany cizích vlád a cizích firem za nákup vojenského materiálu formou vměšování se do samostatných záležitostí či dokonce projevem korupce? Ke které korupční kultuře lze Českou republiku zařadit?
- Jak orgány státní správy a politické strany bojují s podezřením korupce při obchodu s vojenským materiálem nakupovaným z důvodu modernizace Armády České republiky a zajištění plnohodnotné účasti České republiky v NATO, tj. ve

společenství států, které podle měření Transparency International korupci odmítají a bojují s ní?

- Jaký je stav regulace českého vojenskoprůmyslového komplexu ve vztahu k principům regulace vojenskoprůmyslového komplexu ve Spojených státech jako země nejvyspělejší západní demokracie a ekonomiky, jejíž firmy se účastní vojenskoprůmyslového komplexu v České republice a dalo by se očekávat, že zde budou jako „poslové demokracie a tržní demokracie“ prosazovat americké standardy regulace? Lze vojensko-průmyslový komplex v České republice regulovat? Jsou použitelné některé metody a politiky implementované např. v USA?
- Pokud by mělo dojít k regulaci vojensko-průmyslového komplexu v České republice, jakého stupně je korupce při obchodu s vojenským materiálem, neboť tu lze považovat za nejviditelnější projev existence vojensko-průmyslového komplexu? Existující stupeň korupce totiž určuje adekvátnost regulačních protikorupčních strategií a opatření a umožňuje stanovit reálnost očekávání spojených s implementací protikorupčních politiky.
- Jak moc jsou indikátory korupčního prostředí stanovené mezinárodními neziskovými organizacemi využitelné pro stanovení korupčního rizika při obchodu s vojenským materiálem v České republice? Jsou manipulovatelné?
- Je nějaká souvislost mezi složitostí vojensko-průmyslového komplexu a korupčním rizikem při obchodu s vojenským materiálem. Lze nějak stanovit prevalenci korupčního rizika v obchodu s vojenským materiálem s ohledem na definici vojenských potřeb uvedenou ve strategických dokumentech a vývoj vojenského rozpočtu? Může to být užitečná informace pro zlepšení mezinárodního úsilí v potírání korupce? Dá se tedy např. propojit agenda OSN kontroly od/zbrojení (UNODA) s agendou boje proti korupci UNODC)?
- Lze pojmenovat a kvantifikovat skupiny osob, sociální vrstvy, společenské kruhy, které profitují z korupce s vojenským materiálem a naopak ty, jejichž blahobyt je v logice „Guns-and-Butter“ modelu ohrožován či zmenšován?

D. Teoretická východiska

Práce využívá pojmový aparát a přístup k analýze korupce jako sociálního problému definovaný Fričem (1999) v *Knize korupce na český způsob* a aplikuje jej do jednoho

z odvětví státu, kterým je z institucionálního hlediska organizace státu odvětví obrany České republiky. To je v souladu s teorií elit (Mills, 2000) je vesměs kontrolováno vojenskými elitami (generalita a vysoce postavení důstojníci), jež jsou pod formálním vlivem vysoce postavených úředníků a představitelů politických stran a vládnoucích stran a neformálním vlivem představitelů průmyslu a místní samosprávy.

V logice teorie vojensko-průmyslového komplexu (Pavelec, 2010) je část celého odvětví zároveň součástí sociální struktury označované jako národní a mezinárodní vojensko-průmyslový komplex. V pojetí teorie civilně-vojenských vztahů (Huntington, 1957) vojenská část odvětví vstupuje do interakce s civilním okolím, jež podle principů civilní kontroly ozbrojených sil a principu organizace demokratické moci, kde zákonodárná moc je nadřazena nad mocí výkonnou, určuje chování vojenské části. Určuje také pravidla chování aktérů uvnitř celé struktury. Vztahy sociální struktury lze zachytit také pomocí Pestoffova trojúhelníku (1992).

Tento pohled je třeba doplnit o ekonomický pohled. Klíčovým regulátorem chování aktérů je alokace finančních prostředků na vojenské účely, kde politické elity ve spolupráci s úředníky státní správy činí rozhodnutí „How much is enough“ (Enthoven-Smith 2005) pro krytí požadavků vojenských elit. Pro tento typ rozhodnutí mezi alokací veřejných prostředků na civilní a vojenské účely se používá „Guns-and-Butter“ model (Kohler-Hausman, 2015), kde „Guns“ reprezentuje odvětví obrany a „Butter“ (civilní) zbytek ekonomiky. Prostřednictvím zvyšování podílu „Guns“ dochází k militarizaci ekonomiky a militarizaci společnosti. Z pohledu systému národního účetnictví jsou oba typy výdajů součástí vládních výdajů a jejich zvyšování vede k ekonomickému růstu. V teorii dlouhodobě diskutovanou otázkou je, jak vojenské výdaje ovlivňují tempo takového růstu v dlouhodobém pohledu (Awaworyi & Ling Yew, 2014; Alptekin & Levine, 2012), tj. zda je lepší dávat prostředky na „Guns“ anebo na „Butter“.

V případě nepřímého vztahu mezi tempem růstu a velikostí výdajů na „Guns“, vede uvolňování zdrojů pro jiné potřeby k demilitarizaci ekonomiky, jež bývá označováno jako mírová dividenda (Chan, 1995; Mintz & Stevenson, 1995). Odzbrojení tak znamená zvýšení blahobytu (Okamura, 1996). V této logice korupce ve smyslu pozitivistických teorií sociálních problémů, např. mezinárodní korupce při nákupu vojenského materiálu, neregulovaný lobbying mající povahu systémové a systematické korupce, např. Feinstein (2011), parazitování na veřejných rozpočtech domácími firmami v podobě předražování a neúměrného prodlužování jedinečných projektů, např.

Enthoven & Smith (2005) má vliv na blahobyt, tj. schopnost státu udržet či rozšířit sociální stát (Esping-Andersen, 1999) jako nástroj boje s chudobou. Pod „Butter“ lze proto chápat výdaje na programy a cíle sociální politiky a korupci chápat jako dodatečnou a právně nelegální daň dopadající na daňové poplatníky, neboť o jejím uvalení rozhoduje soukromý zájem několika jednotlivců.

Korupce je problém prostředí, a to je v mezinárodním politickém, ekonomickém a sociálním kontextu definováno regionálně, přesněji jako správní jednotka národního státu. Zároveň je korupce jednáním, které ke svému dokonání potřebuje více než jednoho aktéra. Transparency International byl vyvinut index hodnotící každoročně stupeň výskytu korupčního prostředí (Corruption Perception Index) ve státech i indexy hodnotící kvalitu či ochotu a připravenost institucionálních aktérů účastnících se obchodu s vojenským materiálem minimalizovat výskyt korupce. Tyto indexy jsou označeny jako Defence Companies Anti-Corruption Index pro účastníky z řad vojenských dodavatelů a Government Defence Anti-Corruption Index pro ministerstva obrany, jako představitele poptávky po vojenském materiálu. V logice organizace vojensko-průmyslového komplexu lze také nějak hodnotit i sklon ke korupci ze strany politických stran prostřednictvím výzkumu veřejného mínění STEM a CVVM a Ministerstva obrany. Jde však o očekávání veřejnosti, často ovlivňovaná mediálním prostředím. Pokud jde o obecnou a specifickou míru korupce spojenou s pořízováním vojenského materiálu vykazuje výzkum veřejného mínění o 15–20 % optimističtější odpověď, než v případě tématu korupce ve výzkumech CVVM a STEM. Existenci korupce v případech vojenských zakázek tak nakonec lze indikovat díky stíhaným a souzeným případům a její rozsah (stupeň) určit rozbořem sociální příslušnosti stíhaných a souzených osob a rozbořem rozsudků o výši škody. Je to ale skutečně důkazem o existenci systémové korupce, jak o tom hovoří publikace NFPK (2015) a Transparency International ČR (Novák & Bureš & Leyer, 2015)?

Ve výše naznačeném kontextu je třeba si uvědomit souvislost mezi možností korupce a předpokladem pro její existenci a tím je profil financování akvizičního procesu. Ačkoliv např. NATO doporučuje vydávat na obranu stále 2 % HDP a z toho 20 % na investice, výdaje na vojenské zakázky České republiky od roku 1993 kolísají a zároveň se v důsledku nízké stability vládnutí střídají političtí aktéři vojensko-průmyslového komplexu. Ne vždy pak byla respektována kontinuita usnesení vlády, tj. docházelo ke změnám parametrů pořízovaných věcí. U velkých zakázek, kde je vyžadován souhlas

vlády, je proto prostřednictvím rozboru usnesení vlády ČR možné indikovat manipulaci s těmito parametry a nepřímo tak usuzovat na snahu politických aktérů ovlivnit nákup určitých věcí pro potřeby národní obrany. V principu lze najít možnosti, nástroje a taktiky, jak účastníci vojensko-průmyslového komplexu mohou v České republice korumpovat proces pořizování vojenského materiálu. Zároveň lze rozbořem s dokumentů protikorupčního programu a jejich srovnáním s těmito možnostmi, nástroji a taktikami identifikovat deficity protikorupční politiky v obchodu se zbrojním materiálem.

E. Výzkumný plán

Pro potřeby operacionalizace vojensko-průmyslového komplexu v reáliích ČR se předpokládá využití modelu aréna, aktéři a agenda (**model AAA**), kde vojensko-průmyslový komplex představuje jednu ze sub-arén v konstruktivistickém pojetí sociálního problému. To proto, aby bylo možné zkoumat také dynamiku problému výskytu korupce a boje proti ní v případě obchodu s vojenským materiálem, a to v kontextu aliančních vazeb zajištění obrany ČR s dominancí USA a prosazování její dlouhodobé agendy zvyšování vojenských výdajů ostatních členských států alespoň na 2 % HDP cestou nálepkování svých spojenců. **Konstruktivistický arénový model** byl prezentován jako esej v předmětu *Sociální problémy* a podrobné stanovení aktérů v jeho jednotlivých arénách, jejich vztahy a motivace bylo provedeno v rámci šestého eseje v předmětu *Metody tvorby a analýzy politiky*.

Základní **operacionalizace vojensko-průmyslového komplexu v České republice a grafická vizualizace postavení a pohybu aktérů** v rámci pravidel definovaných českými zákony byla prezentována jako seminární práce v předmětu *Veřejná politika*.

Svou podstatou je práce **případovou studií** pro ČR snažící se vedle definice vojensko-průmyslového komplexu v pojetí modelu AAA odpovědět na racionalitu nálepkování účastníků vojensko-průmyslového komplexu ze strany Transparency International konfrontovanou postoji českého veřejného mínění a vývoji protikorupční politiky a pohybu vojenských výdajů od roku 1993. Tato případové studie využívá metody analýzy statistických dat, zejména pak jednoduchou **korelační analýzu**.

Zpracování studie si vyžaduje rozsáhlé **studium právních dokumentů** pocházejících jak z českého právního řádu, tak z právního řádu USA. **Zdroje dat** jsou uvedeny v části e) Seznamu odborné literatury a zdrojů dat. Hodnocení datových zdrojů bylo provedeno jako esej 4 a 5 v předmětu *Metody tvorby a analýzy politiky*.

Obsah

SEZNAM OBRÁZKŮ	20
SEZNAM TABULEK	20
SEZNAM ZKRATEK, AKRONYMŮ A JEDNOTEK.....	21
ÚVOD.....	24
1. CÍLE, VÝZKUMNÉ OTÁZKY, HYPOTÉZY A VÝZKUMNÉ METODY.....	29
1.1 <i>Cíl a výzkumné otázky.....</i>	29
1.2 <i>Hypotézy, omezení a výzkumné metody.....</i>	30
2. KONCEPTUALIZACE A TEORETICKÉ VYMEZENÍ PROBLÉMU	35
2.1 <i>Vojenskoprůmyslový komplex</i>	35
2.1.1 <i>Původ, obsah a kontext pojmu vojenskoprůmyslový komplex</i>	35
2.1.2 <i>Vojenskoprůmyslový komplex v kontextu veřejné politiky.....</i>	39
2.2 <i>Korupce jako sociální problém.....</i>	44
2.2.1 <i>Pojem a pojetí korupce.....</i>	45
2.2.2 <i>Problém vymezení systému a systémové korupce.....</i>	48
3. ANALÝZA VLIVOVÉ STRUKTURY V POŘIZOVÁNÍ/OBCHODU S VOJENSKÝM MATERIÁLEM V POJETÍ ARÉNOVÝCH MODELŮ.....	54
2.3 <i>Vojenskoprůmyslový komplex/zbrojní intervencionalismus v České republice.....</i>	54
2.3.1 <i>Vojenskoprůmyslový komplex v České republice v zrcadle komparační analýzy.....</i>	54
2.3.2 <i>Model českého pentagonu</i>	68
2.4 <i>Vlivová struktura pořizování/obchodu s vojenským materiálem jako arénový model</i>	70
2.4.1 <i>Arénový model českého pentagonu – statika.....</i>	70
2.4.2 <i>Arénový model českého pentagonu – dynamika.....</i>	79
4. STADIUM KORUPCE V POŘIZOVÁNÍ/OBCHODU S VOJENSKÝM MATERIÁLEM	84
3.1 <i>Korupce jako sociální problém českého pentagonu.....</i>	84
3.1.1 <i>Korupce v českém pentagonu.....</i>	84
3.1.2 <i>Korupce v českém pentagonu jako součást byrokracie.....</i>	90
3.2 <i>Stanovení stadia korupce v českém pentagonu</i>	97
3.2.1 <i>Akteři dodavatelsko-odběratelských vztahů</i>	97
3.2.2 <i>Utajování záměrů před daňovým poplatníkem.....</i>	99
3.2.3 <i>Koncepce jako nástroj manipulace</i>	100
3.2.4 <i>Paralerní centra rozhodování</i>	102
3.2.5 <i>Koncepce jako nástroj korupce</i>	104
3.2.6 <i>Předražování vojenských zakázek (jako národní zájem).....</i>	107
3.2.7 <i>Syndrom otáčivých dveří a rotace klíčových úředníků.....</i>	109
3.2.8 <i>Diskriminace oznamovatelů korupce a vytlačování odpůrců korupční kultury</i>	112
3.2.9 <i>Klima staromázáctví a zvýhodňování.....</i>	113
3.2.10 <i>State a business capture</i>	116
3.2.11 <i>Naplnění indikátorů systémové korupce.....</i>	120
ZÁVĚR	124
SUMMARY	128
CITACE A POZNÁMKY	130
POUŽITÁ LITERATURA.....	164
SEZNAM PŘÍLOH.....	204
PŘÍLOHY	208

Seznam obrázků

Obr. 1	Vojenskoprůmyslový komplex a zbrojní intervencionalismus v pojetí Pestoffova trojúhelníku.....	43
Obr. 2	Podíl vojenského personálu na průmyslovém obyvatelstvu jako index (1993 = 1) a podíl vojenských výdajů na HDP v ČR a USA v letech 1993–2015	56
Obr. 3	Vývoz vojenského materiálu jako index (1993 = 1) a podíl mezi jeho vývozem a dovozem v ČR a USA v letech 1993–2015	57
Obr. 4	Podíl vojenských výdajů na HDP a podíl vojenského rozpočtu na investice v ČR a USA v letech 1993–2016 (%).....	58
Obr. 5	Naplňenost limitů techniky ozbrojených sil ČR stanovených podle Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě v letech 1992–2017	63
Obr. 6	Vlivová struktura pro pořizování/obchod s vojenským materiálem v České republice (arénový model).....	69

Seznam tabulek

Tab. 1	Stadia korupce a jejich vztah k extenzivním a intenzivním indikátorům.....	46
Tab. 2	Akviziční proces a fázování korupční transakce v kontextu železného trojúhelníku.....	52
Tab. 3	Hodnocení závazků a Index demokracie v USA a ČR v letech 1996, 2000, 2005, 2010 a 2015....	55
Tab. 4	Střídání vlád a politických stran v USA a v ČR v letech 1993–2017	60
Tab. 5	Stabilita vládnutí v České republice, na Ministerstvu obrany ČR a v Armádě ČR v letech 1992–2017	62
Tab. 6	Členská základna Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu ČR v roce 2016.....	65
Tab. 7	Pohyb bývalých náčelníků Generálního štábu Armády ČR od roku 1993.....	72
Tab. 8	Výskyt korupce na Ministerstvu obrany ČR mezi obyvatelstvem v letech 2007–2014 (v %).....	86
Tab. 9	Vnímání snahy bojovat s korupcí na Ministerstvu obrany ČR v letech 2010–2014 (v %)	86
Tab. 10	Oblasti ohrožené korupcí v definované Ministerstvem obrany ČR v roce 2007	88
Tab. 11	Mediální obraz Ministerstva obrany ČR a ozbrojených sil v letech 2007–2015	91
Tab. 12	Názory na zvyšování vojenského rozpočtu v ČR v letech 2011–2015 (v %)	93
Tab. 13	Názory na úspory ve vojenském rozpočtu ČR v letech 2007, 2007 a 2010–2015 (v %)	93
Tab. 14	Podpora pořízení/obchodu s vojenským materiálem v ČR v letech 2004–2006 (v %).....	94
Tab. 15	Indikace systémové korupce v pořizování/obchodu s vojenským materiálem v resortu Ministerstva obrany ČR.....	120

Seznam zkratek, akronymů a jednotek

zkratka	význam
a.s.	akciová společnost
ANO	Aliance nespokojeného občana
AOB	Asociace obranného průmyslu
AOBP	Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu
ARRP	aktualizovaný resortní protikorupční program
CPI	index vnímání korupce
CVVM	Centrum pro výzkum veřejného mínění
CZK	česká koruna
Č.j., Čj., čj.	číslo jednací
ČOS	český obranný standard
ČR	Česká republika
ČSA	Československé aerolinie (Český aeroholding)
ČSSD	Česká strana sociálnědemokratická
ČSSR	Československá socialistická republika
ČSÚ	Český statistický úřad
ČTK	Česká tisková kancelář
DPH	daň z přidané hodnoty
DS	Demokratická strana
EP	Evropský parlament
EPAC	Evropští partneři proti korupci
EU	Evropská unie
EUR	euro
GRECO	Skupina států pro korupci
HDP	hrubý domácí produkt
HSD-SMS	Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko
IČ	identifikační číslo
Kč	koruna česká
Kčs	koruna československá
KDS	Křesťanskodemokratická strana
KDU-ČSL	Křesťanskodemokratická unie – Česká strana lidová
ks	kus

zkratka	význam
LB	Levý blok
LH	letová hodina
LIDEM	Liberální demokraté
LSU	Liberálně sociální unie
MO ČR	Ministerstvo obrany ČR
NATO	Organizace severoatlantické smlouvy
NGŠ	Náčelník Generálního štábu Armády ČR
NKÚ	Nejvyšší kontrolní úřad
NSS	Nejvyšší správní soud
o.p.s.	obecně prospěšná společnost
ODA	Občanská demokratická aliance
ODS	Občanská demokratická strana
OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj
OF	Občanské hnutí
OSN	Organizace spojených národů
p.o.	příspěvková organizace
PN	polní nemocnice
PPP	partnerství veřejného a soukromého sektoru
RS	Republikánská strana
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
s.p.	státní podnik
s.r.o.	společnost s ručením omezeným
spol. s r.o.	společnost s ručením omezeným
Sb.	Sbírka zákonů
SOJ	státní ověřování jakosti
SPD	Strana přímé demokracie
SPR-RSČ	Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa Miroslava Sládka
SR	státní rozpočet
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
STAN	Starostové a nezávislí
STEM	Středisko empirických výzkumů
SZ	Strana zelených
TI	Transparency International

zkratka	význam
TOP 09	Tradice, odpovědnost, prosperita
UNCAC	Úmluva Organizace spojených národů proti kroupci
UNODC	Úřad Organizace spojených národů pro boj s drogami a kriminalitou
ÚP	útočná puška
USA	Spojené státy americké
USD	americký dolar
US-DEU	Unie svobody – Demokratická unie
VFÚ	vojenský finanční úřad
VLRZ	Vojenské lázeňské a rekreační zařízení, p.o.
VOP	vojenský opravárenský podnik
VoZP	Vojenská zdravotní pojišťovna
VV	Věci veřejné

Úvod

Započítáme-li období existence společného československého státu, prochází ekonomický a sociální systém ČR již třetí dekádu společenskou a ekonomickou transformací. Ekonomické změny započaté v polovině 80. let 20. století přestavbou ekonomického mechanismu centrálně plánovaného hospodářství byly posléze, po odstranění vedoucí úlohy komunistické strany ve společnosti v závěru listopadu 1989, umocněny změnami politickými v podobě opuštění modelu lidové demokracie a nahrazení ji modelem právního státu a pluralitní demokracie. V důsledku odklonu od marxisticko-leninského pojetí státu a jeho ekonomiky došlo k ekonomické liberalizaci, byl privatizován rozsáhlý národní majetek a vytvořeny základy kapitalismu, který se dále začal vyvíjet s očekáváním brzké konvergence ke standardům struktur kapitalismu známých ve vyspělých západních průmyslových zemích. V tomto ohledu ČR a ostatní země bývalé socialistické hospodářské soustavy, které se rozhodly pro obdobnou ekonomickou a sociální změnu, jsou označovány jako *emerging markets* (Roaf 2014), tedy jako teprve se rozvíjející se trhy.

V marxisticko-leninském pojetí státu a jeho politického zřízení jednu z nejdůležitějších důležitých rolí pro obranu státu dělníků a rolníků hrály ozbrojené síly a zbrojní průmysl. Ten, podobně jako ostatní druhy průmyslu, představoval základnu existence socialismu. Zbrojní průmysl navíc umožňoval výstavbu vojenské nadstavby socialismu, vojenské síly, potřebné pro obranu socialistického státu před jakýmkoliv agresorem. Takto dohromady vznikala marxisticko-leninská válečná ekonomika ve věcném i teoretickém pojetí, tedy jako součást politické ekonomie,¹ pro kterou schopnost státu vést (totální) válku byla podmíněna silou jeho ekonomiky, zejména průmyslu, který, podobně jako ozbrojené síly, byl ovládán komunistickou stranou.

Bez ohledu na politické zřízení a ekonomický systém takovou ekonomickou silou disponovalo jen několik států světa, které byly dlouhodobě schopné udržovat vysoké vojenské výdaje určené jednak k výstavbě a budování vlastní vojenské síly, jednak k podpoře vlastního zbrojního průmyslu zaručující státu nezávislost na dodávkách zbrojního materiálu ze zahraničí – soběstačnost (autarkii) v krytí co nejširšího spektra požadavků vlastních ozbrojených sil na vojenskou výstroj a výstroj, tj. na materiál primárně s vojenským užitím. Sílu obranného průmyslu bylo možné navíc prokázat schopností vývozu zbrojní produkce. Takto ročenky Mezinárodního institutu pro výzkum míru ve Stockholmu (SIPRI) v první desítku nejvýznamnějších aktérů držící

většinu světových zbrojních kapacit uváděly pravidelně země se statutem stálého člena Rady bezpečnosti OSN (Svaz sovětských socialistických republik/Rusko, Spojené státy americké, Francie, Velká Británie, Čínská lidová republika) doplněné o historicky prvně rozvinuté průmyslové země jako bylo Německo, Nizozemsko, Švédsko, Itálie nebo Španělsko, tedy země většinou s monarchickou a koloniální minulostí, kde vláda nad monarchií a koloniálním panstvím byla umožněna díky vlastní vojenské síle. Mezi významné státy na poli výroby a vývozu zbrojní produkce patřilo také Československo (Štaigl & Turza 2013a, 2013b).²

Na prvních místech žebříčku byly ze strany SIPRI (2017: 567) registrovány USA a Rusko s 35 a 25 % podílu na světovém obchodu se zbraněmi, kde o USA se již od 50. let 20. století soudí, že výši vojenských výdajů a význam zbrojního průmyslu pro americkou společnost a ekonomiku určuje vojenskoprůmyslový komplex (Pavelec, 2010), zvláštní sociální struktura propojující vysoké vojenské, politické a úřednické kruhy, (Mills, 2000; Swanson, 2013) které působí proti zájmům amerických daňových poplatníků a proti demokracii vůbec. U Ruska se o vojenskoprůmyslovém komplexu hovoří veřejně od konce 90. let (Rassadin, 2000), když postkomunistické Rusko přestalo podporovat adaptaci *Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě*, která měla přinést další snížení limitů útočných zbraní v dohodnutém prostoru aplikace smlouvy.

Snad pod vlivem objevení se do té doby v českém ekonomickém prostředí neznámých jevů, jako je předražování zakázek, pořizování nekvalitního vojenského materiálu, jeho předčasné vyřazování, jeho pořizování v počtech neadekvátní bezpečnostní situaci, zahajování výzkumných a vývojových projektů, které nakonec nepřinesou očekávané výsledky a zároveň dojde k několikanásobnému překročení původních odhadů celkových nákladů, o kterých se od poloviny 90. let 20. století zmiňují čeští i zahraniční autoři věnující se otázkám transformace ozbrojených sil, obchodu s vojenským materiálem a korupci, např. Szayna (1999), Simon (2002), Feinstein (2011), Národní fond proti korupci (2014), Novák et al. (2015) se objevila hypotéza o existenci vojenskoprůmyslového komplexu. Jde totiž o jevy, které jsou typické pro odvětví obrany USA (Enthoven & Smith, 2005; Jones McCaffery, 2008), kde byla teorie vojenskoprůmyslového komplexu (Rosen, 1973; Adams, 1971) zformulována.

Stalo se tak v období pokračující privatizace české ekonomiky, když v období let 1994 až 1995 byly poprvé projednávány programové dokumenty, kterými se do roku 2005 měla řídit výstavba nově vzniklých ozbrojených sil ČR. Součástí tehdejší agendy

byl i první akviziční plán v podobě *Koncepce vyzbrojování Armády ČR*.³ Jeho rozsah i velikost investic, které měly být realizovány do roku 2000, naznačovaly, že se v ČR rodí vojenskoprůmyslový komplex. Financování celého plánu mělo totiž sledovat americký vzor proporcí výdajů na obranu: 2 % HDP, z kterých alespoň 20 % mělo připadnout na modernizaci ozbrojených sil.⁴ Ve stejné době se však privarizované podniky zbrojního průmyslu potýkaly s existenčními problémy a jejich vlastníci očekávali, že je stát podpoří.⁵ Hypotézu o existenci domácího vojenskoprůmyslového komplexu se ovšem doposud nikdo nepokoušel ověřit, a proto se její ověření jeví autorovi jako velmi originální námět pro zde prezentovaný výzkum.

Od roku 1995, kdy se započalo s realizací tohoto velkého plánu, bylo možné zaznamenat v souvislosti s pořizováním vojenského materiálu potřebného pro modernizaci ozbrojených sil ČR na standardy obvyklé ve vyspělých státech NATO několik případů, které buď přímo nesly znaky trestných činů korupčních, anebo se jednalo o situaci, kterou americký satirik Joseph Heller ve svém románu *Gold za všechny peníze* popisoval názvem eseje *Nic se nezdaří podle plánu*.⁶ Prospěch z těchto transakcí nesly soukromé subjekty, státu zůstaly náklady. Takto místo původně plánovaných 360 tanků T-72 v roce 1994 jich Ministerstvo obrany ČR nakonec nechalo v roce 2003 modernizovat jen 33 kusů. (NFK, 2014: 12–14) Ze 72 vyrobených a nakoupených bitevníků L-159 Alca jich armáda nakonec provozuje jen 24 a zbytek po více než 10 letech skladování odprodala částečně jako armádní přebytky do USA jako cvičné cíle pro americké letectvo a částečně do Iráku jako skutečné zbraně. Místo původně požadovaných 24 nadzvukových letounů v roce 2001 určených pro ochranu vzdušného prostoru ČR (Air Policing) jich nakonec stačila polovina (NFK, 2014: 41–47), a ještě k tomu část z nich byla opakovaně využívána (2009, 2012, 2015, 2016) pro zajištění ochrany vzdušného prostoru členských zemí NATO, které nemají vlastní nadzvukové letectvo (Estonsko, Lotyšsko, Litva, Island). Stalo se tak přitom v rámci limitu letových hodin nasmlouvaných v rámci 10letého pronájmu těchto letounů pro ochranu ČR pro roky 2005–2015 (21 000 LH). Nové padákové soupravy VTP-100 nakoupené v počtu 730 kusů za 120 mil. Kč nakonec po tragické nehodě R. Prinicha nebyly nikdy použity a v roce 2013 byly rozstříhány na krycí plachty. (NFK, 2014: 7–12; Kopřiva, 2013) Ministerstvo obrany postavilo v Jindřichově Hradci kotelnu, kterou nepotřebovalo, protože odebíralo teplo od města a tím se také snižovaly průměrné náklady na jednotku vyrobeného tepla pro místní domácnosti napojené na stejný zdroj.⁷ (Gazdík, 2008) PPP projekt Ústřední vojenské nemocnice (dnes Vojenské fakultní

nemocnice) Praha, p.o. skončil vyplacením záloh, aniž došlo k požadované výstavbě objektů.⁸

Vše přitom bylo v plánu a plány byly v logice civilní kontroly ozbrojených sil schváleny vládou. Situace, když se nic nezdaří podle plánu, tedy věci nefungují, ačkoliv byly promyšleny kvůli jejich legitimizaci plánem, a děje se tak po dobu více než 20 let, a to snad ve všech oblastech a organizačních součástech resortu Ministerstva obrany ČR, je situací velmi zvláštní. Situace se přitom nezlepšuje ani přes změnu ministrů, ani přes opakované kontrolní nálezy ze strany Nejvyššího kontrolního úřadu (NKÚ). Zatímco však v roce 1995 Ministerstvo obrany ČR snad i kritiku vítalo, když v resortním časopise bylo otištěno prohlášení vedení ministerstva ke kontrolnímu zjištění NKÚ,⁹ o 20 let později se proti závěrům NKÚ již ohrazovalo tiskovou zprávou,¹⁰ jejíž vyznění bylo: systém je v pořádku, okolí věci nerozumí, NKÚ se opakovaně mýlí. Taková reakce posiluje Buriánková (2014) zjištění o tom, že stále větší a větší část české veřejnosti domnívá, že ČR se dostává do stadia korupčního státu.¹¹ I proto se ověření hypotézy o tom, že korupce při obchodu s vojenským materiálem je v případě ČR ve stadiu systémové koruce, jeví autorovi jako druhý velmi originální námět pro zde prezentovaný výzkum; to zejména, kdy jsem měl možnost se osobně zúčastnit implementace opatření mající předcházet korupci.¹²

Práce je členěna do čtyř hlavních kapitol. V prvních dvou kapitolách je podáván obligátní přehled cílů, výzkumných otázek, hypotéz a metod využitých pro potřeby analýzy a interpretace zjištění a zároveň jsou představeny koncepty chápání a zkoumání velmi komplexního problému, kterým vojenskoprůmyslový komplex a korupce při obchodu s vojenským materiálem jsou. Třetí kapitola je kapitolou analytickou snažící se s využitím komparace s USA ověřit, zda v ČR existuje vojenskoprůmyslový komplex či nějaká jiná vlivová struktura ovlivňující chování Ministerstva obrany ČR, jaké je její struktura, jak je rozsáhlá a co určuje dynamiku její aktivity. V této části jsou odvozeny arénové modely: strukturální model AAA (aréna, aktéři a agenda) a model konstruktivistického pojetí sociálního problému korupce při pořizování vojenského materiálu potřebného pro modernizaci ozbrojených sil požadovanou ze strany Severoatlantické aliance využité pro analyzování korupce ve čtvrté hlavní kapitole. Zde je s využitím aparátu dříve zkonstruovaných modelů prezentována případová studie pořízení kolových obrněných transportérů (**příloha č. 34**) shrnující období let 1994–2017. Kolové obrněné transportéry měly být sice modernizovány již v roce 1997, a to za částku 10krát nižší (**příloha č. 49**), než nakonec byla pořízena zhruba polovina těchto

strojů v letech 2007–2009, ale tento projekt, v logice situace *Nic se nezdaří podle plánu*, stále nebyl dokončen – je třeba pořídit další stroje do původně plánovaného počtu. S využitím 12 indikátorů systémové korupce, které použil I. Langer (2012) k indikaci systémové korupce v případě magistrátního města Liberec je pak závěrečné kapitole určeno stadium korupce při obchodu s vojenským materiálem v ČR.

Práce je doplněna rozsáhlou přílohou částí a opatřena rozsáhlým citačním aparátem. V přílohou části jsou vedle různých dohod, přehledu dokumentů týkající se boje s korupcí v ČR a korespondence s úřady také soustředěny časové řady z výzkumů týkajících hlavně problematiky korupce a financování vojenských výdajů v ČR. Zařazení obsáhlého citačního aparátu ve formě více než 200 vysvětlivek umístěných před rozsáhlým seznamem použitých informačních pramenů si vyžádala potřeba ukázat kontext jednání a uvažování více než 60 aktérů, které jsou do procesu plánování, financování a realizace obchodu s vojenským materiálem v ČR zapojeny, anebo jsou jím (negativně) ovlivněni.¹³ Pokud jde o vymezení období, po které bylo prováděno „pozorování“ situace, její vývoj a jednání aktérů v modelu AAA, pak práce končí dnem, kdy po volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, které proběhly ve dnech 20. a 21. 10. 2017, byla prezidentem ČR dne 13. 12. 2017 jmenována nová vláda. V důsledku výrazného vítězství ANO2011 a velké fragmentace Poslanecké sněmovny se zároveň zásadně změnila situace pro zvyšování vojenských výdajů, když své poslanecké mandáty neobhájili výrazní proponenti zvyšování vojenských výdajů, jako byl I. Galal (KDU-ČSL) nebo B. Chalupa (ANO2011), nastolující agendu co nejrychlejší modernizace armády spojenou se zvyšováním vojenských výdajů až na hranici 2 % HDP, což je stejná agenda prosazovaná v 90. letech tehdejšími dominantními politickými stranami.

1. Cíle, výzkumné otázky, hypotézy a výzkumné metody

Nutným předpokladem úspěšné analýzy existence vojenskoprůmyslového komplexu a korupce v obchodu s vojenským materiálem v ČR je definice cíle práce, výzkumných otázek, hypotéz, omezení a výběr hlavních výzkumných metod.

1.1 Cíl a výzkumné otázky

Pojem *vojenskoprůmyslového komplexu* byl, s ohledem na negativní kontext (Byrne, 2010) zmíněný během jeho prvního veřejného použití ve sdělovacích prostředcích, (Eisenhower, 1972; Givens, 2011) zatížen od začátku ideologickou manipulací.¹⁴ I tehdy však platilo, že USA, kdykoliv zvýšily vojenské výdaje svým rozhodnutím vést válku, tlačily po dobu trvání takového konfliktu na své partnery v NATO, aby i oni zvýšily vojenské výdaje a modernizovali své ozbrojené síly tak, aby byli schopni v rámci doktríny NATO vést operace mimo své území (daleko za hranicemi Severoatlantické aliance) tak dobře, jako USA.¹⁵ Ruští autoři (Brovko & Petruk, 2016; Lugotskov & Lugotsova, 2012) pocházející z podobného prostředí jaké představuje ČR – postkomunistická země se statutem demokracie a rozvíjející se tržní ekonomiky (Roaf et al, 2014) – dnes o politicko-hospodářských poměrech v Rusku hovoří jako o vojenskoprůmyslovém komplexu.

Je však otázkou, **zda lze v ČR hovořit o vojenskoprůmyslovém komplexu v duchu původního významu tohoto pojmu používaného v USA (a to nejen s odkazem na propojenost obchodního prostředí uvnitř NATO), anebo jde o rétorickou figuru používanou novináři a politiky jako nadsázku?** V této práci se proto primárně snažím ověřit výzkumnou otázku, **do jaké míry lze v českých reáliích hovořit skutečně o vojenskoprůmyslovém komplexu, co jsou podmínky určující vznik vojenskoprůmyslového komplexu jako sociálně-škodlivé struktury v USA a případně v České republice** – čím se tyto podmínky v ČR liší od USA. Zde je tento problém dlouhodobě přítomen jak dokazuje množství literatury kritizující propojení vojáků, politiků a průmyslníků od konce 2. světové války, např. Mills (2000), Koistinen (1970), Lens (1972), Pursels (1972), Adams (1972), Rosen (1973), Engelhardt-Heise (1974), Hrabě (1977, 1985), Adams (1981), Baack-Ray (1985), Hartung (2012), McCartney & McCartney (2015), Kollmer (2015).

V ČR jsme od počátku 90. let svědky střetávání politických stran nejenom kolem výše vojenského rozpočtu, ale také kolem specifikací toho, co má být nakoupeno. Jde

např. střet kolem klíčových modernizačních projektů vzdušných (Gripen, L-159) a pozemních sil (kolové obrněné traspotéry, tank T-72) popisované v již výše citovaných publikacích Národního fondu proti korupci a Transparency International ČR.¹⁶ Tento střet není jen střetem mezi vojáky a vládnoucími politickými stranami, ale také mezi stranami samotnými, mnohdy i v dělení pravice a levice. Nicméně díky úsilí orgánů činných v trestním řízení ve věci různých vojenských zakázek, které jsme byli svědky od roku 1995, lze dnes najít také politické postavy, které byly stíhány pro korupci.¹⁷

Existence jakékoliv přirozené, formální, nebo neformální struktury, s kterou může být spojena korupce, však ještě nic nevyovídá rozšíření korupce jako sociálního faktu uvnitř definovaného sociálního systému, vymezeného např. názvem a členěním a rozsahem organizační struktury instituce ozbrojených sil či ministerstva obrany. V tomto směru se proto snažím zodpovědět druhou výzkumnou otázku, **v jakém stadiu korupce se v České republice nachází oblast (proces) pořizování/obchodu s vojenským materiálem.** Zodpovězení této otázky totiž umožňuje přijmout účinnější opatření pro její potírání, než s jakými přicházel protikorupční programu druhé Topolánkovy vlády v roce 2007,¹⁸ který se o stadiích korupce v té které oblasti nezmiňoval. Tehdejší (ani současná) strategie boje s korupcí přitom nenavrhovala opatření odvozovaná od stanovení stadia korupce, ve kterém se nacházejí jednotlivé resorty, oblasti a procesy. Zásadní protikorupční audit státu nebyl nikdy proveden, došlo jen k přijetí administrativních opatření a zřízení organizačního prvku na úrovni Úřadu vlády ČR, v jehož čele stanul ministr bez portfeje soustřeďující převážně právníky.

Po revizi výchozího projektu kvalifikační práce vyplývající z rozšíření počtu informačních pramenů, než měl autor práce k dispozici v době návrhu tématu práce, jejich pečlivému studiu a kritickém posouzení dostupných dat **se cílem této práce stalo jednak ověření hypotézy o výskytu sociální struktury vojenskoprůmyslového komplexu v ČR (vyskytuje-li se tato struktura v české společnosti a ekonomice vůbec, a pokud ano, v jakém rozsahu), a jednak určení stadia korupce v odvětví obrany ČR v případě pořizování/obchodu s vojenským materiálem.**

1.2 Hypotézy, omezení a výzkumné metody

Dosažení cíle práce je podmíněno ověřením hypotéz odvozených od výzkumných otázek. V tomto směru práce vychází z hypotéz vztažených ke krajním stavům zkoumaného sociálního problému ze strukturálního hlediska (H1) a hlediska procesního,

vývojového (H2). Takto byla formulována pracovní hypotéza H1 jako: *vojenskoprůmyslový komplex v České republice existuje* a hypotéza H2 jako: *korupce v pořízování/obchodu s vojenským materiálem v ČR dosáhl stádia systémové korupce*. Alternativou k hypotéze H1 stala struktura výzbrojního intervencionalismu definovaná Kollmerem¹⁹ jako protiklad k vojenskoprůmyslovému komplexu. Podle Friče (1999: 32–34) předchází systémovové korupci postupně: korupce náhodná, samovolně regulována a korupci organizována. Alternativou k hypotéze H2 se proto stalo stadium organizované korupce.²⁰

Pokud jde o metody použité k ověřování pravdivosti obou hypotéz, pak pro prokázání existence vojenskoprůmyslového komplexu v ČR je použito komparativní analýzy. Na množině zvolených atributů, ke kterým jsou dostupná statistická data v časové řadě, prokazujících podle Kollmera (2015: 1–25) nebo Adamse (1981) výskyt, nebo podmínky pro formování, vojenskoprůmyslového komplexu je převážně s využitím statistických ukazatelů srovnávána situace v ČR a v USA, kde teorie vojenskoprůmyslového komplexu (Rosen, 1973) vznikla a výskyt vojenskoprůmyslového komplexu lze považovat za prokázáný. Zde s odkazem na potřebu nakupovat určitou techniku v zahraničí, např. nadzvukové letouny pro ochranu vzdušného prostoru nebo systémy protivzdušné obrany, neboť u nás se tyto systémy nevyrobí, lze očekávat, že zde působí globální (mezinárodní) vojenskoprůmyslový komplex – propojení zahraničních firem s českými politiky a českým vojenským establishmentem nabízející okamžité řešení požadavku NATO utrácet každoročně na vojenské účely 2 % HDP, a z toho pak 20 % na modernizaci armády.²¹ Zcela jistě u nás však působí zájmové sdružení právnických osob Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu (AOBP), které má tendenci fungovat podobně jako vojenskoprůmyslový komplex v USA. Nejenom, že se snaží lobbovat za své zájmy, ale také např. kritizuje rozhodnutí Ministerstva obrany²² a prosazuje řešení, zvýhodňující armádu před ostatními součástmi státu.²³

Pokud jde o korupci, je třeba si uvědomit, že pokud se už nejedná o jednání stíhané orgány činnými v trestním řízení v podobě trestných činů, je přinejmenším jednáním proti etickým normám a organizačním řádům, které zpravidla (ve zdravé společnosti) při svém odhalení poškozují nejenom pověst jeho aktérů, ale také instituce, ve které k takovému jednání došlo. Nikdo z jejích aktérů nemá zájem cokoli sdělovat, protože by se vystavoval možnosti postihu. Pokud jsou k dispozici statistiky o odhalené korupci, pak většinou zachycují jen četnost podezření (tzv. nápad kriminality) na korupční

jednání předané k vyšetření, anebo počet vyšetřených a potrestaných činů. „Neviditelnost“ korupce jako sociálního faktu je pravděpodobně důvodem, proč se k jejímu výzkumu používá sociologické šetření, kde se respondentů anonymně ptáme na jejich názory, postoje, prožitky a zkušenosti s korupcí a při reprezentativnosti vzorku populace můžeme výsledky zobecňovat. V tomto směru práce využívá výzkumů veřejného mínění týkající se závažnosti sociálních problémů, korupce a témat s ní spojených, které od 90. let zjišťuje CVVM, STEM a také Ministerstvo obrany ČR ve svém výzkumu *Armáda a společnost*, od roku 2002 *Armáda a veřejnost* prováděné na reprezentativním vzorku české populace.

Vedle toho, jako pomocný indikátor potvrzující závažnost problému v širším kulturním kontextu, jsou v práci použity indexy o výskytu korupce sestavované od roku 1995 centrálou Transparency International v podobě indexu vnímání korupce (CPI). Tento index je sestavován částečně s využitím šetření veřejného mínění provedeného některou z agentur, jako je CVVM nebo STEM, a s využitím informací dostupných pomocí zpravodajství z portálů českých deníků a časopisů, které se týká určitého typu a počtu veřejných zakázek, zbrojní zakázky nevyjímaje.²⁴ Jde o poznatky, které dlouhodobým systematickým sběrem a tříděním si lze zařadit do kontextu modelu AAA – aréna, aktéři agenda. To zejména, pokud jde o věci týkající se ochrany důležitých zájmů státu, jeho hospodářství a bezpečnosti a obrany, které v souladu se zákonem č. 153/1994 Sb., *o zpravodajských službách České republiky*, ve znění pozdějších předpisů, představují agendu tří zpravodajských služeb.²⁵

Bývalý ředitel Vojenského obranného zpravodajství, Bezpečnostní informační služby a Úřadu pro zahraniční styky a informace J. Růžek (2014: 180) v retrospektivě svých pamětí hovoří o vztahu zpravodajských služeb s českými novináři a jejich schopnosti chránit demokracii v principu pochvalně.²⁶ Přestože se čeští politici často manipulativně vymezují vůči novinářům,²⁷ lze českým novinářům věřit, když jim věří i tři české zpravodajské služby a jejich informace jsou někdy dokonce i podnětem pro zahájení trestního řízení. Medializace korupčního jednání bývá součástí konkurenčního boje a puštění pravdivé (mnohdy neúplné) informace prostřednictvím sdělovacích prostředků je pro jejího původce spojeno s menším rizikem stíhání pro účast na korupci, než návštěva státního zastupitelství nebo policejního ředitelství.²⁸

Sociální problém korupce při pořizování/obchodu s vojenským materiálem má i svou dynamiku. Ta je do statického modelu AAA vnášena opakovaním požadavku na automatické financování rozpočtu Ministerstva obrany ČR ve výši 2 % HDP ze strany

USA a Severoatlantické aliance. Čech s Klaban (2002) tuto situaci expresivně označili výběrem reparací Studené války.²⁹ – Jaký má smysl vydávat na obranu automaticky stejnou částku, když není jasný její vztah k existujícím rizikům? Tato částka navíc v absolutním vyjádření roste tak, jak roste ekonomický výkon ČR. Tato situace rozpočtového automatismu je z pohledu Klitgaard (1998) příznivá pro vznik a prohlubování korupce.³⁰

Dalším modelem použitým pro analyzování problému korupce při pořizování/obchodu s vojenským materiálem v ČR je Boehmův (2007) model fázování korupční transakce upravený pro potřeby železného trojúhelníku. Zde jsou korupční transakce fázovány do tří fází: plánování (inicializace), realizace a zastírání korupce. Toto fázování vyhovuje naší analýze zejména ve vztahu k faktu, že v případě pořizování vojenského materiálu mluvíme o akvizičním procesu, který, projektově řízen, začíná v okamžiku definování potřeby upravit funkcionalitu systému, pokračuje plánováním a financováním, veřejnou zakázkou a uzavřením smlouvy a provozováním dané věci. Při analýze problému korupce při pořizování/obchodu s vojenským materiálem je tak potřeba v principu vnímat současně „tři dějové linky“:

- strukturální souvislosti ovlivňování akvizičního procesu (aktuální konfiguraci aktérů při daném nastavení procesů);
- vnější podněty pro změnu jeho dynamiky (změny korupčního potenciálu dané vymořováním a zanořováním problému velikosti vojenských výdajů);
- činnost aktérů snažící se celý proces zkorumpovat, či dokonce (v případě systémové korupce) naprosto ovládnout ve svůj prospěch.

Tyto procesy lze ovšem jen obtížně „zažít“ na vlastní kůži jako pozorovatel či výzkumník, a protože nemáme přístup k utajovaným operativním informacím o jednání aktérů, musíme pracovat s veřejnými informačními zdroji a neutajovanými interními informacemi úřadů dostupnými buď prostřednictvím insiderů z řad bývalých nebo aktivních zaměstnanců, anebo na základě vyžádání podle zákona č. 106/1999 Sb., *o svobodném přístupu k informacím*, ve znění pozdějších předpisů v případě ČR. Tím lze najít souvislosti, které nejsou jasné při posuzování jednotlivých příběhů.³¹ Tyto dnes „zapomenuté“ příběhy jsou konfrontovány s některými záměry vládních opatření na potírání korupce deklarovanými od roku 1999 ve formě usnesení vlády ČR.³² Navzdory negativní pověsti Ministerstva obrany ČR, které se u veřejnosti těšilo díky kauzám z prvního desetiletí své existence, korupce nebyla až do poloviny první dekády 21. století

agendou, kterou by mělo ministerstvo v popředí své činnosti. Teprve později došlo k implementaci určitého protikorupčního programu se spornou účinností, jak je v práci dále ukázáno.

V tomto směru se v práci pracuje také s experimentem, když poznatky získané většinou studiem primárních a sekundárních dokumentů, výzkumů veřejného mínění a analýzou vztahů mezi aktéry jsou na určitých místech konfrontovány s odpověďmi byrokracie Ministerstva obrany ČR na dotazy položené autorem v letech 2016–2017 podle zákona č. 106/1999 Sb., *o svobodném přístupu k informacím*, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon nevyžaduje zdůvodňovat účel požadovaných informací, vyžadováno je jen prozrazení identity tazatele a adekvátní formulování dotazu v jazyku, kterému je byrokracie schopna porozumět. V tomto směru se do určité míry jedná o etnometodologický přístup (Petrušek, 193: 139–149), který by se v budoucnu mohl stát také základem rozsáhlejšího výzkumu české byrokracie, protože ministerstva a jiné ústřední orgány státní správy jsou na svých webových stránkách povinny zveřejňovat nejenom výroční zprávy o realizaci zákona o svobodném přístupu k informacím, ale také otázky a odpovědi, na která ministerstva odpovídala.³³

Poslední zásadní metodou použitou v práci je konstruktivistický arénový model dynamiky problému korupce, modernizace a zvyšování vojenských výdajů, jehož použití si vyžaduje opakovaný návrat agendy týkající se Ministerstva obrany ČR jako centra korupce, vracející se kdykoliv se mezi politiky objeví pocit potřeby zvyšovat vojenské výdaje, abychom dostáli svým závazkům vůči aliančním spojencům. V této souvislosti se práce snaží využívat promluvy aktérů o situaci vojenskoprůmyslového komplexu a korupce spojenou s obchodem s vojenským materiálem, pokud jsou tyto promluvy k dispozici tak, jako tomu bylo např. v případě bloku J. Hynka.³⁴ V tomto ohledu jsou využity jak informační zdroje nakladatelských domů působících od 90. let v ČR a postupně upadajících pod vliv oligarchů, ale také informační prameny Ministerstva obrany ČR, kam patří resortní časopis *A-report*, ve kterém mohou, s ohledem na vnitřní pravidla, promlouvat směrem dovnitř vojenské instituce – k vojákům a občanským zaměstnancům – představitelé vojenského establishmentu a vysocí ministerští úředníci. Tento časopis je zároveň odrazem tehdejších nálad a kultury a právě v tomto směru může práce přispět k poznání antropologie fungování české státní správy, jež již více než dvě desítky let poznamenána častou reorganizací, častým střídáním ministrů, jejich náměstků a změnami organizačních struktur. – Je odrazem permanentní transformace.³⁵

2. Konceptualizace a teoretické vymezení problému

Pro potřeby analýzy je třeba si nejdříve vysvětlit klíčové koncepty, modely teorie a pojmy, s nimiž se v analýze pracuje. Zde jde o sociální strukturu a teorii vojenskoprůmyslového komplexu (Rosen 1973) a její platnost v kulturně odlišných podmínkách, ve kterých byla odvozena, tj. v demokracii a liberální ekonomice USA, a v podmínkách České republiky, v tzv. mladé – postkomunistické – demokracii a rozvíjejících se trzích. Rovněž jde o teorii a sociální problém korupce a jejich operacionalizaci s odkazem na české reálie.

2.1 Vojenskoprůmyslový komplex

Máme-li dobře porozumět otázkám vojenskoprůmyslového komplexu, je nutné se podívat na historické, geografické a sociální souvislosti vzniku tohoto pojmu popisující původně sociální strukturu americké společnosti. Vedle toho je třeba tuto strukturu zařadit do kontextu vládnutí a pokusit se o operacionalizaci pojmu v podmínkách ČR.

2.1.1 Původ, obsah a kontext pojmu vojenskoprůmyslový komplex

První veřejné použití a definice pojmu vojenskoprůmyslový komplex je připisováno 34. prezidentovi Spojených států amerických generálu Dwightu Davidu Eisenhoweru. (Pierpaoli, 2010) Ten ve své závěrečné řeči v úřadu prezidenta dne 17. 1. 1961, poprvé v historii USA přenášené v přímém televizním přenosu, varoval Američany před vlivem sociální struktury, ze které on jako voják, pětihvězdičkový generál, pocházel. To samo o sobě bylo sice paradoxní (Janiewski, 2011), ale s odkazem na formu tohoto projevu jako varování před skrytým nebezpečím bývá Eisenhower přirovnáván ke G. Washingtonovi, jenž byl také vojákem a vrcholným politikem.³⁶ (Tindal & Shi, 1997: 1031–1032) Eisenhower hovořil (poněkud tajemně) ve svém posledním projevu ve svém úřadu o nebezpečí propojení ozbrojených sil (vojenský establishment) se zbrojařskými monopoly generujícími sice na regionální a místní úrovni organizace veřejné moci zaměstnanost, ale ve svém důsledku společnost i ekonomiku zbytečně militarizující.³⁷ „*Ve všech složkách politické vlády [v originále the councils of government]*³⁸ *se musíme bránit před tím, aby vojenskoprůmyslový komplex nezískal viditelný nebo neviditelný neoprávněný vliv. Potenciál pro takový nešťastný vzestup nesprávně umístěné moci existuje a bude přetrvávat. Nikdy nesmíme připustit, aby břemeno tohoto spojení ohrožovalo naše svobody nebo demokratické*

*procesy. Nic nelze považovat za jednu provždy dané. Jenom ostražitost a dobře informovaní občané mohou zaručit, že tento propletenec mohutného a mocného průmyslu a vojenského aparátu zapojeného do naší obrany společně s mírovými metodami jeho fungování může prosperovat společně s mírovým uspořádáním a cíli naší společnosti tak, že bezpečnost i svobodná společnost se mohou úspěšně vyvíjet společně.*³⁹ (Eisenhower, 1972)

V projevu by použit v souvislosti s ozbrojenými silami pojem (vojenský) *establishment*.⁴⁰ Specifikou vojenského establishmentu je jeho postavení v mocenské struktuře demokratické společnosti, kde nejvyšší představitelé ozbrojené moci (nejvyšší vojenští velitelé vojsk na zemi, na moři a ve vzduchu) podléhají sice kontrole civilní exekutivy a superioritě moci zákonodárné nad moci výkonnou,⁴¹ pro tvorbu veřejné politiky v oblasti obrany a bezpečnosti však, jako odborníci s monopolem na otázky vojenství, disponují informační převahou nad těmi, kdo je mají řídit.⁴² S odkazem na svou profesní kariéru (byl součástí vojenského establishmentu USA a přešel mezi politiky) a rané období svého formování jako důstojníka během jeho studií na West Point v letech 1911 až 1915 Eisenhower vlastně poukázal na skutečnost, že 2. světová válka vedla ke strukturálním změnám takového rozsahu, že je obtížné se vrátit do „stavu předpokládaného selským rozumem“, tj. že po skončení 2. světové války mělo dojít k rychlé demobilizaci ozbrojených sil, zrušení branné povinnosti a konverzi vojenské výroby na civilní tak, jak tomu bylo po skončení předešlých válek.⁴³

Paradoxně, Eisenhower jako republikánský prezident zvolený v roce 1953 po demokratických prezidentech Franklinu D. Rooseveltovi (prezidentem v letech 1933–1945) a Harry S. Trumanovi (prezidentem v letech 1945–1953) pokračoval v agendě tzv. vojenského keynesiánství (Cypher, 2015), tj. v politice používání veřejných výdajů ke stabilizaci ekonomiky připisované zpravidla Demokratické straně s odkazem na její politiku New Deal (Tindal & Shi, 1997: 843–881).⁴⁴ Zde je nutné si uvědomit, že zatímco většině účastníků 2. světové války přinesly vojenské výdaje na vedení války v jejich ekonomikách ztráty, tj. v žádném případě nepřispěly ani k sociálnímu, ani individuálnímu blahobytu občanů zatažených do víru Velké války, USA 2. světová válka umožnila překonat důsledky světové hospodářské krize a nakonec na ní vydělali jak průmyslníci, tak americké obyvatelstvo.⁴⁵ Došlo tak k obnovení předpokladů pro realizaci národního étosu o americkém snu. Ovšem to jen za cenu do té doby nevídané militarizace ekonomiky.⁴⁶

Militarizace ekonomiky,⁴⁷ tzv. vojenské keynesiánství,⁴⁸ přerostla v Eisenhowerových představách do militarizace vrcholné politiky (militarizace exekutivy a zákonodárského sboru) a podřízení veřejné politiky soukromým a polosoukromým zájmům,⁴⁹ a byla tudíž důsledkem všeobecné podpory aktérů, kteří jinak v rámci vztahů vykládaných pomocí Pestoffova trojúhelníku (Pestoff, 1992) stojí v protikladném postavení.⁵⁰ Jestliže libertariáni v případě vojenskoprůmyslového komplexu upozorňovali na rozpor mezi ideologií a reálnou politikou Republikánů v oblasti ekonomiky, pak na podivnost nového spojení a jeho zvláštní důsledky pro tehdejší společnost upozorňoval Charles Wright Mills (2000) ve své knize *The Power Elite* vydané v New Yorku v roce 1956.⁵¹ Zájmy vlastníků kapitálu produkujícího pro potřeby národní bezpečnosti USA a zástupců vrcholového vedení takových podniků (monopolů) se ve společnosti prosazují jako její postupná militarizace (anebo bránění demilitarizaci), což je rys obtížně spojitelný se svobodnou společností, jakou si USA představovaly, že po 2. světové válce jsou.⁵² Tento vývoj směřoval několika směry a vygeneroval také jasný (kritický) občanský postoj, když struktura a výdaje na vojenskoprůmyslový komplex jsou od roku 1963 mapovány odbornou veřejností a výsledky tohoto mapování jsou pravidelně publikovány.⁵³

Z hlediska pojetí vojenskoprůmyslového komplexu jako sociální struktury analyzovatelné pomocí modelu AAA (Potůček, Vass & Kotlas, 2010), tj. jako model arény, aktér a jeho agenda, byl vojenskoprůmyslový komplex definován jako tzv. železný trojúhelník.⁵⁴ (Adams, 1981)

Pomine-li se paradox věčné potřeby určitých návrhů vojenského establishmentu prosazovaných a prosazených k realizaci v obranných plánech USA, jak to např. ve své knize líčí Enthoven a Smith (2005) *How much is enough? Shaping the defense program 1961–1969*, pak je tu otázka finanční přiměřenosti takových plánů,⁵⁵ přesněji jejich účelnost, hospodárnost a efektivnost posuzovaná z pohledu vrcholné politiky, zejména politiky zahraniční.⁵⁶ Plány proto sice mohou determinovat pořízení užitečných věcí pro národní bezpečnost, ale je vždy otázkou, zda ve vztahu k cílům a dosaženým parametrům nejde o předražené, a tudíž také zbytečné projekty. V tomto směru Enthoven a Smith (2005: 22–26) ukazují, že v dobách závodů ve zbrojení v 60. letech 20. století byly vývojové projekty americké obrany, jako byla protiraketová obrana nebo strategické bombardéry nákladově podceněny na svém počátku tři až šestkrát, některé projekty pak stejnou firmou byly dodávány nezávisle na sobě do různých druhů ozbrojených sil jako sice dva funkcí stejné, ale názvem jedinečné projekty.⁵⁷

Ačkoliv C. Pursell (1972) se ve své kolektivní monografii snaží prokázat, že fenomén vojenskoprůmyslového komplexu tu existoval již před 2. a 1. světovou válkou, a tudíž jde o přirozený produkt industriální společnosti, které technologie ulehčují vedení válek, vlna kritiky vojenskoprůmyslového komplexu, např. Koistinen (1972), Adams (1972), Baack & Ray (1985), se zvedala většinou v období rostoucích výdajů na zbrojení, nebo v období, kdy sice výdaje na zbrojení nerostly takovým tempem jako dříve, ale společnost byla konfrontována s hospodářskou recesí a pro řešení jejích sociálních důsledků bylo třeba získat dodatečné prostředky. Ty pro potřeby sociálních cílů rozvoje společnosti bylo v logice modelu alokace veřejných prostředků „Guns-and-Butter“ (Kohler-Hausmann 2015) možné získat jen z vojenského rozpočtu (guns). V kontextu tohoto vývoje (**příloha č. 8**) se jednalo o:⁵⁸

- období druhé poloviny 60. let 20. století poznamenané Vietnamskou válkou;
- počátek 70. let, kdy USA byly po mnohaletých diskusích nuceny opustit brannou povinnost jako hlavní způsob doplňování ozbrojených sil (Rostker, 2006) a výkony branně povinných vojáků přebíraly dodavatelské firmy, a to v situaci první ropné krize;
- období počátku 80. let poznamenané nástupem republikánského prezidenta R. Reagana a jeho programu strategické obranné iniciativy (SDI), přezdívané také jako hvězdné války;
- období po roce 2001 a zahájení tzv. globální války proti terorismu, jež zastihla USA nepřipravené, a tudíž si vyžádala nástup tzv. kontraktorů suplujících část scházejících vojenských schopností; v roce 2007 pak navíc vypukla Světová finanční krize, která zhoršila blahobyt amerických daňových poplatníků.

V období zmenšování ozbrojených sil po skončení Studené války se naopak někteří autoři ptají na budoucnost vojenskoprůmyslového komplexu (Mandel, 1994), až do okamžiku pojmování nového nepřítele v podobě mezinárodního terorismu totiž zmizel nepřítel, proti němuž USA zbrojili.⁵⁹ Na americký vojenskoprůmyslový komplex⁶⁰ lze však pohlížet jako na sociální fakt s univerzální platností.⁶¹ Takto se k němu pojí také některé teorie spiknutí a mýty. To ukazuje Bause (1974) ve své eseji, přičemž některé z nich se pokouší verifikovat či vyvracet. Jedná se o obvinění vojenskoprůmyslového komplexu z:

- spiknutí se proti zájmům amerického lidu (paralelní centra rozhodování, klientelismus);

- utajovaného jednání mezi aktéry (vědomé porušování interních pravidel a ochrana přísluhovačů systému);
- agresivní konfrontace požadavků vojáků jako expertů na vojenské věci s vojensky „naivními“ představami politiků jako laiků v oblasti záležitosti obrany (business capture);
- zatížení státního rozpočtu zbytečnými vojenskými výdaji nepřispívající k blahobytu, profitování úzké skupiny podnikatelů z vojenských zakázek;
- záměrného zaměstnávání bývalých vojáků ve zbrojních koncernech a vytváření z nich vlivové skupiny, která svými kontakty uvnitř ozbrojených sil (většinou z řad jejich bývalých podřízených) má přinést podniku další vojenské zakázky (odměňování osob věrných systému a systém otáčecích dveří);
- nepřiměřené velikosti vojenskoprůmyslového komplexu skutečným potřebám národní bezpečnosti daných strukturou a velikostí hrozeb a rizik (systemic corruption);
- nedostatečné kontroly ze strany veřejnosti (state capture);
- strnulosti a snaze fixovat vytvořené struktury a vazby a tím si zajistit pevné přísátí na veřejné rozpočty – časté investice do modernizace výzbroje (venal corruption).

Mnoho z těchto jednání bylo později, např. Caiden & Caiden 1977, označeno za příznaky systémové korupce, které proto ve výše uvedeném seznamu uvádíme v závorce. Výčet obvinění se tak nápadně podobá prostředí, které je charakterizované jako prostředí, ve kterém se daří korupci, či je symbolem korupce anebo přinejmenším jeho existenci lze považovat za neetickou (Byrne, 2010).⁶² Z tohoto úhlu pohledu je dobré si uvědomit, že patří-li dnes korupce mezi sociální skutečnost, kterou se mezinárodní společenství snaží koordinovaným způsobem eliminovat, pak je logické, že i vojenskoprůmyslový komplex, pokud jako struktura existuje, by měl podléhat kontrole, či být dokonce eliminován.⁶³

2.1.2 Vojenskoprůmyslový komplex v kontextu veřejné politiky

Problematika vojenskoprůmyslového komplexu leží na hranici hospodářské a obranné/vojenské politiky či politiky zajištění národní bezpečnosti.⁶⁴ Takto je vojenskoprůmyslový komplex součástí institucionální politiky – politiky zaměřené na strukturální změny ve společnosti a politiky vnitřní bezpečnosti, neboť ve své podstatě ohrožuje liberální stát, když některé politické volby jsou již dopředu dány. V tomto

ohledu mohou a mají být některé aktivity odehrávající se uvnitř vojenskoprůmyslového komplexu postihovány, pokud směřují k převzetí státu, k převzetí kontroly soukromých subjektů nad veřejnou politikou. Nicméně pokud jdeme ze specifického příkladu k obecné teorii, modelu či konceptu, musíme naši rešerši rozšířit geograficky i kulturně.

USA jsou sice světově dominantní mocností, ovšem ani jejich populace, velikost ozbrojených sil, ani ekonomický výkon nevyčerpává dostatečný ekonomický, geografický ani kulturní prostor proto, aby bylo možné předběžně považovat výše uvedený koncept, model i teorii vojenskoprůmyslového komplexu za dostatečně univerzální. To zejména v kontextu transformace části tzv. dřívějšího druhého světa a jeho konvergenci v globalizovaném světě směrem k západním politickým hodnotám (Roaf, 2014), jak je např. úcta k lidským právům, která je předjímana integrací zemí jako Česká republika, Slovensko nebo Polsko do NATO či EU.

Zde se projevuje určitý paradox. Zatímco ve státech tzv. prvního světa, kam patří i USA, tj. ve státech považovaných za státy, ze kterých vzešly koncept i teorie vojenskoprůmyslového komplexu, se hovoří o sociální struktuře vojenskoprůmyslového komplexu, v bývalých státech druhého světa procházejících doposud transformací, vedených v kategorii tzv. rozvíjejících se trhů (Roaf, 2014), se hovoří spíše o vojenskoprůmyslovém a akademickém komplexu (Uhl, 2015). Jahn (1975) při popisu poměrů v Sovětském svazu hovořil o vojenskoprůmyslovém komplexu s odlišnou koncepcí založenou na záměně agenta a principála v duchu marxisticko-leninského pojetí státu a společnosti.⁶⁵ Takto to fungovalo i v jiných socialistických státech budovaných podle sovětského vzoru.⁶⁶ U vojenskoprůmyslového komplexu amerického typu tak platí Craneho teze o tom, že země dávající více na obranu vyrábějí i více zbrojní produkce⁶⁷ – Platilo to i u československého vojenskoprůmyslového komplexu vytvořeného z podnětu Sovětů?⁶⁸ Před rokem 1948, ani před rokem 1939 v Československu neexistovala struktura podobně se chovající jako Čepičkův vojenskoprůmyslový komplex⁶⁹ vybudovaném po tajné poradě v Moskvě v lednu 1951.⁷⁰ Československo mělo být soběstačné ve všech druzích vojenské techniky, k čemuž mu měly dopomoci sovětské licence, včetně licencí pro výrobu proudových letounů.⁷¹

K. Kaplan, sám původně komunista, situaci lidového státu označuje vojenskoprůmyslovým komplexem pro její podobnost se situací v USA:⁷²

- vojenské výdaje neodpovídají bezpečnostní situaci – další zbrojení znamená vytváření schopnosti prvního úderu (přes zákaz útočné války Chartou OSN v roce 1945);
- potřeba zvyšování vojenských výdajů je diktována požadavky vojenského establishmentu na velkou, silnou a soběstačnou armádu;
- zdůvodnění výše vojenských výdajů je určováno nikoliv z pragmatických, ale ideologických pozic, jako je obrana demokracie a kapitalismu, anebo na druhé straně vítězství socialismu;
- v osobách nejvyšších politických představitelů na úrovni hlav státu, hlav vlád nebo ministrů obrany se propojuje politická a vojenská moc, když tyto představitelé zastávají nebo zastávali vysoké vojenské posty spojené s hodnostmi generálů;
- profit z vysokých vojenských výdajů je regionalizován na municipality a regiony s dislokací vojenských posádek a podniků zbrojního průmyslu v podobě vysoké zaměstnanosti umožňující rozvoj těchto regionů;
- vojenská produkce ve svém důsledku snižuje možnosti civilní spotřeby – je škodlivá blahobytu.

I po neřízeném zániku socialistického modelu státu a jeho ekonomiky zůstal tento model do určité míry zachován, jak dokumentuje na příkladu Ruska Rassadin (2000), a tím se také liší bývalé socialistické státy, které jsou dnes součástí NATO nebo EU, od států západní Evropy.⁷³ Nemusí se však jednat o vojenskoprůmyslový komplex v americkém slova smyslu.⁷⁴ Kollmer (2015: 1–28), v protikladu k pojmu vojenskoprůmyslový komplex, definuje pojem zbrojního intervencionismu (Rüstungsinterventionismus). Považuje státní zásahy za něco, co omezuje moc zbrojních koncernů a co by nebylo slučitelné s americkou neoliberální doktrínou, ale v principu vlastně intervencionismus chrání domácí výrobce na globálním zbrojním trhu. Zbrojní intervencionismus považuje za alternativní metodu pořizování vojenského materiálu s pozitivním účinkem na ekonomiku a společnost.⁷⁵ V tomto pojetí je ovšem zbrojní intervencionismus jen metodou regulace struktur mimo kontrolu státu, které se řídí pravidly maximalizací zisků.⁷⁶ Takto Kollmer (2015) definuje základní znaky pro identifikaci výskytu vojenskoprůmyslového komplexu v ekonomice státu. Jde o:

- významnou přítomnost vlastního zbrojního průmyslu;
- velký vliv zbrojní lobby na politické procesy;

- existenci úzké spolupráce mezi armádou a zbrojním průmyslem;
- výskyt nelegitimních mocenských center;
- zbrojní průmysl významnou část své produkce vyváží.

Naopak zbrojní intervencionalismus se podle Kollmera (2015) vyznačuje tím, že:

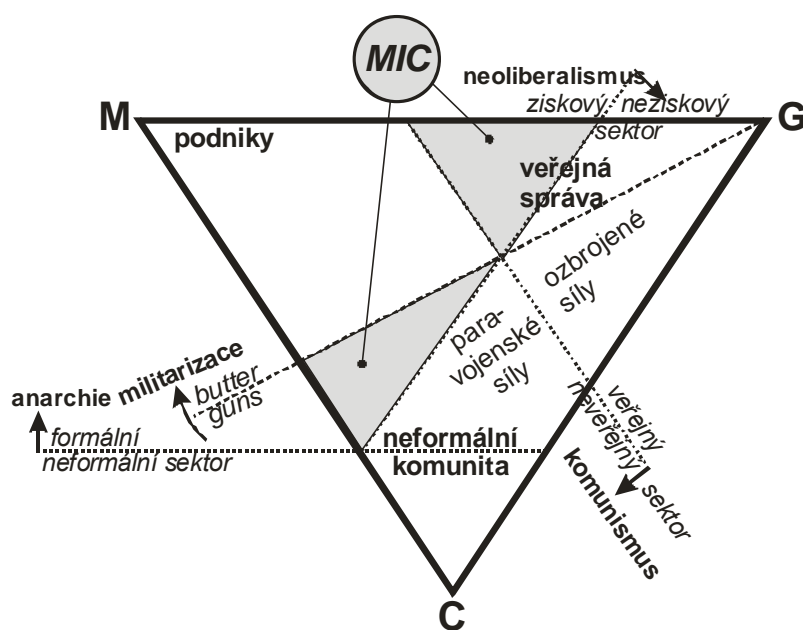
- akviziční proces je důsledně kontrolován politikou – a politici se snaží omezit možnost předražování vojenských zakázek;
- akviziční proces je nadto kontrolován nepolitickými institucemi, jako jsou účetní dvory, kontrolní úřady, orgány auditu;
- o vojenské zakázky se soutěží podle jasných pravidel pro veřejné zakázky;
- je omezený nebo žádný dovoz vojenského materiálu ze zahraničí.

Ačkoliv je Kollmerova typologie pravděpodobně nedokonalá, určité vodítko pro zodpovězení otázky, zda v Československu/České republice existoval/existuje vojenskoprůmyslový komplex nabízí. Ani zavedení typu vojenskoprůmyslového a akademického komplexu, se kterým v Kollmerově (2015) kolektivní monografii přichází Uhl (2015) nerozšiřuje Adamsův model železného trojúhelníku, neboť státem kontrolovaná akademická pracoviště, výzkumné ústavy a státní podniky jsou součástí resortu ministerstva obrany, a tudíž jsou spravovány podle vnitřních politik.⁷⁷ A přestože existence sociální struktury vojenskoprůmyslového komplexu byla v socialistických zemích popírána z ideologických pozic, a ani bádání západních autorů jako Kollmer (2015) nebo Jahn (1975) do věci nevneslo světlo, lze se domnívat, že do určité míry a s určitými adaptacemi odpovídajícími polity lidové demokracie fungoval mechanismus výše uvedeného železného trojúhelníku i zde. Jistě fungovaly vazby mezi zákonodárným sborem a úřednictvem federálního ministerstva národní obrany týkající se návrhu, výběru a realizace politik, zdůvodněných však komunistickou ideologií. Za zájmovou skupinu si lze dosadit komunistické elity ve vedení měst, krajů a průmyslových podniků, které zajišťovaly svým jednáním podporu politice Komunistické strany Československa (KSČ). Zvláštním přáním zde byla výroba zboží, o jehož výrobě se vědělo, že je sice ekonomicky neefektivní (tanky, děla a transportéry), jak ukazuje Fučík (1993) ve svém článku,⁷⁸ ale umožňuje realizovat socialistickému občanovi právo na práci zakotvené ústavou.

Naznačená univerzalita mechanismu vztahů uvnitř železného trojúhelníku vojenskoprůmyslového komplexu nezátížená ideologickým pohledem nám umožňuje

syntézu poznatků a vyznačení vojenskoprůmyslového komplexu do modelu Pestoffova trojúhelníku tak, jak je to uvedeno v **obr. 1**. Z něj je patrné, že v rámci státu existují vztahy mezi trhem (M), centrální vládou (G) a lidským individuem (C) vystupujícím v rámci ekonomiky jako zaměstnanec nebo osoba samostatně výdělečně činná a v rámci demokratické společnosti jako volič rozhodující se mezi ideologickými proudy, z kterých je formována centrální vláda. Všechny tři složky se přitom v expanzi v prostoru státu a ekonomiky řídí vlastní ideologií. Při odmítání řádu určeného tržními vztahy a strukturami a při odmítání se podřídit autoritě formující národní stát se jednotlivci vytvářející rodiny a domácnosti řídí ideologií anarchie. Trh a podniky jej formující vyznávají ideologie neoliberalismu založené na preferenci zisku pro majitele kapitálu. Stát při své expanzi chápané jako rozšiřování veřejného sektoru vytlačuje svobodné podnikání, iniciativu jednotlivců a omezuje vlastnictví, čímž se stává totalitním – komunistickým.

Obr. 1 Vojenskoprůmyslový komplex a zbrojní intervencionalismus v pojetí Pestoffova trojúhelníku

legenda:

M... trh, C... člověk, G... vláda, MIC... vojenskoprůmyslový komplex

pramen: upraveno na základě Pestoff (1995), Benáček 2005.

Zastoupení té které složky v daném polity je otázkou vzájemných interakcí a historického vývoje. Vedle toho však může docházet k tomu, že prostor vymezený

trojúhelníkem CMG může být militarizován, a to prostřednictvím státních výdajů na vojenské účely. Tento způsob militarizace je znám z debat vedených v USA během 1. světové války jako preferování alokace veřejných prostředků na vojenské účely – zbraně (guns) před účely nevojenskými (butter), kde preference vojenských účelů je odvozována od závažnosti situace vojenského ohrožení. (Kohler-Hausmann 2015) Takto může docházet k militarizaci domácností, když je jim státem dovoleno se odzbrojovat nebo vojensky organizovat na místní úrovni s cílem podílet se dobrovolně na zajišťování vnější bezpečnosti.

Úměrně tomu se stát snaží mít pod kontrolou část výrobních kapacit potřebných pro vojenskou produkci (MIC). Vzniká tak přirozený vojenskoprůmyslový komplex chránící národní stát. To je jistě případ požadovaný dekretem francouzského *Konventu* z 23. 8. 1793.⁷⁹ Část vojenskoprůmyslového komplexu se však může nacházet ve vlastnictví podnikatelských subjektů, které militarizaci mohou považovat za způsob hodný dosahování zisků. Podnikatelé jsou takto ochotni se podrobit regulaci ze strany státu. Tento druh vojenskoprůmyslového komplexu (MIC) je strukturou typickou pro Spojené státy americké, zatímco první druh je typický pro státy s většinovou, nebo dokonce s úplnou kontrolou státu a jeho ekonomiky. V prvním případě se rozsah vojenskoprůmyslového komplexu řídí potřebami válečného ohrožení, ve druhém případě odsávají vojenské výdaje zdroje využitelné pro nevojenskou produkci a je otázkou, do jaké míry se řídí skutečnou potřebou národní bezpečnosti v duchu výše definované vojenské politiky podle Huntingtona (1975: 1).

Situaci, kdy stát prostřednictvím podniků zbrojního průmyslu ve svém vlastnictví může ovlivnit cenu nebo kvalitu zadávaných zbrojních zakázek, lze považovat za situaci zbrojního intervencionalismu. Takto mohou být některé zakázky sledovány nezávislými kontrolními institucemi od jejich definice v koncepci a zenesení do plánu až po jejich realizaci ve státním podniku, má-li daná kontrolní instituce oprávnění kontrolovat nejenom operace centrální vlády vyjádřené v rozpočtu a účetnictví, ale také podniky ve vlastnictví státu. Cena takových zakázek nemusí být tedy určena monopolistickou tržní strukturou, jako je tomu a vojenskoprůmyslového komplexu amerického typu, ale tlakem ministerské byrokracie na vedení státního podniku.

2.2 Korupce jako sociální problém

Bez ohledu na to, zda se bavíme o vojenskoprůmyslovém komplexu nebo o zbrojním intervencionalismu, je obchod se zbraněmi často provázen institucionální

korupcí mající mnoho podob (Feinstein, 2012: xvii–xviii). Proto je třeba si vysvětlit problematiku vojenskoprůmyslového komplexu i korupce v kontextu teorií sociálního problému, a to z hlediska procesů a předmětu korupce.

2.2.1 Pojem a pojetí korupce

Hovoříme-li o korupci jako sociálním faktu, je třeba si uvědomit, že je předmětem zájmu hned několika vědních oborů.⁸⁰ Mnohdy však jsou uváděny jen kriminologické definice určené pro trestněprávní stíhání korupčního jednání v rámci národních ekonomik jak v sektoru soukromém i veřejném, tak také v rámci ekonomiky globální a mezinárodního obchodu probíhajícím mezi vládami i mezi soukromými subjekty.⁸¹ V principu však kriminologické definice korupce vycházejí z obecné definice korupce použité Světovou bankou (WB, 2017): „*Korupčním jednáním je nabízení, poskytování, přijímání nebo usilování o jakoukoliv výhodu směřující k nečestnému ovlivnění chování druhé strany, a to ať už přímo, nebo zprostředkovaně.*“⁸²

V pojetí mluveného a psaného jazyka se tak korupcí označují situace, kdy vztahy vytvářené mezi stranami buď explicitně písemnou či ústní smlouvou, anebo implicitně smlouvou tacitní a respektováním psaných i nepsaných norem dojdou pro aktéry dané situace k „překvapivému“ výsledku. Korupce tak prolamuje, narušuje, ničí, překrucuje a postupně mění vytvořený řád, svádí svět z normativně nastavené cesty⁸³ a ve svém důsledku je tak společensky nebezpečná a škodlivá. Akademické studie zabývající se dynamikou korupce, tj. její schopností šířit se danou institucí rozlišují čtyři vývojová stadia. Jde o stadium náhodné korupce,⁸⁴ korupce spontánně regulované,⁸⁵ organizované korupce⁸⁶ a nakonec korupce systémové: „*V tomto stadiu symbióza klientských sítí a státních institucí dosahuje svého vrcholu. Korupce je už natolik srostlá se státní správou a politikou, že bez ní tyto instituce dále nemohou fungovat. Ve státní správě se vytvářejí nové orgány, oddělení, komise, jejichž skrytým, ale pravým účelem je vyžadování úplatků. Vznikají firmy zabývající se zkorumpováváním veřejných činitelů. Politici a vysocí státní úředníci sami organizují korupci a vybírají podíly na úplatcích, které dostali či spíše vybrali jejich podřízené. Státní instituce a úřady se neformálně mění v soukromé podniky maximalizující zisky šéfů. Místa úředníků se prodávají na černém trhu a hlasy voličů si politici kupují na otevřené scéně. Symbolická normativní struktura se přizpůsobuje operativním pravidlům. Korupce je garantovaná a podporovaná státem. Vzniká korupční stát.*“ (Frič, 1999: 34).

Rozdíly mezi jednotlivými stadii šíření korupce napříč celkem, institucí, organizací, systémem ukazuje **tab. 1**. Pro určitou orientaci je připojeno k řazení všech čtyřech stadií odhadované rozložení pravděpodobnosti. Jde o asymetrické rozložení pravděpodobnosti pro znaky A–C týkajících se extenzivních ukazatelů charakteristik korupce a pro znaky D–F týkající se intenzivních charakteristik.⁸⁷

Tab. 1 Stadia korupce a jejich vztah k extenzivním a intenzivním indikátorům

znaky	stadium korupce			
	náhodná	spontánně regulovaná	organizovaná	systémová
<i>pravděpodobnost</i>	<i>0–20 %</i>	<i>21–40 %</i>	<i>41–60 %</i>	<i>61–100 %</i>
A: šíření korupce jako normy (hodnoty jednotlivce a sociálních skupin)	nevyskytuje se	v rámci vybrané instituce nebo skupiny	v rámci vybraných institucí, vznik klientských sítí	většinou institucí veřejného sektoru, včetně politických stran
B: rozsah rozšíření korupce (velikost problému)	místně i institucionálně izolované	institucionálně izolované	většinou určováno organizovaným zločinem	všeobecně rozšířená (korupční systém)
C: rozsah korupčního lákadla (velikost korupční obměny)	malý	podle velikosti zasažené instituce může být i velký	velký	naprostá většina systému (část státu) a jeho ekonomiky
<i>pravděpodobnost</i>	<i>81–100 %</i>	<i>51–80 %</i>	<i>31–50 %</i>	<i>0–30 %</i>
D: preference dobré pověsti obyvatel, zaměstnanců a elit jako motivace ke kontrole korupce (politický program prevence)	vysoká	upadá (korupce začíná být přijímána jako norma)	nízká (korupce je přijímána jako norma)	není (nutný tlak mezinárodního společenství)
E: kriminalizace jako hlavní prostředek kontroly korupce (politický program odstrašení)	vysoce účinná	ztrácí účinnost s délkou trvání stadia	neúčinné s ohledem na klientské sítě a jejich přesah mimo celek	spíše již nemožné s odkazem na přesah klientských sítí
F: velikost rizika odhalení a úspěšnost trestání korupce (sociální kontrola)	velká	snižuje se s délkou trvání stadia	malá	blížící se nule

pramen: zpracováno podle *Frič* (1999: 32–34)

Je otázkou, zda lze podle stadií korupce porovnávat mezi sebou různé státy a řadit je do určitého žebříčku. Proto se v literatuře vyskytují jen případové studie.⁸⁸ Tento přístup volí také tato práce vycházející z předpokladu, že pokud byla identifikována korupce v jednom ze ztěžejších modernizačních projektů ozbrojených sil ČR, není důvod, aby se nevyskytovala v projektech obdobných realizovaných za jiná stejných podmínek. Korupce je kvalitativní charakteristika prostředí vytvářeného aktéry vyhledávajících rentu využitelnou pro svůj prospěch. Nemění-li se tedy prostředí, nebo povaha aktérů, např. kariérní obměnou, zatýkáním, politickým cyklem apod., anebo je-li korupční lákadlo redukováno k nule, např. je spomalena či zastavena modernizace, pak lze korupci vymítit jen jako *deus ex machina*. Jak uvádí Klitgaard (2011: 66)⁸⁹ s odkazem na S. Huntingtona, existují sociální podmínky, které výskyt nebo vnímání korupce zesilují nebo naopak oslabují,⁹⁰ to ale nemusí vypovídat o stádiu korupce. To je situace do určité míry podobná *Schrödingerově kočce* – můžeme se všichni domnívat, že korupce v obchodu s vojenským materiálem existuje, ale to neznamená, že se nachází ve stadiu systémové korupce. Stejně tak zastavení modernizace armády a redukce investičních výdajů na nulu, neznamená, že stádium systémové korupce se změnilo na korupci nahodilou.

Takto je Huntigtonův postřeh důležitý pro transformující se společnosti a ekonomiky, jako jsou postkomunistické země střední a východní Evropy, u kterých se např. mění korupční příležitosti, transparentnost prostředí, tržní struktury nebo objem veřejných prostředků, které mohou být lákadlem pro korupčníky. Jak však ukázal příběh privatizace české ekonomiky v 90. letech (Frič 1999: 169–254), změna vlastníků a privatizace ekonomiky nevedla ke zmenšení korupce. Lidé zůstali stejní, ze zkorumpovaných státních manažerů se stali zkorumpovaní vlastníci podniků, které řídili. Takto lze předpokládat, že absence transakcí týkajících se obchodu s vojenským materiálem nemá vliv na stádium korupce; pouze vysoký podíl vojenských výdajů a spuštění modernizace, která má proběhnout ve vysokém tempu učiní korupci viditelnou, protože bude spojena s jednotlivými transakcemi probíranými sdělovacími prostředky.⁹¹

Takto studie pořizování vojenské techniky prezentované např. Feinstienem (2012) fungují jako případová studie, ale jde o příběhy trvající celé roky tak, jak postupuje akviziční proces od plánování až po veřejnou zakázku a zavedení pořízené techniky do užívání. Takto vlastně jednotlivé případy zahrnují plánování, realizaci a maskování korupce (Boehm, 2007) a mohou probíhat celá léta. V případě obchodu s vojenským materiálem je v úvodní fázi připravován projekt, který lze korumpovat, např. tím, že

agent vojenskoprůmyslového komplexu doporučuje a obhajuje určité řešení jako poradce ministra obrany, vzniká síť vztahů (je aktivován železný trojúhelník), v druhé fázi dochází k realizaci projektu prostřednictvím ministerské byrokracie a s ohledem na jedinečnost a složitost vyzbrojovacích projektů se zintenzivňuje činnost sítě vztahů. S realizací projektu roste naděje na inkasování korupční odměny, ale také roste riziko pro účastníky korupční sítě (probíhá korupční jednání); v závěrečné, třetí, fázi korupčního jednání zůstává riziko odhalení a prozrazení pro členy korupční sítě. Přitom ale mohou být korupcí zasaženy různé části vnitřní organizace vojenské instituce.⁹²

2.2.2 Problém vymezení systému a systémové korupce

Systémová korupce je finálním stadiem rozšíření korupce v systému. Pro většinu autorů, např. Frič (1999: 34), je systémem myšlen stát. Koncept systémové korupce lze však použít na menší celky, jako je např. město (Langer, 2014), nebo jeden proces či oblast obsluhované příslušnou byrokracií. Zde se systémem bude rozumět odvětví obrany, tj. množina organizačních jednotek řízená Ministerstvem obrany ČR, včetně samotného ministerstva.⁹³ V závislosti od konstrukce polity a uspořádání vztahů mezi jednotlivými aktéry v aréně a vymezení jejich rolí agendou to však mohou to být i jiné věci, např. personální politika, rozdělování dotací apod., na kterých se lze shodnout mezi aktéry zákonodárského sboru, vlivovými skupinami a úřednictvem ministerstev obrany.

V této práci se jedná především o vojenský materiál, tj. o technické vybavení ozbrojených sil, jejich výzbroj a výstroj a operační zásoby potřebné pro vedení bojové činnosti, které z pohledu mezinárodního práva humanitárního patří mezi legitimní cíle bojové činnosti. (Malenovský, 2008) Z tohoto úhlu pohledu je třeba si uvědomit prostorové a procesní souvislosti organizace obrany jako celostního systému. Tím se obranný systém liší např. od fungování státu jako celku, kde např. nefunkčnost zdravotnického systému nemusí způsobit kolaps školství a obráceně. U ozbrojených sil však neschopnost zásobovat jednotky v první linii municí vždy způsobí kolaps celého systému. Stejně tak modernizace jedné z částí ozbrojených sil nemusí vést k lepšímu výkonu ozbrojených sil jako celku. Celostní (holistické) systémy jsou funkční právě jako celek. Je proto otázkou, jak je to se systémovou korupcí v případě procesně organizovaného celostního systému.⁹⁴

Z hlediska operacionalizace problému systémové korupce⁹⁵ při obchodu s vojenským materiálem nabízí Langer (2013), který rozpracoval pro potřeby svého

výzkumu systémové korupce na magistrátním městě Liberec, indikátory systémové korupce. S využitím teorie systémové korupce si definoval sadu 12 indikátorů přítomnosti systémové korupce ve správě magistrátního města Liberec. Pro potřeby této práce jsme adaptovali obsah jednotlivých položek na prostředí armády. Jedná se o:

- **State capture**, tj. o sevření veřejného zájmu soukromými zájmy – selhání civilní demokratické kontroly ozbrojených sil, kdy se pořizuje (vyvíjí, vyrábí a nakupuje) vojenská technika bez jasného vztahu k operačním potřebám ozbrojených sil, ale podle požadavků politických stran, nebo jejich představitelů realizujících funkci civilní demokratické kontroly. Ozbrojené síly ve státech s domácím zbrojním průmyslem tak v rámci konceptu výkladní skříně vlastní dlouhou dobu jako jediné na světě množství techniky pořizené z titulu ekonomického nacionalismu nebo prestiže.
- **Systematic corruption**, tj. podřízení veřejných zájmů soukromým zájmům prostřednictvím byrokratického řízení, např. vydáváním nepotřebných dokumentů a manipulací koncepcí a plánů. Preference domácího, namísto operačně nejlepšího řešení požadavků ozbrojených jsou přímo zanášeny do strategických dokumentů, kterými se řídí výstavba schopností ozbrojených sil, jako je např. koncepce výstavby armády, koncepce ochrany vzdušného prostoru apod. Představitelé armády (vojenský establishment) tak nehájí zájem armády, jak jim to předepisuje teorie civilně-vojenských vztahů, ale kolaborují s politiky na jejich řešeních, za které získávají odměnu např. v podobě jmenování generálské hodnosti, anebo vyslání do diplomatických služeb.
- **Bussines capture**, tj. zjetí soukromé sféry veřejným sektorem, kdy dodavatelé vojenské techniky zaměstnávají nebo podporují politiky a tito politici pak činí rozhodnutí výhodná pro soukromou sféru. Takto politici rozhodují o velikosti armády, ovšem o velikosti armády se odvíjejí tzv. tabulkové počty osob a techniky. Není podstatné, že tyto cílové počty nelze při daném modelu organizace vojenské síly dosáhnout, věci se nakupují v ideálním počtu a přebytek se uskladní a později odprodá.
- **Paralerní centra moci a rozhodovací struktury**, tj. ke skutečnému rozhodování dochází mimo orgány k tomu určené. Tyto orgány dané rozhodnutí pouze legitimizují a medializují, fungují tedy jako prostředníci skutečné moci.

- **Venal corruption**, tj. vytváření a udržování co největší míry závislosti dodavatelů na veřejných zdrojích. Zde je to pořizování jedinečných řešení potřeb armády pro dlouhý životní cyklus, kde servis je schopen dodat pouze jeden dodavatel a je žádoucí, aby během celého trvání takové vztahu ekonomicky prosperoval.
- Vědomé **porušování interních předpisů**, tj. dopouštění se korupčního jednání v podobě obcházení kontrolních mechanismů, např. vytvářením nových orgánů kolektivního rozhodování (kolegia, rady, komise apod.) a následné uzpůsobování rozkazů takto měněné (a osvědčené realitě).
- **Odměňování osob věrných systému** za služby systému, tj. poskytování výhod v podobě peněz nebo větší prestiže nebo za spolupráci s politiky. Jde o odměnu za ochotu jít do konfliktu zájmů poskytovanou po vykonání dané služby vedoucí ke korupci.
- **Ochrana přísluhovačů systému**, tj. udržování přítomnosti určitých osob uvnitř vojenské organizace nebo ve stavu úřednictva a zajištění jejich cirkulace tak, aby v určitém okamžiku mohli zaujmout pozici, kdy rozhodnou ve prospěch zkorumpované transakce. Tyto osoby jsou nositeli korupční kultury.
- **Vytlačování odpůrců** korupční kultury, tj. umlčování oznamovatelů korupce a nastavování kariérních pravidel tak, aby osoby s otevřeným odporem k existující kultuře měly ztížený pohyb v kariéře a raději sami opouštěli organizaci. S nadsázkou lze hovořit o korupčním staromazáctví.
- **Diskriminace oznamovatelů** korupčních praktik, tj. uplatňování šikany vůči osobám, které veřejně nesouhlasí s korupční kulturou a dovolují si postupovat v souladu s formální rolí, které jim předepisují předpisy.
- **Syndrom otáčecích dveří**, tj. volný přechod aktérů mezi pozicemi v systému bez ohledu na konflikt rolí nebo zájmů, např. osoba, která vytvořila akviziční plán, postoupí ve své kariéře do pozice, kdy má tento plán realizovat veřejnými zakázkami. Šířeji se zde jedná o pohyb uvnitř železného trojúhelníku, kdy vojáci definující potřebu ozbrojených sil se octnou na straně dodavatele, nebo civilního úředníka, které danou veřejnou zakázku realizuje.
- **Rotace úzké skupiny osob** ve výkonných strukturách,⁹⁶ tj. kariérový pohyb osob „prověřených“, kterým lze věřit, že budou buď spolupracovat na základě dřívější zkušenosti, anebo nebudou překážet korupci, protože nebudou schopné korupci

identifikovat v duchu Brechtova citátu z Třigrošové opera, že nejlépe slouží ten, kdo neví, že slouží.

Největší mobilitu v této konstrukci vykazují politické elity podléhající politickému cyklu a elity vojenské (establishment), jejichž setrvání v systému je, na rozdíl od ministerské byrokracie, plánováno nikoliv jako celoživotní, ale jako dočasné. Vztahy mezi aktéry v železném trojúhelníku i možnosti pohybu jsou však obousměrné. Návrh politik v podobě návrhu na modernizaci ozbrojených sil ze strany vojenským elit může být prováděn jak s očekáváním zajištění se po skončení aktivní vojenské služby, tak také povýšení během aktivní vojenské služby a získání vyšší společenské prestiže.⁹⁷ Práce s vojenskými elitami zájmovým skupinám i politikům umožňuje získat si spojence uvnitř ministerské byrokracie s takovým postavením, které povede nejenom k přijetí rozhodnutí týkající záležitostí obranné struktury, ale také ke odborné zdůvodnění variant předkládaných k rozhodnutí.⁹⁸

Úvodní fáze akvizičního procesu, na jehož konci má být pořízení a zavedení konkrétní zbraně, zbraňového systému nebo zbrojní technologie je důležitá pro zájmové skupiny z řad výrobců a obchodníků s vojenským materiálem. Zavedením zmiňovaných věcí se vytváří závislost na dodavateli po dobu životního cyklu takového výrobku. V případě vojenské techniky tak nejde ani tak o pořizovací cenu zbraně nebo zbraňového systému, ale efektivnost celého řešení.⁹⁹ (Čech & Klaban, 2002) Výskyt systémové nebo organizované korupce v úvodní části akvizičního procesu fakticky determinuje pozdější výdaje na provoz obranného systému a ozbrojených sil. V této fázi se totiž již postupuje podle dohodnutého plánu, který je často formálně v souladu demonstrativními cíli příslušného ministerstva.

Korupce proto není pouze záležitostí veřejných zakázek, ale je vztažena k celému akvizičnímu procesu (systému) a zasahuje do dělby práce uvnitř organizace. Pokud je tedy např. nakoupen zbraňový systém za „optimální“ cenu, ale nelze jej nasadit do operačního použití pro absenci personálu, provozních kapalin nebo munice, lze takové chybné plánování a řízení akvizičního procesu v podobě rozpadu systémových vazeb považovat za korupci – výsledek dlouhodobého systémového úsilí, který je ve vztahu k původnímu plánu „překvapivý“.¹⁰⁰ Dochází tak ke zbytečnému nafukování nákladů akvizičního programu placené ve svém důsledku ze zbytečně velkých daní získávaných od daňových poplatníků.¹⁰¹

Tab. 2 Akviziční proces a fázování korupční transakce v kontextu železného trojúhelníku

	fáze		
korupční transakce	I. iniciace (<i>hledání příležitostí a partnerů pro korupční transakci</i>)	II. realizace (<i>zpracování a dohled nad korupční transakcí</i>)	III. fungování (<i>zajištění patronáže nad korupční transakcí po dobu promlčecích lhůt</i>)
akviziční proces	A) obecné definování akviziční potřeby na základě odborné analýzy v podobě technicko-taktických parametrů	B) zařazení akviziční potřeby do plánu a zajištění financování v investičním rozpočtu; C) veřejná zakázka a vojenské zkoušky	D) provoz pořízeného materiálu z prostředků provozního rozpočtu; E) definování dodatečných akvizičních potřeb
činnost aktérů železného trojúhelníku			
politici (vláda a zákonodárci)	jsou postaveni před problémem modernizace obranného systému a ozbrojených sil – obrací se na ministerstvo obrany s úkolem situaci řešit a prosbou o pomoc na zájmové skupiny, které je už asi sami vyhledaly.	Cestou odborných orgánů zákonodárského sboru vytvoří dohled na realizaci strategií, koncepcí a akvizičních plánů ministerstva obrany; rétoricky se napadají z korupce při obchodu s vojenským materiálem a demonstrují národní zájem preferencí konkrétních řešení; souhlasí se zákonem o státním rozpočtu	využívají možnost ovlivnit formování vojenské elity a do generálských hodností navrhnou své favority, případně změnou organizační struktury dosazují své favority do vrcholových funkcí na ministerstvu obrany; je-li prozrazena korupce skandalizace a pomsta osobám ji objevivším
ministerská byrokracie	Ve spolupráci s vojenským establishmentem jsou vypracovány veřejné politické dokumenty, jako strategie a koncepce mající zdůvodnit potřebu prostředků. Vybraní úředníci navštěvují zbrojní veletrhy, setkávají se zástupci zájmových skupin a na pravidelných poradách se setkávají s vojáky.	Hledá spojení pro řešení politického úkolu – řešení nabízí vojenský establishment a poradci přivedení ministrem obrany. Je vytvořen plán optimalizující požadavky všech částí železného trojúhelníku. Je zajištěno financování v rámci zákonů o státním rozpočtu. Je realizována veřejná zakázka.	Cyklicky sestavuje a realizuje plány, kterým zajišťuje financování v rámci rozpočtového cyklu; účastní se realizace protikorupčního programu a boje s nežádoucími jevy s nadějí, že bude korupce vypátrána a potrestána.
vojenský establishment	pilně navštěvuje zbrojní veletrhy a studuje odborné časopisy a hledá řešení na otázky zajištění obrany a bezpečnosti státu. Zájmové skupiny se snaží pracovat s nadějnými důstojníky, kteří mají zájem o úspěšnou kariéru.	Souhlasí s plánem, anebo jej rozporuje a cestou spojenců mezi politiky; v krajním případě mění specifikace před vyhlášením veřejné zakázky, aby byl vybrán dodavatel, který má právě vliv na vrcholové představitele armády nebo politiky. Poslední možností je ovlivnění vojenských zkoušek.	Pokud je věc pořízena a dotyčný již není v armádě, užívá si benefitů zaměstnání u dodavatele, kterému pomohl; pokud je dotyčný stále v armádě užívá si odměny ve vysoké funkci a hodnosti; pečuje o výběr svého následovníka a účastní se protikorupčního programu s nadějí, že korupce nebude vypátrána a potrestána.

Pramen: vlastní zpracování s využitím Boehm (2007), Jones a McCaffery (2008: 527–662)

Americký systém s přítomností vojenskoprůmyslového komplexu tak v duchu Klitgaardova (2012) pojetí korupce, je systémovou korupcí zasažen dlouhodobě a za jednu z hypotéz přetrvávání tohoto stavu může být považována právě existence vlivové struktury, jakou je vojenskoprůmyslový komplex. Naopak vojenský intervencionalismus takovými chybami netrpí. Nemusí se sice jednat o sociální strukturu prostou korupce, jde však o strukturu fungující z pohledu ozbrojených sil i daňových poplatníků efektivněji. Systémové souvislosti fungování železného trojúhelníku v kontextu organizace akvizičního procesu¹⁰² a korupčního chování zobrazuje **tab. 2**.

Z ní jsou patrné klíčové činnosti aktérů umožňující korupci institucionalizovat – tj. z jednání, které nahlíženo zvnějšku je považováno za korupci, učinit normu fungování dané instituce, něco, co je považováno za normální. Nástrojem takového „normalizace“ jsou zde plány, jimiž se řídí rozvoj a provoz odvětví obrany. Jde o *střednědobý plán činnosti a rozvoje resortu Ministerstva obrany ČR*, jak o tom hovoří *Bílá kniha o obraně* (2011); případně pro období 90. let 20. století akviziční plán realizovaný Hlavním akvizičním úřadem Ministerstva obrany ČR (Smejkal, 1995). Paradoxně, zde jakékoliv zvykové pravidlo zabudované jako předpoklad úspěchu do procesu plánování, např. doporučení NATO vydávat kolem 20 % vojenských výdajů na modernizaci výzbroje a výstroje a celkové výdaje držet nad úrovní hranice 2 % HDP ve svém důsledku generuje korupční příležitost a upevňuje struktury železného trojúhelníku. Zanedbáním průběžné modernizace totiž rostou vnitřní deficity, které na straně vojáků vedou k nespokojenosti s výkonem vojenského povolání, neboť vojenské vybavení se v jejich očích stává morálně amortizovaným, a na straně politiků vzniká příležitost nespokojené vojáky vydírat nebo manipulovat – prostředky budou přiděleny, vojenské projekty budou realizovány jen pod podmínkou, že vojenské elity budou s politiky loajálně spolupracovat.

3. Analýza vlivové struktury v pořízování/obchodu s vojenským materiálem v pojetí arénových modelů

Vymezení problému z pohledu existující teorie umožňuje pomocí komparační analýzy určit jak vlivovou strukturu v obchodu s vojenským materiálem, tak také stadium korupce, ve kterém se tento proces nachází. K tomu slouží arénové modely.

2.3 Vojenskoprůmyslový komplex/zbrojní intervencionalismus v České republice

Jak bylo naznačeno výše, strukturu, která by měla ovlivňovat alokaci prostředků na obranu ČR, a kterou jsme si předběžně označili jako vojenskoprůmyslový komplex nebo alternativně jako zbrojní intervencionalismus, je třeba zkoumat v kontextu českých reálií. Takto lze s využitím analytických metod a dat posoudit, zda v ČR existuje struktura vojenskoprůmyslového komplexu či o jakou strukturu se vlastně jedná.

2.3.1 Vojenskoprůmyslový komplex v České republice v zrcadle komparační analýzy

V ekonomické literatuře je alternativou pojmu vojenskoprůmyslový komplex pojem zbrojní intervencionalismus (Kollmer, 2015). Proto jsme doposud pracovali s výchozí hypotézou H1 založenou na podobnosti české demokracie a českého hospodářského prostředí s demokracií a kapitalismem USA. Ve skutečnosti tu však existuje několik podstatných rozdílů, které hypotézu falsifikují.

S využitím Kollmerovy (2015) klasifikace vojenskoprůmyslového komplexu a zbrojního intervencionalismu lze identifikovat osm rozdílů mezi vojenskoprůmyslovým komplexem a jinou vlivovou strukturou. Jde o:

- kulturní prostředí, ve kterém se vojenskoprůmyslový komplex vytváří, což je, s odkazem na primát USA, zpravidla rozvitá demokracie a tržní prostředí;
- stupeň militarizace společnosti;
- schopnost zbrojního průmyslu krýt všechny požadavky ozbrojených sil a z přebytku produkční kapacity přispívat k vývozu zbrojní produkce;
- struktura vlastnictví v ekonomice, kdy prospěch ze vztahu se státem mají především soukromé subjekty;
- tempo modernizace ozbrojených sil;

- struktura politické moci a politického systému;
- velikost a struktura ozbrojených sil a s tím spojené ambice v zahraniční politice;
- transparentnost vlivové struktury a její ekonomická síla a od ní se odvíjející schopnost prosazovat své zájmy.

Prvním rozdílem v naší komparační analýze je fakt, že na rozdíl od USA považovaných z pohledu mezinárodních hospodářských organizací za rozvinutou tržní ekonomiku a z pohledu think-tanků (EIU 2016) za plnohodnotnou demokracii, je ČR transformující se ekonomikou, tzv. rozvíjejícím se trhem, (Roaf 2014) a zemí postkomunistickou, zemí s mladou demokracií (s nedostatky). Tyto rozdíly je možné si uvědomit v **tab. 3**.

Tab. 3 Hodnocení závazků a Index demokracie v USA a ČR v letech 1996, 2000, 2005, 2010 a 2015

	USA			ČR		
	rating (Moody's)	Index demokracie		rating (Moody's)	Index demokracie	
		hodnota VA/CC	hodnocení demokracie		hodnota VA/CC	hodnocení demokracie
1996	Aaa	0,69/0,75	úplná	Baa1	0,44/0,50	s nedos.
2000	Aaa	0,75/0,75	úplná	Baa1	0,38/0,25	s nedos.
2005	Aaa	0,75/0,75	úplná	A1	0,63/0,50	s nedos.
2010	Aaa	0,75/0,75	úplná	A1	0,72/0,50	s nedos.
2015	Aaa	0,75/0,75	úplná	A1	0,71/0,50	s nedos.

Legenda:

VA... svoboda projevu a odpovědnost

CC... kontrola korupce

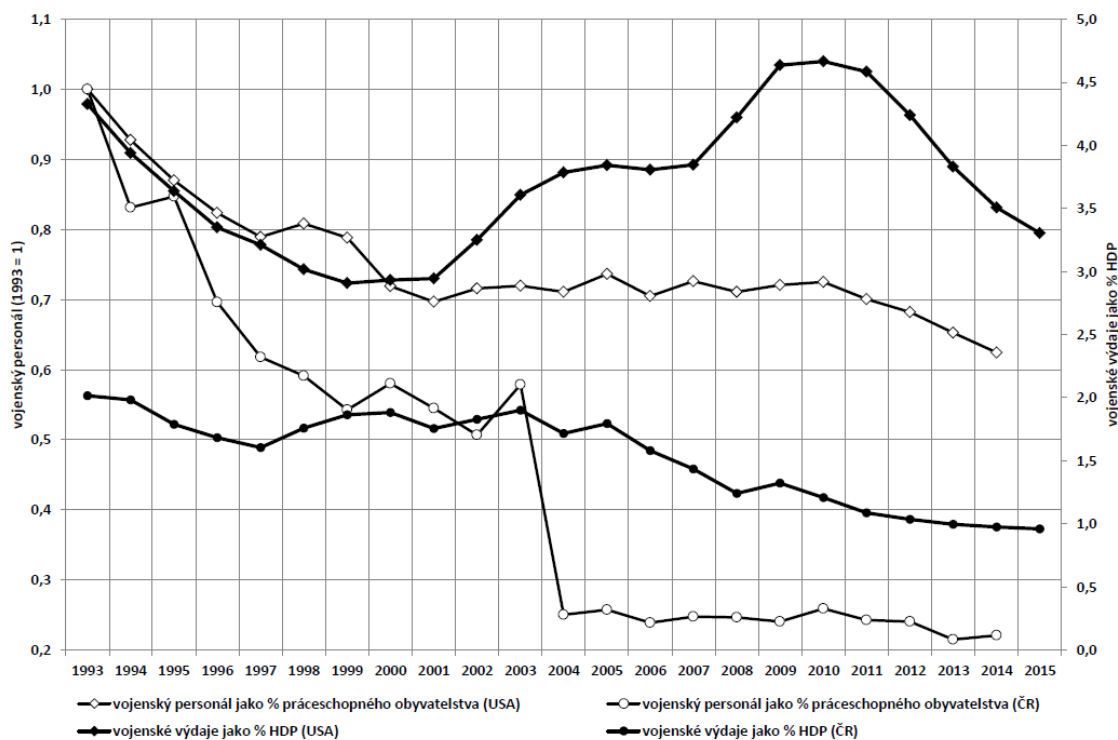
pramen: WDI (2016), Moody's (2016)

Rozdíly prezentované v **tab. 3** jsou rozdíly v kultuře, hodnotách a ekonomické vyspělosti. Existence těchto rozdílů však nevylučuje, že by se v ČR nemohl vytvořit vojenskoprůmyslový komplex, tak jak o něm psal Kaplan (2011) pro socialistické Československo 50. Let. Vojenskoprůmyslový komplex v jeho pojetí posiluje socialismus a podle Millse (2000) podřívá demokracii, takže proč by se nemohl vyskytovat tam, kde je ještě demokracie s nedostatky, neúplná, nedospělá?

Druhým rozdílem mezi americkou společností a její ekonomikou a ČR jsou rozdíly ve stupni jejich militarizace. Ty lze měřit věcnými a finančními ukazateli sledovanými ve statistikách Světové banky (WB, 2017). Zde se jedná o počet vojáků a jejich podíl na práceschopném obyvatelstvu pro určení stupně militarizace společnosti a podíl vojenských výdajů na výkonu hospodářství (HDP) indikující stupeň militarizace ekonomiky. Jestliže dále v textu analyzujeme dynamiku fenoménu

vojenskoprůmyslového komplexu/zbrojního intervencionalismu musíme se zabývat dlouhodobějším vývojem a omezit zkreslení dané velikostí ČR a USA, proto jsou tyto ukazatele vztaženy k roku 1993 a přepočteny na index, kde 1993 = 1, tak aby vyplynuly rozdíly v trendech vývoje. Srovnání ČR s USA zobrazuje **obr. 2**.

Obr. 2 Podíl vojenského personálu na praceschopném obyvatelstvu jako index (1993 = 1) a podíl vojenských výdajů na HDP v ČR a USA v letech 1993–2015

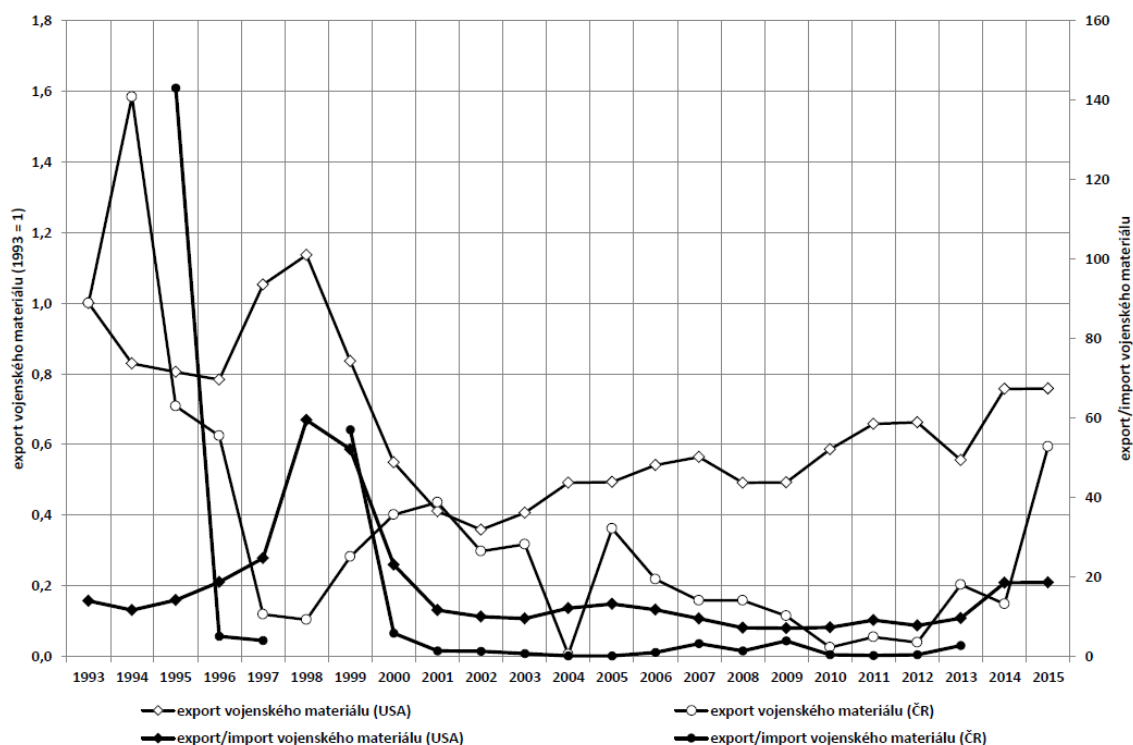
pramen: *vlastní*

Jak je patrné z **obr. 2**, USA po konci Studené války prošly sice určitou demilitarizací, ale ta nedosáhla takových rozměrů, jako v případě ČR, na jejímž území byly podle operačních plánů Varšavské smlouvy rozmístěny 2/3 sil a prostředků Československé lidové armády. To se také odráželo ve velikosti vojenského rozpočtu měřené podílem vojenských výdajů na HDP, který s postupující demilitarizací klesal. Nejvíce poklesl s přechodem na plně profesionální armádu k 1. 1. 2005. V případě USA je patrná snaha o maximalizaci vojenských výdajů a zpomalení demilitarizace vyvolané koncem Studené války, což je patrné po roce 2000 a teroristickém útoku na Světové obchodní centrum. V principu však vojenské výdaje USA klesají ve stejném trendu jako v ČR.

Třetím rozdílem v našem srovnání je obchod se zbraněmi měřený finanční hodnotou dovozu a vývozu zbraní a jejich vzájemným poměrem ukazujícím význam

zbrojního průmyslu pro ekonomiku a schopnost soběstačnosti státu/ekonomiky v krytí požadavků ozbrojených sil. Vývoje těchto ukazatelů je zobrazen v **obr. 3**, z kterého je patrná orientace USA na vývoz vojenského materiálu a soběstačnost ozbrojených sil ve všech druzích vojenského materiálu.

Obr. 3 Vývoz vojenského materiálu jako index (1993 = 1) a podíl mezi jeho vývozem a dovozem v ČR a USA v letech 1993–2015

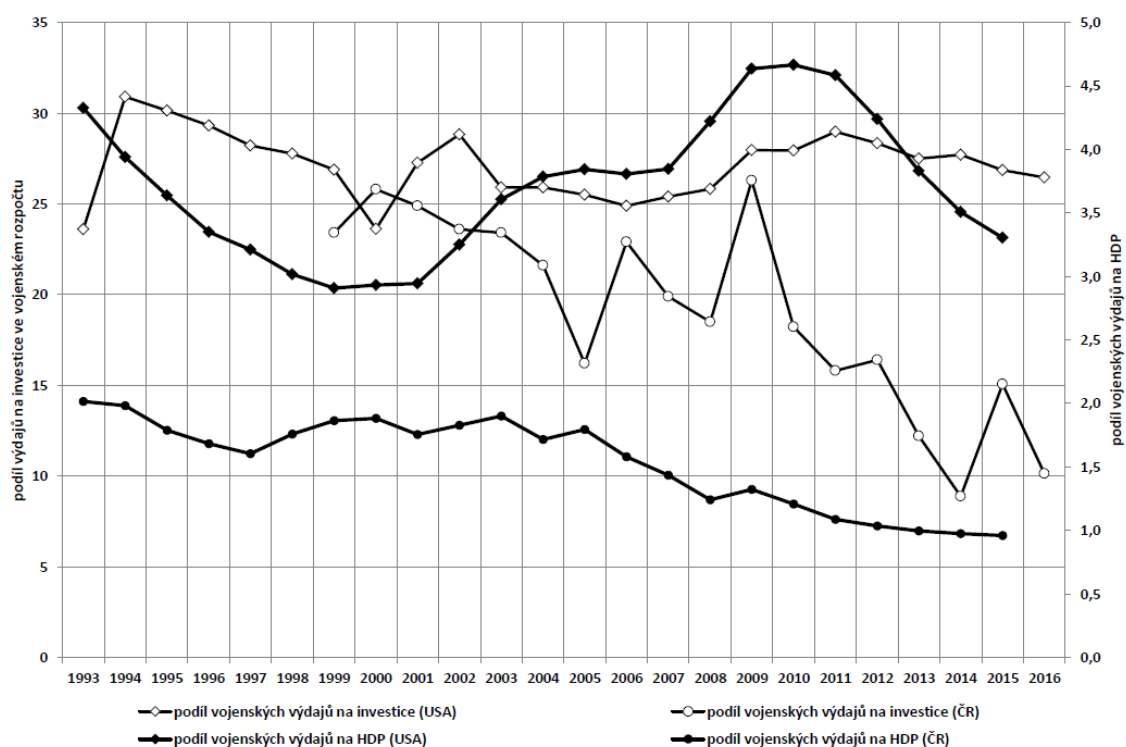
pramen: vlastní

Podíl mezi exportem a importem vojenského materiálu je navíc stabilní. V kontextu **obr. 2** ukazujícího kolísání vojenských výdajů lze usuzovat na stabilizovanou pozici zbrojního průmyslu v USA. Od roku 2012 sice opět v ČR roste export vojenského materiálu, ale jde o obchod založený na renovaci přebytků vzniklých v důsledku aplikace *Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě* a opuštění modelu masové armády doplňované pomocí branné povinnosti, ke kterému došlo po roce 2002. (Týden, 2014) Pokud jde o soběstačnost a robustnost zbrojního průmyslu bylo Československo sice srovnáváno s Polskem (Crane, 1987), ale nebylo velmocí.¹⁰³

Čtvrtým rozdílem při srovnávání ČR a USA je struktura vlastnictví v ekonomice, zejména pak přímá majetková kontrola státu určitých částí zbrojního průmyslu. Zde na rozdíl od ČR, kde současný stav odráží přechod od společenského vlastnictví v socialistickém státu k vlastnictví soukromému, jsou USA, kde jednoznačně převládá soukromé vlastnictví, a to i v takových strategických odvětvích, jako je obrana.¹⁰⁴ Podle

údajů AOBP¹⁰⁵ je v odvětví obrany angažováno několik státních podniků založených podle zákona č. 77/1997 Sb., o státním podniku, soustředěných v působnosti Ministerstva obrany ČR a zabývajících se službami nebo výrobou pro potřeby vzdušných (LOM Praha, s.p.) nebo pozemních sil (VOP CZ, s.p.) a tzv. obranným výzkumem a vývojem (Vojenský výzkumný ústav, s.p., Vojenský technický ústav, s.p.), a nebo Ministerstva průmyslu a obchodu (Explosia, a.s.). V posledním případě však jde o zbytkový podnik zbylý po dvou vlnách velké privatizace, který byl dlouhou dobu spravován Ministerstvem financí ČR. Pokud se tedy vrátíme k dříve prezentovanému teoretickému konceptu s pomocí Pestoffova trojúhelníku (**obr. 1**), byla by existence vojenskoprůmyslového komplexu v ČR založena na jiných strukturálních kvalitách, než ve Spojených státech amerických.

Obr. 4 Podíl vojenských výdajů na HDP a podíl vojenského rozpočtu na investice v ČR a USA v letech 1993–2016 (%)

pramen: NATO (2017)

Pátým rozdílem mezi USA a ČR, který je třeba brát do úvahy při analyzování možnosti výskytu vojenskoprůmyslového komplexu v ČR, je tempo modernizace ozbrojených sil, přesněji vztah státu k životnímu cyklu vojenského materiálu. Ten je vyjádřen jako tzv. ideální podíl výdajů investice do vojenského materiálu (včetně stavebních investic). Tento podíl patří mezi sledované ukazatele ze strany Severoatlantické aliance a je pravidelně zveřejňován a dostupný na stránkách NATO.¹⁰⁶

Vývoj tohoto podílu v kontextu vývoje výše vojenského rozpočtu měřeného podílem vojenských výdajů na HDP zachycuje **obr. 4**. Z něj plyne, že podíl výdajů na modernizaci ozbrojených sil USA je dlouhodobě udržován nad 25 % vojenského rozpočtu a je stabilní bez ohledu na pohyb vojenských výdajů měřených jejich podílem na HDP. Naopak u ČR dochází ke kolísání tohoto podílu a jeho redukce je důsledkem redukce vojenských výdajů. To dokazuje, že Ministerstvo obrany ČR není orientováno na intenzivní modernizaci ozbrojených sil, i když jeho rétorika říká opak. Při omezování výdajů na obranu se v ČR jako první omezují výdaje na investice (zástupcům AOBP navzdory).¹⁰⁷

Šestým rozdílem mezi USA a ČR jsou rozdíly ve struktuře politické moci a složení parlamentního systému. Spojené státy jsou prezidentskou demokracií založenou na většinovém systému (Wilson, 1995; Wilson & Dululio, 2008), kde u moci se prakticky střídají jen dvě velké politické strany představující levici (Demokratická strana) a pravici (Republikánská strana). Naopak ČR je pluralitní parlamentní demokracie s poměrným systémem zastoupení. To, vedle toho, že v zákonodárném sboru byly doposud zastoupeny vždy více než dvě strany, také znamená vytváření koaličních vlád a s tím spojenou nižší stabilitu vládnutí. To si lze dobře uvědomit z **tab. 4**. Z ní vyplývá, že zatímco v ČR se období let 1993–2017 vystřídalo u moci 14 vlád, z nichž tři byly vlády překlenovací (úřednické), v USA došlo ke změně hlavy vlády jen čtyřikrát. Pro výrobce a prodejce zbraní a zbraňových technologií bylo podobně přehledné střídání moci v Kongresu. Naopak rozdělení moci v ČR bylo v důsledku poměrného systému poměrně komplikované. V Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR kontrolující rozpočet bylo zastoupeno vždy alespoň pět politických subjektů; v koaliční vládě byly alespoň tři politické strany. Výjimkou je menšinová vláda ČSSD vedená M. Zemanem, kdy se situace v českém politickém systému začala do určité míry podobat z hlediska fragmentace politické moci situaci v USA.

Tab. 4 Střídání vlád a politických stran v USA a v ČR v letech 1993–2017

	Spojené státy		Česká republika			
	vláda	parlament (Sněmovna reprezentantů)	vláda	parlament (Poslanecká sněmovna)		
1993	Clinton (DS)	DS > RS	Klaus I (ODS, KDS, ODA, KDU- ČSL)	ODS, LB, ČSSD, KDU-ČSL, ODA, SPR-RSČ, KDS, LSU, HSD-SMS		
1994						
1995						
1996		Bush (RS)	DS < RS	Klaus II (ODS, ODA, KDU-ČSL)	ČSSD, KSČM, KDU-ČSL, ODA, SPR-RSČ	
1997				Tošovský		
1998			Zeman (ČSSD)	ČSSD, KSČM, ODS, KDU-ČSL, US-DEU		
1999						
2000			Obama (DS)	DS > RS	Špidla (ČSSD, US- DEU, KDU-ČSL)	ČSSD, KSČM, KDU-ČSL, ODS, US-DEU
2001						
2002						
2003	Gross (ČSSD, US- DEU, KDU-ČSL)					
2004	Paroubek (ČSSD, US-DEU, KDU- ČSL)					
2005	DS > RS	Topolánek I, II (ODS, KDU-ČSL, SZ)	ODS, KDU-ČSL, SZ, KSČM, ČSSD			
2006						
2007	Trump (RS)	DS < RS	Fišer	ODS, TOP 09, ČSSD, KSČM, VV/LIDEM		
2008			Nečas (ODS, TOP 09, VV/LIDEM)			
2009		Rusnok	ANO, ČSSD, KSČM, ODS, TOP 09, KDU-ČSL, Úsvit			
2010						
2011		Sobotka (ČSSD, ANO, KDU-ČSL)	ANO, ODS, Piráti, SPD, KSČM, ČSSD, KDU-ČSL, STAN, TOP 09			
2012						
2013		DS > RS	Babiš (ANO)	ANO, ODS, Piráti, SPD, KSČM, ČSSD, KDU-ČSL, STAN, TOP 09		
2014						
2015		Trump (RS)	DS > RS	Babiš (ANO)	ANO, ODS, Piráti, SPD, KSČM, ČSSD, KDU-ČSL, STAN, TOP 09	
2016						
2017						

DS... Demokratická strana; RS... Republikánská strana; ANO... Aliance nespokojeného občana; ČSSD... Česká strana sociálně demokratická; HSD-SMS... Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko; KDU-ČSL... Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová; KDS... Křesťanskodemokratická strana; KSČM... Komunistická strana Čech a Moravy; LB... Levý blok; LSU... Liberálně sociální unie; ODA... Občanská demokratická aliance; ODS... Občanská demokratická strana; SPR-RSČ... Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa Miroslava Sládka; SZ... Strana zelených; TOP 09... Tradice, odpovědnost, prosperita; US-DEU... Unie svobody – Demokratická unie, Úsvit... Úsvit přímé demokracie, VV/LIDEM... Věci veřejné/Liberální demokraté, STAN... Starostové a nezávislí, SPD... Strana přímé demokracie

pramen: Wikipedia (2017)

Nemusí být tedy náhoda, že za Zemanovy (ČSSD) vlády vlády došlo k vytvoření spojení s předchůdcem AOBP, kterým byla Asociace obranného průmyslu.¹⁰⁸

V principu lze tvrdit, že fragmentace politické moci a politický systém v ČR zde omezuje možnost vzniku vojenskoprůmyslového komplexu. Nestabilita spojená s touto konfigurací na jedné straně činí české prostředí pro zástupce zbrojních podniků obtížně předvídatelným, na druhé straně však činí budoucí vývoj také nepředvídatelným pro vojenský establishment odpovídající za výstavbu vojenských kapacit vyčleňovaných pro potřeby zajištění obrany ČR v rámci aliančních vazeb.¹⁰⁹ Oproti USA je v českém případě daleko pro výrobce a prodejce zbraní, politiky i zástupce armády a ministerstva obrany v ČR složitější uzavírání dlouhodobých koalic sestavovaných pro potřebu dobývání renty z pořizování/obchodu s vojenským materiálem pro nestabilitu vlády, přestože např. vojenský establishment reprezentovaný funkcí náčelníka Generálního štábu Armády ČR stabilnější, než funkce ministra obrany, jak to zachycuje **tab. 5**.

Zatímco však trvání vlády je závislé na rozdělení politické moci a setrvání ministra obrany ve funkci závisí od jeho manažerských schopností, řídilo se setrvání vojáků ve funkci náčelníka Generálního štábu Armády ČR pravidelným čtyř až pětiletým cyklem. Pokud by tedy někdo chtěl vytvářet vojenskoprůmyslový komplex v ČR, musel by z hlediska stability aktérů začínat od vojáků.¹¹⁰ V tomto složitém prostředí dynamicky se proměňujících aktérů lze sice počítat s výskytem podobného korupčního jednání jako v případě vojenskoprůmyslového komplexu v USA, je však o mnoho komplikovanější dosáhnout automatismu vojenských výdajů, a to jak co do jejich výše vyjádřené podílem na HDP, tak co do jejich struktury.¹¹¹ Pokud už však třeba někteří politici přicházeli na Ministerstvo obrany ČR s cílem vymáhání renty odvozovaného od požadavku USA vydávat na obranu 2 % HDP a prokazovat tak, že ČR je dobrým spojencem, plány jim mohl hatit vojenský establishment neochotný ke spolupráci s politiky v očekávání další změny ministra nebo vlády, anebo nechápající příležitost se zapojit do korupčních aktivit. Pak tu ještě byla vojenská zpravodajská služba, která nositelům bezpečnostních osvědčení na stupeň *Tajné* a *Přísně tajné* mohla vystavit stop v jejich kariéře v podobě odebrání tohoto osvědčení, pokud zjistila, že se pokoušení poškozovat zájmy ČR.

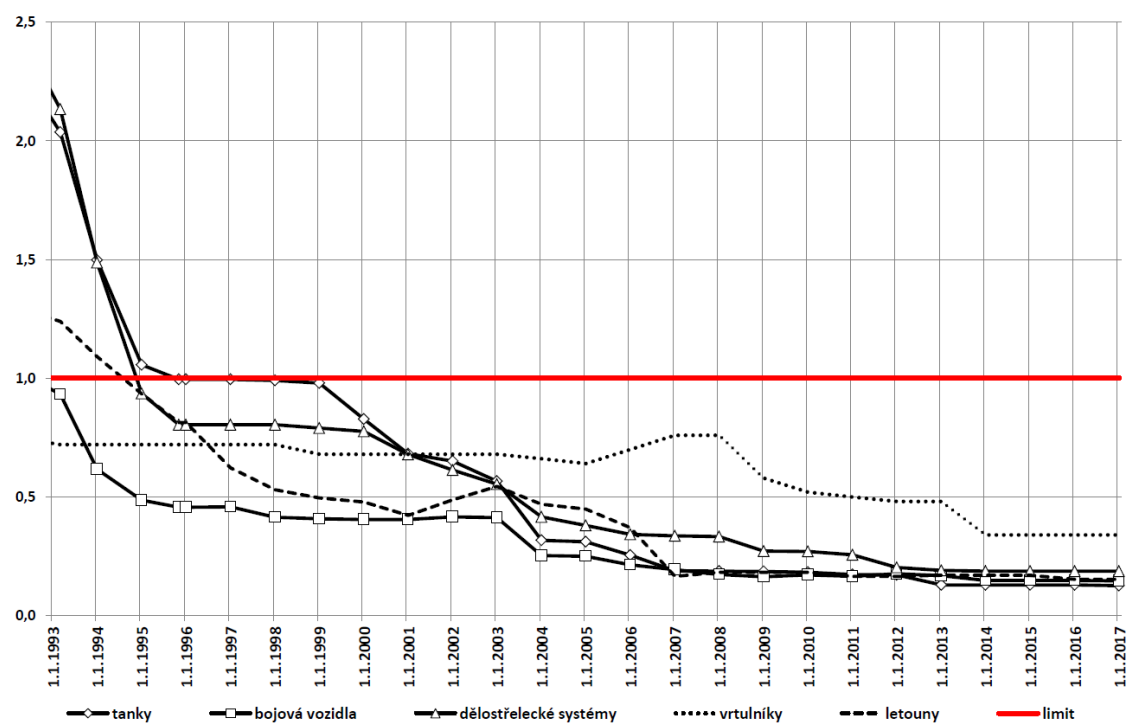
**Tab. 5 Stabilita vládnutí v České republice, na Ministerstvu obrany ČR
a v Armádě ČR v letech 1992–2017**

vláda	ministr obrany	náčelník Generálního štábu Armády ČR
V. Klaus I (2. 7. 1992–4. 7. 1996)	A. Baudyš (30. 12. 1992–21. 9. 1994) V. Holář (22. 9. 1994–4. 7. 1996)	K. Pezl (1. 1. 1993–30. 6. 1993) J. Nekvasil (1. 7. 1993–30. 4. 1998)
V. Klaus II (4. 7. 1996–2. 1. 1998)	M. Výborný (4. 7. 1996–2. 1. 1998)	
J. Tošovský (2. 1. 1998–22. 7. 1998)	M. Lobkowitz (2. 1. 1998–22. 7. 1998)	J. Šedivý (1. 5. 1998–30. 11. 2002)
M. Zeman (22. 7. 1998–15. 7. 2002)	V. Vetchý (22. 7. 1998–4. 5. 2001) J. Tvrdík (4. 5. 2001–15. 7. 2002)	
V. Špidla (15. 7. 2002–4. 8. 2004)	J. Tvrdík (15. 7. 2002–9. 6. 2003) M. Kostelka (9. 6. 2003–4. 8. 2004)	J. Štefka (1. 12. 2002–28. 2. 2007)
S. Gross (4. 8. 2004–25. 4. 2006)	K. Kühnl (4. 8. 2004–4. 9. 2006)	
J. Paroubek (25. 4. 2006–16. 8. 2006)		
M. Topolánek I (4. 7. 2006–10. 11. 2006)	J. Šedivý (4. 9. 2006–9. 1. 2007)	
M. Topolánek II (9. 1. 2007–26. 3. 2009)	V. Parkanová (9. 1. 2007–8. 5. 2009)	V. Pícek (1. 3. 2007–30. 6. 2012)
J. Fischer (8. 5. 2009–13. 7. 2010)	M. Barták (8. 5. 2009–13. 7. 2010)	
P. Nečas (13. 7. 2010–10. 7. 2013)	A. Vondra (13. 7. 2010–7. 12. 2012)	P. Pavel (1. 7. 2012–30. 4. 2015)
	K. Peake (12. 12. 2012–20. 12. 2012)	
	P. Nečas (21. 12. 2012–19. 3. 2013) V. Pícek (19. 3. 2013–10. 7. 2013)	
J. Rusnok (10. 7. 2013–29. 1. 2014)	V. Pícek (10. 7. 2013–29. 1. 2014)	
B. Sobotka (29. 1. 2014–15. 12. 2017)	M. Stropnický (29. 1. 2014–15. 12. 2017)	J. Bečvář (1. 5. 2015–30. 4. 2018)
A. Babiš (13. 12. 2017–)	K. Šlechtová (13. 12. 2017–)	A. Opata (1. 5. 2018–)

pramen: *vlastní*

Sedmým rozdílem v naší mezinárodní komparaci je povaha a velikost trhu odvíjející se od velikosti ozbrojených sil, velikosti operačního prostoru a struktury ozbrojených sil. Na velikosti tedy záleží i v případě identifikace struktury vojenskoprůmyslového komplexu. USA jsou globální supervelmocí a tomu odpovídá nejenom struktura ozbrojených sil, kde kromě letectva a pozemního vojska je také námořnictvo a strategické síly, ale také vymezení operačního prostoru. Tím je celý svět rozdělený do podřízenosti regionálních velitelství. Proto také USA disponují rozsáhlou sítí vojenských základen, kterou doplňuje flotila letadlových lodí a dopravního letectva, (Mikulín, 1987) která USA umožňuje operovat kdekoli na světě.¹¹² Z knihy od Jonese & McCafferyho (2008) si dobře uvědomit, že výstavba ponorek, letadlových lodí, systému strategické obrany, satelitní sítě apod. je daleko komplikovanější záležitostí, než pořízení stíhačky, tanku nebo nákladního automobilu Tatra. S ohledem na jedinečnost těchto projektů je třeba mnoha let, než jsou tyto projekty zavedeny do užívání v ozbrojených silách. Kvůli této závislosti je proto také třeba dodavatelům garantovat finanční stabilitu a zachovávat tak zaměstnanost v regionech dislokace výrobců zbraní. Naopak produkce českého obranného průmyslu je mnohdy založena na technickém zhodnocení přebytků Československé lidové armády a Armády ČR a jejich prodeji do zahraničí.¹¹³

Obr. 5 Naplněnost limitů techniky ozbrojených sil ČR stanovených podle Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě v letech 1992–2017

pramen: MOČR (2017)

Celkový rozsah této obchodní příležitosti si lze uvědomit nejenom pohledem na **obr. 5**, shrnují stav demilitarizace ČR ve vztahu limitu počtu útočných zbraní, který by mohla mít podle *Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě*.¹¹⁴ Jak je patrné z **obr. 5**, je ČR hluboko pod limity stanovenými podle *Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě*,¹¹⁵ protože její geopolitická situace, ani ambice v zahraniční politice nenutí české politiky využít tohoto limitu, stanoveného na základě stavu v roce 1988, kde se plánovalo nasazení těchto sil pro sražení protivníka v hraničním pásmu a bylo potřeba vytvořit převahu sil alespoň 3 ku 1 (Luňák 2007). Geopolitická pozice ČR a její zahraničně-politické cíle (Legg & Morrison, 1971: 133–171) tak omezují možnost vzniku vojenskoprůmyslového komplexu. Český zbrojní průmysl se však na rozdíl od USA soustředí spíše na obchod s vojenskými přebytky.¹¹⁶

Doposud jsme si ještě vlastně neřekli nic o klíčové vlivové struktuře, která by měla mít prospěch s vysokých vojenských výdajů a modernizace armády v duchu západních standardů, která přinese přebytky prodatelné po renovaci na trhy třetího světa. Tou je Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu, kterou si v souladu s usnesením vlády ČR č. 259 ze dne 15. 3. 2000, *k Principům spolupráce státu s obranným průmyslem v České republice (příloha č. 2)*, stát vybral za partnera a později své partnerství ještě stvrdil množinou individuálních smluv mezi touto asociací a Ministerstvem obrany, Ministerstvem zahraničních věcí a Ministerstvem vnitra ČR. Toto partnerství je založeno na předpokladu, že subjekty vstupující platbou členského příspěvku do AOBP, očekávají, že budou s českým státem obchodovat, anebo že jim český stát pomůže s podporou jejích obchodních aktivit v zahraničí.

Mluvili-li bychom o AOBP jako o vojenskoprůmyslovém komplexu v ČR, množině subjektů napojených na veřejné rozpočty, k jejíž podpoře se stát zavázala, dostáváme se k **osmému rozdílu**. Tím je transparentnost vlivové struktury a její ekonomická síla. Na rozdíl od amerických koncernů popisovaných Hrabětem (1977), Pursellem (1972) nebo Hartungem (2012) poukazující na to, že americké zbrojní koncerny jsou významnou částí americké ekonomiky a kromě vojenské produkce vyrábějí i podstatnou část produkce civilní, představuje AOBP podivný konglomerátu 109 subjektů včetně samotné AOBP, v jejíž čele stojí spoluzakladatel politické strany Realisté a její kandidát na hlavu státu, J. Hynek, požadující podle politického programu strany Realisté zavedení povinné služby, zvýšení vojenského rozpočtu a co největší podíl národního vojenského průmyslu na modernizaci ozbrojených sil tak, aby ČR měla v rámci NATO pověst spolehlivého spojence.

Přehled členů AOBP¹¹⁷ k 31. 12. 2016 obsahuje **příloha č. 7**, analýza tohoto seznamu je shrnuta v **tab. 6**, kde je struktura členů AOBP analyzována z hlediska právní formy, původu subjektů a vazby na upravený Pestoffův trojúhelník zachycující strukturu vojenskoprůmyslového komplexu.

Tab. 6 Členská základna Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu ČR v roce 2016

sektor		právní forma		původ	
soukromý	103	akciová společnost	36	zahraniční	8
		společnost s ručením omezeným	64		
		komanditní společnost	1		
		zájmové sdružení	1		
veřejný	1	obecně prospěšná společnost	1	domácí	101
veřejný – státní	5	státní vysoká škola	1		
		státní podnik	4		
		akciová společnost	1		
celkem	109	celkem	109	celkem	109

pramen: AOBP (2016)

Jak si lze uvědomit z **tab. 6** ukazující institucionální strukturu české AOBP, toto zájmové sdružení:

- obsahuje jak subjekty domácí, tak i subjekty zahraniční;
- je složeno jak ze subjektů patřící do sektoru soukromého, tak i do sektoru veřejného;
- je převážně složeno z kapitálově malých a obtížně kontrolovatelných právních forem společností s ručením omezeným.

Z **tab. 6** vyplývá i několik paradoxů. Prvním z nich je fakt, že se stát, zejména cestou Ministerstva obrany ČR, zavázal podporovat činnost zahraničních subjektů na svém území.¹¹⁸ Velké koncerny, např. SAAB AB, působí v ČR prostřednictvím Saab Czech s.r.o, podobné regionální zastoupení má nadnárodní koncern Bell Helicopter nebo BAE Systems. Zakázky tedy mohou být plánovány s ohledem na výrobní kapacity jejich mateřských společností v zahraničí a nikoliv s ohledem na české realie. Druhým paradoxem je fakt, že stát cestou AOBP uzavřel partnerství se subjekty z veřejného sektoru, z nichž dvě jsou dokonce vysoké školy, a pět z nich je v přímé podřízenosti Ministerstva obrany ČR. Jde o čtyři státní podniky (LOM Praha, VOP CZ, Vojenský technický ústav, Vojenský výzkumný ústav) a jednu státní vysokou školu (Univerzitu obrany). – Jako by snad Ministerstvo obrany ČR tyto subjekty neřídilo, přesněji – mělo

by uzpůsobovat potřeby ozbrojených sil potřebám těchto subjektů, které jsou součástí zázemí využitelného pro totální válku. Třetím paradoxem je poměrně neprůhledná kapitálová struktura AOBP. Většinu subjektů tvoří subjekty v kategorii společnosti s ručením omezeným bez povinnosti zveřejňovat své hospodářské výsledky v *Obchodním rejstříku*. Nejde tedy o veřejně obchodovatelné korporace, jako v USA, které musí zveřejňovat povinné informace pro akcionáře požadované akciovými burzami.

Pokud jde o odvětvovou strukturu AOBP, lze hovořit o struktuře s vysokou soběstačností funkcí (autarkii) celého zájmového sdružení. Je zde vlastní vydavatelství/nakladatelství (MS Line, s.r.o.), subjekty poskytující právní a finanční služby (MT Legal s.r.o., NESS Czech s.r.o., NAVIGA 4, s.r.o.), dvě vysoké školy – jedna státní (Univerzita obrany) a jedna soukromá (CEVRO – Liberální institut), čtyři státní podniky, z nichž dva se zabývají výzkumem a vývojem (Vojenský výzkumný ústav, s.p., Vojenský technický ústav, s.p.), dvanáct firem zabývajících se převážně jen obchodem, jako je OMNIPOL a.s. nebo Zenit, spol. s r.o., šest firem vyrábějících software, jedna z nich jen účetní (GORDIC spol. s r.o.) dodávající od roku 1994 software pro Ministerstvo obrany ČR (-ma-, 1996). Vedle služeb, je většina členů AOBP součástí průmyslu, a to zejména: elektrotechnického, leteckého, automobilového, chemického a oděvního. Je zde dokonce jedna firma z potravinářského průmyslu (MEDIAP, spol. s r.o.). V principu ale svou agendou patří většina subjektů do působnosti Ministerstva průmyslu a obchodu. AOBP svou podstatou ovšem nepředstavuje zaměstnavatelský svaz.

Dalším paradoxem je fakt, že součástí AOBP je i několik reklamních agentur a subjektů zabývajících se výstavnictvím, včetně Veletrhy Brno, a.s. To vytváří další paradox. Je-li AOBP nástrojem státní militarizace, pak se jí jako občané účastníme, aniž si to uvědomujeme. Formálně by se takto mělo nahlížet na každý veletrh pořádaný na brněnském výstavišti, či realizaci studijních programů na pražském CEVRO – Liberálním institutu. Stejně tak účetní software GORDIC, kterým je vybavena většina municipálních účetních jednotek, je vlastně militarizovaným produktem dvojího určení. Navíc Veletrhy Brno, a.s. vlastněné z většiny městem Brnem jsou komunální firmou.¹¹⁹

Pokud si představíme AOBP jako síť spolupracujících subjektů je zajímavá role státních podniků. Podle § 2 zákona č. 77/1997 Sb., *o státním podniku*, ve znění pozdějších předpisů,¹²⁰ lze do státního podniku vytěšňovat činnosti, které by si jinak zajišťovala vysoce soběstačná armáda sama a tímto vytěsňením vzniká závislost státu na

státním podniku. V principu se stát musí snažit, aby mu státní podnik jako strategickou kapacitu chránil, a proto se jej snaží ekonomicky podporovat.¹²¹ Vzhledem k tomu, že kapacita vojenských opravárenských podniků odpovídala velikost Československé lidové armády, muselo se Ministerstvo obrany ČR snažit o zajištění dostatku činností pro udržení funkčnosti těchto kapacit, ale nakonec byla síť opravárenských podniků redukována na dva – jeden pro leteckou a druhý pro pozemní techniku,¹²² kde k redukci vedle zmenšení armády přispěla také závislost opravárenských podniku na náhradních trzích.¹²³ To ale neznamená, že neexistovala obchodní a personální výměna (otačecí dveře) mezi státními podniky a jejich úspěšnějším podnikatelským okolím. Např. prezident AOBP byl v roce 2009 zároveň ředitelem státního podniku VOP-026 Šternberk (Veselovský, 2009), ke kterému směřovaly programy průmyslové spolupráce ve věci pořízení kolových obrněných transportérů.¹²⁴ Představitel státního sektoru se tak v té době nestal jen regionálním patriotem v oblasti dislokace vojenských podniků, ale také hlavním lobbistou za zájmy zbrojního průmyslu proti státu představovaném Ministerstvem obrany ČR. Podobnou mobilitu v podobě přechodu z civilního podnikatelského prostředí ke státu měl v roce 2007 také M. Smrž.¹²⁵ Do funkce jej jmenovala V. Parkanová (KDU-ČSL). Státní podniky ale nebyly vnímány sokromými podnikateli jako konkurenti,¹²⁶ ale spíše jako nástroj získávání armádních přebytků.¹²⁷

Na základě provedené komparativní analýzy v osmi atributech lze vyloučit, že by v ČR existoval vojenskoprůmyslový komplex v původním slova smyslu tak, jak byl pojem formulován v roce 1961 D. D. Eisenhowerem (Pierpaoli, 2010). **Hypotézu H1 ve znění: „Vojenskoprůmyslový komplex v České republice existuje.“ Lze zamítnout.** Subjekty zbrojního průmyslu nemají tak zásadní vliv na zbrojení ozbrojených sil ČR, jako je tomu v případě USA, kdy zájmy firem určují zahraniční politiku i výši vojenských výdajů. Kdyby platila hypotéza H1, vojenské výdaje ČR by byly dlouhodobě vyšší než 2 % HDP, nekolísal by a neklesly by až na 1 % HDP, jako je tomu v současnosti.

Vzhledem k původní konstrukci výroku o existenci vojenskoprůmyslového komplexu by měla platit alternativa k hypotéze H1, a to, že **v případě České republiky se jedná o zbrojní intervencionalismus**, kterým se řídilo pořizování/obchod se vojenským materiálem v ČR od sestavení prvního akvizičního plánu v roce 1994 (Smejkal, 1995). Na druhé straně zmíněné případy korupce prezentované v několika trestněprávně stíhaných případech, které jsou spojeny s pořizováním/obchodem s vojenským materiálem, nelze považovat za projev existence vojenskoprůmyslového

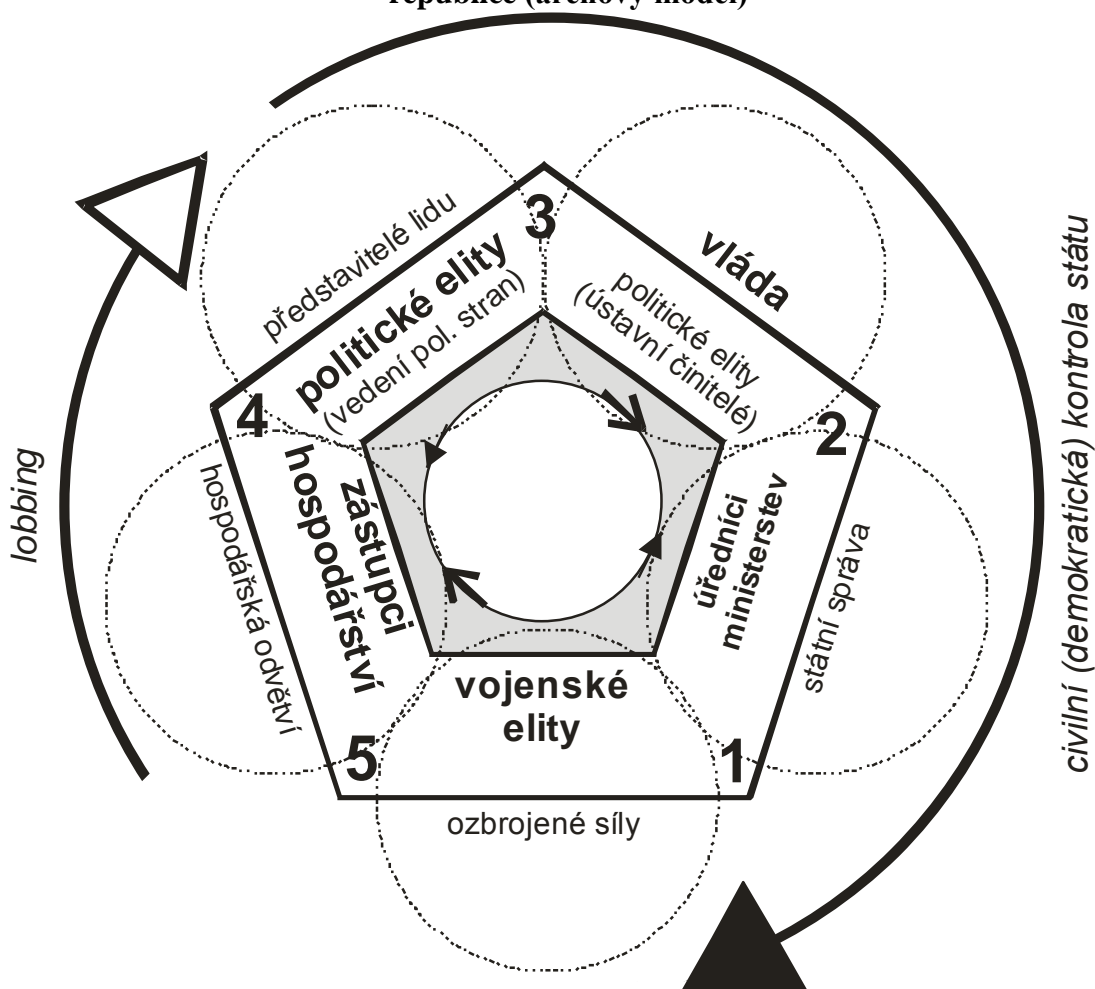
komplexu. Způsob pořizování vojenské výzbroje nelze ovšem považovat ani za zbrojní intervencionalismus, protože vojenské zakázky byly předražovány a plán modernizace se neúměrně protahoval. Stát neměl kontrolu ani nad cenou vojenské zakázky, ani nad procesem nabývání daného majetku. Do procesu zasahovali jiní aktéři, než byl stát, a neschopnost státu dodržet původní plán modernizace Armády ČR indikuje souboj vlivových skupin snažící se ovlivnit akviziční proces, což je symptom existence minimálně třetího stádia korupce, kterým je organizované korupce, může se však nakonec jednat i finální stadium. (Frič, 1999: 33–34)

2.3.2 Model českého pentagonu

Doposud jsme v analýze pracovali s modelem vojenskoprůmyslového komplexu v podobě železného trojúhelníku. Vzhledem k tomu, že ČR není v některých druzích výzbroje soběstačná, např. nadzvukové letectvo, v ČR pravděpodobně operuje mezinárodní vojenskoprůmyslový komplex s příslušností k zemím, s kterými ČR tvoří buď společný evropský trh (Švédsko, Francie, Velká Británie), anebo je na nich závislá v případě zajištění své obrany (USA), nicméně s ohledem na předražování vojenských zakázek dodávaných národním zbrojním průmyslem reprezentovaným AOBP není český stát schopen modernizovat své ozbrojené síly pomocí zbrojního intervencionalismu.

Pro potřeby další analýzy prováděné v kontextu národního bezpečnostní politiky si proto překreslíme obecný model Adamsova železného trojúhelníku (**příloha č. 8**) na model českého pentagonu tak, jak zachycuje **obr. 6**. Železný trojúhelník rozšířený na pětiúhelník jako dvojsměrný kruhový model tak odráží na jedné straně směr kontroly aktérů v rámci kontroly (řízení) demokratického státu, na druhé straně ukazuje směr prosazování soukromého zájmu. Paradoxně jde o stejný směr, kde v případě prosazování soukromého zájmu jde o lobbying, který může být v rozporu se zájmy státu, jako je tomu v případě vojenskoprůmyslového komplexu. Lze se domnívat, že pokud by se kruh uzavřel, tj. veřejný zájem by generoval soukromý zájem a naopak, došlo by k převzetí státu a mohli bychom tak identifikovat poslední stadium korupce – systémovou korupci. Proto by měl být pentagon rozdělen na část veřejnou (úsek 3-2-1-5) a soukromou (úsek 5-4-3).¹²⁸

Obr. 6 Vlivová struktura pro pořizování/obchod s vojenským materiálem v České republice (arénový model)

pramen: vlastní

V souladu s Millsovým konceptem prolínání vyšších kruhů má každý z aktérů, či každá z dílčích arén schopnost uplatňovat neformální vliv, což je v **obr. 6** sugestivně vyznačeno kruhy.¹²⁹ Aktérům uvnitř institucionalizovaných úseků lze přiznat osobnostní charakteristiky a také možnost jejich kariérového pohybu napříč a kolem arény.¹³⁰ V souladu s výchozí teorií amerického vojenskoprůmyslového komplexu předpokládáme, že klíčovou roli v korupci v pořizování/obchodu s vojenským materiálem hrají bývalé vojenské elity, jež jsou během aktivní kariéry nositeli vlivu na ozbrojené síly a často jedinečných znalostí o budoucích záměrech ozbrojených sil. Mají tak možnost „hýbat strategickým řízením státu“, to zejména v případě, kde politické elity jsou představovány laiky, jako jsou herci, astrologové apod., navíc s deficitem jejich osobnostní integrity.

V případě kariérového pohybu vojenských elit mohou vysoce postavení důstojníci a generálové na konci své vojenské kariéry volit cestu buď setrvání ve veřejném sektoru, anebo přechodu k dodavatelům.¹³¹ Čelí tak dilematu, které v ČR není doposud nijak systémově řešeno: dál sloužit státu v upevňování jeho moci, tj. pokračovat v obdobné etice vojenského povolání, anebo tuto etiku opustit a jít hájit podnikatelské zájmy. V duchu Huntigtonovy analýzy vojenského myšlení¹³² se voják opouštějící vojenskou kariéru rozhoduje mezi službou národnímu státu, anebo svou podstatou protidemokratické nadnárodní zbrojařské lobby snažící se o militarizaci ekonomiky, společnosti a vládní politiky v logice maximalizace soukromých zisků.

2.4 Vlivová struktura pořizování/obchodu s vojenským materiálem jako arénový model

Bez ohledu na to, zda máme co do činění s vojenskoprůmyslovým komplexem, anebo jinou vlivovou strukturou, vždy lze její fungování analyzovat pomocí arénového modelu, a to jak ze strukturálního (funkcionálního) hlediska, tak i z hlediska interakce jednotlivých aktérů určující dynamiky jevů spojených s existencí této struktury. Takovým jevem může být např. korupce.

2.4.1 Arénový model českého pentagonu – statika

Fungování českého pentagonu si můžeme konkretizovat reáliemi vývoje v ČR v letech 2006–2016, ke kterým se vážou také dříve zmíněné korupční případy. Tento model je prezentován v **příloze č. 14**, kde bylo analýzou definováno 66 aktérů rozříděných do osmi skupin, kde poslední z nich (H) představuje oběti korupčního jednání aktérů ze skupiny C označené jako železný trojúhelník. Jde o oběti zvyšování vojenských výdajů, kterým je v důsledku rostoucích výdajů snižován blahobyt. Tento arénový model je rozsáhlý a velmi komplexní a vychází z modelu alokace veřejných výdajů v koncepci „Guns vs Butter“ (Kohler-Hausmann, 2015). Ten prezentuje základní politické dilema: o co více se, za jinak nezměněných podmínek, dá na vojenské účely, o to méně se může dát na účely civilní. Zde se tak dává do protikladu *warfare* a *wellfare*, kde na straně *warfare* jsou aktéři ze skupin A až G a na straně *wellfare* je skupina aktérů odkázaná na systém státní sociální podpory a jiné součásti sociální politiky. Každá ze skupin aktérů se dělí na podskupiny, a je-li to možné, je uveden příklad v podobě personifikace daného aktéra. Aktérům jsou přiřazeny role vyplývající z jejich agendy stanovené zákony nebo mezinárodními smlouvami, nebo jejich

systemovým místem ve společnosti, které si tito aktéři za dobu své existence v demokracii vydobyli, jako je tomu např. u sdělovacích prostředků, anebo jakou jim přisuzují sociologické, ekonomické a jiné teorie.

V rámci orientace aktérů uvnitř Pestoffova trojúhelníku (Abrahamson, 1992; Pestoffov, 1995; Benáček, 2005) jsou aktérům přiřazeny zájmy. Všichni aktéři byli zakódováni a vyznačeny jejich vlivové vazby na ostatní aktéry. Jde zároveň jak o individuální, tak institucionální aktéry, jež se mohou zapojovat jak do struktur železného trojúhelníku/českého pentagonu, tak i do (mezinárodního) boje s korupcí. Podle teorie vojenskoprůmyslového komplexu jsou z aktérů **skupiny C8–C13** klíčovou složkou procesu pořizování/obchodu s vojenským materiálem vojáci (C10), neboť formulují potřeby ozbrojených sil a stojí na straně poptávky státu po technických řešeních vojenských kapacit. Schopnost ji uspokojit je závislá na obranné a hospodářské politice přijímané politiky. Pokud jde o riziko, v rámci modelu želeného trojúhelníku aktéři C10 nesou nejvyšší riziko, protože jsou vystaveni riziku ztráty způsobilosti pokračovat ve vojenské kariéře v důsledku odebrání osvědčení o bezpečnostní způsobilosti ze strany Národního bezpečnostního úřadu, pokud se dopustí zjištěného jednání poškozující zájmy ČR. Toto řízení je zahajováno na základě podnětu zpravodajských služeb (G2).¹³³

Aktéři **skupiny C10**, jako jsou náčelníci Generálního štábu Armády ČR, jeho zástupci, operační velitelé, ředitelé sekcí a odborů v hodnostech generálů a plukovníků jsou formováni kariérově, a to jednak z pozice vysoce postavených úředníků (C8) na úrovni náměstků, jednak z pozice politiků, kdy vláda (C1) na návrh ministra (C3) má, podle čl. 63 odst. 1, písm. g) *Ústavy ČR*, právo navrhnout tyto vojáky ke jmenování do generálských hodností a povýšení v generálských hodnostech prezidentu republiky (C2).¹³⁴ Aktéři **skupiny C1–C7** tak realizují jejich sociální kontrolu v rámci civilní demokratické kontroly ozbrojených sil. Selhává-li tato kontrola, dochází k prolínání zájmů armády a politiky, které ve svém důsledku mohou ohrozit demokracii. V rámci teorie vojenského profesionalismu v demokraciích (Huntington, 1957) by vojáci měli být politicky neutrální a hájit zájmy obrany a armády – aktéři skupiny C10 by měli být mluvčími ozbrojených sil sledujícími zájmy státu, tj. uzemní celistvosti a suverenity státní moci.

Pokud už dochází k prolínání vysokých, vojenských a průmyslových kruhů (Mills, 2000) jsou vojenský establishment a vojenské elity vystaveny morálnímu dilematu, mají-li řešit konflikt zájmů. Jejich střet zájmů nemusí být patrný běžnému občanovi, ale

měly by jej identifikovat resortní protikorupční audity a programy a měly by jej vidět zpravodajské služby jako aparát sloužící zachování národního státu (**G1–G2**),¹³⁵ které ale byly mnohdy ovládané politickými stranami, nebo byla ignorována jejich varování.¹³⁶ Je třeba vidět, že podle výročních zpráv Vojenského zpravodajství existoval dozor nad veřejnými zakázkami.¹³⁷ V roce 2006 ještě Vojenské zpravodajství upozorňovalo např. na rizika projektu kolových transportérů, (VZ 2007: 18) v roce 2008 se však už objevila ve výroční zprávě jen obecná tvrzení.¹³⁸

Tab. 7 Pohyb bývalých náčelníků Generálního štábu Armády ČR od roku 1993

č.	náčelník, narozen (v úřadu)	po skončení funkce
1	arm. gen. Ing. Karel PEZL, 1927 (1. 1. 1993–30. 6. 1993)	odchod do důchodu
2	genplk. Ing. Jiří NEKVASIL, 1948 (1. 7. 1993–30. 4. 1998)	velvyslanec v Mongolsku (2004–2008) a Afghánistánu (2008–2010); místostarosta Brandýsu nad Labem/Stará Boleslav za TOP 09 (2011–2013)
3	arm. gen. Ing. Jiří ŠEDIVÝ, 1953 (1. 5. 1998–30. 11. 2002)	obchodní zástupce izraelského konsorcia Housing & Construction pro výstavbu D47 (PPP projekt, 2002); zakladatel a spoluvlastník Generals, s.r.o. (2003); konzultant General Dynamic a Stayer (2003–2012, projekt Pandur); konzultant pro Euroenergy, spol. s r. o.; kandidát za poslance EP za Evropskou demokratickou stranu (předsedkyně Jana Hybášková, 2009); vedoucí skupiny učitelů na CEVRO – liberální institut (od r. 2012), poradce ministra obrany M. Stropnického (2014–2017)
4	arm. gen. Ing. Pavel ŠTEFKA, MSc., 1954 (1. 12. 2002–28. 2. 2007)	kandidát na velvyslance v Uzbekistánu, poradce na Úřadu vlády ČR, obchodní náměstek Tatra, a.s. (2008–2013); člen prezidia AOBP (2011–2014) poradce ředitele Veletrhy Brny, a.s. (od r. 2013)
5	arm. gen. Ing. Vlastimil PICEK, 1956 (1. 3. 2007–30. 6. 2012)	ministr obrany (2013–2014), starosta Brandýsu nad Labem/Stará Boleslav (od r. 2014); poradce prezidenta republiky (od r. 2013)
6	arm. gen. Ing. Petr PAVEL, MA, 1961 (1. 7. 2012–30. 4. 2015)	předseda Vojenského výboru NATO (od r. 2015), člen poradního sboru rektora Univerzity Karlovy v Praze (od r. 2017)
7	arm. gen. Ing. Josef BEČVÁŘ, 1958 (1. 5. 2015–30. 4. 2018)	

pramen: *Wikipedie* (2016)

Podobného morálního hazardu se mohou dopouštět příslušníci vojenského establishmentu z řad aktérů **C10**, když ve veřejném úřadu sledují své soukromé zájmy a po přechodu do civilního života – stanou se aktéry **C23**, zajištění štědrým výsluhovým příspěvkem, lobbují za soukromé zájmy. Vedle toho mohou vojenské elity volit civilní

kariéru v sektoru veřejném. To je mnohdy spojeno se vstupem do komunální nebo celostátní politiky. Mobilitu bývalých vysoce postavených důstojníků, jejich pohyb národní arénou struktury ovlivňující pořizování/obchod s vojenským materiálem, si ukažme na příkladu náčelníků Generálního štábu Armády ČR jako osob, jejich post-vojenská kariéry je nejlépe dohledatelná a doložitelná a jde o nejvyšší vojenské elity formálně identifikované nejvyšší hodností armádního generála, což je ekvivalent hodnosti, kterou dosáhl D. Eisenhower. Od roku 1993 do roku 2017 se jednalo o sedm vojáků povýšených pro potřeby výkonu této nejvyšší vojenské funkce do nejvyšší vojenské hodnosti armádního generála (arm. gen.). Přehled náčelníků Generálního štábu Armády ČR spojený s přehledem jejich pozdějších aktivit získaný internetovou rešerší shrnuje **tab. 7**.

Z ní je patrné, že pokud nejvyšší představitelé ozbrojených sil neodcházejí ze svého úřadu v pozdním důchodovém věku, jako tomu bylo v případě K. Pezla, jsou nuceni být dále ekonomicky aktivní,¹³⁹ případně jsou aktivní politicky na místní úrovni. Bývalí náčelníci Generálního štábu AČR takto volí buď pokračování ve službě veřejného sektoru, jako tomu bylo v případě J. Nekvasila a V. Picka (státní služba velvyslance, komunální politik v placené funkci, ministr obrany), anebo odchod do soukromého sektoru a využití svých kontaktů jako lobbista. To je případ J. Šedivého a P. Štefky.¹⁴⁰ Jak však bylo ukázáno v jedné z předcházejících vysvětlivek, týká se takový přechod prakticky celé generality.¹⁴¹ V kontextu struktury vojenské akvizice prezentované pravidelně od roku 1993 ve Statistické ročence ČR v části finance jako tabulka s názvem *Vojenské výdaje podle druhu nákladů a směrů* určení (v metodice OSN) je třeba vidět, že oba bývalí náčelníci Generálního štábu AČR – lobbisté, byli v úřadě v době, když se rozhodovalo o realizaci významných vojenských nákupů. Šedivý přispěl k nákupu obrněných transportérů Pandur od americké firmy General Dynamics, Štefka k obměně středních nákladních vozidel Tatra T-810. Nelze se proto divit, že po konci svého mandátu se oba stali činní i pro americké firmy, které dodávaly vojenskou techniku české armádě. Šedivý pracoval pro General Dynamics vlastníci výrobu kolových obrněných transportérů Pandur, Štefka pro Tatru vlastněnou americkým kapitálem, kde v čele podniku stál bývalý velvyslanec USA v ČR W. Cabaniss. Právě tito dva před tím, než se stali náčelníky Generálního štábu Armády ČR, tak podle oficiálních životopisů absolvovali studium v USA. Štefka vystudoval National Defense University, Šedivý Vysokou válečnou školu pozemního vojska. USA

v rámci podpory svých spojenců ČR rezervuje jedno až dvě místa na jejich vzdělávacích zařízeních, přitom výběr studentů nechává na ČR. (Gazdík, 2017)

S ohledem na prestiž takového studia se předpokládá, že domácí politické elity (**aktéři skupiny C1–C7**) dříve nebo později dosadí úspěšné absolventy prestižních vojenských vysokých škol na místa, kde s nimi mohou spolupracovat, anebo manipulovat. – Po jmenování do hodností generálů zaujmou místa vysokých armádních velitelů nebo ředitelů na Generálním štábu AČR s možností hodnostního povýšení, nebo dalšího kariérního postupu až na náčelníka Generálního štábu AČR. Na druhou stranu lze zahraničního studia využít pro odměňování loajálních členů vojenského establishmentu a zajištění následovnictví v systému. Pobyt v zahraničí je spojen s vyšším příjmem, kdy česká strana hradí vyslané osobě a její rodině náhrady při práci v zahraničí a zároveň se těmto osobám automaticky prodlužuje závazek o pětinásobek trvání studia za každý dokončený měsíc studia, aby mohla být investice do vzdělávání vojenského personálu po jeho návratu adekvátně využita. U čtyřsemestrálního studia v magisterském studijním programu na americké National Defense University jde o prodloužení závazku o 10 let! To už dotyčnému zajišťuje dostatečné šance zapojit se opakovaně do výběru na funkci náčelníka Generálního štábu Armády ČR, jestliže uvážíme, že délka trvání mandátu tohoto nejvýše postaveného vojáka je 4–5 let.

Vzhledem k tomu, že podle § 7 odst. 4 zákona č. 219/1999 Sb., *o ozbrojených silách České republiky*, ve znění pozdějších předpisů, je funkce náčelníka Generálního štábu AČR funkcí politickou,¹⁴² mohou politici, politické strany i lobbying poslanců a politických stran ovlivnit výběr formálního mluvčího pro potřeby ozbrojených sil, kterým je právě náčelník Generálního štábu Armády ČR. Může se tak stát minimálně tím, že se stanoví kritéria pro výběr vhodného kandidáta, kde hlavní kritéria mohou být spojena s prestiží osobnosti a profesionality kandidátů. Tam například může patřit příslušné vzdělání zahraničí. Na druhou stranu může ministr obrany (C3) manipulovat tento výběr tím, že předloží jen jím preferovaného kandidáta, neboť dikce zákona dává poslancům povinnost kandidáty projednat, nikoliv schvalovat nebo doporučovat.¹⁴³

Nominační proces na funkci náčelníka Generálního štábu Armády ČR v letech 1993–2017 a jeho výsledek shrnuje **příhola č. 15**, z které lze vysledovat, že v případě funkce náčelníka Generálního štábu Armády ČR byl od roku 1993 prováděn vlastně pseudovýběr. Ministerstvo obrany a vláda zpravidla netrvali na více kandidátech pro danou funkci a projednání v příslušném výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR bylo formální. Pokud však probíhalo, dávali ústavní činitelé přednost kandidátům

v mladším věku a zahraničními školami, v našem případě americkými. Později naopak byli preferováni kandidáti bez zahraničních škol, jen s kurzem Generálního štábu, který absolvovali na Vojenské akademii v Brně, jako tomu bylo u generála V. Picka J. Bečváře. Ti zároveň odcházeli z funkce náčelníka Generálního štábu Armády ČR do důchodu. Je třeba si uvědomit, nový náčelník Generálního štábu má možnost si vybrat své zástupce a je odpovědný za kariérový výběr svých podřízených. Pro politiky je tak klíčovou figurou, má-li dojít k manipulaci akvizičního procesu.

S ohledem na specifika české vlivové struktury zahrnující dvě vysoké školy, jejichž regulace jinak podléhá režimu zákona č. 111/1998 Sb., *o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách)*, ve znění pozdějších předpisů, není bez zajímavosti, že soukromá vysoká škola CEVRO – Liberální institut založená exministrem vnitra I. Langerem (ODS) zaměstnala J. Šedivého jako vedoucího skupiny učitelů bezpečnostního oboru. Později k němu již jako aktéři skupiny **C23** přibyli ještě A. Vondra a P. Nečas. (jj, 2013) A. Vondra, bývalý velvyslanec ČR v USA, který za Ministerstvo obrany, a tedy český stát, v roce 2010, krátce po svém nástupu do funkce ministra obrany, podepsal smlouvu s AOBP (na rozdíl od původní smlouvy z roku 2000 bez pověření usnesením vlády ČR) se stal ředitelem Centra transatlantických vztahů CEVRO – Liberálního institutu, člena AOBP. Druhý z aktérů podpisu této smlouvy tehdejší prezident AOBP J. Ploch (Rusková & Pajer, 2011) se stal rektorem soukromé Vysoké školy obchodní v Praze, o.p.s.

Vlivným aktérem, který se snaží ovlivnit aktéry skupiny **C1–C13**¹⁴⁴ je Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu (**C19–C20**), která podle *Veřejného věstníku* byla, jako zájmové sdružení právnických osob, založena jako Asociace obranného průmyslu v roce 1997, a to hned dvakrát. V čele jednoho sdružení stála absolventka Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a autorka několika rozhlasových her V. Hradská. V čele druhého sdružení stál J. Maroušek. Ten v 90. letech privatizoval ČKD. (Kedroň, 2004) Obě sdružení vznikla jako podnikatelský projekt.¹⁴⁵ RDP Group v době svého založení v červnu 1993 představovala 40 závodů s 200 tis. zaměstnanci. (Marek, 1994) Na ustavujícím zasedání asociace založené kolem firem sdružených pod holding Chemapol ovládaným R. Hávou konaným 14. 4. 1997 byl přítomen tehdejší náměstek ministra obrany M. Kalousek (KDU-ČSL/TOP 09). R. Háva, ředitel Omnipolu, byl zvolen sekretářem asociace. (NFK, 2014: 94–95) Za první asociací stál bývalý inspektor pozemního vojska generál K. Kuba, který 1. 4. 1997 odešel z činné vojenské služby. A po nástupu ministra obrany M. Lobkowitze (US-DEU) v Tošovského překlenovací

vládě se stal jeho poradcem. (NFK, 2014: 95) K. Kuba si před tím vybral svého nástupce ve funkci. Byl jím J. Šedivý.¹⁴⁶ Dne 11. 9. 1997 vzniká AOBP.¹⁴⁷ AO(B)P tvoří jednu z důležitých součástí struktury českého pentagonu, což si lze uvědomit z výše uvedeného textu a způsobu, jakým ve struktuře cirkulují vojenské a úřednické elity. Současný prezident AOBP, J. Hynek, se stal prezidentem AOBP po J. Plochovi, současnému rektorovi Vysoké školy obchodní v Praze.¹⁴⁸

Většina členů AOBP udává za své sídlo obchodních aktivit hlavní město Prahu, i když působí v holdingovém uspořádání a jejich provozovny, kde se odehrává reálná hospodářská činnost generující místní zaměstnanost. V tomto ohledu se tento model podobá organizačnímu modelu řízení socialistické ekonomiky, kdy sice národní/státní podniky zbrojního průmyslu sice působily v regionech, ale obchod se zbraněmi, jeho plánování, plánování vojenských potřeb a administrace obchodů se odbývaly v hlavním městě Československa. Zde měly a mají politické, hospodářské a vojenské elity k sobě nejbližší. Zároveň zde mají sídlo zahraniční zastupitelské úřady, což umožňuje státům jako je Francie, Velká Británie, USA nebo Švédsko, které Kollmer (2015) řadí mezi státy NATO a EU s vojenskoprůmyslovým komplexem, dále „pracovat“ s vytvořenou vlivovou strukturou (absolventy prestižních škol jmenovaných domácími politickými elitami po hodnostech generálů), a to prostřednictvím metod diplomacie.¹⁴⁹

Jak domácí politici, tak také státy podporující svůj vojenskoprůmyslový komplex, musí být schopni legálně prosadit preferované kandidáty do rozhodovacích struktur tak, aby zpravodajské služby (**G1–G2**) chránící národní zájmy nepojaly nějaké podezření a tyto kandidáty „nevytlačily“. V ideálním případě také sami spolupracují. Podle Friče (2010) že jsou vlastně politickými elitami využívány, nikoliv však rozvíjeny ve prospěch budování demokracie. – Politické elity se je nesnaží kultivovat,¹⁵⁰ ale využívat.¹⁵¹ Tento záměr je ovšem patrný až při studiu statistik, např. vojenskými diplomaty nominovanými ředitelem Vojenského zpravodajství a kontrastovanými ministry obrany se stávají generálové bez znalosti angličtiny.¹⁵²

Důležitou vlivovou skupinou jsou novináři (**skupina aktérů F1–F7**), kteří, jak bylo ukázáno výše, ovlivňují postoje veřejnosti k politickým elitám, k institucím i k rozhodnutím o nákupu vojenské techniky – vytvářejí realitu sdělovacích prostředků. Skutečnosti, o kterých často veřejnost informují, jsou v případě záležitostí obrany a bezpečnosti informacemi interními, citlivými na zveřejnění. Na jejich informacích je založena také naše další analýza. Pro fungující demokracii je však klíčová struktura politických aktérů provádějící tzv. civilní kontrolu ozbrojených sil.¹⁵³ Jde aktéry

skupiny **C5–C6**. S ohledem na skutečnost, že podle Ústavy ČR jen Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR rozhoduje o státním rozpočtu, jde v první řadě o odborné orgány a podorgány Poslanecké sněmovny.

Jak lze dovodit z **přílohy č. 16**, struktura těchto „dozorových orgánů“ se v každém volebním období měnila. Vzhledem k tomu, že obrana byla funkcí federace, byl orgán pro otázky obrany a bezpečnosti zřízen až v lednu 1993 v podobě Branně-bezpečnostního výboru. Záležitosti obrany z 200 poslanců kontrolovala zhruba desetina, ovšem v 7. Volebním období to bylo jen 15 poslanců. Původně kompaktní orgán se od 4. Volebního období začal rozpadat na podorgány (podvýbory) a posléze došlo k oddělení funkce obrany a bezpečnosti do dvou samostatných orgánů, což nemělo vliv na množství podvýborů. Tím se kontrolní moc soustředí na menší počet lidí. Osoby určující agendu výborů a podvýborů byly většinou spojeny s ODS a ČSSD. Ve výborech se často soustředí bývalí vojáci z povolání,¹⁵⁴ kterým také radí bývalí vojáci z povolání, policisté, hasiči,¹⁵⁵ příslušníci zpravodajských služeb či absolventi vojenských kateder se zkušeností se základní vojenskou službou. Z řad výboru a poradců/asistentů jeho členů se většinou rekrutovali ministři a náměstci pracující na Ministerstvu obrany ČR, tj. **aktéři skupin C3 a C8**.¹⁵⁶

Tito aktéři se také občas spojovali s vlivovými neziskovými organizacemi, jako tomu bylo v případě zákonodárce ze severní Moravy, jako byl R. Turek¹⁵⁷ (ČSSD) či M. Topolánek (ODS). Ti jsou členy Jagello 2000, neziskové organizace propagující, často s využitím dotací Ministerstva zahraničních věcí a Ministerstva obrany ČR armádu a informující pozitivně o Severoatlantické organizaci v českém jazyce (**aktér F4**).¹⁵⁸ Takto také vnášející agendu 2 % HDP do veřejného prostoru. Někteří z poslanců a senátorů v rámci regionu, z kterého byli zvoleni, také udržovali vazby s členy AOBP (**aktéři skupiny C17–C20**) činnými v jejich politickém okrsku.¹⁵⁹ Z toho úhlu pohledu se do určité míry projevuje železný trojúhelník také v ČR. Otázkou je, jak silné jsou jeho vazby, zda jde o pevnou sociální strukturu.

AOBP umožňuje aktérům s vlivem na definování potřeb armády a jejich financování prezentaci v časopise *Review pro obranný a bezpečnostní průmysl*.¹⁶⁰ Tím se těmito lidem rozšiřuje prostor pro sebezprezentaci, kterým jim skýtal jen resortní časopis *A-report*, který do roku 2010 vycházel jako čtrnáctidenník, a poté jen jako měsíčník ve stejném tiskovém formátu jako *Review pro obranný a bezpečnostní průmysl*. Ačkoliv nenechal *Review pro obranný a bezpečnostní průmysl* časopisem vědeckým, ustavil také redakční radu. Ta byla v roce 2016 tvořena 64 členy (sic)

zastupující členy AOBP, politické kruhy, zákonodárce i bezpečnostní establishment.¹⁶¹ Není známo, zda je členství v redakční radě spojeno s peněžní odměnou, v každém případě představují její zasedání nebo komunikace mezi členy další platformu, na které se dají v klidu diskutovat potřeby českého bezpečnostního sektoru. Jestliže akademici a think-tanky dnes poskytují vstupy do ministerských koncepcí, nabízí možnost jejich účasti v AOBP možnost kontrolovat proces pořízení/obchod s vojenským materiálem už od samotného začátku. Soukromé zájmy tak ingerují z pozice ekonomického nacionalismu do záležitostí, které by měly být výlučně pod politickou kontrolou. Politické strany však nejsou schopné řídit vojenský establishment stejně účinně, jako se to dařilo Komunistické straně Československa během Studené války, kdy ministr obrany byl voják jmenovaný do ústředního výboru strany (Kaplan, 2011). Ačkoliv lze představitele AOBP (a všechny jestřáby podporující zvyšování vojenského rozpočtu) považovat, slovy komunistické propagandy a mezinárodního mírového hnutí, za jistý druh válečných štváčů, na veřejnosti, ve sdělovacích prostředcích, za ně většinou mluví z pozic komentátorů bývalí vojáci z povolání,¹⁶² podobně jako bývalí vrcholoví sportovci komentují dění během přímých televizních přenosů.

Nejsilnější postavení má v rámci české bezpečnostní komunity arm. gen. v záloze J. Šedivý. Náčelníkem Generálního štábu Armády ČR se stal překvapivě – byl prvním vojákem, který začal vystupovat veřejně, když začal psát komentáře do denního tisku. Stalo se tak před vstupem ČR do NATO a po svém jmenování do funkce prezidentem V. Havlem určoval témata diskuse o armádě. Jeho témata přebíral novinář J. Gazdík (F2), bývalý voják, (-red-, 2008) se kterým se potkal během své vojenské služby.¹⁶³ Po skončení kariéry přešel do podnikatelské sféry, kdy zastupoval americké zbrojaře, a pokoušel se vstoupit do politiky na kandidátce Evropské demokratické strany ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2009.¹⁶⁴ Vliv náčelníků Generálního štábu Armády ČR na veřejné mínění, ale také na postoje politiků k záležitostem obrany, trvá i po skončení jejich mandátu. Někteří z nich si dokonce dále přivydělávají jako prezidentovi poradci. (Blažek & Dolejší, 2017) – Krátce po svém propuštění do zálohy založil J. Šedivý jako jednatel společnost Generals, s.r.o.,¹⁶⁵ kde zaměstnával některé vysoce postavené vojáky, mj. bývalého náčelníka vojenské zpravodajské služby A. Šandora (Hořejší, 2004). Až do prosince 2004 měla společnost jako předmět podnikání: velkoobchod, zprostředkování obchodu, činnosti podnikatelských, finančních, organizačních a ekonomických poradců, služby v oblasti administrativní správy a služby organizačně hospodářské povahy u fyzických a právnických osob,

zprostředkování služeb a pronájem a půjčování věcí movitých.¹⁶⁶ – Ministr obrany za ANO prosazující boj proti korupci si za svého prvního poradce vybral zbrojaře, (Právo, 2014) podobně jako kdysi jiný ministr obrany, M. Lobkowitz (NFK, 2014: 95), odpovědný za integraci do NATO a směřování armády k hodnotám Západu.

Vliv Generals, s.r.o. na bezpečnostní sektor je značný,¹⁶⁷ uplatňuje se však je v sítích aktérů činných v Praze. Takto bezpečnostní poradenství ve věcech, ke kterým byla zřízena Univerzita obrany, jako operační úmění, směry rozvoje ozbrojených sil, trendy ve vojenských technologiích apod. vyhledává i sám stát, a to přímo cestou státních podniků. Vojenský technický podnik, s.p., člen AOBP, dotovaný z rozpočtu Ministerstva obrany ČR, zaměstnával před výbuchem svého muničního skladu ve Vrběticích J. Šedivého a bývalého poslance ODS J. Vidíma. První z nich inkasoval za pololetí 338 tis. Kč, druhý pak 150 tis. Kč. (Danda, 2014) Analýzu však mohla zpracovat i Univerzita obrany, neboť sama provozuje profesní kurs (kurs Generálního štábu) požadovaný pro jmenování do generálské hodnosti. Šedivého zaměstnanec, A. Šándor, pracuje jako poradce pro Dopravní podnik hl. města Praha, a.s.¹⁶⁸

2.4.2 Arénový model českého pentagonu – dynamika

Vezmeme-li do úvahy studie od Nooneho (1978) a Bauseho (1974),¹⁶⁹ lze v kontextu vývoje vojenských výdajů v USA pozorovat, že téma vojenskoprůmyslového komplexu se v USA opakovaně vynořuje a zanořuje ve veřejné diskusi vedené na různých úrovních organizace americké společnosti. Faktorem určujícím aktivitu chování aktérů vlivových skupin jsou vždy peníze. Potřeba nahlížet na zde vymezený problém z pohledu jeho dynamiky vyplývají z kolísání rozsahu militarizace společnosti podmiňované dynamikou vojenského rozpočtu. – Je-li ministerstvu obrany zajištěn přísun peněz a modernizace ozbrojených sil nabývá na obrátkách, stávají se problémy této struktury viditelnějšími ze strany jejich kritiků. Naopak dochází-li ke zpomalení přísunu zdrojů nebo zmenšování vojenské síly, klesá zájem o vojenskoprůmyslový komplex jako sociální problém.

Takto se nabízí otázka, zda lze takovou dynamiku vzestupu a úpadku najít také v případě českého pentagonu, kde se za posledních 25 let prakticky žádné akademické publikace kriticky hodnotící chování této vlivové struktury nevyskytují.¹⁷⁰ Přitom jak naznačuje rozhovor s předsedou Branně-bezpečnostního výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a pozdějším náměstkem ministra obrany V. Šumanem (ODA),¹⁷¹ od začátku existence samostatné ČR tu byl zájem na vytvoření

vojenskoprůmyslového komplexu.¹⁷² Politická nejistota způsobená střídáním vlád (**příloha č. 18**) a zmenšování velikosti ozbrojených sil omezovaly možnost ustavení této struktury, jak bylo ukázáno výše. Problém tak měl spíše mediální povahu určenou bojem skupin o vládu nad vojenskými zakázkami v očekávání zvýšení rozpočtu Ministerstva obrany ČR na 2 % HDP (**příloha č. 19**).

Model vychází z dlouhodobého (opakovaného) požadavku USA zvýšit vojenské výdaje na 2 % HDP a trvale tak zajistit modernizaci ozbrojených sil dlouhodobě udržitelným podílem 20 % vojenského rozpočtu; to v duchu modelu Guns vs Butter na úkor blahobytu daňových poplatníků. V situaci, kdy jsou například vojenské výdaje na úrovni 1 % HDP (cca 55 mld. Kč) a požaduje se jejich zvýšení na 2 % HDP (cca 110 mld. Kč) a zároveň bude muset být zastaveno veřejné zadlužování, budou tímto zvýšením vojenských výdajů ovlivněné specifické skupiny daňových poplatníků. – V této situaci jde o militarizaci veřejných financí. Model má sedm hierarchicky uspořádaných domén a pro každou arénu lze sestavit alternativní (konspirační) teorii vysvětlení požadavku (politiky) zvýšení vojenských výdajů z perspektivy převažující skupiny aktérů „obývajících“ danou doménu tak, jak to shrnuje **příloha č. 20**

Analyzované období zahrnuje období roky 1993 až 2017 s tím, že podrobný rozbor dynamiky zde zkoumaného problému bude vztažen jen k období vlády B. Sobotky, kdy se vláda opět zavázala svým usnesením, že bude usilovat o zvýšení vojenských výdajů na úroveň 1,4 % HDP do roku 2020 a 2 % HDP do roku 2025, což naposledy učinila čl. 93 *Bezpečnostní strategie ČR 2015* (___, 2015), přijatá usnesením vlády České republiky č. 79 z 4. 2. 2015, *Bezpečnostní strategie České republiky 2015*.¹⁷³ Zde zafixování výše vojenských výdajů paušálně na úrovni 2 % HDP znamená větší prostor pro dobývání renty, která nemusí mít podobu úplatků, ale také pobírání provizí za ovlivňování aktérů českého pentagonu, poradenství úředníkům, psaní koncepcí, strategií a vizí jak má vypadat budoucí podoba světa, tedy vše to, co globálnímu vojenskoprůmyslovému komplexu připisuje Feinstein (2012).¹⁷⁴ Zdvojnásobení výdajů na obranu z 1 na 2 % HDP¹⁷⁵ znamená, že by každoročně pro nijak neomezené období mělo být vydáno na modernizaci ozbrojených sil 20 mld. Kč. To je astronomická částka, uvědomíme-li si, že např. 10letý pronájem 14 letounů JAS-39 Gripen stál ČR v letech 2005–2015 právě 20 mld. Kč (ČSÚ, 2005, 2015) přitom ministerstvo nebylo v minulosti schopno realizovat více než jeden velký akviziční projekt. Pro představu, za obměnu útočných pušek (20–25 tis. kusů) samopal vz. 58 za BREN s technickou životností přes 20 let zaplatilo Ministerstvo obrany ČR jen 2 mld. Kč v pěti letech.

Intenzivní zájem pevněji zakotvit tento dvouprocentní „morální“ závazek, než jen usnesením vlády, se objevuje po roce 2013, kdy dochází ke zhoršení bezpečnostní situace v důsledku ruských vojenských operací.¹⁷⁶ Jak lze dovodit z **přílohy č. 21**, bez ohledu na typ a ideovou orientaci vlády byla u požadavku zvyšování zvýšení vojenských výdajů vždy přítomna KDU-ČSL. Jinak zvýšení vojenských výdajů prosazovaly jak vlády pravice, tak také levice. To platí i pro parlamentní strany. Výjimkou byla Komunistická strana Čech a Moravy, která programově nepodporuje členství ČR v NATO (např. už 5. 6. 1997 poslanci této strany rozhodli zaslat dopis členům Kongresu USA a generálnímu tajemníkovi NATO s informací o tom, že občané ČR jsou proti vstupu do NATO), a proto její předseda odmítl veřejně podepsat dne 24. 3. 2014 *Deklarace předsedů politických stran k zajištění obrany ČR* přijímanou na závěr semináře na Pražském Hradě k příležitosti 15. Výročí přijetí České republiky do NATO, která byla organizována pod záštitou prezidenta ČR, M. Zemana, Ministerstva obrany ČR vedeného ANO a občanského sdružení Jagello 2000.¹⁷⁷

Jak dále vyplývá z **přílohy č. 21**, většinou byl požadavek na zvýšení vojenských výdajů spojen s přijetím určité koncepce (programového dokumentu) směřující k výstavbě obranných schopností. – Programové dokumenty legitimizují vydávání veřejných prostředků podle plánů zpracovaných (vojenskou) byrokracií. Absenci koncepčních dokumentů v minulosti (pravidelně) kritizoval NKÚ, a to v souvislosti s předpokladem, že v hospodaření s rozpočtovými prostředky je třeba odůvodnit účel vydávaných prostředků. Prvotní požadavek na zvýšení výdajů na obranu, který přijala Klausova vláda v roce 1996, však na rozdíl těch pozdějších, pracoval s pátou skupinou výdajů vykazovanou podle rozpočtové skladby – bezpečnost státu a právní ochrana. V tomto směru bylo možno mluvit o „ryzích“ výdajích na obranu, do kterých není započítáno celé zázemí pro vedení totální války. Pozdější deklarace definované vládou M. Zemana v roce 1999 vztahovaly výdaje na obranu k celému rozpočtu Ministerstva obrany ČR, tedy zahrnuty byly i další skupiny výdajů, jako byly: služby pro obyvatelstvo (školství, zdravotnictví, kultura), důchody a sociální dávky nebo veřejná správa. Tedy do obranných výdajů se začaly zahrnovat výdaje na základní, střední a vysoké školy v působnosti Ministerstva obrany ČR, výdaje na Vojenský umělecký soubor Ondráš, sportovní reprezentaci v Armádním sportovním centru Dukla, provoz turistických ubytoven pod Armádní servisní, p.o. či výdaje na vojenské nemocnice financované zejména z veřejného zdravotního pojištění. (Pernica, 2015) Návrhy zákonodárců za ČSSD (senátoři) i ODS (poslanci), jež se prakticky neliší ve svém znění

textu v účelu zafixovat výši výdajů na obranu nezávisle od jejich velikosti, vybavení, ani intenzity činnosti, jdou v rozostření pojmu výdaje na obranu ještě dále, když hovoří o financování obranných potřeb a mezinárodních závazků. V rámci dříve definovaného systému ozbrojených sil by se tak dalo hovořit jak o potřebách bojových prvků, prvku bojového zabezpečení a prvků bojové podpory, tak také o zázemí. Peníze ale mnohdy nekončí ve schopnostech ozbrojených sil, ale saturují potřeby jiných složek resortu Ministerstva obrany¹⁷⁸ a v určitých případech lze hovořit o korupci, jako tomu bylo u

S odkazem na mnoho různých faktorů se zatím nepodařilo uzákonit rozpočtový automatismus 2 % HDP. Požadavek na jeho zavedení se ovšem pravidelně vrací. Tím, kdo primárně vnáší problém nízkých vojenských výdajů do arény české zahraniční a vnitřní politiky je NATO, jehož mluvčím je generální tajemník volený na období pěti let ze zástupců evropských zemí. Je-li cílem Aliance silná mezinárodní organizace založená na plnění čl. III *Washingtonské smlouvy*,¹⁷⁹ čímž se omezuje parazitismus a dochází ke spravedlivějšímu rozdělení nákladů na kolektivní bezpečnost, pak generální tajemník NATO prosazuje agendu dominantního člena NATO, kterým jsou Spojené státy americké. Ty nesou zátěž 1/5 civilního a vojenského rozpočtu NATO, 2/3 celkových výdajů NATO a 3/4 velikosti jeho vojenské síly.¹⁸⁰ Ovšem požadavek zvyšování vojenských výdajů vycházející z autonomní zahraniční politiky USA mění poměry v NATO ve věci rozdělení břemene společné obrany. Z tohoto pohledu pak Spojené státy americké prosazují zvyšování výdajů i ostatních členů, kde je však stanovení výše vojenských výdajů a velikost ozbrojených sil a jejich vybavení věci národní politiky. Politické strany se s tímto tlakem musí vyrovnat ve svých volebních programech. Agendu zvyšování vojenských výdajů u států NATO je však třeba nahlížet jako na sociální problém vnášený USA¹⁸¹ do skupiny členských zemí NATO s cílem nálepkovat je označením deviantů – černých pasažérů.¹⁸²

Pokud jde o agendu týkající se problému korupce při pořizování/obchodu s vojenským materiálem, generální tajemník NATO vždy prosazuje reformu ozbrojených sil nových členů NATO, modernizaci ozbrojených sil a tudíž také zvyšování vojenských výdajů. Tato agenda definuje a hodnotí v rámci diplomatických vztahů mezi NATO a daným členským státem a to na cyklické bázi určené cyklem společného obranného plánování a politického určování agendy na velkých summitech pořádaných v dvouletém cyklu.¹⁸³ Ovšem někteří z bývalých generálních tajemníků NATO se po skončení svého mandátu nechali zaměstnat jako konzultanti nadnárodních

zbrojních koncernů,¹⁸⁴ což oslabuje legitimitu požadavku NATO zvyšovat vojenské výdaje v případě nových členů.

Nejvyšší političtí představitelé jsou takto vystaveni vícenásobnému tlaku (vlivu). Jde o formální tlak ze strany generálního tajemníka NATO vázaného zněním *Washingtonské smlouvy* a agendou summitů. Dále jde o kolektivní tlak ostatních členů NATO a o individuální tlak USA sledující zájmy své zahraniční a hospodářské politiky. Čtvrtým tlakem je pak tlak voličů, rozhodnou-li se jasně prosazovat agendu zvyšování vojenských výdajů,¹⁸⁵ která směřuje proti rétorice sociálního státu, na kterou nalákali své voliče. Takto by ideálně měl být dvouprocentní závazek týkající se českých výdajů na obranu převeden do podoby dlouhodobě stabilního rozpočtového rámce přesahujícího rozpočtovými pravidly dva roky následujícími po kalendářním roku, na který Poslanecká sněmovna projednává a schvaluje zákon o státním rozpočtu ČR, tj. zakotven zákonem.¹⁸⁶ Tím by se politické strany fakticky vzdaly odpovědnosti, je však otázkou, zda takový závazek ve skutečnosti neomezuje politickou suverenitu státní moci, když jednomu z odvětví automaticky zajišťuje financování nezávisle na změnách politické vlády a bezpečnostní situaci. Jenže prostředky státního rozpočtu původně schválené na ryze vojenské účely – modernizaci ozbrojených sil, ke které ČR tlačí prostřednictvím NATO Spojené státy americké, se nakonec používají na sanaci zdravotnických zařízení financovaných z veřejného zdravotního pojištění,¹⁸⁷ a to z toho důvodu, že profesionální úřednický aparát Ministerstva obrany ČR (aktéři **C8–C9**) není dlouhodobě schopen zvládnout specifika vojenské akvizice.¹⁸⁸

Již dříve jsme dříve odmítli hypotézu o vojenskoprůmyslovém komplexu a přijali jsme alternativu zbrojního intervencionalismu, jak však ukazují případové studie korupčních případů na Ministerstvu obrany (NFK, 2014), pro které je typické předražování zakázek (ČTK, 2008; Danda, 2015; ČTK, 2017), lze odmítnout existenci zbrojního intervencionalismu.

4. Stadium korupce v pořizování/obchodu s vojenským materiálem

Od roku 1993, kdy vznikla samostatná ČR a Armáda ČR, se ve sdělovacích prostředcích pravidelně objevují obvinění z korupce v pořizování/obchodu s vojenským materiálem na Ministerstvu obrany ČR. Je však stále otázkou, v jakém vývojovém stadiu se tehdy korupce nacházela a jak je to nyní.

3.1 Korupce jako sociální problém českého pentagonu

Bez ohledu na to, jestli máme globálně operující vojenskoprůmyslový komplex, anebo post-komunistický zbrojní intervencionalismus fungující v českém případě prostřednictvím struktury českého pentagonu, v souvislosti s pořizováním/ochodem s vojenským materiálem se vždy vyskytují institucionalizované formy korupce ukazující na její určité vývojové stadium.

3.1.1 Korupce v českém pentagonu

Viděno z vnějšku, je prostředí ČR obecně považováno za dlouhodobě korupční. To lze indikovat prostřednictvím indexu vnímání korupce – CPI (Corruption Perception Index) stanovovaným každoročně od roku 1995 centrálou Transparency International v Berlíně.¹⁸⁹ Ve spektru sledovaných zemí ČR osciluje kolem hodnoty 50 (5). V rámci světového srovnání se ČR nachází v první třetině srovnávaných zemí; v rámci zemí EU však patří až k poslední čtvrtině zemí „zamořených“ korupcí.¹⁹⁰ V případě ČR se hodnota CPI vyvíjí cyklicky a do určité míry reflektuje politický cyklus.¹⁹¹ Naopak v Polsku, které v 90. letech bylo z hlediska korupce hodnoceno stejně jako ČR, schopnost potírat korupci je hodnocena lépe. To v situaci, kdy Polsko si v roce 2001 uzákonilo, že bude vydávat na svou obranu alespoň 1,95 % HDP z předcházejícího roku (GS, 2017). Jenže oproti Polsku má ČR v zahraničí nálepku korupční země.

Skupinou poškozovanou jak v případě existence vojenskoprůmyslového komplexu, tak v případě post-komunistického zbrojního intervencionalismu jsou aktéři, skupiny aktérů a sociální vrstvy, které jsou odkázány na sociální politiku a sociální stát. Jde o početnější sociální skupinu, než v případě osob zařazených do Millsových (2000) vysokých politických, průmyslových a vojenských kruhů. Ty se organizují kolem křesťanských sociálních demokratů usilujících o rozvoj sociálního státu (Esping-Andersen, 1999) Analýzu začneme pohledem českého obyvatelstva na problém

korupce, organizovaný zločin a situaci v ozbrojených silách. Modernizace ozbrojených sil je totiž většinou zdůvodňována zhoršující se bezpečnostní situací a potřeba zdvojnásobení vojenských výdajů z 1 na 2 % HDP je zdůvodňována potřebou modernizace.

Názory obyvatel na tyto problémy zachycuje **příloha č. 28** shrnující výzkumy veřejného mínění prováděné CVVM od roku 1995, ve kterých jsou lidé dotazováni na naléhavost vybraných sociálních problémů.¹⁹² Jak je patrné z **přílohy č. 28**, problém korupce a výskyt organizovaného zločinu považují obyvatelé ČR za dlouhodobě naléhavé sociální problémy, které mají být prvořadou agendou českých vlád a správního aparátu. – Korupce je naléhavý problém pro většinu. Na opačném konci spektra zájmu veřejnosti se nalézá situace v armádě, kterou mohla vyřešit její modernizace pořízením/obchodem s vojenským materiálem. Jak však bylo ukázáno, tato aktivita, která by vedla k vyššímu stupni bezpečnosti obyvatel, byla ovlivňována vlivovou strukturou českého pentagonu.¹⁹³ Fakt, že veřejnost problémy armády řadí na opačnou část spektra problémů, než řadí korupci, ještě neznamená, že nejde o závažný problém. Navíc jde o problém, se kterým měla díky zmenšování ozbrojených sil od roku 1990 zkušenost stále menší a menší část populace. Zařazení tohoto problému mezi množinu problémů, kterými by se měla zajímat vrcholová politika, vyplývá z uzavření ozbrojených sil jako sociálního systému, když k 31. 12. 2004 byla ukončena povinná vojenská služba.

Jak si lze uvědomit z **přílohy č. 29**, otázky obrany a armády navíc patří mezi veřejné záležitosti, kde se vyskytuje vysoký podíl odpovědí „nevím“, nebo „neodpověděl/a“. Naopak korupce a organizovaný zločin patří pro veřejnost mezi srozumitelnější témata s odkazem na vlastní zkušenost českého občana, zaměstnance nebo podnikatele. **Příloha č. 29** ukazuje, že naléhavost řešení problémů korupce a hospodářské kriminality je lidmi pocítována zhruba dvakrát intenzivněji, než je tomu u problému situace v armádě. Postupně je však situací v armádě znepokojeno stále více občanů, když podíl respondentů považující situaci v armádě za naléhavou se zdvojnásobil. Tematika armády je však pro respondenty výzkumů méně srozumitelná, než zbylá dvě témata. Právě o to důležitější by měla být v zastupitelské demokracii odpovědná kontrola armády ze strany politických sil zajišťovaná jejich odborníky v orgánech Parlamentu ČR a ve vládě. Jak však dále ukazuje **příloha č. 30**, politické strany se mezi obyvateli ČR těší horší korupční reputaci než ozbrojené síly. Jejich korupční známka je však nižší, než v případě ministerstva, které je řídí.

V **příloze č. 30** je třeba si povšimnout změny ve známkování armády mezi roky 2001. V roce 2001 v ČR existovala armáda doplňovaná na základě branné povinnosti; od 1. 1. 2005 má ČR profesionální armádu. Vzhledem k tomu, že zmizelo donucení k vojenské službě a tedy i snaha branců se vyhnout vojenské službě pomocí korupce, lze se domnívat, že vyšší známku v roce 2001 si armáda zasloužila právě kvůli korupci při posuzování zdravotního stavu. Nevyhovující hodnocení zdravotního stavu ze strany lékaře znamenalo totiž osvobození o nástupu a výkonu povinné vojenské služby.¹⁹⁴ (MF Dnes; dam, 2001) Jak ukazuje **tab. 8**, představa o korupci na Ministerstvu obrany koresponduje s dříve prezentovanou představou o rozšíření korupce v celém organizačním aparátu státní správy a ČR. – Byl by zázrak, kdyby Ministerstvo obrany ČR, považované za černou ovci mezi ministerstvy, bylo v tomto ohledu pomyslnou bílou vránou.

Tab. 8 Výskyt korupce na Ministerstvu obrany ČR mezi obyvatelstvem v letech 2007–2014 (v %)

	2007	2008	2009	2010	2011	2013	2014
větší než v jiných resortech	5,6	5,8	4,3	12,1	15,0	12,0	9,0
v jiných resortech je větší	25,5	29,2	20,6	19,0	11,0	12,0	15,0
všude stejná	47,2	45,9	50,6	50,4	59,0	61,0	64,0
nevím, nedokážu posoudit	21,7	19,1	24,5	18,5	15,0	16,0	13,0

Otázka: „Je známo, že ani armádě se nevyhnuly různé úplatkářské aféry. Jak se díváte na míru úplatkářství v AČR? Je podle Vašeho názoru:“ (1045–1078 respondentů)

pramen: *Armáda a veřejnost* (2007–2014)

Tab. 9 Vnímání snahy bojovat s korupcí na Ministerstvu obrany ČR v letech 2010–2014 (v %)

	2010	2011	2013	2014
Ano	19	16	16	15
Ne	81	64	84	85

Otázka: „Zaznamenal/a jste snahu resortu Ministerstva obrany odstranit korupci a nepřipustit uplácení svých funkcionářů a úředníků?“ (1045–1078 respondentů)

pramen: *Armáda a veřejnost* (2010–2014)

Výzkum započatý po roce 2006, kdy se resortu Ministerstva obrany začala vracet nálepka vysoce zkorumpované části státu, do určité míry potvrdil závěry ankety provedené v roce 2004 redakcí časopisu *A-report*.¹⁹⁵ Navíc po nástupu A. Vondry (ODS) na Ministerstvo obrany ČR v roce 2010 se začaly mediálně ventilovat případy korupčního jednání spojované s předchozím vedením ministerstva za TOP 09 a ODS.

Proto si A. Vondra vybral téma korupce ve veřejných zakázkách v odvětví obrany jako jedno z mediálních témat svého funkčního období. Takto se do výzkumu veřejného mínění se proto dostala otázka uvedená v **tab. 9**. Jak je patrné z **tab. 9**, k poklesu skepticismu mezi respondenty výzkumu došlo v roce 2011, kdy byla vydána *Bílá kniha o obraně*,¹⁹⁶ kde byla stanovena nápravná opatření v oblasti plánování. Jenže po zasažení A. Vondry korupční kauzou Promopro (ČTK, 2017), kde sice nebyl obviněn, avšak pranýřován tiskem a v listopadu 2012 odstoupil z úřadu ministra, se skepse vrátila. Tato situace ukazuje, že zažitě přesvědčení o existenci korupce uvnitř instituce je obtížné vykořenit jakoukoliv mediálně prezentovanou kampaní. – Veřejnost žádá činy.¹⁹⁷ Přesto všechno se A. Vondra (ODS) pokusil alespoň o zvýšení transparentnosti a předvídatelnosti chování Ministerstva obrany ČR. Např. *Bílá kniha o obraně* (2011) podává na stranách 68–69 grafický přehled velkých modernizačních projektů, které je potřeba do roku 2020 realizovat, aby ČR nebyla vnímána ze strany NATO jako černý pasažér, a zároveň i těch projektů, které byly již v minulosti realizovány. Dokument přitom nehovoří o konkrétních typech nebo výrobcích, ale schopnostech, jako je tankové vojsko, dělostřelectvo, dopravní letectvo apod., které mají být modernizovány.¹⁹⁸ Takový otevřený přístup je třeba konfrontovat se zněním *Smlouvy koaličních stran o zajištění obrany České republiky*, který se odvolává na *Střednědobý plán činnosti a rozvoje rezortu MO na roky 2015 až 2019*, což je dokument, který je podle nařízení vlády č. 522/2005 Sb., *kterým se stanoví seznam utajovaných informací*, ve znění pozdějších předpisů, utajován v režimu prvního (výhradně) až druhého stupně utajení (důvěrné) informací. Toto utajování se tak děje jednak ze zvyku, jednak z důvodu potřeby nezveřejňovat specifikace budoucích výzbrojních projektů.¹⁹⁹ Návrat k praxi utajování s nástupem ANO do řízení Ministerstva obrany ČR lze považovat za návrat k informačnímu monopolu, který byl konstituován v období formování resortu Ministerstva obrany ČR ministry a náměstky za KDU-ČSL v 90. letech.

Navzdory špatné korupční reputaci české ekonomiky, české politiky a české státní správy samotné Ministerstvo obrany ČR ze své perspektivy korupci jako problém vlastně nevidí. V rámci možností, které poskytuje zákon č. 106/1999 Sb., *o svobodném přístupu k informacím*, ve znění pozdějších předpisů, bylo Ministerstvo obrany ČR osloveno s otázkou stanovení stadia korupce v deseti oblastech, které definovalo v části III (Informace o interních protikorupčních programech a kontaktních linkách pro podávání podnětů na podezření z možného korupčního jednání všech ústředních orgánů státní správy) jako nejvíce rizikové z hlediska korupčního jednání a uvedlo je ve *Zprávě*

o plnění úkolů Strategie vlády v boji proti korupci za období let 2008 až 2009. Tu vláda ČR vzala na vědomí usnesením vlády ČR č. 283 z 19. 4. 2010, ke Zprávě o plnění úkolů Strategie vlády v boji proti korupci za období let 2008 až 2009.²⁰⁰

Tab. 10 Oblasti ohrožené korupcí v definované Ministerstvem obrany ČR v roce 2007

č.	oblast	rozsah	typické formy korupce
1	zadávání veřejných zakázek a ostatní formy pořizování majetku a služeb	až 20 % velikosti rozpočtu Ministerstva obrany ČR	úplatkářství, ¹⁾ sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě, ¹⁾ zneužití pravomoci veřejného činitele/úřední osoby, ¹⁾ porušení povinnosti při správě cizího majetku ¹⁾
2	nakládání s majetkem státu	až 1 mld. Kč ročně při vyřazování a odprodeji majetku státu	zneužití pravomoci úřední osoby, ¹⁾ úplatkářství ¹⁾
3	rozhodování o právech, právem chráněných zájmech nebo povinnostech občanů ve správním řízení	až 100 občanů v oblasti plánování obrany	zneužití pravomoci úřední osoby, ¹⁾ úplatkářství ¹⁾
4	rozhodování ve věcech služebního poměru vojáků z povolání	až 25 000 vojáků (plánováno)	zneužití pravomoci úřední osoby, ¹⁾ úplatkářství, ¹⁾ klientelismus, ²⁾ nepotismus ²⁾
5	rozhodování ve věcech pracovního a služebního poměru státních zaměstnanců	6 000 občanských a státních zaměstnanců	
6	řízení o trestných činech, aplikace kázeňského práva a projednávání přestupků vojáků z povolání	až 2 000 vojáků v režimu přestupkového zákony	
7	příprava, realizace a vypořádání kontrol	až 50 kontrol různého typu ročně	
8	hájení právních zájmů České republiky – Ministerstva obrany před soudy, rozhodčími orgány, státními orgány a orgány územní samosprávy	až 50 trestních sporů s dodavateli a bývalým personálem	úplatkářství, ¹⁾ maření úkolu úřední osoby z nedbalosti ¹⁾
9	poskytování veřejné finanční podpory (dotací, příspěvků a návratné finanční výpomoci)	až 50 mil. Kč poskytovaných na péči o válečné hroby a propagaci obrany	dotiční podvod, ¹⁾ zneužití pravomoci úřední osoby, ¹⁾ klientelismus, ²⁾ nepotismus ²⁾
10	povolování zahraničního obchodu s vojenským materiálem	až 100 licenční řízení ročně	úplatkářství ¹⁾

poznámky:

1) ... trestněprávní jednání, 2) ... patologické (sociálně nežádoucí) jednání

pramen: vlastní

Svým Čj. MO 90092/2017-7542KM Ministerstvo obrany ČR odpovědělo, že korupce z resortu Ministerstva obrany s nástupem ANO prakticky zmizela.²⁰¹ – To je

v rozporu s indikací interního výzkumu zadaného v roce 2013 ministrem obrany V. Pickem, který unikl do sdělovacích prostředků na podzim roku 2015 a kde čtvrtina respondentů z řad vojáků z povolání uváděla, že se osobně setkali s korupcí v armádě.²⁰² Vojáci, sice jako specifická skupina, ale také jako součást české populace, vnímají problém korupce úplně stejně jako respondenti výzkumů veřejného mínění prováděné CVVM. – Pokud chápeme organizační struktury jako personál vybavovaný majetkem, kde k provozu majetku a využití personálu je třeba vytvořit podmínky v podobě nákupu energií, vody, provozních kapalin, surovin atd. jde vlastně o všechny klíčové procesy fungování resortu Ministerstva obrany ČR seřazené podle perspektivy zpracovatele od nejdůležitějších (nejvíce ohrožených a zasažených korupcí) po méně důležité oblasti, kde se mohou vyskytovat různé typy korupčního jednání sahající od neetického chování, přes tzv. sociálně nežádoucí (patologické) jevy, až po střet zájmů podléhají evidenci a regulaci podle zákona č. 159/2006 Sb., *o střetu zájmů*, ve znění pozdějších předpisů, a až k trestněprávně stíhanému jednání. Přehled a potenciální rozsah takového jednání ukazuje **tab. 10**.

Vzhledem k tomu, že Ministerstvo obrany ČR k hodnocení výskytu korupce jako rizika používá pásmovou stupnici, kde „žádná“ odpovídá pravděpodobnosti 0 %, „nízká“ významnost odpovídá intervalu 0–25 %, „střední“ riziko intervalu 26–50 %, „vysoká“ významnost korupce koresponduje s rozsahem 51–75 % a „kritický“ výskyt korupce nastává při intervalu 76–100 %, je stanovisko Ministerstva obrany ČR poměrně varující právě ve vztahu k odhadu rizika korupce. S odkazem na **tab. 10**, kde 20 % rozpočtu Ministerstva obrany ČR představuje 5–10 mld. Kč a „nízké“ riziko odpovídá až 20 %, mohou být korupcí ovlivněny veřejné zakázky až v hodnotě 1 mld. Kč. Za korupci (nezasloužená výhoda poskytnutá k osobnímu prospěchu) přitom může být považováno poskytnutí záloh dodavatelům na dlouhodobý majetek, ale dodavatel není schopen/ochoten tento majetek dodat v co nejrychlejší termínu.²⁰³ V případě personálu, kde v roce 2017 bylo v aktivním poměru zhruba 20 tis. vojáků, se až 5 000 vojáků mohlo během trvání svého služebního poměru setkat s nějakou formou korupce, nejčastěji v podobě klientelismu a nepotismu. Zde indikace o zhruba 25procentní zkušenosti s korupcí udávanou v uniklém interním výzkumu plukovnice K. Bernardové (ČTK, vel, 2015) potvrzuje použití diskutované pásmové stupnice. Ovšem zkušenost čtvrtiny (běžných) profesionálních vojáků s korupcí během jejich vojenské služby je varující, a proto nelze korupci v resortu Ministerstva obrany ČR vůbec považovat za nahodilou korupci.

Způsob uvažování ministerských úředníků i uniklé informace o korupci z výzkumu K. Bernardové (ČTK, vel, 2015), která (jako původce poznatků o povaze vojáků a stavu organizace) se nakonec, pod tlakem okolí, rozhodla ukončit svůj služební poměr, dostatečně podporují názor prezentovaný redakcí *A-reportu* o zažitých korupčních praktikách již v roce 2004, kdy se naplno rozjížděla profesionalizace armády.²⁰⁴ Tyto praktiky měly povahu protislužeb, tzv. „barterový obchod“, což lze považovat za jednání mimo oficiální postupy a struktury, a tudíž jeden z projevů systémové korupce. Vzhledem k tomu, že šlo o rozhodnutí K. Bernadové o dobrovolný odchod ze služební poměru vojáka z povolání, nelze na její případ pohlížet jako na trestání oznamovatelů korupce, ale jako na vytlačování odpůrců korupční kultury, která má povahu staromazáctví. – **Přestože se Ministerstvo obrany ČR dnes snaží bagatelizovat závažnost i rozsah korupce, korupce v resortu Ministerstva obrany existuje, nemůže se v žádném případě jednat o náhodnou korupci.**

Ministerstvu obrany ČR byla zaslána opakovaná žádost o posouzení stadia korupce v roce formulace protikorupčního programu v roce 2007 a 2017 s tím, že byl vysvětlen obsah jednotlivých stadií korupce podle Friče (1999). Ministerstvo obrany ČR svoje stanovisko potvrdilo.²⁰⁵ – To je v rozporu nejenom se zjištěním K. Bernardové (ČTK, vel, 2015), ale také se sérií korupčních případů z let 2007–2014 týkajících se pořízovaného vojenského materiálu a odprodeje přebytečného majetku, které popsala Transparency International ČR (Novák et al, 2015) v rámci projektu transparence v resortu Ministerstva obrany ČR hrazeného z veřejných prostředků.

3.1.2 Korupce v českém pentagonu jako součást byrokracie

Není jasné, o co Ministerstvo obrany ČR opírá svůj názor na rozsah a stadium korupce. Nelze vyloučit, že je to statistika trestných činnů korupčních stíhaných Vojenskou policií. Nápad těchto trestných činů, tj. ohlášení podezření ze spáchání daného trestného činu, ukazuje **příloha č. 31**. Podle ročenky Ministerstva vnitra ČR (2002: 23–27) se za korupční trestné činy podle dřívějšího i aktuálního trestního zákoníku považuje:

- zneužívání pravomocí veřejného činitele (úřední osoby);
- maření úkolu veřejného činitele (veřejné osoby) z nedbalosti;
- nepřímé úplatkářství;
- přijímání úplatků a podplácení.

Poslední tři trestné činy řadí trestní zákoník pod skupinu trestných činů pojmenovanou jako úplatkářství. Jak vyplývá z **přílohy č. 31**, korupce se v resortu Ministerstva obrany ČR vlastně nevyskytuje – korupční riziko je možné hodnotit jako nízké. Jak však bylo ukázáno v **příloze 28, 29 a 30**, veřejnost si myslí pravý opak. Jak lze dále dovodit z **přílohy č. 31**, počet korupčních trestných činů se významně snížil se zrušením výkonu základní vojenské služby k 31. 12. 2004.

Tab. 11 Mediální obraz Ministerstva obrany ČR a ozbrojených sil v letech 2007–2015

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Nedostatky a chyby ve vojenských zakázkách (úplatkářství)	51 (2.)	60 (1.)	50 (2.)	59 (2.)	55 (2.)	65 (1.)	59 (1.)	52 (1.)	57 (1.)
Chybná rozhodnutí při nákupu nové vojenské techniky	-	-	56 (1.)	62 (1.)	56 (1.)	62 (2.)	56 (2.)	50 (2.)	56 (2.)
Problémy v hospodaření resortu Ministerstva obrany	51 (1.)	56 (2.)	48 (3.)	58 (3.)	53 (3.)	55 (3.)	49 (3.)	45 (3.)	45 (4.)
počet problémů k výběru	14	9	17	17	17	8	8	8	8

Otázka: „Nyní Vám předložíme seznam některých problémů, o kterých informovaly sdělovací prostředky. Zaregistroval jste některé v tomto roce?“ – odpověď ANO (součet odpovědí „určitě ano“ a „spíše ano“ v %) (1045–1078 respondentů)

pramen: *Armáda a veřejnost (2007–2015)*

Pokud se již objevují vyšetřované trestné činy korupční, jedná se o záležitosti spojené s veřejnými zakázkami. K vyšetřování určitých trestných činů však Vojenská policie neměla dostatečné kompetence, a proto je předávala Policii ČR. Shodou okolností, jedním z náčelníků Vojenské policie byl J. Bečvář, který zde jako vystudovaný dělostřelec pracoval již od roku 1993. Je otázkou, z čeho veřejnost vyvozuje své hodnocení v oblasti korupce v ČR. Jak lze dovodit z **tab. 11**, na prvních třech místech problémů, s kterým se ve sdělovacích prostředcích setkávali respondenti výzkumu *Armáda a veřejnost/společnost* v letech 2007–2015 byly stále stejné problémy, které lze považovat jak za symptomy špatně řízené organizace, tak za projevy korupce. Šlo o:

- nedostatky a chyby ve vojenských zakázkách (často spojené s korupcí a podezřením spáchání korupčního trestného činu);

- jiné chybné rozhodnutí při nákupu nové techniky, např. špatně určený počet kusů, nevyužívaná technika apod.;
- a problémy s hospodaření Ministerstva obrany, které např. pravidelně zmiňuje NKÚ ve svých kontrolních závěrech.

Jak je dále patrné z **tab. 11**, váha hodnocení těchto tří problémů se nesnižuje, nicméně se zmenšujícím se objemem rozpočtu Ministerstva obrany ČR se objevil sestupný trend v intenzitě vnímání problému špatného hospodaření resortu Ministerstva obrany ČR. – Pravděpodobně došlo k omezení veřejných zakázek, které by mohly být předmětem skandalizace ze strany aktérů. Požadavek USA a NATO je však formulován obráceně – zajistit tok peněz pro modernizaci ozbrojených sil za každou cenu. Pro úplnost dodejme, že problém korupce v armádě, nepořádky ve vojenských zakázkách figuruje na prvním místě ve výzkumu již v roce 2006 (67 %). Před tímto obdobím nebylo šetření naléhavosti problémů v armádě explicitně spojováno s povědomím o existenci problému, který by respondenti mohli získat z hromadně sdělovacích prostředků. – Dokud existoval mírový výkon povinné vojenské služby, občané, jako vojáci základní služby, mohli sami získat zkušenost s „barterovými obchody“, které byly součástí staromazáctví a šikany (Tomek, 2012), kde služebně starší vojáci zneužívali svého postavení k získávání osobních výhod a obohacení.

V tomto směru jsme odvodili konspirační teorie, s kterými si veřejnost může vysvětlovat potřebu zvyšovat vojenské výdaje, je dobré znát také její schopnost posuzovat situaci kolem armády a obranného rozpočtu racionálně. Ministerstvo obrany ČR již od poloviny 90. let zadává výzkum veřejného mínění *Armáda a veřejnost/společnost*. V roce 2013 byla do baterie otázek zařazena otázka týkající se odhadu velikosti rozpočtu Ministerstva obrany ČR a velikosti ozbrojených sil. Výsledek shrnuje **příloha č. 32**, kde je třeba si povšimnout dvou věcí. Zatímco velikost rozpočtu na obranu nebyla schopná odhadnout 1/6 respondentů, u velikosti vojenské síly to byla jen 2 %, ačkoliv otázky byly řazeny za sebou; při změně znění otázky v roce 2015 se podíl respondentů bez představy o armádě přiblížil podílu osob bez představy o výši vojenského rozpočtu. V době položení otázky byly výdaje rozpočtu Ministerstva obrany ČR stabilizované, představovaly asi 1 % HDP a jejich růst byl prosazován od roku 2015 do roku 2020 na hodnotu 1,4 % HDP.²⁰⁶

Na tomto místě je třeba také poukázat na psychologickou manipulaci politiky zvyšování vojenských výdajů. V roce 2020 by 2 % HDP mělo odpovídat zhruba 100 mld. Kč. Argumentace politiků pro zvýšení vojenských výdajů není založena na opticky větší absolutní částce, ale na „zanedbatelných“ 2 % HDP. Argument používaný ze strany USA i NATO o procentním vyjádření výdajů na obranu je proto do určité míry manipulativní. Manipulativnost celé debaty o výši vojenských výdajů si lze uvědomit také z **přílohy č. 33** srovnávající odpovědi respondentů týkající se různých hladin vojenských výdajů vyjádřených jako procento hrubého domácího produktu.²⁰⁷ Jak však vyplývá z odpovědí, zhruba jedna třetina respondentů nedokáže na otázku týkající se preferencí vyšších nebo nižších vojenských výdajů vůbec odpovědět. Jak však ukazuje **tab. 12** a **tab. 13**, rozmlženost finanční otázky se snižuje, pokud se ptáme na snižování nebo zvyšování rozpočtu Ministerstva obrany ČR.

Tab. 12 Názory na zvyšování vojenského rozpočtu v ČR v letech 2011–2015 (v %)

	2011	2012	2013	2014	2015
rozhodně ano	36	30	28	4	19
spíše ano				31	44
spíše ne	41	40	46	34	15
rozhodně ne				15	5
nevím	15	24	17	16	17

Otázka: „Souhlasíte s rozhodnutím vlády zvyšovat v nadcházejících letech rozpočet Ministerstva obrany?“ (1045–1078 respondentů)

pramen: *Armáda a veřejnost* (2011–2015)

Tab. 13 Názory na úspory ve vojenském rozpočtu ČR v letech 2007, 2007 a 2010–2015 (v %)

	2003	2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Modernizace techniky	25,9	19,2	25,0	34,1	32,0	28,0	17,0	13,0
Zahraniční mise	68,7	33,8	34,1	48,9	38,0	34,0	29,0	34,0
Výcvik vojáků	26,5	18,6	19,1	29,8	27,0	26,0	19,0	14,0
Výstroj a výzbroj	-	-	23,2	34,0	28,0	28,0	19,0	15,0
Sociální zabezpečení	47,0	42,4	34,0	49,4	-	-	-	-
Příspěvek na bydlení	-	44,6	38,3	50,1	-	-	-	-
Platy vojáků	-	25,1	24,4	26,4	30,0	26,0	20,0	13,0

Otázka: „Ve kterých oblastech by měla armáda šetřit (snížit výdaje)? – součet odpovědí „rozhodně ano/snížit“ a „spíše ano/snížit“ (1045–1078 respondentů)

pramen: *Armáda a veřejnost* (2003–2015)

Jak z **tab. 12**, tak i z **tab. 13** je rovněž patrné, že pocit ohrožení (vyvolaný médii ve spolupráci s experty, vojenským establishmentem, bývalými vojáky a ministry obrany) po roce 2013 zvyšuje ochotu respondentů výzkumu veřejného mínění zvyšovat vojenské výdaje.

Tab. 14 Podpora pořízení/obchodu s vojenským materiálem v ČR v letech 2004–2006 (v %)

	souhlasím		nesouhlasím		nevím
	rozhodně	spíše	spíše	rozhodně	
<i>2004 Otázka: „Jsou podle Vás účelně využity finanční prostředky na:“</i>					
Pořízení nadzvukových stíhaček	5,0	13,0	15,0	25,0	42,0
Pořízení nových obrněných kolových transportérů	2,0	13,0	17,0	16,0	51,0
Pořízení podzvukových letounů L-159 Alca	2,0	12,0	18,0	18,0	50,0
Modernizace tanků T-72	2,0	10,0	19,0	18,0	51,0
<i>2005 Otázka: „Do jaké míry považujete za potřebné, aby Armáda ČR měla níže uvedené druhy technického vybavení?“</i>					
Armáda ČR potřebuje další moderní techniku.	35,2	32,0	15,6	6,6	10,6
Při nákupu nové techniky pro AČR by měla být rozhodující pouze výhodnost nabídky, nikoliv například to, že se jedná o českého výrobce.	20,5	30,7	21,6	8,6	18,6
Pořízení nových stíhaček Jas 39 Gripen, které armáda v poslední době uskutečnila, lze považovat za dobré rozhodnutí.	11,4	23,3	25,0	23,0	17,3
<i>2006 Otázka: „Do jaké míry považujete za potřebné, aby Armáda ČR níže uvedené druhy technického vybavení?“</i>					
Nákladní automobily	43,0	42,2	7,4	1,4	6,0
Vrtulníky	45,6	39,6	6,5	2,9	5,4
Obrněné transportéry	34,7	40,3	14,0	3,8	7,2
Tanky	28,7	31,5	22,3	8,4	9,1
Dopravní letadla pro přepravu politiků	5,1	14,6	30,9	42,6	6,8

pramen: *Armáda a společnost (2004–2006)*

Pokud jde o spolupráci vlivových struktur s hromadně sdělovacími prostředky a schopnost manipulovat veřejné mínění, má český pentagon relativně omezené možnosti, protože, jak ukázala **příloha č. 30**, u české veřejnosti panuje představa, že média jsou asi tak stejně zkorumpovanou institucí, jako armáda nebo finanční úřady. Jak ukázala analýza existence výskytu vojenskoprůmyslového komplexu v České republice, situace, kdy by někdo manipuloval media ve prospěch vzbuzení pocitu ohrožení v ČR neexistuje. Fakt, že AOPB musí vydávat svůj časopis, aby udržela alespoň nějaké povědomí o své agendě, ukazuje na okrajovost tématu zbrojení. –

Význam zbrojního průmyslu pro českou ekonomiku je dnes okrajový.²⁰⁸ S rostoucí militarizací společnosti a ekonomiky v 50. letech se však armáda stávala pro občana všudypřítomná a její velikost i sílu si bylo možné uvědomit při veřejných vojenských přehlídkách.²⁰⁹ – Náklady prezentace zbrojní produkce takto nesl stát a ten také zařídil, že veřejnost měla dostatek příležitostí se s národní zbrojní produkcí setkat na výpravných přehlídkách, leteckých dnech a dnech otevřených dveří.

Z tohoto úhlu pohledu se strnulé Ministerstvo obrany se patrně domnívá, že veřejnost bude podporovat modernizaci ozbrojených sil, bude-li mít možnost shlédnout nově pořizovanou techniku na některé z akcí pořádaných Ministerstvem obrany ČR (Tankový den v Lešanech, Cihelna – den sil podpory AČR, Dny s armádou v Praze, přehlídka k 90. výročí čs. státnosti), anebo ve spolupráci s ním (Bahna, Dny NATO v Ostravě, IDET). Proto se Ministerstvo obrany ČR ve svém výzkumu *Armáda a veřejnost* zajímalo i výši podpory obyvatelstva modernizačním plánům, které byly formulovány již v roce 1994 (Smejkal, 1995) a později pod vlnami kritiky ze strany NATO vzrůstal zájem o jejich naplnění podmíněný zvýšením vojenského rozpočtu na 2, nebo alespoň 1,4 % HDP. Takto se ve výzkumu *Armáda a veřejnost* z let 2004–2006 objevily tři otázky směřující na podporu rozhodnutí vlády modernizovat ozbrojené síly, jak je zachyceno v **tab. 14**. Po roce 2005 je sice možné pozorovat snahu o otevřenost, ale rozpaky s jakými veřejnost zodpovídala otázky ve výzkumu veřejného mínění je prakticky stejná jako po roce 2010. Jak lze dovozovat z **tab. 14**, kdy v odborných záležitostech hodnocení výhod nebo výhod nákupů, či kritérií jejich realizace je významně vyšší podíl odpovědí nevím, než pokud jde o představu o tom, co činí technicky armádu armádou. Jak lze dále dovodit konfrontací **tab. 14** s **tab. 12**, lidé s odkazem na nedostatek správně strukturovaných informací ze strany Ministerstva obrany ČR se nakonec ve svých postojích orientují na základě sdělovacích prostředků a obraz, který jim Ministerstvo obrany ČR z pohledu sdělovacích prostředků dlouhodobě nabízí.

V tomto ohledu je zajímavé studovat texty z měsíčníků *Arevue* z doby krátce po zhroucení komunismu. Jedním z tehdejších témat, o kterých bylo možné už mluvit veřejně, bylo rizšířené odmítání pravdy z pohledu řídicího centra. To se snažilo zjistit skutečný stav věcí systémem kontrol a prověrek. Ty však ve skutečnosti nehledaly pravdu,²¹⁰ měli vedení ujistit v tom, že věci podle kontrolního protokolu fungují, ačkoliv na místě byly zjištěny nedostatky. Takováto dlouhodobá praxe zastírání byrokratického zastírání skutečnosti vedla ke změně vojenských hodnot²¹¹ – neetické

chování se stalo součástí kultury vojenské organizace. To u velké byrokraticky řízené organizace, za jakou jsou ozbrojené síly považovány, je nutno považovat za závažnou situaci – neetické chování se stalo všeobecně přijímanou normou,²¹² běžným chováním všudypřítomným v celém systému.²¹³ To je důležité si uvědomit v souvislosti s přípravou programových dokumentů pro realizaci obranné a bezpečnostní politiky. S ohledem na informační asymetrii mezi odborníky a laiky, je důležité, aby odborníci, zde vojenský establishment a ministerská byrokracie, předkládali laikům, zde zákonodárci a jmenovaná vláda, pravdivé (nemanipulované) dokumenty, neboť, jak se praví v čl. 2 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., *Ústava ČR*, ve znění pozdějších ústavních zákonů: „*Lid je zdrojem veškeré státní moci; vykonává ji prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní.*“ – Korupce v ozbrojených silách může mít pro státnost fatální důsledky,

V úvahách o systémové korupci rámovaných **tab. 1** manipulace v inicializační fázi procesu tvorby a realizace obranné a bezpečnostní politiky v podobě psaní programových dokumentů typu strategií a koncepcí „na objednávku“ vytváří předpoklad pro pozdější korupční chování ve fázi realizace takové politiky, kde se provádějí strukturální opatření a zadávají veřejné zakázky, prostřednictvím kterých má být dosaženo cílů bezpečnostní politiky.²¹⁴ Pokud jsou špatné plány realizovány i navzdory kritice a jejich původci z řad vojenského establishmentu a ministerské byrokracie postupují dále v kariéře a vytvářejí další plány obdobných kvalit, lze v kontextu **tab. 1** usuzovat právě na existenci stadia systémové korupce.

Takto existuje hned celá řada případů, na které neupozorňuje Ministerstvo obrany ČR, ani žádný státní orgán, ale neziskové organizace a jednotliví autoři zabývající se globálním obchodem se zbraněmi, např. Feinstein (2012: 175–224) a Národní fond proti korupci (2014: 41–47). Jenom v posledních 10 letech, kdy modernizační úsilí gradovalo, se jedná o tyto případy připomínané ze strany Transparency International ČR (Novák & Bureš & Leyer, 2015):

- nákup obrněných transportérů Pandur v období let 2002–2009 (obviněn, pravomocně odsouzen a na svobodu propuštěn a opět odsouzen bývalý poradce předsedy vlády České republiky M. Dalík);
- nákup letounů CASA v období let 2005–2009 (obviněna a souzena bývalá ministryně obrany V. Parkanová a ředitel Sekce vyzbrojování J. Staněk);
- nákup středních nákladních automobilů Tatra T-810 v období let 2006–2009 (obviněn a soudně osvobozen bývalý ministr obrany M. Barták);

- pokus o nákup minometů s ráží standartu NATO v letech 2008–2009 (prošetřován a ze státních služeb propuštěn bývalý náměstek pro vyzbrojování B. Kopřiva);
- modernizace vojenských základen – případ stavební mafie v letech 2005–2007 (obviněn a odsouzen bývalý náměstek ministra obrany V. Regner jmenovaný do funkce K. Kühnlem).

Jedná se o případy, ve kterých podle žalobců došlo ke stamilionovým škodám a přitom došlo k selhání vnitřních kontrolních mechanismů. Tyto a ostatní korupční případy popsané v citované publikaci lze proto považovat za projev organizované nebo systémové korupce.²¹⁵ Je totiž patrná soutěž skupin snažící se dobývat rentu indukovanou požadavkem NATO zajistit přísun peněz do obrany bez ohledu bezpečnostní situaci.²¹⁶

3.2 Stanovení stadia korupce v českém pentagonu

Po předešlém vyloučení existence stadia náhodné korupce lze s využitím dříve definovaných 12 indikátorů systémové korupce ověřit hypotézu o tom, že korupce na Ministerstvu obrany ČR se nachází ve stadiu korupce systémové. K tomu poslouží případová studie shrnující více než 20leté trvání případu pořízení kolových obrněných transportérů doplněná o kontextu popisu prostředí Ministerstva obrany ČR.

3.2.1 Aktéři dodavatelsko-odběratelských vztahů

S využitím poznatků doposud odvozených analýzou se pokusme výše popsané ukázat na případě nákupu obrněných transportérů, kde nakonec byl vybrán výrobek konsorcia Steyr osmikolový Pandur II.²¹⁷ Celý příběh začíná v roce 1994, kdy byl sestaven první akviziční plán indikující potřebu modernizace jednotek pozemního vojska v podobě pořízení kolových obrněných transportérů a pokračuje stále v roce 2017.²¹⁸ Časová osa událostí kolem pořízení obrněných kolových transportérů reprezentovaná **přílohou č. 34**, sestavená na základě veřejně dostupných informací a zahrnující období let 1993–2017, ukazuje jednak různé fáze akvizičního procesu a jednání sítě aktérů z různých částí železného trojúhelníku, v případě ČR pentagonu, jednak ukazuje strategii prosazení zbrojních projektů: k vypsání výběrového řízení dochází na základě koncepce zpracované vojáky a schválené usnesením vlády, poté je předmět výběrového řízení specifikován, ale není vyloučeno, že nějakou další koncepcí dojde ke změně specifikace; to zejména když dojde ke změně ve funkci ministra obrany

nebo náčelníka Generálního štábu. Pokud je vítězem zahraniční firma patřící do globálního vojenskoprůmyslového komplexu, dochází k navíc ke zdůvodnění potřeby zakázky tzv. offsety.

Pro mezinárodní vojenskoprůmyslový komplex je to argument o operačních schopnostech Severoatlantické aliance podmíněný odpovídajícím vojenským výdajům určeným k modernizaci ozbrojených sil a růstu jejich produktivity. Mezinárodní vojenskoprůmyslový komplex tak využívá diplomacie a arén zahraniční a mezinárodní vojenské politiky. Pro AOBP operující v aréně domácí hospodářské a bezpečnostní politiky je to snaha ochránit zájmy českých vlastníků podniků bezpečnostního a obranného průmyslu. V tomto směru se v případě jednotlivých obchodních případů AOBP spojuje s globálním vojenskoprůmyslovým komplexem, a to už tím, že zahraniční firmy zřizují v ČR obchodní společnosti, které vstupují do AOBP a zvyšují tak jeho vyjednávací sílu, anebo tím, že AOBP se snaží pro své členy vyjednat podíl na tzv. offserech. Zatímco globální vojenskoprůmyslový komplex se stará o zaměstnanost v zemích svého původu a soukromé zájmy vlastníků zbrojních podniků a používá tomu argumentu zachování veřejného zájmu jako národní bezpečnost, mírové operace, omezení chudoby zachováním pracovních míst apod., pro AOBP je zaměstnanost v regionech působení jejich členů stejným zástupným argumentem dosažení soukromých cílů, jako v případě globálního vojenskoprůmyslového komplexu.

Argument podpory národní ekonomiky ovšem slouží jako zástěrka pro zahraniční kapitál operující v české ekonomice.²¹⁹ I když AOBP operuje s národními ekonomickými zájmy a prosazuje nárokem na podíl výroby produktu zkonstruovaného v zahraničí, který by měl být zafixován doprovodnými programy průmyslové spolupráce (offsety), spokojí se i s malým podílem takové spolupráce.²²⁰ Lze se domnívat, že to může být způsobeno vědomím nově vytvořené závislosti armády na novém pořizovaném produktu trvajícím po celou dobu jeho technického života.²²¹ Ta, díky modernizaci, může být teoreticky nekonečná.

Pokud jde o zástupce vojenského establishmentu a ministerské úředníky, jejich úkolem je definovat potřebu vojenské akvizice vyplývající z koncepce výstavby ozbrojených sil České republiky. Jak je patrné z **přílohy č. 34**, vojákům je v principu jedno, jestli se do hry o pořízení vojenského materiálu zapojují na straně globálního vojenskoprůmyslového komplexu, který s nimi dokáže díky aktivit diplomacie pracovat dříve, než se stanou formálními vojenskými elitami,²²² anebo cestou AOBP vyhledávající ochranu státu. V případě jejich jednání nejde o otázku národní hrdosti, ale

jen o osobní prospěch. Možnost jejich lobbistického působení je umožněna odbornou slabostí osob přicházejících nepřipravené na pozici ministra obrany. Politici tak programově vystavují armádu vlivu soukromých zájmů osob nikoliv s nacionalistickou motivací, ale motivací soukromého prospěchu, kde argument národní hrdosti maskuje touhu po maximalizaci soukromého prospěchu.²²³

3.2.2 Utajování záměrů před daňovým poplatníkem

Z hlediska rozvoje demokracie v ČR je zde zvláštní situací s utajováním, která občana staví do situace podobné hře skořápky provozované na pražských ulicích 90. let ruskojazyčnými mafiemi. – Jako odpovědný občan by měl kontrolovat kuličku, která se pohybuje mezi třemi skořápkami (záměry a plány vojenské byrokracie, vyčleňování prostředků na obranu zákonem o státním rozpočtu a veřejné zakázky na pořízení vojenské techniky), k čemuž jej normativně vyzývají politici, ale sami politici mu zmenšují možnost kontroly. Někdy nakonec kulička není ani v žádné ze tří skořápek. Takto např. o existenci usnesení vlády č. 560/D z roku 1999, kterým se stanovila koncepce výstavby armády i velikost výdajů na její realizaci se veřejnost měla možnost dozvědět se zpožděním až ze sekundárních pramenů, jako je ročenka Ministerstva obrany ČR, anebo brožurka Rozpočet – fakta a trendy. Záměry na miliardové nákupy se takto mnohdy řešily v úzkém trojúhelníku: byrokracie Ministerstva obrany, vláda ČR a výbor pro obranu (branně-bezpečnostní výbor/výbor pro obranu a bezpečnost) Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Úřad Vlády ČR utajovaná usnesení vlády v informačním systému na stránkách www.vlada.cz nezveřejňuje.²²⁴ Podobně postupuje NKÚ, který utajená kontrolní zjištění sice odtajňuje, ale nezařazuje do informačního systému na svých internetových stránkách.²²⁵ Tento postup odpovídá zvyklostem totalitního státu, kterému hrozí vojenský útok a on proto uplatňuje politiku přísného utajení.

S ohledem na časový rozsah a odstup jednotlivých případů pořízení vojenského materiálu je pro laiky, daňové poplatníky, veřejnost obtížné dohledávat a spojovat si souvislosti bez znalosti kontextu případu tak, jak to mají možnost dělat operativní a analytické orgány Policie ČR a zpravodajských služeb. V tomto ohledu se díky technickým opatřením spisové služby a archivace mění demokracie jako jinak otevřený sociální systém, kde do děje mohou zasahovat další aktéři, např. novináři, na systém uzavřený umožňující dokonalou kontrolu aktérů. – Ohrožení či prozrazení utajované informace je považováno za přestupek, nebo dokonce za trestný čin. Dohled nad aktéry

pracujícími s utajovanými informacemi vykonávají zpravodajské služby, které, jak se ukázalo na příkladu milenky předsedy vlády P. Nečase (OSD), mohly být v ČR zneužity politiky a politickými stranami.

Podobné příběhy, jakým byl proces pořízení kolového obrněného transportéru Pandur II, se jistě odehrávaly také kolem dalších schopností ozbrojených sil.²²⁶ Společným jmenovatelem začátku existence jejich potřeby je koncepce. Část z nich, např. koncepce výstavby ozbrojených sil, je předepsána zákony, a proto jsou schvalovány vládou. Část koncepcí je však zpracovávána volně podle představ a potřeb ministerstva. Takto např. vznikla v roce 2009 *Střednědobá koncepce působení českých vojáků v zahraničních operacích do roku 2013* schválená Fischerovou vládou usnesením vlády ČR č. 1506 z 30. 11. 2009, na základě které bylo možné uplatňovat tzv. urgentní operační požadavky a obejít tak soutěž na dodávku techniky pro mise, jejichž mandát schválil do roku 2013 Parlament ČR.²²⁷ Samotné koncepce předkládané vládě ke schválení, aby mohlo dojít jejich naplnění pořízením vojenského materiálu, je podle Ministerstva obrany obtížné vztahovat k nějaké v budoucnu předpokládané situaci použití ozbrojených sil.²²⁸ Nejde o nástroj pro omezení nejistoty fungování komplexního systému v prostředí, které se stále proměňuje; technicky jde především o nástroj legitimizace výdajů na obranu a bezpečnost. To otevírá otázku, kdo vlastně a co chce kontrolovat v systému obrany a bezpečnosti ČR, aby systém neselhal v situaci, pro kterou je budován?

3.2.3 Koncepce jako nástroj manipulace

Takto hrají koncepce v činnosti politiků, úředníků a vojenského establishmentu dvojí roli, jednu směrem ven s resortu Ministerstva obrany ČR, druhou dovnitř. Pokud jde vnitřní roli, je třeba si uvědomit, že odměňování státních zaměstnanců je založeno na katalogu prací, kde zaměstnanci ve veřejném sektoru náleží odměna za vykonanou práci v podobě platu za nejnáročnější práci – je mu přiznána tarifní třída.²²⁹ Není přitom podstatné, jestli zaměstnanec skutečně danou činnost o stanovené složitosti na své pozici někdy vykonával, pro jeho odměňování je důležité, že to má normativně stanoveno v popisu pracovní činnosti. – V roce 2011 bylo možné v *Organizačním řádu Ministerstva obrany ČR* najít přes 100 koncepcí (**příloha č. 35**), neboť se zpracováním koncepce, přesněji s uvedením slova koncepce v popisu pracovní náplně, je spojen nárok na vyšší platovou třídu a tedy vyšší odměnu.²³⁰

Po prostudování **přílohy č. 35** lze dojít k názoru, že některé koncepce jsou buď pseudokoncepcemi, ve skutečnosti nemohou být zpracovávány Ministerstvem obrany ČR, neboť to má v případě dané oblasti jen roli vykonavatele obecně závazných předpisů a nikoliv jejich tvůrců, anebo jde o koncepce vzniklé dělením celostního systému, kde zpracování koncepce pro detail celostního systému je nesmyslné, protože vlastnosti chování celostního systému nejsou určovány sumací jeho částí, ale harmonizací jejich chování.²³¹ Už fakt, že úředníci odpovědní za tarifkaci práce na ústředním orgánu státní správy připustí odměňovat zaměstnance státu za náročnější práce, než ve skutečnosti vykonávají, lze považovat nejenom za neetické chování, na které by měli v duchu čl. 10 *Etického kodexu úředníků a zaměstnanců veřejné správy* zaměstnanci sami svého zaměstnavatele upozorňovat²³² či nevhodné chování podle pravidel etiky státních zaměstnanců,²³³ ale dokonce za korupci, neboť jde o soukromou výhodu. Veřejně není nic známo o tom, jestli jsou z daných zaměstnaneckých pozic skutečně zpracovávány koncepční dokumenty odpovídající danému popisu. Tomuto aspektu se ani audit v roce 2007 (Zeman, 2007), ani audit v roce 2014 (redakce, 2016) placený Ministerstvem obrany ČR nevěnoval.

Paradoxem je fakt, že zatímco převážná část činností byrokracie je rutinní, u koncepcí jde o tvořivost, neboť je tu potřeba pozměnit, inovovat, fungování systému v důsledku změny situace, ve které se byrokratická organizace ocitá v důsledku změny v prostředí, v němž existuje. Takto by vlastně 1/3 zaměstnanců Ministerstva obrany ČR měla být nejenom dobrými byrokraty, ale také zároveň tvořivými lidmi. Intuitivně, s odkazem na M. Webera, lze vycítit, že lze toto spojení jen obtížně naplnit při existenci normálního rozdělení schopností v populaci a způsobu rozmísťování zaměstnanců prováděného byrokraty podle byrokratických postupů, kde zaměstnanci se mají chovat v souladu s konzervativními předpisy. Valentova stupnice inovací uvedená v *Ekonomické encyklopedii* (1984) řadí změny, ke kterým je třeba zpracování koncepcí mezi kvalitativní inovace. K jejich realizaci je však většinou vyžadována podpora pracemi majícími povahu výzkumu a vývoje (Němec, 2002: 18–19). Proto i úředníci s odpovědností za zpracování koncepcí a strategií mohou mít tendenci svou práci vytěsnit na organizace, které jsou k tomu určeny. Tím se ztrácí jejich odpovědnost.

Shodou okolností je to v tomto případě akademická a výzkumná organizace Univerzity obrany, která je členem AOBP. Takto podle zápisu z 15. 1. 2014 např. generálská rada řešila systém řízení kariér, který ji nepředkládala příslušná sekce Ministerstva obrany ČR (Sekce personální) odpovědná podle organizačního řádu za

danou problematiku, ale součástí Univerzity obrany, člena AOBP, kterou bylo Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií, jež jako součástí Univerzity obrany je podřízeno Sekci personální Ministerstva obrany ČR. Takto tedy problém, který měl být řešen podle jasně rozdělených kompetencí daných organizačním řádem Ministerstva obrany ČR podle jasně stanovených koncepcí (**příloha č. 35**), byl řešen v rámci generálské rady, nikoliv orgánů k tomu určených organizačním řádem.

3.2.4 Paralelní centra rozhodování

Za paralelní centra rozhodování lze považovat skupiny osob, které o určitých věcech rozhodují, aniž by k tomu měly formální oprávnění dané určitým předpisem. Může se dokonce jednat o orgány – skupiny, kde se rozhoduje o přijímání opatření, o veřejných postojích k určitým věcem a o uplatňování vlivu na určité záležitosti. Tvůrcem veřejně nejznámější paralelní struktury je J. Šedivý,²³⁴ který se stal v roce 1998 náčelníkem Generálního štábu Armády ČR, kam postoupil z pozice inspektora pozemního vojska, a který po vzoru ministerského kolegia či rytířů Kulatého stalo si vytvořil generálskou radu. Kvalifikačním kritériem pro členství v tomto „klubu“ byla generálské hodnost. Z tohoto pohledu má do určité míry generálská rada povahu elitní odborové organizace, tajné lóže, či orgánu armády pro její samosprávu pod generálskou kuratelou. Nejde o demokratický orgán a spíše připomíná situaci zemí, kde proběhl vojenský převrat, neboť ztěžuje civilní kontrolu ozbrojených sil. Jestliže skupina mužů v generálských hodnostech tvořila takovouto neformální strukturu, jejímž účelem je demonstrace širokého konsensu v určitých věcech a přijetí rozhodnutí tvořící protiváhu k politickému vedení Ministerstva obrany ČR, pak je otázkou, o čem se pak nakonec rozhodovalo na pravidelných (a institucionalizovaných) poradách náčelníka Generálního štábu Armády ČR?

Struktura generálské rady se opakovaně objevuje také s nástupem dalších náčelníků (V. Pícek jako náčelník Generálního štábu Armády ČR ji zrušil). A ačkoliv ji žádný z ministrů nepovažoval za institucionalizovanou součást řídicích procesů, a tudíž neobjevila se nikdy v organizačním řádu Ministerstva obrany ČR, jde nakonec o velmi vlivný orgán, jak dokládá např. Čj. 55-7/2013-1304 *Zápis z 8. Jednání generálské rady dne 15. ledna 2014*. Podle něj generálská rada řeší nominaci vojáků ke studiu v zahraničí na elitních vojenských školách. Takto byl podle zápisu náčelníkem Generálního štábu Armády ČR P. Pavlem nominován např. pro studium na National Defence University ve Washingtonu brig. gen. V. Halenka později orgány činnými

v trestním řízení (Gazdík, 2015) obviněný z pojistného podvodu spáchaným společně se svou ženou a z obchodu s náhradními díly pro tankovou techniku opravovanou ve firmě Excalibur Army, který byly uvolňovány ze zásob disponovaných ve VOP CZ, s.p. (ČTK, Lidovky.cz, 2015). Pro studium na Royal College of Defence Studies v Londýně dostali nominaci generálové: P. Adam, L. Štefánik a B. Jurenka.

Přitom P. Adam, bývalý zástupce ředitele Vojenského zpravodajství, dosazený do funkce P. Pavlem byl orgány civilní demokratické kontroly již dříve označen jako typ člověka, který nemá zastávat vysoké vojenské funkce. P. Adam by přímý účastník událostí kolem sporu prvního ředitele Vojenského zpravodajství²³⁵ M. Krejčíka a ministryně obrany V. Parkanové v roce 2007, kdy ji a její okolí, kam patřil ředitel kabinetu ministryně obrany R. Šmerda (KDU-ČSL), měl M. Krejčík nechat sledovat v podezření na poškozování zájmů ČR. Jako Krejčíkův zástupce se P. Adam připojil na stranu ministryně a se skupinou dalších pěti důstojníků ji žádal o odvolání ředitele Vojenského zpravodajství. V roce 2011 poslanci Výboru pro obranu a bezpečnost Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR vyzvali tehdejšího ministra obrany A. Vondru (ODS) k ukončení vojenské kariéry, protože se podílel na odvolání M. Krejčíka z pozice ředitele Vojenského zpravodajství (Stratilík, 2011). P. Adam jistě nebyl v této věci oznamovatelem korupce, spíše jeho případ byl předeherou pro pozdější události, jako bylo zatčení tehdejšího ředitele Vojenského zpravodajství M. Kovandy a jeho předchůdce ve funkci O. Páleníka v létě 2013 pro podezření ze zneužití zpravodajské služby.²³⁶

Zápis z generálské rady v závěru bodu věnovanému nominacím ke studiu v zahraničí uvádí: „*Systém nominací do zahraničních škol a především konečný výběr kandidátů nemá pevná pravidla. Nutnost vytvořit dokument, kde budou zakotveny. Na zahraniční školy vysílat pouze perspektivní osoby.*“ Takto byl jinou generálskou radou vybrán ke studiu National Defense University v USA Š. Muránský, 58letý generál, který po skončení dvouletého studia záhy jistě odejde do důchodu.²³⁷ Přitom ani prestižní zahraniční vzdělání úřednicko-vojenských elit neposiluje pozici státu v jeho rozhodování. Naopak stát najímá externí auditorské a konzultační firmy, to zejména pokud jde rozhodnutí týkajících se ministerstva, jako byla optimalizace organizačních struktur ministerstva (Zeman, 2008) nebo zorientování se ve fungování prostředí mimo resort Ministerstva obrany ČR. To je případ zbrojních zakázek, kdy je třeba oslovovat zájemce z řad globálního vojenskoprůmyslového komplexu pro dodávku produktů,

kteřé nejsou v ČR vyráběny, jako jsou vrtulníky, nadzvuková a velká dopravní letadla.²³⁸

Zapojení soukromých konzultačních firem do výběru nákupu vojenské techniky, které organizaci komplikuje a činí odpovědnost za rozhodnutí méně zřetelnou, je ovšem překvapivě veřejností vnímáno jako krok k větší transparentnosti a omezení korupce.²³⁹ Přitom ale právě skutečnosti, které se stanou součástí smlouvy mezi státem a soukromou společností nepodléhají režimu zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím! Z pohledu veřejnosti jde o přenos moci mimo státní správu, kdy je podklad pro rozhodování státu vlastně privatizován, ale ona má ztíženou možnost dostat se k tomuto podkladu, protože je součástí obchodního vztahu se soukromou společností. Samotné konzultační firmy jsou ovšem pro úředníky Ministerstva obrany životně důležité. Úředníci totiž neumí anglicky²⁴⁰ a nejsou schopní se pohybovat na mezinárodním trhu zbrojních technologií.²⁴¹ I proto v roce 2004 musela být pro potřeby nákupu obrněných transportérů vybrána poradenstvá firma Pricewaterhouse Coopers Česká republika, s.r.o.²⁴² Ta také zpracovávala výslednou nákupní smlouvu a o veřejné zakázce tak nakonec rozhodovala soukromá firma.

3.2.5 Koncepce jako nástroj korupce

Co se týče koncepcí určených ke koordinaci výstavby obranného systému napříč strukturou českých ministerstev, a z tohoto důvodu zákon č. 219/1999 Sb., *o ozbrojených silách ČR*, zákon č. 222/1999 Sb., *o zajišťování obrany ČR*, je předepisují zpracovávat, projednávat a přijímat, jako je např. koncepce výstavby armády, jde o dokumenty, které se stávají nejenom dokumenty politického střetu, ale také manipulace, jak bylo možné dovést již z **přílohy č. 34**. Tyto dokumenty nemají jasně stanovený obsah a lze zde uplatňovat nejenom preference zájmových skupin, ale také počítat s tím, že od těchto počátečních dokumentů v systému plánování jsou odvozovány další dokumenty, jako je střednědobý plán činnosti a rozvoje resortu Ministerstva obrany ČR a akviziční plány.

To si lze velmi dobře uvědomit na příkladu střídání vlád v letech 1997 (Tošovského překlennovací vláda podporovaná V. Havlem) a 1998 (menšinová Zemanova vláda podporovaná ODS). Ministr obrany v překlennovací vládě J. Tošovského, M. Lobkowitz (US-DEU), se rozhodl, že chce do konce svého funkčního období omezeného termínem předčasných voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR vytvořit novou koncepci výstavby Armády ČR do roku 2008.²⁴³ Po nástupu

V. Vetchého (ČSSD) v červnu 1998 se věci vyvinuly jinak.²⁴⁴ Na parametrické změny v celostním systému, jakým je Armáda ČR, stanovované koncepcí její výstavby, se přitom váže množství veřejných zakázek i v jiných součástech státu. Např. na změnu počtu vojáků se váže množství vytvářených zásob, množství posádek, množství energií potřebných pro výcvik vojáků atd. Snižováním jejich počtů dochází k demilitarizaci společnosti a ekonomiky tak vznikají armádní přebytky. Zvyšováním jejich počtů pak potřeba dodatečných veřejných zakázek. V obou případech tak manipulací s tímto parametrem vznikají podnikatelské příležitosti a tím, kdo změny formálně navrhuje, jsou příslušníci vojenského establishmentu jako odborníci na vojenské otázky, a tím, kdo změny schvaluje, jsou politické strany zastoupené ve vládě.²⁴⁵ Navíc pro dokumenty typu koncepcí nejsou stanovena pevná archivační pravidla pro situaci, kdy by tento dokument mohl sloužit pro potřebu pozdějších analýz, nebo dokonce vyšetřování.²⁴⁶

Jako bylo patrné z **přílohy č. 34**, počet pořizovaných kolových obrněných transportérů se v průběhu 20 let měnil vždy v souladu s platnou koncepcí výstavby Armády ČR, a to při stále stejném účelu kolových obrněných transportérů v rámci ozbrojených sil ČR. – Ačkliv trvala potřeba pořízení asi 400 kusů (velikost brigády) kolových obrněných transportérů, během 20 let trvání této potřeby vznikly čtyři koncepční dokumenty, na základě kterých pak mělo dojít k nákupu této unifikované techniky. Takto se postupně proměňovaly počty požadovaných kusů a také náklady projektu. Armáda přitom sama, ale vždy pod jiným vedením a velením, zpochybňovala svou původní potřebu!

V Kalouskově *Akvizičním plánu AČR na léta 1995–2005* z roku 1994 sestaveným na základě prvního cyklu SPPR reflektujícího *Koncepci výstavby Armády ČR do roku 1996* se počítalo s modernizací útočné obrněné techniky v hodnotě 1,96 mld. Kč (**příloha č. 49**). V roce 2002 byla odhadnuta potřeba pořídit 400 kusů kolových transportérů, tj. cca 1/3 limitu počtů obrněných transportérů a bojových vozidel stanovených ČR *Smlouvou o konvenčních ozbrojených silách v Evropě*. Armáda potřebovala vozidla pro mise, ale jejich specifikace v podobě schopnosti plavat a překonávat vodní překážky z chodu odpovídala doktríně Varšavské smlouvy požadující co nejrychleji se dostat do dotyku s protivníkem a tím omezit možnost, že proti našim vojskům použije taktické jaderné zbraně. (Luňák, 2007) Pro nasazení v bojové misi v Afghánistánu (mise NATO, o kterých M. Topolánek píše v dopise G. Robertsonovi) však musela být vozidla vybavena dodatečnou balistickou ochranou a schopnost plavat tak ztratila.

Původní záměr na pořízení 400 kusů formulovaný v roce 2002 byl v roce 2003 redukován na 243 vozidel a v roce 2005 na 234 vozidel, a posléze dokonce jen na 199 vozidel s opcí na dalších 35 kusů. Vítězná nabídka na pořízení 199 kolových obrněných transportérů v roce 2006 zněla na 23,6 mld. Kč. To je 12krát více než předpoklad z roku 1994. V roce 2009, kdy měl být dodán poslední transportér Pandur II, byl počet vozidel redukován na 107 vozidel v ceně 14,399 mld. Kč. Tím jednotková cena vozidla ve stejné specifikaci vzrostla ze 118 na 134 mil. Kč. I po několika koncepcích výstavby Armády ČR zpracovaných od roku 1996 se však stále však jedná o vybavení jedné celé mechanizované brigády kolovými obrněnými transportéry! Povzbuzení kritikou ze strany generálního tajemníka NATO projekt pořízení až 400 kolových obrněných transportérů opět ožil po roce 2011 (ČTK, 2017) a nakonec vláda vedená ČSSD po nástupu J. Šedivého do pozice bezplatného poradce ministra obrany (Právo, 2014; Gazdík, 2014) a náčelníka Generálního štábu Armády ČR se rozhodla dokoupit dalších 20 vozidel, 6 ve velitelsko-štábních verzích a 14 spojovacích.²⁴⁷

Z přílohy č. 34 je také zřetelné „pulsování“ zájmu o ovlivnění strategických zakázek po kritice ze strany NATO, a to ze strany vládnoucích politických stran. Délka trvání celého akvizičního případu ukazuje, kdy se během této doby vystříдалo nejenom několik vlád a bylo přijato několik koncepcí výstavby Armády ČR, ale také několik náčelníků Generálního štábu Armády ČR a skoro dvě generace úředníků a vojenského establishmentu, že o obranyschopnost státu vůbec nešlo v první řadě. V obráceném případě by došlo k obměně dané techniky do tří až pěti let tak, jak tomu bylo v Československé lidové armádě, která byla v nepřetržité bojové pohotovosti a nemohla si dovolit vleklou modernizaci, (Vacek, 2017) které jsme svědky v ČR.²⁴⁸ S odkazem na zdůvodnění nákupu kolových obrněných transportérů také národohospodářským zájmem je na celém případě překvapivé, že Armáda ČR s podporou vlády ČR požadovala od zahraničního výrobce zhotovení nových vozidel, přitom v Československu bylo s odkazem na zájem národní ekonomiky v podobě zajištění zaměstnanosti preferováno nakoupit výrobní licenci pro určitý počet výrobků, jestliže to výrobní kapacity a schopnosti podniků dovozovaly výzbroj i s náhradními díly si vyrobit. Zároveň se výrobní podniky zbrojního průmyslu tímto zařazovaly do sítě mezinárodní spolupráce v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci (Leichtová & Piknerová, 2013: 34–41). Takto tomu bylo zejména u letecké techniky předválečného i poválečného Československa.²⁴⁹

3.2.6 Předražování vojenských zakázek (jako národní zájem)

O výhodnosti celého projektu pořízení transportérů Pandur II (spojeného s offsety) pro české hospodářství si lze udělat představu z vyjádření J. Hynka tehdejšího ředitele VOP-026 Šternberk. Za 107 obrněnců měla ČR vydat 14,4 mld. Kč, ovšem v subdodávkách dostaly české podniky jen 1/10 hodnoty kontraktu,²⁵⁰ většina prostředků tak otekla mimo českou jurisdikci do Rakouska. Projekt prosazovaný i s podporou AOBP žádný stabilizační účinek v české ekonomice nepřinesl. Naopak, po skončení kooperace musely být oba státní podniky sloučeny do jediného (VOP CZ, s.p.) a výrobní areál ve Šternberku byl prodán firmě Excalibur Army, spol. s r. o, která dnes vlastní výrobní licenci na Pandur II, a tudíž se na ní musí armáda obracet také se servisem obrněnců. (Hrbáček, 2015) Počet vyrobených kusů přitom díky speciální specifikaci české armády nedosáhl hranice ekonomické efektivity. To dokazuje nárůst jednotkové ceny při redukcí velikosti objednávky ze 199 na 107 vozidel. Pro zajímavost, Štaigl a Turza (2013) uvádějí, že např. pro výrobu tanků T-72 bylo možno hranice ekonomické efektivity dosáhnout při překročení výroby 500 tanků, při kapacitě výrobního závodu 250 ks/rok, ale u BVP-2 a jejich modifikací to bylo až po 3 600 kusech. Počet kusů transportérů Pandur II, který Armáda ČR požadovala dodat, odpovídá velikosti výrobní série (sic) letecké techniky. Navzdory oficiální deklaraci státu o nutnosti soběstačnosti v oblasti zbrojní výroby posloužil celý projekt k privatizaci části řetězce, na kterém je založena obranyschopnost státu, jak to bylo zachyceno schematicky v **příloze č. 11**.

Otázkou také je, jak projekt podpořil národní zájmy, které byly argumentem jak ze strany vlády, tak ze strany Ministerstva obrany ČR, tak ze strany AOBP. Podstatná část součástek obrněného transportéru Pandur II je vyráběna v zahraničí a projekt je považován za projekt společného evropského trhu zbrojních technologií, když vedle ČR platformu Pandur provozuje i Rakousko a Portugalsko. Jak se později ukázalo (Hrbáček, 2015), Česká republika mohla koupit licenci a licenční výrobní dokumentací si mohla vozidla smontovat sama v některém z vlastních vojenských opravárenských podniků a urychlit tak proces zařazení transportérů do operačního použití. Z pohledu transparentnosti celé ekonomické transakce však byla zvolena varianta s vysokou pravděpodobností zastření toku prostředků ze státního rozpočtu z pohledu daňového poplatníka. Navíc fakt, že část subdodávek byla uskutečněna v ČR, ještě neznamená skutečnou úsporu, mnohdy dojde k předražení již ve fázi plánování zakázky.²⁵¹

Předražení veřejné zakázky obchodované ve světových cenách, ale denominované na měnu domácí lze tak dosáhnout jiným způsobem než „vyhrazením“ určité částky v utajovaném rozvojovém plánu. Druhému způsobu nahrává to, že česká ekonomika je otevřenou ekonomikou, a tudíž ekonomická aktivita je ovlivňována vývojem měnového kurzu.²⁵² Při stabilní paritě kupní síly prakticky po celou dobu trvání ČR, docházelo v případě znehodnocování CZK k prodražování projektu, v případě zhodnocování CZK docházelo naopak k jeho zlevňování. V době oslabené koruny však pravidelně vznikají dokumenty, na základě kterých je později prováděna akvizice. Tyto plány, na základě kterých jsou pak prostředky vyžadovány ze státního rozpočtu, fixují světové ceny zbrojní techniky v době svého vzniku a díky dalšímu ekonomickému vývoji dochází tak k předražení zakázek, z kterého lze financovat různé provize pro patrony a zprostředkovatele obchodu. Jako příklady projektů, jejichž hodnota byla ovlivněna vývojem měnového kurzu,²⁵³ lze považovat:

- výměnu 10 nadzvukových letounů MiG-29 za 10 transportních vrtulníků W-3A Sokol s Polskem z roku 1996 (NFK 2015: 17–20);
- projekt vývoje a výroby bitevníku L-159 Alca;
- obměnu letounů nadzvukového letectva pořízením letounů JAS-39 Gripen nákupem do vlastnictví (1998–2002) a po ztroskotání toho způsobu pořízení pronájemem letounů v letech 2005–2015 a 2015–2027;
- nákup dopravních letounů CASA;
- elektronické střežení muničních skladů zajišťované firmou Trade FIDES, a.s.;
- pořízení středního nákladního automobilu Tatra T-810;
- pořízení obrněných vozidel Pandu II, Dingo 2 a Iveco.

Od roku 2001 však koruna nastoupila trend zhodnocování se vůči zahraničním měnám, tudíž fixace odhadů cen pořízení požadovaných projektů v době vzniků akvizičních a střednědobých plánů byla výhodná pro dodavatele, kteří s pohybem měnového kurzu museli ve svém podnikání počítat. Naopak Ministerstvo obrany ČR, které se snažilo ve svém rozpočtu utrácet 2 % HDP přesně podle požadavku NATO, si s cenou projektů starosti nedělalo, protože výše obranných výdajů byla sledovaným ukazatelem ze strany Severoatlantické aliance.²⁵⁴ V souvislosti s vyřazením národního subdodavatele v projektu Tatra T-810 takto bývalý ministr průmyslu a obchodu M. Urban (ČSSD) požadoval v roce 2008 k celému obchodu zřízení vyšetřovací parlamentní komise,²⁵⁵ která by rozkryla ekonomické souvislosti. Tatra T-810 totiž

nebyla a není ryzí produkt českého strojírenství, jak vyplynulo z Urbanovy interpelace předsedy tehdejší vlády M. Topolánka (ODS).²⁵⁶ V písemné interpelaci (sněmovní tisk 238) se M. Urban dotazoval také na vyřazení subdodavatele Praga Hostivař, a.s. z dodávek pro zakázku pro Armádu ČR,²⁵⁷ když předsedou představenstva dřívější Praga Holding, a.s. a pak ředitelem Pragy Hostivař a.s. (původně Technometra Praha, a.s.), byl J. Hynek a ještě v roce 2002 plánoval s jím řízenou firmou účast na Rallye Paříž–Dakar²⁵⁸ v očekávání toho, že obchody motivované požadavkem NATO vydávat na obranu 2 % HDP půjdou úspěšně. Fakt, že i po vyřazení českých firem (2/5 finančního objemu) v subdodavatelském řetězci byla tehdy Tatra, a.s. schopna dodávat své vozy za vysoutěženou cenu se zahraničními součástkami, ukazuje na předražení zakázky už ve střednědobém plánu Ministerstva obrany ČR. Bez spolupráce celé řady osob uvnitř komplikované organizační struktury Ministerstva obrany ČR by to nebylo možné.

Důležitost měnového kursu pro určení ceny si lze ještě velmi dobře demonstrovat na příkladu pořízení nadzvukových letounů JAS-39 Gripen. Národní fond proti korupci ve své publikaci tento projekt, který byl součástí úsilí britského (BAE Systems) a švédského (SAAB AB) vojenskoprůmyslového komplexu kritizuje jako předražený.²⁵⁹ – Toto zlevnění bylo pravděpodobně dáno způsobem plánování vojenských akvizic bez aktualizace odhadu cen. Projekt přezbrojení nadzvukového letectva z letounů MiG-21 na některý ze západních letounů tu existoval už od roku 1996 a debata o jeho realizaci vrcholila kolem roku 2000 (-le-, 2000) kvůli problémům se zásobováním náhradními díly na ruskou leteckou techniku. (-ČTK-, 2000) – Ve vztahu k postupné redukci počtu pořizovaných kolových transportérů je asi více než symbolické, že z původně požadovaných 24 letounů nakonec postačilo jen 14 letounů, z toho dva jsou dvoumístné (cvičné). Navíc počet nasmlouvaných letových hodin nepostačoval jen na ochranu vzdušného prostoru ČR, ale také na pomoc pobaltským státům a Islandu.²⁶⁰

3.2.7 Syndrom otáčivých dveří a rotace klíčových úředníků

Kritika vojenskoprůmyslového komplexu, např. Pursell (1972), zpravidla směřuje k tomu, že výběr politik je ovlivněn zájmovými skupinami a faktem, že generálové, vyšší důstojníci a vysocí vojenská úředníci zcela racionálně „myslí na zadní kolečka“, když upřednostňováním projektů předkládaných zájmovými skupinami sledují jejich osobní prospěch po skončení vojenské kariéry. Chovají se do té míry ekonomicky racionálně, že preferují dlouhodobou (celoživotní) stabilitu svých příjmů, vědí-li, že

jejich vojenská kariéra jednou bude muset skončit, a proto hledají náhradní zdroj těchto příjmů. Tím je možnost nechat se zaměstnat u dodavatelů – zatlačit na otáčivé dveře a octnout se na druhé straně, kdy ze zástupce odběratele se stane zaměstnanec dodavatele. Přitom to byli stejní lidé, kteří předtím vybírali tuto firmu a tím vytvořili dlouhodobou závislost státu na jejích službách. Tento klientelismus,²⁶¹ byl pozorován v USA, kde s postupem času propojení s vojáky vykazovalo 22 % společností z celého žebříčku sta společností nejvíce financovaných cestou vojenského rozpočtu USA.²⁶²

Proti smlouvě koncipované Pricewaterhouse Coopers Česká republika, s.r.o a uzavírané vládou v demisi protestovala ČSSD. Smlouvu nakonec podepsal ministr obrany v demisi K. Kühnl (US-DEU). Přes počáteční odpor výsledné řešení nakonec pochválil J. Vidím (ODS). Podpis vlády v demisi kritizovala jak ODS, tak ČSSD. Na podpis smlouvy tlačili české podniky, které měly slíbeny subdodávky. Nepřekvapí proto, že zástupci tzv. velké čtyřky se nakonec dostávají do pozic vysokých státních úředníků, jako tomu bylo v případě J. Vylity a P. Berana. Před relativním uzavřením státní správy zákonem o státní službě v roce 2015 bylo možno Ministerstvo obrany ČR považovat otevřený systém s intenzivní výměnou s podnikatelským okolím. Systém otáčivých dveří tak fungoval i obráceným směrem, kdy ze soukromého sektoru na místa vysokých státních úředníků přicházely osoby propojené s politiky.

Po nástupu M. Stropnického (ANO) byl do neobsazené funkce ředitele Vojenského zpravodajství prosazen kandidát ANO J. Beroun, bývalý ředitel české pobočky americké detektivní agentury Pinkerton, a ačkoliv původně policista a příslušník Úřadu pro zahraniční styky a informace byl ustanoven personálním rozkazem ministrem obrany přímo do hodnosti plukovníka a následně navrhován na jmenování do první generálské hodnosti. To se podařilo až 28. 10. 2017 v závěru fungování M. Stropnického (ANO) v pozici ministra obrany. Ovšem nástupem J. Berouna došlo i definitivní změně formátu výroční zprávy o činnosti Vojenského zpravodajství.²⁶³ Podstatně se zmenšil i objem výroční zprávy.²⁶⁴ – snížila se tak transparentnost Vojenského zpravodajství, o kterou od začátku fungování této zpravodajské služby usiloval propuštěný M. Krejčík.

Jak lze dovodit z **přílohy č. 44**, nově nastupující politické reprezentace přicházející na Ministerstvo obrany většinou zachovávaly rozložení finanční moci, anebo se co nejdříve snažili po nástupu k moci provést reorganizaci a ovládnout finanční moc spojenou se sestavováním a plnění státního rozpočtu.²⁶⁵ Náměstci pocházejí původně z řad vojáků (Tvrdík, Dzvonič, Perutka a Molík) měli tendenci ve svých pozicích vždy

kumulovat co nejširší ekonomickou moc, aniž však došlo ke zlepšení fungování rozpočtového procesu. (Pernica, 2017) Někteří z náměstků s odpovědností za rozpočet i někteří z vrcholových úředníků odpovědných za technický výkon správce rozpočtu se posléze stávali součástí příběhů o pořizování vojenského materiálu s nádechem korupce. Na tomto místě je třeba také vidět psychologický význam střídání profesních a politických pozic, kdy původně úředníci (Tvrdík, Dzvonič, Perutka, Tejnil), z nichž někteří byli vojáky, jsou nakonec vyzdviženi do politických pozic náměstků. Přitom jsou nějak provázáni se svými předchůdci a rádi volí název náměstkovské funkce, kterou vytvořil politický náměstek (M. Kalousek), který systém formoval v 90. letech.

Lze také zaznamenat „škodlivou“ mobilitu klíčových úředníků odpovědných za výkon funkcí, kterými lze sociálně kontrolovat korupci, tj. indikovat problém k řešení (prevence) a případně jej řešit represí (vyšetřování Vojenského zpravodajství, Vojenské policie a Policie ČR). Preventivní složky jsou tvořeny odborem interního auditu zřizovaného podle zákona č. 320/2001 Sb., (*zákon o finanční kontrole*) a určeného k ověřování správnosti fungování organizačních procesů a inspekcí ministra obrany určené k vyřizování stížností, podnětů a šetření problémů. Represivní složky jsou tvořeny Vojenským zpravodajstvím a Vojenskou policií. Vojenské zpravodajství má možnost nositele osvědčení o bezpečnostní způsobilosti z řad zaměstnanců Ministerstva obrany ČR utajeně sledovat a v případě porušení pravidel dát podnět k Národnímu bezpečnostnímu úřadu k odebrání bezpečnostního osvědčení a vyloučení zaměstnance ze systému.²⁶⁶ Vojenská policie má postavení orgánu činného v trestním řízení.

V rámci rozboru **přílohy č. 45** získané studiem ročenky Ministerstva obrany lze vysledovat, že v hodnoceném období let 2002–2016 existoval sklon ministrů „ke krytí si zad“, když docházelo k výměně funkcionářů v orgánech se schopností získávat citlivé informace šetřením na místě (inspekce ministra obrany, Vojenské zpravodajství, Vojenská policie). Dále je patrné nevyjasněné postavení inspekce ministra obrany, kdy v hlubokém míru dochází k militarizaci a opětovné demilitarizaci funkce jejího ředitele. Je omezen princip specializace úředníků, když úředníci volně přecházejí mezi různými kontrolními orgány, aby pak byli nominováni do funkcí vojenských diplomatů.²⁶⁷ Podobně „mobilní“ jsou také příslušníci vojenské zpravodajské služby.²⁶⁸ Ovšem rekordmanem ve střídání funkcí během jednoho funkčního období ministra obrany je D. Koštoval.²⁶⁹ Ten od 1. 4. 2013 zástaval funkci prvního náměstka ministra obrany, od 1. 2. 2014 byl státním tajemníkem, od 1. 1. 2015 byl náměstkem pro řízení sekce vyzbrojování a akvizic, od 1. 2. 2017 to byl politický náměstek a od 1. 8. 2017

náměstek pro o řízení sekce vyzbrojování a akvizic. Sám pak dokonce šířil konspirační teorie o tom, že dodavatelé čekají na závěr roku, aby mohli předražít dodávaný materiál (Marek, 2015).

3.2.8 Diskriminace oznamovatelů korupce a vytlačování odpůrců korupční kultury

Jedním ze syndromů systémové korupce je vytlačování odpůrců korupční kultury a diskriminace oznamovatelů korupce. Pomineme-li specifický případ A. Vondry (ODS), který krátce po ohlášení své kampaně proti korupci na Ministerstvu obrany, byl označen za korupčníka v případě Promopro a v důsledku toho neobhájil post senátora, vzdal se funkce ministra obrany a odešel z politiky, pak lze v této souvislosti najít jen dva veřejné případy vytlačení a diskriminace osob, které upozornili na korupci. Jde o již dříve zmíněný případ prvního ředitele Vojenského zpravodajství M. Krejčíka (dnes ČSSD) z roku 2007 a psycholožky K. Bernardové z roku 2015. V principu však může těchto případů být více, protože osoby, které se zapojily do korupce v resortu Ministerstva obrany, a mohly být z vojenské instituce vytěsněny v souvislosti s tím, že třeba „chtěly více, než jim bylo systémem souzeno“, o korupci veřejně nemluví, protože by mohli být vydírány a dostaly by nálepku, s kterou by bylo obtížné žít mimo menšinovou kulturu odmítání pravdy, kterým český pentagon je.²⁷⁰

Po zavedení kariérního řádu v roce 2015 už dokonce není možné, aby lidé v jejich pozicích zůstávali uvnitř vojenské instituce. Každá funkce je svázána s hodností a platem a není možné se tzv. dobrovolně degradovat. I to je jeden z důvodů nebezpečnosti orgánů, jako jsou generálské rady, kdy pravomoc rozhodovat o příslušnosti v tomto generálském klubu se koncentruje do rukou jednoho člověka, který navíc rozhoduje o prodloužení služebního závazku. Ty jsou u osob ve vysokých vojenských hodnostech prodloužovány na dobu jednoho až čtyř let s odkazem na potřebu zvýšení výkonnosti, ve skutečnosti však takový kariérní řád umožňuje vytěšňovat lidi, kteří nezapadají do dané skupiny (nejsou na seznamu klientů), jako tomu bylo v případě generála M. Žižky, pro kterého se v roce 2017 nenašlo v armádě adekvátní místo (Gazdík, 2017) a po nuceném konci vojenské kariéry našel uplatnění na úřadu vlády jako poradce předsedy vlády. Přitom M. Žižka byl jedním ze zadavatelů výzkumu K. Bernadové, protože zastával pozici zástupce náčelníka Generálního štábu AČR. Z ní odešel do vojenských struktur NATO, ovšem při svém návratu se pro něj již nenašlo místo. – Patřil totiž k jiné skupině než té, která právě řídila Generální štáb AČR.

Příběh M. Žižky je nejenom zvláštní ve vztahu k dříve prezentovaným statistickým údajům o znalosti lingua franca NATO, kde jeden ze dvou armádních generálů v roce 2017 ovládal anglický jazyk na úrovni začátečníka, přestože dvakrát působil jako vojenský přidělenec vyslaný do zahraničí pod O. Páleníkem, ředitelem Vojenského zpravodajství (poprvé z pozice náčelníka Vojenské policie), ale také ve vztahu k odbornému životopisu české generality. V rámci zpracování práce bylo Ministerstvo obrany požádáno podle zákona č. 106/1999 Sb., *o veřejném přístupu k informacím*, ve znění pozdějších předpisů, o anonymizovaný seznam generálů, kteří během své dlouhé kariéry neabsolvovali službu v zahraničí v podobě jejich vojenského nasazení. Svoji kariéru si tak spíše „vyseděli“ a nikomu „nevadili“.

Žádost byla podána dvakrát – před obvyklým termínem jmenování a povyšování do generálských hodností (8. květen, 28. říjen) a po něm. V odpovědi z 22. 2. 2017 (Čj. MO 36168/2017-7542KM) to bylo 9 generálů (arm. gen. JB, genpor. JB, genmjr. JK, genpor. FM, genmjr. PM, genmjr. JV, brig. gen. LK, brig. gen. JL, brig. gen. BP) V odpovědi z 10. 11. 2017 (Čj. MO 246024/2017-7542KM) se jednalo už o 11 generálů, z toho jedna generálku (arm. gen. JB, genpor. JB, genpor. FM, genmjr. JK, genmjr. PM, genmjr. JV, brig. gen. LK, brig. gen. JL, brig. gen. BP, brig. gen. FR, brig. gen. LŠ). – Těžké je přesvědčit vahou svou osobnosti o potřebnosti vojska, když neabsolvujete žádnou vojenskou misi. Takto vlastně zcela logicky nemohl být M. Žižka vpuštěn zpět do armády, když z 11 generálů bez jakékoliv zkušenosti s nasazením jich 9 slouží na generálním štábu.

3.2.9 Klima staromázáctví a zvýhodňování

Jak vyplývá z předešlé analýzy, pohyb bývalých příslušníků vojenského establishmentu, vysokých úředníků Ministerstva obrany a bývalých příslušníků zpravodajských služeb není fakticky nijak limitován a v průběhu jejich života mohou několikrát změnit roli a vystupovat na různých stranách Pestoffova trojúhelníku, tj. hájit podnikatelské, strategické zájmy a zájmy občanské veřejnosti. Tento syndrom otáčivých dveří, činí pro běžného občana problematiku bezpečnosti a bezpečnostní politiky poněkud nepřehlednou na úrovni jednotlivých osob.²⁷¹ Zvláštní kapitolu však představuje vztah českých úředníků Ministerstva obrany ČR a vojenského establishmentu k členům AOBP, kteří jsou součástí státu a tudíž v podřízenosti ministerstva. Jde o Univerzitu obrany a čtveřici státních podniků: LOM Praha, VOP CZ, Vojenský technický ústav a Vojenský výzkumný ústav.

V souladu s § 13 zákona č. 77/1997 Sb., *o státním podniku*, ve znění pozdějších předpisů, stanovuje zakladatel podniku dozorčí radu.²⁷² Je otázkou, jak lze odpovědně řídit člena AOBP, kterého se Ministerstvo obrany ČR zavázalo smluvně podporovat. Také je otázkou, jestli prezident AOBP v případě těchto státních podniků,²⁷³ hájí veřejný nebo soukromý zájem. Už z toho pohledu by měl mít stát zájem na zachování činnosti podniku, a tudíž je zbytečné, aby se státní podnik musel etablovat v rámci AOBP, které musí přispívat určitou částkou za členství. Ze své pozice podnikatelského subjektu zajišťujícího významné bezpečnostní zájmy, by měl mít přednost před ostatními subjekty, pokud jde o realizaci zakázek spojených s takovými zájmy, např. v případě výroby licenční vojenské techniky. Jak však bylo dříve ukázáno, Ministerstvo obrany ČR státní podnik považuje spíše za běžného účastníka trhu, a jak lze dovodit z **přílohy č. 40** také za část odvětví, která může sponzorovat aktivity svého zakladatele.

Již dříve bylo uvedeno, že jak vysoce postavení důstojníci, tak také ministerská byrokracie má potřebu a možnost úkoly vyžadující podporu výzkumem a vývojem vytěsnit na Univerzitu obrany. To má v určitých situacích zajímavý kontext,²⁷⁴ do určité míry jde o schizma. Ačkoliv je Univerzita obrany podle zákona č. 111/1999 Sb., *... (zákon o vysokých školách)*, ve znění pozdějších předpisů, státní vysokou školou, na rozdíl od druhé státní vysoké školy, Policejní akademii ČR, nemá právní subjektivitu. Podle zákona č. 219/2000 Sb., *o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích*, ve znění pozdějších předpisů, se jedná o vnitřní organizační jednotku organizační složky státu Ministerstvo obrany ČR. Rozpočet školy je, podle zákona č. 218/2000 Sb., *... (rozpočtová pravidla)*, ve znění pozdějších předpisů, součástí rozpočtové kapitoly Ministerstvo obrany ČR. – Organická součást resortu Ministerstva obrany ČR byla součástí sdružení právnických osob AOBP a účast v tomto sdružení platili daňoví poplatníci cestou státního rozpočtu. To za souhlasu inspekce ministra obrany, která byla podle *Organizačního řádu Ministerstva obrany ČR*: „...nejvyšším a nezávislým vnitřním kontrolním orgánem ministerstva odpovědným za metodické řízení a provádění vnitřní kontroly v působnosti resortu obrany a na základě pověření ministra i dalších kontrol (např. vyplývajících ze zákona č. 552/1991 Sb.).“ Neodpovídala však za boj proti korupci!²⁷⁵

Necháme-li stranou, že boj proti korupci se stal součástí vojensko-odborné přípravy a obsahem povinných dvou hodin (90 min) za čtvrtletí se stal ze strany přednášejícího výčet veřejných i resortních dokumentů, které byly přijaty, a orientace v tom, kde je lze najít, pak je zajímavé, že inspekce se obrátila s pomocí v boji proti

korupci právě na člena AOBP.²⁷⁶ – Překvapivě v období let 2006–2009, kdy podle dostupných dokumentů probíhal intenzivní boj s korupcí na Ministerstvu obrany ČR, se podle publikace Transparency International ČR (Novák et al, 2015) odehrály nejvýznamnější případy korupce, do kterých byli zapleteni vysoce postavení funkcionáři ministerstva, včetně dvou ministrů.²⁷⁷

Ovšem dříve, než byl ustaven resortní protikorupční program, řešila se problematika sociálně patologických jevů, které nastoupili v souvislosti s transformací české společnosti, a jejichž náhlý vzestup Rabušic s Marešem (1996) identifikovali jako příznaky transformační anomie. Takto byla v působnosti Ministerstva vnitra ČR, které na rozdíl od Ministerstva obrany ČR, pokračovalo kontinuálně i po roce 1992, byla v roce 1993 připravena *Koncepce a program prevence kriminality. Program sociální prevence* (Čj. PP-49/1993) určený pro roky 1993–1995.²⁷⁸ Co bylo zvláštní, korupce nebyla zmiňována jako sociálně patologický jev,²⁷⁹ přitom, jak vyplývá z dříve uvedeného přehledu vývoje hodnocení naléhavosti sociálních problémů české společnosti, se s ní bylo možné setkat daleko častěji než např. s drogami.²⁸⁰ – Přitom, jak ukazuje Frič (1999) v období 90. let, se člověk mohl nejčastěji setkat právě s korupčními sítěmi a korupce byla jistě běžnější, než obchod s narkotiky. Dalším krokem bylo zpracování resortních programů, krytých z centrálních zdrojů přidělovaných každoročně vládou ČR,²⁸¹ ale jak jsme citovali z resortního tisku (Zeman, 2004), v této době dál fungoval „barterový obchod“ jako součást resortní kultury.

Korupční jednání bylo i tehdy z kriminologického hlediska považováno za trestný čin, a jak ukazovala **příloha č. 31**, zachycující nápad trestné činnosti v oblasti korupce, byl výskyt ohlášených korupčních trestných činnů vyšší v 90. letech, než po roce 2004. A ačkoliv vládní zpráva²⁸² prevenci kriminality spojovala s lidským faktorem, jevy jako klientelismus a nepotismus se na seznam nežádoucích jevů (škodlivého jednání) nikdy nedostaly. Přitom na určité části šikany²⁸³ bylo již v té době možné nahlížet jako na korupci, když hodnostně vyšší nebo služebně starší vojáci základní služby zneužívali svého postavení k získávání osobních nezasloužených výhod. Rozsah šikany, už s odkazem na zařazení jevu, s kterým se zabývá vláda, nemohl v té době odpovídat nahodilé korupci, ale způsob spolupráce vojáků při získávání výhod, na které neměli žádný právní nárok, odpovídal spíše stadiu organizované korupce a přerůstal do stadia systémové korupce, pokud velitelé takovému chování vojáků jen přihlíželi. Tento druh systémové korupce zmizel zastavením povinné vojenské služby k 31. 12. 2004. To

podporuje Fričův názor, že systémovou korupci lze vyvrátit, vyvrátí-li se ze svých kořenů systém umožňující fungování systémové korupce. Naopak dílčí opatření se míjejí svým účinkem.²⁸⁴

3.2.10 State a business capture

Za chování, „když jedna skupina míní, ale jiná mění“, ale z administrativního hlediska vše je toto jednání legitimizováno určitým řídicím dokumentem lze považovat za projev organizované korupce, je třeba vidět zvláštnost ministerské kultury pramenící z relativní sociální uzavřenosti instituce ozbrojených sil, které se armádě dostávalo v době totality. Zde armáda, ministři obrany a vojenský establishment požívali zvláštního, privilegovaného, postavení. Jeho základ²⁸⁵ byl položen stalinistou A. Čepičkou a podporou jím prosazovaných změn, které se mu dostávalo ze Sovětského svazu,²⁸⁶ a tento vzor doposud přežívá. Výlučné postavení armády bylo v totalitní společnosti vnímáno jako přirozené a listopad 1989, zrušení vůdčí úlohy komunistické strany ve společnosti a konec Studené války znamenal pro vrcholné představitele ozbrojených sil propad na společenském žebříčku.²⁸⁷ Ovšem již v roce 1996 vzniká tradice reprezentačních plesů Armády ČR nejdříve pořádaných na občanském principu v důležitých posádkových městech a od roku 1999 profesionálně a výlučně v Praze cestou Vojenských lázeňských a rekreačních zařízení, p.o. (VLRZ).²⁸⁸

Tehdy se dohodli náčelník Generálního štábu Armády ČR J. Šedivý a ředitel VLRZ a pozdější náměstek ministra obrany a ministr obrany, prezident ČSA, a.s., volební manažer ČSSD, předseda Smíšené česko-čínské komory vzájemné spolupráce a předseda představenstva SK Slavia Praha J. Tvrđík (-VK-, 2000) a organizací plesu byla pověřena státní organizace.²⁸⁹ – Se vstupem do Aliance došlo také k profesionalizaci organizace plesu a tato záležitost se stala jedním z úkolů armády a české obranyschopnosti.²⁹⁰ A od svého třetího ročníku v roce 1999 nad plesem převzal záštitu prezident republiky a vrchní velitel ozbrojených sil V. Havel, a ples se proto koná v prostorách Pražského hradu. (VLRZ, 2001).²⁹¹ Oficiálními partnery plesu tehdy byli: Vojenský otevřený penzijní fond, GORDIC, s.r.o., Thomas, a.s., Volskwagen, ATS – Telcom Praha, a.s., Raytheon, Vojenská lázeňská a rekreační zařízení a Pilsner Urquell. (VLRZ, 2001) Podobně jako v Čepičkových dobách ples pro vojáky zorganizovala ministerstvem obrany zřízená a financovaná organizace, který náklady plesu kryla z prostředků vedlejší hospodářské činnosti a sponzorských darů, kde většina byla členy AOBP, někteří členy mezinárodního vojenskoprůmyslového komplexu, jako tomu bylo

v případě americké firmy Raytheon. Ples byl pro jeho účastníky zadarmo. – Pro účastníky plesu, kteří budou rozhodovat o potřebách armády a veřejných zakázkách, se jedná o klasický střet zájmů.²⁹² V pozdějších ročnících se už distribuce pozvánek řídila jinými pravidly, ples se stal skutečně prestižní záležitostí pro víceméně uzavřený okruh osob v prostorách, kde nemohou být odposlouchávány a v klidu se mohou pobavit za dohledu Hradní stráže a příslušníků Vojenské policie.

Na ples v roce 2014 upozornil M. Stropnický (ANO).²⁹³ Další ročníky proběhly rovněž s M. Stropnickým, který tentokrát jeden se symbolů státnosti již nechal hostům státní hymnu zahrát a přizpůsobil se tak hodnotám, obyčejům a rituálům českého vojenského establishmentu.²⁹⁴ Jak vyplývá z **přílohy č. 40**, náklady plesu, na který je pozváno skoro 1 000 osob,²⁹⁵ se pohybují kolem 3 mil. Kč. O zasloužilý odpočinek po namáhavé práci českých politiků, úředníků a vysokých důstojníků se v roce 2017 postaraly dvě státní firmy a několik členů AOBP, z nichž jedna (Pramacom-HT) dodává od roku 2016 Ministerstvu obrany ČR přístroje nočního vidění v hodnotě 200 mil. Kč; a mj. zaměstnávala generála I. Zbořila sousezeného za zneužití veřejných prostředků na Generálním štábu AČR. Zakázku získala v otevřeném výběrovém řízení od NSPA. (Čtk, 2016) Pro partnery akce je účast na plese událostí mimořádného významu. Vedle umístění reklamy v časopise *Volereza News* distribuovaného do řetězce hotelů provozovaných VLRZ, p.o., kde vojáci z povolání tráví preventivní rehabilitaci, kupuje si totiž po dobu jednoho večera umístění svého loga v historických prostorách Španělského sálu – sídle českých králů, československých a českých prezidentů, který lze považovat za jeden ze symbolů české státnosti.²⁹⁶

Jak vyplývá ze smluv i vyjádření Ministerstva obrany ČR (Čj. MO 136090/2017-7542KM, Sp. Zn. SpMO 24718/2017-7542KM), dostává partner plesu také určitý počet pozvánek, každou pro dvě osoby, na ples s reprezentativním místem uvnitř sálu. Oběd poskytnutý velením Armády ČR na oplátku sponzorovi štědrosti je pravděpodobně hrazen z reprezentativního fondu náčelníka Generálního štábu Armády ČR, tj. z prostředků státního rozpočtu na pohoštění.²⁹⁷ To českému odhodlání bojovat s ruským nebezpečím dodává poněkud anekdotický nádech, uvědomíme-li se, že jde asi o léta zažitý rituál, který pravděpodobně zahájil J. Šedivý a účastnil se jej asi i pozdější ministr obrany V. Píček a jistě jej absolvoval i předchůdce současného náčelníka Generálního štábu Armády ČR arm. gen. J. Bečváře a pozdější předseda Vojenského výboru NATO arm. gen. P. Pavel považující zkorumpované Rusko za hrozbu.²⁹⁸

Pro daňového poplatníka upírajícího své naděje k politickým stranám a hnutím deklarujícím zatočit s korupcí na Ministerstvu obrany ČR, která podle jeho úředního vyjádření byla a je nízká a náhodná, se však nemusí jednat o anekdotu, ale o skutečnou frašku. S nástupem M. Stropnického (ANO) do funkce ministra obrany 29. 1. 2014 do resortu Ministerstva obrany ČR nastoupila do resortu také Transparency International ČR. Takto krátce po nástupu M. Stropnického (ANO) do funkce ministra obrany byl ministerstvu schválen (14. 5. 2014) projekt CZ.1.04/4.1.00/B6.00004 *Optimalizace systému boje s korupcí v resortu Ministerstva obrany*.²⁹⁹ Ministr obrany pro Transparency International ČR také otevřel samostatný dotační program,³⁰⁰ čímž částečně vytěsnil odpovědnost ministerstva za boj s korupcí do prostředí nepodléhajimu režimu zákona č. 106/1999 Sb., *o svobodném přístupu k informacím*, ve znění pozdějších předpisů. Také proto podle bývalého disidenta, bubeníka hudební skupiny *The Plastic People of Universe*, pozdějšího příslušníka civilní kontrarozvědky a koordinátora zpravodajských služeb J. Schneidera (2016), jsou neziskové organizace využitelné pro zastření zájmů těch, kteří je financují – najímají si prostředníka, a i když deklarují svou činnost ve veřejném zájmu, zůstává otázka, zda tomu tak skutečně je. Zástupci Transparency International ČR byli spatřeni na Reprezentačním plese AČR, nicméně ani na opakovanou žádost o potvrzení své účasti se Transparency International ČR, podobně jako Ministerstvo obrany ČR odmítlo vyjádřit.

To je zvláštní, protože Transparency International ČR v publikaci *Korupční kauzy na Ministerstvu obrany – Tajné mise: korupce* (Novák et al, 2015: 25–26) o celkem 31 stranách, na jejíž vypracování Ministerstvo obrany ČR přispělo v roce 2015 částkou 249 260,- Kč (Čj. 750-4/2015-7542), vede obchodní případ ostrahy muničních skladů zajišťovaný firmou Trade FIDES, a.s.³⁰¹ jako flagrantní případ korupce.³⁰² Ministr obrany M. Stropnický (ANO) si ovšem právě tento případ vybral pro demonstraci existence korupce na Ministerstvu obrany ČR. Když měl prodloužit zakázku na další období, protože jen Trade FIDES, a.s. disponuje technologií, na které je již Ministerstvo obrany ČR po 10 letech užívání závislé a také zakázku rozšířit o muniční sklad Květná, který byl znovu otevřen pro skladování munice z vybuchlého muničního skladu ve Vrbětčích (Danda, 2014) činil tak s poukazem na případ zmíněný v citované publikaci Transparency International ČR. Přesto ani jemu, ani představitelům Transparency International ČR nečinilo obtíže zúčastnit se plesu, kde Trade FIDES, a.s. byl jeho nejštědřejším sponzorem, tzv. hlavním partnerem plesu, poskytnuté prostředky určitě pocházeli z veřejných zakázek a pozvání účastníci se plesu účastnili zadarmo

a sponzoři, v souladu se sponzorskou smlouvou, byli pozváni na oběd placený z prostředků státního rozpočtu.

Nic se nezdaří podle plánu, nicméně plány Ministerstva obrany ČR byly vždy ambicióznější, než dovolovala realita. Jak vyplývá z **přílohy č. 46**, politicko-vojenské ambice od roku 1993 sice klesaly, ale nikdy jich nebylo dosaženo. Strategické dokumenty stanovovaly větší počet vojáků, a tedy i větší potřebu jejich vybavení, než dovoloval skutečný vývoj. Nebyla schopna se poučit ministerská byrokracie, nebo jde o projev korupce? Výhodou „nafukování velikosti“ ozbrojených sil prostřednictvím strategických dokumentů je totiž pro dodavatele vojenského materiálu prosazení závislosti státu na nich během životního cyklu dodaného materiálu. Tato závislost jim umožňuje kontrolovat jeho stav v uložení a po ukončení technického života jeho odkup za původní pořizovací hodnotu, přestože údržba tohoto materiálu byla spojena s jeho technickým zhodnocením. To se děje nezávisle na tom, jestli velikost vojenské síly skutečně dosáhne plánovaného počtu a materiál bude používán k výcviku.

Pro dodavatele je přirozeně vždy výhodnější, když materiál není používán k výcviku kvůli nenaplnění tabulkových počtů, protože předepsané práce jsou např. stanoveny podle uplynutí lhůty a nikoliv podle frekvence používání. Dohodnutá cena servisu však může být stanovena obráceně, výhradnímu vojenskému dodavateli tak nenaplněné politicko-vojenské ambice šetří jeho náklady při příjmech fixovaných během životního cyklu servisovaného výrobku. Nejde přitom o malé částky. Ministerstvo obrany ČR si pořídilo od firmy SAAB AB nejenom letouny JAS-39 Gripen, ale také tři dělostřelecké radiolokátory ARTHUR a 16 protiletadlových raketových kompletů krátkého dosahu RBS-70. Jen za hodinu práce raketového technika na RBS-70 je třeba zaplatit 9 510,- Kč. (Danda, 2017) Přitom 13. dělostřelecký pluk a 25. protiletadlový raketový pluk patří k nejméně naplněným útvarům v AČR. Podle tzv. kapitolského sešitu pro návrh státního rozpočtu ČR na rok 2018, byly k 1. 9. 2017 dělostřelecký pluk a raketový pluk po 18 letech od své profesionalizace naplněny na 67 a 60 % stanoveného stavu personálu, přitom minimální hranice pro uznání organizačního prvku jako bojeschopného činí 80 %. V roce 2017 Ministerstvo obrany rozhodlo o nákupu dalších 16 kusů kompletů, které nahradí zastaralé S-10M sovětské (ruské) výroby.

3.2.11 Naplnění indikátorů systémové korupce

Využijeme-li sadu indikátorů systémové korupce, kterou použil I. Langer (2013) ve své rigorózní práci, můžeme rozhodnout o platnosti hypotézy H2. Dříve předložená argumentace je shrnuta v **tab. 15** s vyjádřením síly indikace jednání od slabého (0), pro které je obtížně dohledatelná dokumentace jednání, až po silnou indikaci jednání (2), o jehož doložení se pokoušela tato práce. Zde je obtížně průkazné jednání v indikátoru 10, neboť propuštění z reorganizačních důvodů může být vnímáno jako stigma na trhu práce, a proto jeho oběti případy raději nezveřejňují. Takto na základě případové studie věnované pořízení kolových obrněných transportérů zahrnující vývoj celého případu i detaily v jeho okolí za období více než 20 let a jeho zasazení do kontextu fungování českého pentagonu, kde jsme se postupně věnovali popisu událostí charakterizujících jednání jeho aktérů, lze soudit na platnost **výchozí hypotézy H2**.

Tab. 15 Indikace systémové korupce v pořizování/obchodu s vojenským materiálem v resortu Ministerstva obrany ČR

indikátor	děj	indikace*
1. state capture	Ačkoliv byl počet transportérů objektivně dán jejich účelem, v průběhu let, střídání vlád, ministrů obrany a náčelníků Generálního štábu se stále měnil, a to za souhlasu odborných orgánů Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Věci, které mělo v rámci svých povinností řešit Ministerstvo obrany, byly vytěšňovány na konzultační firmy, nebo členy AOBP, kteří však tvořili součást jím řízeného odvětví, tudíž státu. Vojáci již více než 20 let stále plánují větší počet vojáků, než jsou schopni získat, ale vojenská technika a munice jsou pořizovány na tento cílový počet. Přitom vzniká závislost na jejich dodavatelích po celou dobu trvání životního cyklu.	2
2. systematic corruption	Ačkoliv struktura řídicích dokumentů pro výstavbu ozbrojených sil byla dána zákonem, docházelo k vydávání koncepčních dokumentů mimo stanovenou řadu (např. vojenská strategie), anebo naopak nebyly určité dokumenty zpracovány a vydány (např. dlouhodobý výhled). Aktuální skupina u moci, např. překlenovací vláda bez politického mandátů vzešlého z voleb, se snažila buď zpracovat a schválit svůj dokument, podle kterého by se řídila další výstavby armády (M. Lobkowitz), anebo se rozhodla uzavřít veřejnou zakázku před koncem svého funkčního období (K. Kühnl ve vládě J. Paroubka). Klíčové dokumenty pro akvizici byly skartovány (<i>Koncepce vyzbrojování AČR z roku 1994</i>); záměry i rozhodování vlády byly před veřejností utajovány, ačkoliv k tomu neexistovaly objektivní důvody.	2

pramen: *vlastní*

Tab. 15 Indikace systémové korupce v pořizování/obchodu s vojenským materiálem v resortu Ministerstva obrany ČR (pokračování)

indikátor	děj	indikace*
3. bussines capture	<p>Po jeho uběhnutí technické životnosti, se přebytečná technika stává armádními přebytky. To platí zejména o sovětské technice, kterou odkupují firmy z AOBP v jejich pořizovacích cenách z let před rokem 1989 a její renovaci prodávají víceněž 4krát draž na trhy tzv. třetích zemí. K tomu využívají rozhodnutí vojáků o tzv. nepotřebnosti techniky. Takový vojáci a úředníci pak nacházejí zaměstnání po skončení svého služebního závazku u firem, které měli z jejich rozhodnutí prospěch.</p> <p>Politici a politické strany se přímo propojují s dodavateli vojenského materiálu, což zřetelné v případě státních podniků, kde se jejich podnikání řídí rozhodnutím politiků zastoupených v jejich dozorčích radách. Politici i vojáci se angažují v redakční radě časopisu AOBP. Na oplátku většinou členové AOBP sponzorují reprezentační ples Armády ČR (organizovaný náčelníkem Generálního štábu Armáda ČR) či jiné aktivity; ačkoliv pozvání hosté mají vstup zadarmo a sponzorským příspěvek je získáván na základě obědu s náčelníkem Generálního štábu Armády ČR krytého z prostředků státního rozpočtu, přitom to není vnímáno jako konflikt zájmů, ale jako přirozená symbióza.</p>	2
4. paralerní centra moci a rozhodovací struktury	<p>Zřízení a fungování generálské rady rozhodující o věcech, které jí podle organizačního řádu Ministerstva obrany ČR nenáleží; zároveň jde o strukturu spíše typickou pro vojenské diktatury.</p>	2
5. venal corruption	<p>Předražování zbrojních a jiných zakázek financovaných z rozpočtu Ministerstva obrany ČR, kde k předražování dochází k podceněním vlivu měnového kurzu – plány na nákup vojenské techniky prodávané za světové ceny (USD) jsou schváleny v době podhodnocení koruny, ale realizovány jsou v období zhodnocující se koruny, ceny však zůstává fixovány z doby slabé koruny.</p> <p>Umělé podporování zřizovaných státních podniků a financování členů AOBP, kteří jsou organickou součástí organizační složky Ministerstvo obrany. Jejich existence je pak ospravedňována potřebou offsetů při nákupu techniky ze zahraničí, ale tyto podniky mají jen nepatrný podíl na subdodávkách (u Pandurů to bylo 10 % ceny dodávky).</p> <p>Sjednávání servisu i pro techniku, která nemůže být zařazena do výcviku pro nedostatek vojáků, ale po stanovené době musí projít servisem od dodavatele, na kterém vznikla závislost, např. RBS-70, dělostřelecký radiolokátor ARTHUR.</p> <p>Kupování si dobré pověsti u protikorupčních organizací otevřením dotačního programu (Transparency International Česká republika).</p>	1

pramen: *vlastní*

Tab. 15 Indikace systémové korupce v pořizování/obchodu s vojenským materiálem v resortu Ministerstva obrany ČR (pokračování)

indikátor	děj	indikace*
6. vědomé porušování interních předpisů	Nedodržování rozkazů ministra obrany k plánování, nedodržování směrnice ministra pro plánování; nerespektování koncepcí již jednou schválených vládou ČR ve formě usnesení projevující se změnami specifikace a požadovaného množství pořizovaného materiálu; nezajištění posudku o ceně obvyklé (V. Parkanová, J. Staněk).	2
7. odměňování osob věrných systému za služby systému	Výměnu podpisu pod smlouvou za pořízení obrněných transportérů Pandur II za osobní výhodu místa velvyslance v Chorvatsku (K. Kühnl ve vládě J. Paroubka jmenovaný jako velvyslanec nastupující vládou M. Topolánka). Vysílání neperspektivních osob ke studiu zahraničí (V. Halenka, Š. Muránský), vysílání generálů do zahraničí na posty vojenských diplomatů a jejich následný odchod do důchodu (V. Ložek). Vysoké odměny a platové třídy s cílem co nejvíce navýšit základ pro výpočet výsluhového příspěvku, a to i jejich jmenováním do hodností generálů, ačkoliv nesplňují faktické, např. znalost angličtiny, anebo morální, např. absence nasazení v zahraničí v podobě mise, předpoklady pro takové kariérové povýšení. Přisouzení politického statutu náměstka profesionálním úředníkům z řad vojáků (J. Dzvonič, T. Perutka, J. Borovec, R. Molík) a vylepšování jejich profesního životopisu.	2
8. ochrana přísluhovačů systému	Prodlužování závazku ke službě na co nejdelší dobu tak, aby se určité osoby mohly opakovaně účastnit výběru na funkci náčelníka Generálního štábu Armády ČR, nejlépe prostřednictvím studia v zahraničí (V. Halenka, Š. Muránský). Obsazování postu poradců a náměstků na základě klientelismu a nepotismu, které však nejsou formálně považovány za sociálně patologický jev (poradkyně Lieblová, náměstek Koštoval). Umísťování vojáků v subjektech veřejné správy nebo jiných veřejných subjektech (O. Páleníč, T. Perutka).	2
9. vytlačování odpůrců korupční kultury	Skandalizace odpůrců starých pořádků pomocí sdělovacích prostředků (A. Vondra a kauza Promopro) a represivních orgánů (J. Štefec, pověřený A. Vondrou auditem vojenských zakázek a jeho pistole). Zneužívání kariérního řádu a reorganizace Ministerstva obrany pro vyloučení osobností s lepším profesním životopisem (generál M. Žižka).	2
10. diskriminace oznamovatelů korupčních praktik	Reorganizace a propuštění nepohodlných zaměstnanců pro nadbytečnost; omezení činnosti složek se schopností sociologického šetření (K. Bernardová) schopných indikovat korupci jinak, než nálepkováním prováděných nevládními neziskovými organizacemi. Vytlačení prvního ředitele Vojenského zpravodajství M. Krejčíka, který měl nechat odposlouchávat ministryni obrany V. Parkanovou v souvislosti s pořízením kolových obrněných transportérů Pandur.	1

pramen: vlastní

Tab. 15 Indikace systémové korupce v pořizování/obchodu s vojenským materiálem v resortu Ministerstva obrany ČR (pokračování)

indikátor	děj	indikace*
11. syndrom otáčivých dveří	Jmenování bývalých ministrů (L. Dobrovský) a generálů do funkcí poradců (K. Kuba, J. Šedivý, L. Jura, V. Pícek), náměstků (J. Šedivý) a jmenování ředitelů státních podniků z bývalých zaměstnanců AOBP či soukromých zbrojovek (J. Hynek, M. Smrž); de/militarizace vedoucích pozic bez vztahu k reálné potřebě; odchod úředníků a vysokých důstojníků ke zbrojním firmám (J. Staněk, J. Vylita, P. Štefka) a příchod zaměstnanců auditorské velké čtyřky na místa poradců a náměstků (J. Vylita, P. Beran, Z. Lieblová). Rotace kádrů uvnitř ministerstva (D. Koštoval, J. Martínek) a odcházení vojáků do firem organizovaných v AOBP (I. Zbořil, B. Dvořák, V. Ficenec, P. Štefka, J. Halenka aj.). Přejít J. Berouna z pozice ředitele Pinkerton na pozici ředitele Vojenského zpravodajství.	2
12. rotace úzké skupiny osob ve výkonných strukturách	Střídání „věrných a profesním životopisem stejných“ na postech ředitelů sekcí, zástupců náčelníka Generálního štábu Armády ČR cestou vysílání a návratu do vojenské diplomacie, aliančních struktur a stále mise ČR při NATO (J. Běčvář, V. Ložek, J. Baloun), kde vyslání do zahraničí chápáno také odměna za dřívější loajální službu. Povyšování do generálských hodností bez prokázání adekvátních schopností.	2

poznámka

*... indikace 0 – slabá, 1 – střední, 2 – silná

pramen: vlastní

V samotném příběhu kolem vleklé modernizace českých ozbrojených sil je patrná manipulace (výměny čelnů výběrové komise, vytlačení odpovědnosti na soukromé poradetské firmy) a snaha politických stran se nálepkovat jako korupční. S kontextu celého příběhu je také stále zřetelnější propojování politiky, průmyslu a obchodu a armády, kdy z dezorganizovaného českého pentagonu by se díky požadavku na zdvojnásobení výdajů na obranu na hranici 2 % HDP za každou cenu, a to co nejdříve, mohl vytvořit pevný železný trojúhelník, ve kterém by prim hrály vojenskoprůmyslové komplexy, které v reálných časových horizontech nabízejí řešení operačních potřeb ozbrojených sil.³⁰³

To může velmi nebezpečné, protože jak ukazuje **tab. 15**, pokud se již přímo nenacházíme se ve stadiu systémové korupce, jsme mu již blízko. To, že nebyla v posledních pěti letech korupce tak viditelná, nebylo způsobeno tím, že by nebyla přítomná ve zde studované oblasti, ale protože poklesly výdaje na obranu. – Místo 2 % HDP je to jen 1 % HDP a Ministerstvu obrany se nedaří realizovat akvizice. Zároveň dochází k tomu, že se nedaří dosáhnout politicko-vojenských ambicí, protože se armáda z pohledu veřejnosti dostala na okraj jejího zájmu.

Závěr

Téma korupce patří k tématům, které dlouhodobě trápí více než 4/5 respondentů výzkumů veřejného mínění z ČR prováděného CVVM a STEM. V hodnocení pomocí Corruption Perceptions Index (CPI) je sice ČR dlouhodobě řazena do první třetiny zemí, tedy korupce by zde neměla být závažným problémem, ale v rámci EU se však nachází až v poslední čtvrtině. Dokonce se veřejnost domnívá, že se ČR nachází ve stádiu organizované korupce přecházející v korupci systémovou. Korupce je tedy problém, který se týká i obchodu s vojenským materiálem spadajícím pod Ministerstvo obrany ČR, které je již od svého vzniku podezříváno, že je pod vlivem struktur podobných vojenskoprůmyslovému komplexu. Podezření ještě zesílovalo kdykoliv docházelo ke zvyšování vojenských výdajů, ideálně až na hranici 2 % HDP, jak to vyžadovala česká účast v NATO. Nikdo se ale doposud nepokusil tato podezření vyvrátit, ani stanovit stadium, ve které se nachází korupce v této politicky citlivé oblasti. **Cílem této práce se proto stalo ověření hypotézy o výskytu sociální struktury vojenskoprůmyslového komplexu v ČR (vyskytuje-li se, a pokud ano, v jakém rozsahu) a určení stádia korupce v odvětví obrany ČR v případě pořizování/obchodu s vojenským materiálem.**

Autor analyzoval dvě výzkumné otázky. První otázka směřovala ke strukturálním předpokladům vzniku a působení vojenskoprůmyslového komplexu v ČR, tj. do jaké míry lze v českých realitách hovořit skutečně o vojenskoprůmyslovém komplexu, co jsou podmínky určující vznik vojenskoprůmyslového komplexu jako sociálně škodlivé struktury v USA a případně v ČR – čím se tyto podmínky v ČR liší od USA. Druhá otázka směřovala k identifikaci stadia, ve kterém se v ČR může nacházet korupce jako sociální problém v případě oblasti (procesu) pořizování/obchodu s vojenským materiálem realizovaném Ministerstvem obrany ČR. Takto se práce, v konceptuálním a teoretickém vymezení problému, snažila ověřit dvě hypotézy ve znění – H1 „vojenskoprůmyslový komplex v České republice existuje“ a H2 „korupce v pořizování/obchodu s vojenským materiálem v České republice dosáhla stádia systémové korupce.“ Každá z hypotéz označovala krajní stavy zkoumaného sociálního problému strukturálně (H1) a procesně (H2). Analýza směřující k ověření každé z hypotéz byla provedena v kapitolách tři a čtyři. Na základě Kollmerovy (2015) metodiky zkoumání způsobu pořizování vojenského materiálu se alternativou k hypotéze H1 stal zbrojní intervencionalismus – situace, kdy stát chrání zbrojní

průmysl s cílem kontrolovat náklady na pořízení vojenského materiálu. U hypotézy H2 to byla stádia korupce předcházející jejímu finálnímu stádiu v podobě systémové korupce, spontánně regulované nebo náhodné korupce.

Komparativní analýzou srovnávající v osmi klíčových attributech prostředí USA a ČR, které by mělo přispívat ke vzniku a fixaci vojenskoprůmyslového komplexu ve společnosti a ekonomice bylo prokázáno, že **struktura vojenskoprůmyslového komplexu** v původním slova smyslu, tak jak ji formulovat v roce 1961 Dwight D. Eisenhower, **se v ČR nevyskytuje. Hypotéza H1 se nepotvrdila.** – Sociální struktura vytvořená kolem pořizování vojenského materiálu pro ozbrojené síly ČR by měla mít povahu zbrojního intervencionalismu. Nicméně s ohledem na fakt, že podle Kollmera (2015) zbrojní intervencionalismus umožňuje kontrolovat cenu pořízené výzbroje, ale trestněprávně stíhané případy korupce kolem investic z vojenského rozpočtu spojené s osobami ministrů obrany, jejich náměstků a poradců se týkaly předražování vojenských zakázek je otázkou, zda lze na český případ použít Kollmerovo dělení. S cílem zachovat tento koncept musíme pro český případ (a případně i jiných zemí bývalého bloku socialistických zemí) vytvořit zvláštní kategorii zbrojního intervencionalismu postkomunistického státu, kdy sice není pro vlastní zbrojní průmysl prokázána struktura vojenskoprůmyslového komplexu, ale kolem pořizování/obchodu s vojenským materiálem se vyskytují obdobné formy institucionalizované korupce jako v případě vojenskoprůmyslového komplexu. S ohledem na fakt, že identifikované vlivové struktury struktura nemá povahu tzv. železného trojúhelníku, ale pětiúhelníku, ve kterém je obtížnější dodržet dojednané korupční kontrakty kvůli většímu množství a většímu pohybu aktérů byla tato **struktura nazvána jako český pentagon.**

Jak bylo prokázáno s využitím arénového modelu zanořování a vynořování sociálního problému, v ČR sice nemůžeme hovořit o vojenskoprůmyslovém komplexu ve smyslu americké definice, **globální vojenskoprůmyslový komplex je však v českém prostředí přítomen.** Snaží se získávat zakázky na modernizaci ozbrojených sil motivované konvergencí ozbrojených sil ke standardům NATO, a to v rámci opakovaně se vracející agendy zvyšování vojenských výdajů za účelem větších operačních schopností Aliance (případně omezení černého pasažerství uvnitř Severoatlantické aliance).

Pro analyzování chování aktérů ve struktuře českého pentagonu byl sestaven rozsáhlý model AAA (aréna, aktéři, agenda) čítající více než 60 aktérů a s jeho pomocí byla zpracována případová studie pořízení kolových obrněných transportérů v období

let 1993–2017. Ta ukázala jednak na rozsah a dynamiku problému v mezinárodním kontextu, jednak ukázala, že vlivová struktura v oblasti pořizování/obchodu s vojenským materiálem má v ČR dvojí povahu, rozdílnou motivaci a operuje rozdílným způsobem. Na jedné straně je globální vojenskoprůmyslový komplex využívající metod diplomacie a práce s vojenskými elitami a establishmentem, na druhé straně je tu Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu ČR jako zájmové sdružení právnických osob snažící se chránit soukromé a státní výrobce vojenského materiálu. K tomu využívá ekonomický nacionalismus a práci s politickými elitami, klíčovými ministerskými úředníky a vrcholovými představiteli ozbrojených sil a bezpečnostních sborů sdružované v redakční radě svého časopisu *Review pro obranný a bezpečnostní průmysl*. Prospěch z tohoto úsilí však mají také zahraniční firmy zúčastněné v asociaci, které tak zvyšují svůj již tak vysoký vliv na proces pořizování vojenského materiálu v ČR. Asociace mu slouží jako páka na české politiky, neboť globální vojenskoprůmyslový komplex, poté co Zemanova vláda v závěru 90. let vyloučila možnost licenční výroby zbraní, využívá její členy jako ekonomickou nátlakovou skupinu. Nástrojem nátlaku jsou offsetové programy, když domácí výrobci jako menšinový subdodavatelé globálního vojenskoprůmyslového komplexu tlačí na představitele Ministerstva obrany ČR, vojenské elity a politiky s argumentem o potřebě zachování regionální zaměstnanosti a znovu povznesení slávy tradice českého zbrojního průmyslu sahající až do dob Rakouska-Uherska spojovanou se značkou Škoda.

Jenže až na výjimky byl úspěch českého bezpečnostního a zbrojního průmyslu v posledních 250 letech založen na obchodu a zhodnocování vojenských přebytků prodávaných na dřívější trhy třetích zemí a krytí potřeb zabezpečení chodu vojenské organizace, jako je výroba munice, vojenských oděvů nebo dokonce účetnictví. V tomto směru AOBP požaduje po ČR stejné formy diplomatické podpory, jaké zahraničním firmám v ČR poskytují vlády ze zemí jejich původu. Tím se liší od globálního vojenskoprůmyslového komplexu.

S využitím případové studie týkající se pořízení kolových obrněných transportérů zahrnující období let 1993–2017 v kontextu chování aktérů určujících pořízení vojenského materiálu bylo nejenom ukázáno jednání existující vlivové struktury, ale s využitím sady 12 indikátorů pro systémovou korupci máme zato, že se korupce na Ministerstvu obrany ČR se blíží stadiu systémové korupce, ačkoliv se Ministerstvo obrany ČR se na základě sebehodnocení poskytnutého na podle zákona č. 106/1999 Sb., o veřejném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, řadí

mezi instituce s náhodným výskytem kurupce. Vzhledem k použité konstrukci hypotézy H2 je korupce na Ministerstvu obrany ČR ve stadiu korupce organizované.

Pro řešení vzniklé situace nelze počítat s rychlým řešením. Jednak, jak je v práci ukázáno, potřeba řešení problému korupce kolem pořízení/obchodu s vojenským materiálem je závislá na kolísání vojenského rozpočtu a intenzitě problému v doméně americké zahraniční politiky a NATO, jednak je řešení závislé na kvalitách aktérů vytvářejících strany českého pentagonu. Je otázkou, zda situaci lze zlepšit napadením a shobením systému, jak to požaduje Klitgaard (2004). Tento postup je možný u institucí měst nebo obcí, jak to navrhuje Langer (2013) pro město Liberec, ale není jasné, zda je tento postup aplikovatelný v zahraničněpolitických vazbách u celostátně operujících institucí. Teoretikové jako Klitgaard se možností takových restartů u velkých státních institucí jako armáda nezabývají. **K pokusu o shoení systému už přitom jednou došlo, a to při integraci zanikajícího federálního ministerstva obrany Československa na úroveň republiky a jeho modernizaci** v podobě systémově revolučního přijetí metod kontroly obranných zdrojů, jako bylo PPBS-E. S odkazem na nemožnost revolučního řešení, rychlý sled střídání ministrů obrany a požadavku zvyšovat vojenské výdaje za každou cenu k systémovému restartu nedošlo. **V první fázi řešení problému by proto alespoň postačovalo, kdyby se vytvořily předpoklady pro shoení korupce: správná diagnostika problému, profesionalizace boje s korupcí, represe ze strany kontrolních orgánů, zabránění vojenským elitám se vracet na Ministerstvo obrany a omezit jejich vliv na politiky.**

Summary

Cílem této práce bylo prokázání/vyvrácení hypotézy o výskytu sociální struktury vojenskoprůmyslového komplexu v ČR. Takto se v práci analyzují dvě výzkumné otázky v podobě dvou hypotéz: (H1) „*vojenskoprůmyslový komplex v České republice existuje*“ a (H2) „*korupce v pořizování/obchodu s vojenským materiálem v České republice dosáhla stádia systémové korupce*. První hypotéza byla komparativní analýzou, jejímž předmětem byly USA a ČR vyvrácena. V ČR si operuje mezinárodní vojenskoprůmyslový komplex zemí jako je USA, Velká Británie, Francie a Švédsko, ale pokud jde o místní vlivovou strukturu v podobě Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu, nelze hovořit o vojenskoprůmyslovém komplexu, byť se snaží používat podobné metody jako vojenskoprůmyslový komplex v USA. Díky odlišnosti s alternativní strukturou zbrojního intervencionalismu, kdy není kontrolována cena vojenské zakázky, byla tato struktura označena jako vojenský pentagon.

V rámci této struktury pak byla s využitím sady 12 indikátorů systémové korupce prokázána slabá pravdivost druhé hypotézy – korupce na Ministerstvu obrany ČR je ve stadiu organizované korupce a blíží se korupci organizované. K tomu byla zpracována případová studie pořízení kolových obrněných transportérů Pandur II shrnující události let 1993–2017 zařazené do analytického rámce tří modelů (statický model AAA o více než 60 aktérech, konstruktivistický sedmiarénový model pohybu agendy zvyšování vojenských výdajů v rámci NATO a model fázování korupční transakce). Pravdivost hypotézy H2 odpovídá dlouhodobé indikaci sociálního problému korupce vyplývající jak z hodnocení korupčního prostředí v ČR z mezinárodního pohledu pomocí Corruption Perception Index, tak také z výzkumů veřejného mínění prováděných periodicky CVVM (Naše společnost), STEM (Trendy) i Ministerstva obrany ČR (Armáda a společnost/veřejnost) a také z výzkumů problému systémové korupce realizovaných Buriánkem.

S využitím přístupu entometodologie, kdy během výzkumu bylo Ministerstvo obrany ČR obesíláno sadou nezdůvodněných dotazů k problematice korupce a působení vojenskoprůmyslového komplexu vyzývajících k odpovědi podle zákona č. 106/1999 Sb., *o svobodném přístupu k informacím*, ve znění pozdějších předpisů, si však ministerská byrokracie myslí pravý opak, tj. pokud jde o výskyt a stadium korupce na Ministerstvu obrany ČR, je zde korupce ve stadiu nahodilé korupce a korupční riziko je nízké. Do určité míry by tu bylo možné hovořit o Dunning-Krugerově efektu, neboť

Ministerstvo obrany nemá skutečnou představu o své situaci a sebehodnocení se rozchází hodnocením situace českou veřejností. Ovšem i tento poznatek má hluboký systémový dopad, protože při využití základních principů teorie rizika až 1/5 zaměstnaneckých vztahů může být ovlivněna korupčními praktikami jako klientelismus a nepotismus, 1/5 veřejných zakázek a 1/5 poskytovaných dotací. Od roku 2014 Ministerstvo obrany ČR vytěsnilo agendu boje proti korupci na neziskovou organizaci Transparency International ČR, když otevřelo dotační program, z kterého tato organizace v letech 2014–2016 získala každý rok 250 tis. Kč, aby zvýšila nejenom protikorupční odolnost ministerstva, ale aby jej svou pověstí „chránila“ před nálepkou hnízda mafií, které toto ministerstvo získalo v 90. letech a ve 21. století si ji stále mezi veřejností udržuje.

Citace a poznámky

- ¹ Teoretici Vojenské politické akademie Klementa Gottwalda v Bratislavě hovořili také o vojenské ekonomice: „...část ekonomiky (ve struktuře všech fází reprodukčního procesu: bezprostřední výroby, rozdělování, směny a spotřeby), která ekonomicky zabezpečuje udržení strategické rovnováhy ve smyslu reálné připravenosti na válku a způsobilosti jí vést.“ (Andrášik, 1989: 20)
- ² Ještě v roce 1993 přisuzoval pětiletý klouzavý průměr vývozu hodnoty výroby zbrojní produkce používaný SIPRI (1971, 1981, 1991, 2001, 2011) Československu sedmé místo mezi světovými nejvýznamnějšími vývozci zbraní. (SIPRI, 1993: 444) Mezi stovkou světových výrobců se však nenacházela žádná z českých, ani slovenských zbrojních firem (SIPRI, 1993: 470–475). V té době však již ve většině zemí socialistického i kapitalistického tábora, tvořících dříve Varšavskou smlouvu a Severoatlantickou alianci, probíhala pátým rokem konverze zbrojního průmyslu, která započala současně s jednáním o Smlouvě o konvenčních ozbrojených silách v Evropě v roce 1988 (Lachowski, 2002) a na kterou po ratifikaci navazovala kontrolní fáze. Do konce roku 1995 mělo být dosaženo snížení vojenské techniky využitelné k útočným operacím na dohodnuté počty (SIPRI, 1994: 607–615). Ačkoliv 60 % zbrojní produkce pro československou armádu ze 2/3 rozmístěnou na území České (socialistické) republiky pocházelo ze Slovenska, (SIPRI, 1995: 463) nástupnictví po rozpadlém Československu připadlo v ročenkách SIPRI České republice. Ačkoliv ještě pro rok 1994 jí bylo ještě ze strany SIPRI (1995: 484) přisouzeno sedmé místo mezi nejvýznamnějšími vývozci zbraní, v dalších vydáních ročenky se ČR v žebříčku propadala, aby jí v roce 2016 náležela až 25. příčka mezi významnými vývozci zbraní, ovšem se zanedbatelným podílem 0,1 % na celkové hodnotě světového obchodu se zbraněmi.
- ³ Šlo o dokument 2 100 listech (**příloha č. 36**), který se do dnešních dnů zachoval jen v redukované podobě (**příloha č. 49**).
- ⁴ Smejkal (1995) v týdeníku Ekonom v této souvislosti napsal: „*Otázka, jakým způsobem AČR naloží s 30 % (v budoucnu dokonce až 50 %) prostředků, které hodlá každý rok proinvestovat, se může zdát akademickou jen na první pohled. Suma představující v letošním roce pět a půl miliardy korun, bude totiž rozdělena mezi subjekty trhu – armádní dodavatele. O armádní zakázky, jen v souvislosti s uvažovaným přezbrojením, projevílo zájem přes sedmdesát českých firem. Možná se u nás rodí nová anatomie toho, co se jinde nazývá vojensko-průmyslovým komplexem.*“
- ⁵ J. Vlček na otázku *Jak velké množství zbrojních výrobků předpokládáte, že od vás v budoucnu AČR odebere?*: „*Uvažujeme tak o 15 až 25 procentech produkce. Zbytek hodláme vyvážet. Spolupráce s AČR je pro nás důležitá z toho hlediska, že teprve na základě ověření našich výrobků v armádě získáme certifikát. Bez toho je velice problematické se uplatnit na světovém trhu.*“ (Marek, 1994)
- ⁶ Heller (1983: 62–63): „*...řešení už nebyla tak po ruce jako kdysi a věci nebyly podle plánu. Nic nešlo hladce. Nic se nezdařilo podle plánu. ‚Nic se nezdaří podle plánu‘ zněl titul Goldova článku... Gold vzal hovor ve své pracovně za zavřenými dveřmi. ‚Bože, Bruci,‘ začal Ralph, ‚ani ti nemůžu říct, jak nám z tebe zůstává rozum stát. Jestli se nic nezdaří podle plánu – a tvoje argumentace je opravdu silná –, tak prezident má přesně tu výmluvu, co potřebuje, aby nemusel nic dělat.‘ Gold byl sice překvapen, ale nicméně potěšen. ‚Z tohohle hlediska jsem se na to zrovna neřval,‘ přiznal. ‚Už děláme fotokopie. Chceme, aby si to přečetli všichni ve vládě, i když jsme to označili za tajné, takže si to nikdo přečíst nemůže. Myslím, že by asi bývalo lepší...Nic se nezdaří podle plánu – můj bože, jaká myšlenka.‘“*
- ⁷ Další, daleko širší, výčet případů objevivších se po roce 2000 obsahuje např. publikace Transparency International ČR (Novák et al, 2015), včetně příkladu PPP projektu na výstavbu ubytovny Ústřední vojenské nemocnice v Praze, který (protože Nic se nezdaří podle plánu) byl nakonec odvolán (jš, 2010) se ztrátou významně menší, než by byla, kdyby byl projekt realizován.
- ⁸ Celý Public Private Partnership (PPP) projekt měl podle usnesení vlády ČR č. 375 z 24. 5. 2010, *ke zprávě o průběhu zadávacího řízení a výsledcích soutěžního dialogu s uchazeči o veřejnou zakázku na výstavbu, financování a provozování projektu „Ubytovna personálu UVN. Ubytovna hotelového typu a parkoviště“ a schválení smlouvy o výstavbě, financování a provozování projektu „Ubytovna zaměstnanců, Ubytovna hotelového typu. Bazén, Parkoviště, Informační centrum a vstupní objekt“* stát 2,6 mld. Kč, ale ty spláceny 25 let v konečném důsledku budou znamenat výdaj ve výši 5,5 mld. Kč. (jš, 2010) Smlouva měla být uzavřena mezi Ústřední vojenskou nemocnicí, p.o. a Prague Military Hospital Concession HoldCo, a.s. (IČ 27945693), kde z údajných tří kapitálových vlastníků měl mít majoritu Metrostav, a.s. Podle Veřejného rejstříku šlo o firmu založenou v roce 2007 jako John Laing Metrostav Konsorcium HoldCo, a.s. s kapitálem 2 mil. Kč rozděleným na 100 akcií na jméno po nominální hodnotě 20 tis. Kč na akcii v listinné podobě. Jako jediný akcionář byl zapsán JOHN LAING

INFRASTRUCTURE LIMITED London, SW 1E 5LB, Victoria Street, Allington House 150, Spojené království Velké Británie a Severního Irsku. Teprve 17. 8. 2010 bylo rozhodnuto o navýšení základního kapitálu o 31,6 mil. Kč a vytvoření konsorcia.

- ⁹ „*Ministerstvo obrany České republiky považuje zprávu Nejvyššího kontrolního úřadu o hospodaření Armády České republiky se svěřeným majetkem státu a prostředky státního rozpočtu za léta 1990 až 1994 č. 36/94 ze dne 15. března 1995 za korektní.*“ (Areport, 1995)
- ¹⁰ Tak tomu bylo např. v roce 2013 (Pejšek) v případě zakázek na informační systémy pořizované na klíč v druhé polovině 90. let (**příloha č. 37**) pod dohledem M. Kalouska (NFK, 2014).
- ¹¹ Jestliže si to v roce 2002 myslelo jen 12 % respondentů Buriánkova výzkumu (a 22 % nebylo schopno korupci v ČR zařadit do žádného ze čtyř stadií), v roce 2013 to už bylo 32 % respondentů (a podíl respondentů, kteří otázku nezodpověděli, činil již jen 2 %). K tomu 42 % respondentů se domnívalo, že v ČR panuje předstadium systémové korupce, korupce organizovaná.
- ¹² V letech 2011–2012 jsem byl prvním náměstkem ministra obrany J. Šedivým nominován do resortního orgánu, zabývajícím se koordinací boje proti korupci v resortu Ministerstva obrany ČR (**příloha č. 1**). Zde jsem se měl možnost setkat s J. Mahdalíčkem, (Tůma, 1998; Marek, 1998; -le-, 1999; -le-, 1999) ředitelem Hlavního finančního úřadu v letech 1997–2001, vysoce postaveným státním úředníkem stojícím zároveň v čele Vojenské družstevní záložny sídlící od 1. 10. 1996 do 19. 1. 2009 na adrese Ministerstva obrany ČR, a bývalým ředitelem Národního bezpečnostního úřadu J. Marešem (Král, 2006) spojovaným s případem konkurzní mafie soudce Berky a pozdějším zástupcem ředitele kabinetu ministra obrany M. Bartáka spojovaného se zmiňovaným PPP projektem na výstavbu ubytovny Ústřední vojenské nemocnice v Praze.
- ¹³ Takto jsou v práci ve formě poznámkového aparátu zařazeny citace projevů aktérů, které byly získány jednak ze sdělovacích prostředků a dostupných veřejně-politických dokumentů, jednak z korespondence s úřady v duchu zákona č. 106/1999 Sb., *o svobodném přístupu k informacím*, ve znění pozdějších předpisů. Jedna z těchto „stošestek“ týkající se odtajňování závěrů NKÚ byla dokonce nominována do soutěže *Otevřeno x Zavřeno* (nominace č. 23) a v ročníku 2017 byl NKÚ oceněn *Otevřenou společností*, o.p.s. za třetí místo za dobrý přístup k informacím.
- ¹⁴ Pojem se postupně stal symbolem nenávisti jak pro levicové intelektuály na Západě a s nimi spojované mírové hnutí požadující omezení a zastavení zbrojení, to pro svou spojitost s kapitalismem a neoliberalismem, tak pro mírové hnutí v táboře socialistických zemí a jejich ideology. Ti se snažili přesvědčit socialistické občany o správnosti myšlenek komunismu a zdůvodnit potřebu vysokých výdajů na zbrojení odčerpávající vzácné zdroje potřebné pro pokračování dalšího rozvoje rozvinuté socialistické společnosti právě jako důsledek existence této sociální struktury na Západě. Jenom vojenské výdaje socialistického Československa, jak uvádí Fučík (2000) kolísaly mezi lety 1960 a 1989 od 5 do 10 % hrubého domácího produktu (HDP) a už jen pro takto prezentovanou kauzalitu určení výše vojenských výdajů v socialistických zemích musela být kritika struktury *vojenskoprůmyslového komplexu* součástí standardního vztahu vojenské sociologie k sociologii buržoazního státu, jak lze dovozovat z publikací J. Hraběho (1976a, 1977, 1985) i autorů z Německé demokratické republiky (Engelhardt & Heise, 1974). V socialistických zemích se proto důsledně používala terminologie národohospodářského plánování převzatá ze Sovětského svazu a s ohledem na naprostou převahu zájmu veřejného nad zájmem soukromým tak, jak to stanovovala konstrukce lidové demokracie, se hovořilo buď o ekonomickém zabezpečení války a roli jednotlivých hospodářských odvětví při krytí požadavků ozbrojených sil (Cavar, 1980), nebo o válečném hospodářství a jeho vojensko-průmyslové základně potřebné pro vedení obranné války (Andrášik, 1989). Ta měla být zároveň válkou jadernou ukončenou vítězstvím Varšavské smlouvy do devíti dnů od okamžiku případného útoku Severoatlantické aliance na některou ze zemí Varšavské smlouvy, které s NATO sousedily. (Luňák, 2007; Fučík, 2010)
- ¹⁵ Původně lokální problém vojenskoprůmyslového komplexu se v důsledku globální povahy obchodu se zbraněmi (Feinstein, 2012) stal dnes problémem globálním. S tím se vlastně staly globálními i jevy spojované s vojenskoprůmyslovým komplexem mající povahu korupčního jednání. Jde o např. o zneužívání interních informací k osobnímu prospěchu, klientelismus, existence kartelových dohod, zneužívání veřejných zdrojů v rámci každoročního dělení prostředků státního rozpočtu na tzv. porcování medvěda (pork-barreling), tedy lobbování zákonodárců ve prospěch regionů, z kterých byli zvoleni a využívání veřejných výdajů na armádu pro potřeby stabilizace těchto regionů (Jones & McCaffery, 2008: 240–249).
- ¹⁶ Mnohé z českých armádních akvizic se dokonce staly předmětem zájmu autorů mezinárodních publikací. Nebyla to jen akvizice nadzvukových letounů JAS-39 Gripen (Feinstein, 2011: 197–224), ale také pořízení a ze své podstaty zbytečná modernizace tanku T-72 M4CZ (Szayna, 1999: 85–86). Ta byla dokonce dokončena navzdory odporu zákonodárců demokraticky zvoleného parlamentu (Simon, 2002: 229).

- ¹⁷ Např. bývalá zpěvačka, bývalá poslankyně a ministryně spravedlnosti za ODA, bývalá místopředsdkyně KDU-ČSL, bývalá ministryně obrany za KDU-ČSL a bývalá místopředsdkyně Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR za TOP 09 V. Parkanová a bývalý místopředseda vlády a ministr obrany M. Barták a nejbližší poradce bývalého předsedy vlády ČR za ODS M. Topolánka – M. Dalík, kteří se vždy „nějak připletli“ ke třem objemově nejvýznamnějším vojenským akvizicím realizovaných po roce 2006. Těmi bylo pořízení kolových obrněných transportérů Pandur II, obměna středního vojenského nákladního automobilu Tatra 810 a pořízení nákladních letounů pro střední vzdálenosti Casa C-295. (Novák et al, 2015)
- ¹⁸ usnesení vlády ČR č. 1199 ze dne 25. 10. 2006, o *Strategii vlády v boji proti korupci na období let 2006 až 2011*: „*Postup vlády ČR při potírání korupce je postaven na 3 pilířích, kterými jsou prevence, průhlednost a postih.*“
- ¹⁹ Kollmer (2015: 1–28): „*Jedním z pozitivních příkladů je zbrojní intervencionalismus, který jako jeden z možných nástrojů politiky používaných v minulých desetiletích vedl k tomu, že ministerstva obrany, jež jej aplikovala, mohla daleko lépe kontrolovat akviziční proces i vývoj cen zbrojního materiálu, než jejich protějšky v zemích s výskytem vojenskoprůmyslového komplexu.*“
- ²⁰ Toto vychází z rozboru literatury zabývající se příběhy pořizování vojenské techniky pro Armádu ČR v letech 1995–2015 (Feinstein, 2011: 197–224; Szayna, 1999: 85–86; NFK, 2014, Novák et al, 2015), které nesou znaky organizované korupce.
- ²¹ Spíše jde o gentlemanskou dohodu s USA ovládanými vojenskoprůmyslovým komplexem, která má formálně podobu rezoluce obnovované od roku 2002 na summitech NATO jako závazek vůči společné obranné alianci. Každý členský stát má soustavně vydávat 2 % HDP na obranu a používat 20 % z této částky na modernizaci tak, jak činí USA, které investující do společné obrany 3/4 výdajů NATO a disponující s 2/3 jeho vojenské síly při 29 členech Aliance.
- ²² (Hynek, 2017): „*...když konečně ministr obrany Martin Stropnický vykročil správným směrem, jeho snahu mu zhatil jeho stranický šéf a ministr financí Andrej Babiš. Snad jde jen o nepochopení problematiky, nicméně toto rozhodnutí výrazně ohrozí schopnosti naší armády. Jsou pouze dvě možnosti, jakou cestou se bez zřízení tohoto fondu může ministerstvo obrany nadále ubírat. Buď bude neproinvestovaná částka na konci každého roku, a tím i vnitřní dluh na armádní technice, narůstat. Nebo se vyzbrojování změní v ukvapený nákup toho, co koupit půjde, nikoliv toho, co je koupit potřeba. Realisté žádají, aby místopředseda vlády Andrej Babiš, v zájmu nutného posílení obranyschopnosti ozbrojených sil, své rozhodnutí přehodnotil a vznik fondu obrany umožnil.*“
- ²³ Jde např. o postoj k odmítnutí fondového řešení procesu vyzbrojování: „*Rozhodnutí místopředsedy vlády A. Babiše ohrožuje obranyschopnost naší země.*“ [nebude-li podle prvorepublikového vzoru zaveden institut Fondu obrany] Do fondu se měly ukládat prostředky, které Ministerstvo obrany ČR není schopno utratit v rozpočtovém roce (Otto, 2017). Autor teze je J. Hynek, prezident AOBP (**příloha č. 7**), zakladatel strany Realisté a její kandidát na prezidenta. Ten takto vlastně vyjádřil požadavek na přísun prostředků pro obranný průmysl neurčovaný stavem bezpečnostní situace země, ale určovaný propojením zájmů státu v oblasti bezpečnosti s představiteli zbrojního průmyslu a politickými stranami na něj napojené. Situace, kdy do fondu jsou ukládány prostředky vyžádané na pořízení technických prostředků nutných pro řešení aktuální bezpečnostní situace, je absurdní.
- ²⁴ V tomto směru se vychází z premisy, že pokud dochází ke korupčnímu jednání škodícímu určitým aktérům, tak tito aktéři mají zájem na omezení svých škod a budou ochotni dříve nebo později toto jednání pod rouškou anonymity sdělit veřejnosti alespoň prostřednictvím novinářů. Ti v souladu se svým kodexem mají povinnost chránit anonymitu svých zdrojů. Ta nemusí být zaručena při oznámení korupčního jednání orgánům činných v trestním řízení, kde oznamovatel může vystupovat v roli svědka a není vyloučeno, že se stane také obviněným. V rámci konkurenčního boje lze tak s využitím zpravodajství, novin, rozhlasu a televize a dalších veřejně přístupných informačních zdrojů, jako jsou rejstříky a registry, získat informace o korupci využitelné pro výzkum korupce.
- ²⁵ Nelze vyloučit, že s ohledem na systémovou korupci ve vládním aparátu českého státu nepochází některé informace o korupci kolem zbrojních zakázek právě od zpravodajských služeb či jiných složek pracujících operativně. Pro novináře je zpravodajský důstojník nebo policejní operativce stejným zdrojem, jehož anonymitu musí chránit stejně jako jakýkoliv jiný zdroj. Sdělovací prostředky jsou proto nástrojem sociální kontroly, a informace, kterými disponují někteří čeští novináři, mají mnohdy povahu interních informací a informací citlivých na zveřejnění.
- ²⁶ (Růžek, 2014: 180–181): „*Za celou dobu, co jsem se pohyboval ve zpravodajské komunitě, jsem zaznamenal vskutku jen pár náběhů, které by snad mohly svědčit o jakémsi pokusu narušit ústavní pořádek. Jenže toho si zase nevšimli novináři, kteří bohužel od začátku velkých změn jen klouzali po povrchu problému. ... Udělal jsem zkušenost, že je naivní si myslet, že média lze nějak manipulovat, tím spíše ovládat. Novinář je hrdý na svoji nezávislost a napíše stejně jen to, co sám chce, jak on to vidí a*

chápe. Média jsou tygr, na kterém lze chvíli jezdit, ale když rozhodne se vás sežrat, tak to udělá. Na to došla řada politiků, kteří si mysleli, že jim novináři budou zobat z ruky. “ Z českých novinářů, kteří měli určitou exkluzivitu přístupu k informacím zpravodajských služeb sdělovaných ve vzájemné diskusi, J. Růžek (2014: 181–182) jmenuje: J. Spurného, S. Slonkovou, J. Gazdíka, T. Hořejšího, J. Hrbáčka, T. Smrčka, J. Klímu systém Kroupu.

²⁷ „, Tady jsou další novináři? Novinářů je příliš moc, měli by se likvidovat,‘ pronese v jednu chvíli Zeman směrem ke svému ruskému protějšku. Putin navrhne mírnější postup. ,Není nutné je likvidovat, ale omezit,‘ pronese s úsměvem. ... V červnu 2015 Zeman zavítal na armádní vrtulníkovou základnu v Náměšti nad Oslavou. Doprovodil ho hradní kancléř Vratislav Mynář. Ten si v jednu chvíli sedl do kokpitu vrtulníku. ,Šéfe, já jdu střílet,‘ volal na Zemana. ,Na novináře pal!‘ zavtipkoval prezident. “ (Manert, 2017)

²⁸ Informacím českých novinářů lze tedy v retrospektivě určitého případu, zde pořízení kolových obrněných transportérů, tématu či oblasti věřit. Konečně, jde většinou o jediné informace, které jsou o případu k dispozici. V tomto ohledu je korupce jako jednání aktérů směřující ve specifické situaci k patologickému, deviantnímu (Frič, 1999: 13–17) případně dezorganizačnímu jednání vysvětlitelné s využitím modelu AAA (Potůček & Vass & Kotlas, 2010) umožňující rozebrat vzájemné vztahy aktérů, ne/soulad jejich zájmů a cílů, jejich omezení, motivaci a racionalitu chování či konflikt rolí.

²⁹ Odkud by měly nové členské státy novou techniku nakoupit, napovídá postoj Spojených států amerických k tzv. optimální velikosti vojenských výdajů měřený procentem HDP. USA jsou soběstačné ve všech druzích vojenské techniky, proto pro státy jako Rumunsko, Bulharsko či Maďarsko, které sice nemají žádný letecký průmysl, ale mezinárodní právo veřejné jim ukládá povinnost zajistit ochranu svého vzdušného prostoru, může být nákup amerických bojových letounů (Hartung, 2012) rychlým řešením jejich dvouprocentního závazku vůči NATO. – Sarkasticky viděno, každý ze států NATO má právo v rámci solidarity s ostatními státy v otázkách zajištění společné obrany v NATO nebo EU podpořit některý z vojenskoprůmyslových komplexů uvnitř Severoatlantické aliance nebo EU, jak je definoval Kollmer (2015: 1–28): USA, Velká Británie, Francie a Švédsko.

³⁰ Klitgaard (1998): „,At’ se jedná o činnost veřejnou, soukromou nebo občanského sektoru, at’ jste ve Washingtonu nebo v Ouagadougou, budete vždy tihnout k nalezení korupce vždy tam, kde má někdo monopolní sílu v poskytování zboží nebo služeb, je na jeho uvážení, zdali jim budete přijati a kolik od něj dostanete a není nikomu odpovědný. “

³¹ To zejména, když časem také vznikají monografické práce, např. Feinstein (2011), NFK (2014), Novák et al (2015) či práce kvalifikační, např. Langer (2013), snažící se o syntézu poznatků o aktérech korupčních příběhů, jejich jednání, jejich vazbách a vztazích v sociálních sítích, ve kterých uvízli, zabydleli se, anebo byli někým v rámci klientelistických vazeb umístěni.

³² Orientační seznam příslušných usnesení vlády uvádí **příloha č. 52**. Jeho základem je usnesení vlády č. 125 z 17. 2. 1999, k *Vládnímu programu boje proti korupci v České republice a ke Zprávě o korupci v České republice a možnostech účinného postupu proti tomuto závažnému společenskému jevu*, kterým se korupce stala specifickým kriminálním jevem, jehož potírání si zasluhuje veřejnou pozornost a zvláštní úsilí exekutivy. *Koncepce a program prevence kriminality* vzatá na vědomí Klausovou vládou usnesení vlády ČR č. 617 ze dne 3. 11. 1993 č. 617, *projednání koncepce a programu prevence kriminality*, totiž korupci za zvláštní jev, jemuž je třeba věnovat zvláštní pozornost, nepovažovala. I když později přijala Klasova vláda usnesení vlády ČR č. 341 ze dne 15. 6. 1994, k Programu sociální prevence a prevence kriminality – aktuální stav a východiska do roku 1996, kterým vybraným ministerstvům přikazovalo zpracovat resortní program prevence sociálně nežádoucích jevů, a mezi těmito ministerstvy bylo také Ministerstvo obrany ČR a Ministerstvo zdravotnictví ČR, programy prevence kriminality těchto ministerstev problematiku korupce vůbec (sic) neřešily. Tyto programy jsou k dispozici v digitálním archívu Parlamentu ČR jako sněmovní tisk č. 1889 ve volebním období 1993–1996.

³³ Ačkoliv odpovědi byly zaslány z jednoho korespondenčního místa a většinou signovány jedním úředníkem, v rámci dělby práce ministerské byrokracie byly dotazy velmi pravděpodobně předávány příslušným útvarům a jejich specialistům. Jinak by nebylo možné očekávat kvalifikované a profesionální odpovědi týkající se dotazované agendy. Dotazy většinou směřovaly na schopnost ministerstva plánovat, používat konzistentní informaci či schopnost správně interpretovat realie demokratického právního státu; dále pak na znalost vlastních dokumentů pojednávající o určité agendě či k zaujetí stanoviska k problematice korupce. Dotazy byly kladeny se znalostí vnitřního prostředí Ministerstva obrany ČR, které jsem měl možnost jako vojenský úředník důvěrně poznat v letech 2007–2014, s očekáváním odpovědí ukazující na stav dez/organizace ministerské byrokracie jako výsledek pravidelné reorganizace ministerstva (zdůvodňované snahou o větší efektivnost) doložitelnou ročenkou Ministerstva obrany ČR vydávané v ustálené struktuře informací od roku 1993. Takto již v průběhu

- poznávání kultury byrokracie Ministerstva obrany ČR z perspektivy vojáka z povolání v hodnostním sboru vyšších důstojníků zastávajícím postupně pozici analytika krátkodobého a střednědobého plánování na Generálním štábu Armády ČR a posléze analytika strategického plánování sekce obranné politiky Ministerstva obrany ČR a poradce prvního náměstka ministra obrany s odpovědností za datové analýzy *Bílé knihy o obraně* (2011) jsem nabýval dojmu, že díky permanentní transformaci se ministerská byrokracie buď nachází v transformační anomii (Rabušic & Mareš, 1996), anebo jsou děje na ministerstvu ovládány nějakými teoriemi spiknutí, tedy že korupce je výsledkem všeobecné zkaženosti celého systému, anebo dezorganizaci byrokracie přicházejí pravidelně zásahem zvenčí v podobě změny vlády či jen ministra, kde výsledkem je hellerovská situace, kdy nic se nezdaří podle plánu, či situace odpovídající známému výroku bývalého předsedy vlády Ruské federace Viktora Štěpanoviče Černomyrdina: „*Mysleli jsme to dobře, ale dopadlo to jako vždycky.*“ (ČTK, 2010)
- ³⁴ J. Hynek je spoluzakladatel strany Realisté, prezident AOBP, ředitel státního podniku zřizovaného Ministerstvem obrany ČR v době, kdy právě VOP-026 Šternberk, s.p. realizoval zakázku na výrobu kolových obrněných transportérů PANDUR II. Jeho předchůdce ve funkci od roku 2006 R. Levíček zahynul v roce 2009 při záhadné autonehodě (Otto, 2011) a přítel předsedy vlády S. Grosse (ČSSD) P. Musela, ředitel firmy PAMCO INT zapojený do privatizace Mostecké uhelné společnosti (Klímová, 2017) a lobbující pro pořízení transportéru PANDUR II (Slonková, 2016) ochrnil v roce 2008 při nešťastném pádu z loveckého posedu tak, že zůstal připoután na lůžko bez schopnosti mluvit, a byl proto soudně zbaven svéprávnosti. (Srovátka, 2011)
- ³⁵ V případě rozšíření korupce ve státní správě tak možná platí také jiný Černomyrdinův výrok, totiž že: „*Vláda je složitý organizmus, když budete neustále měnit její členy, výsledek nebude stát za nic. Vím to, byla to moje práce.*“ (ČTK, 2010)
- ³⁶ Vedle toho je díky faktu, že G. Washington je řazen mezi Svobodné zednáře a otázky národní bezpečnosti bývají přísně utajovány, jsou pojem i sociální struktura vojenskoprůmyslového komplexu oprávněny množstvím spikleneckých teorií.
- ³⁷ (Eisenhower, 1972): „*Pro zachování míru je životně důležitý náš vojenský establishment... Naše obrana musí být mohutná, připravena k okamžité reakci tak, aby žádný potenciální agresor si nebyl v pokušení riskovat svou vlastní destrukci... Toto spojení mocného vojenského establishmentu a rozsáhlého zbrojního průmyslu je v našich dějinách nové. Jeho totální vliv – v oblasti ekonomické, politické i duchovní – je cítit v každém městě, v každé budově patřící federální vládě a v každém jejím úřadu. Uvědomujeme si panovačnost jeho potřeb pro současný vývoj. Nesmíme však selhat v chápání jeho ponurých skrytých úmyslů. Naše úsilí, zdroje i život jsou s ním spojeny; jde proto o očividnou součást naší společnosti...*“
- ³⁸ Americká realie „the councils of government“ ve skutečnosti zahrnuje celou řadu mocenských orgánů, jež sice podporují federální vládu a umožňují koordinaci centrálních a regionálních politik, jde však většinou orgány složené ze zástupců delegovaných místní samosprávou. Tyto orgány řeší politiky územního plánování, sociální a ekonomického rozvoje měst, dopravní obslužnosti území, místní kvality života apod. S odkazem na složitost a specifika organizace americké federace jde o: místní/regionální rady (regional councils), místní/regionální výbory/komise (regional commissions), komunitní plánovací komise (regional planning commissions) a komise/výbory považované za ekvivalent k některému z výše uvedených orgánů (planning districts).
- ³⁹ O závažnosti Eisenhowerova sdělení svědčí fakt, že na přípravě závěrečné řeči začal prezident se svými poradci pracovat 20 měsíců před uplynutím jeho politického mandátu a formulace použité pro potřeby vyjádření nutnosti nadřazenosti politiků nad vojenskou silou byly velmi pečlivě zvažovány. (Givens, 2011)
- ⁴⁰ Ten je zpravidla používám v negativních konotacích k označování mocenských struktur obsazených elitami, které díky svému formálnímu organizačnímu statusu mají formulovat a formovat určitou veřejnou politiku a také ji formulují, ale jsou (v duchu teorií spiknutí) podezřívány, že toho zneužívají ke svému osobnímu prospěchu a škodě veřejnosti. Fakticky tito lidé mají určitou nepsanou společenskou smlouvu sloužit společnosti, humanitě nebo státu, ale pro veřejnost je otázkou jak účinně ji chtějí naplnit. Co mělo ještě v 15. století z etymologického hlediska výkladu pojmu „establishment“ význam pevná dohoda (settled arrangement) a týkalo se majetkových vztahů a příjmů, získalo v 18. a 19. století význam uznávané církve (established church) a sídla podniku, získalo v první polovině 20. století význam sítě vládnoucích lidí a institucí. (Onions, 1966)
- ⁴¹ Takto podle zakladatele teorie civilně-vojenských vztahů S. Huntigtona (1957) mají být vojáci formování civilními elitami, nemají-li se stát nebezpečím pro demokracii. Přitom způsoby formování vojenských elit i formát vzájemných vztahů s civilními elitami se v jednotlivých kulturách západního světa liší s odkazem na historický vývoj a kulturní zvyklosti.

- ⁴² Problém dobře vyjadřuje postoj bývalého náčelníka Generálního štábu Armády ČR (1998–2002) J. Šedivého vyjádřený v pořadu 20 minut Radiožurnálu dne 23. 2. 2018: „*Vojáci si vyhodnotili, který z vojenských vrtulníků je nejlepší, a politici jsou od toho, aby to nejlepší pořídili, a pokud to neumí, tak je tam chyba, se kterou bychom se měli začít zabývat.*“
- ⁴³ Např. v 1. světové válce se vojenská síla USA zvýšila z 370 tisíc vojáků Národní gardy v roce 1917 na 3,7 mil. vojáků na konci války, (Tindal & Shi, 1997: 772) ovšem v roce 1938 měly USA zase jen 340 tis. vojáků. (Rockoff, 2005)
- ⁴⁴ Tento fakt byl kritizován v 50. letech představiteli neoklasicismu, zejména pak libertariány (Director, 1952), kteří logicky očekávali změnu v hospodářské politice odpovídající ideologii poplatné Republikánské straně a faktu, že přes svého prezidenta kontroluje stát. K tomu nedošlo; Eisenhower pouze při předání moci Demokratům varoval před důsledky politiky vojenskoprůmyslového komplexu vytvořené během předcházejících vlád Demokratů. Nechuti podřídit praktickou stránku politiky ideologickému hledisku však bylo možné lépe rozumět v kontextu rozsahu a trvání Velké hospodářské krize, která začala v USA v roce 1929 a zasáhla americkou společnost a její ekonomiku velmi citelně. Teprve hospodářský rozvoj, který nastal v důsledku zapojení Spojených států do 2. světové války, pomohl k úplnému zotavení tehdejší největší ekonomiky světa.
- ⁴⁵ Podle Rockoffa (2005) zaměstnanost v USA vzrostla v roce 1948 o ¼ ve srovnání s rokem 1938, výdaje na osobní spotřebu měřené v reálných cenách roku 1970 a připadající na jednotlivce se zvýšily o 1/5 a i když nedošlo ke změně spotřeby měřené kaloriemi na den, změnila se struktura spotřeby potravin. Spotřeba masa na osobu a rok vzrostla o 12 %.
- ⁴⁶ „*V roce 1940 měly ozbrojené síly USA pouze 80 tanků a 89 bombardérů. Na konci války Spojené státy vyprodukovaly 88 tisíc tanků a samohybných děl, 257 000 jiných zbraní dělostřelectva, 2 miliony samopalů, 97 tisíc bombardérů, 99 tisíc stíhaček, 22 letadlových lodí, 8 bitevních lodí a kolem 400 torpédoborců a křižníků. Enormní produkce pro válečné účely vytvořila takový vzestup ekonomiky USA, že míra nezaměstnanosti klesla z 14,6 % v roce 1940 na 1,2 % v roce 1944. Na konci války USA utratily 840 mld. USD ve stálých cenách roku 1940 nebo 13,59 mld. USD v cenách roku 2012. Výdaje na obranu tedy dosáhly 36 % HDP a 86 % všech výdajů federální vlády v roce 1944.*“ (Swanson, 2013: 13)
- ⁴⁷ Militarizace USA podle Swansona (2013: 13–14): „*... vytvořila zcela novou třídu podnikatelských elit navázaných na obranný průmysl a závislou na vládních výdajích.*“
- ⁴⁸ Wehrle (2003): „*Se zmenšujícími se možnostmi pro výdajové programy sociálního keynesiánství, většina odborově organizovaných dělníků uvítala vojenský keynesianismus. Tento posun odpovídal umírněnosti té doby. Vojenské výdaje ve skutečnosti nezmění strukturu ekonomiky... Ale druh určitého sociálního zabezpečení a výdaje na veřejné práce, které Truman plánuje... vytvoří nové instituce. To zajistí přerozdělení příjmů.*“ *domníval se Business Week v roce 1949. Kapitáni průmyslu byli jasně více otevření vojenskému keynesiánství než její socialistické alternativě. Plánovači v organizovaném odborovém hnutí, nicméně promýšleli tuto tezi ve svých hlavách, totiž zužitkovat vojenské výdaje tak, aby se vypořádali s tíživými ekonomickými a sociálními problémy.*“
- ⁴⁹ Zachování militarizované, a tedy také mobilizované americké ekonomiky, navíc podporovaly odbory. Existovala tu tak vzácná shoda mezi vlastníky průmyslových monopolů závislých na vojenských dodávkách, jejich zaměstnanci a odbory. Jak ukazuje Wehrle (2003), jestliže byl vzestup vlivu vojenskoprůmyslového komplexu na americkou veřejnou politiku podmíněn vstupem USA do války a mobilizací hospodářství postiženého krizí, bylo jeho udržení u moci v poválečné Americe dáno společným přáním průmyslníků a odborových vůdců vyhnout se jakékoliv další ekonomické krizi.
- ⁵⁰ „*Podle Harryho Trumana, předsedajícího zvláštnímu výboru Senátu pro vyšetřování Národního obranného programu v letech 1941–1944, to znamenalo, že smlouvy byly: „vládou nabízeny skoro takovým způsobem jako Santa Clause rozdává dárky v kostele na Štědrý večer. ...příspěvky od vlády občas dovolovaly kontraktorům vydělat, v případě tříměsíční práce, u níž celé riziko nesla vláda, třiapůlkrát více než byli dříve schopni vydělat pod vlastním rizikem za celý rok.*““ (Swanson, 2013: 19)
- ⁵¹ Mills k vysvětlení problému propojování aktérů a vytváření společného vlivu na veřejnou politiku a její financování z veřejných rozpočtů použil modelu společenských kruhů (představeného hned v úvodní kapitole své knihy), které se na určité hladině společenské, státní a hospodářské hierarchie prolínají a jejich příslušníci jako elity se stávají tvůrci veřejné politiky, přičemž někteří z těchto aktérů tím překračují roli, kterou jim vymezuje demokratický právní systém.
- ⁵² V principu vojenskoprůmyslový komplex tak představuje nezamýšlený důsledek sociálního jednání, jak o něm hovoří M. Petrusek (1993) v knize *Teorie a metoda v moderní sociologii*, jehož pojetí se v americké literatuře, odrážející poválečné změny, dále vyvíjelo.
- ⁵³ Od roku 2006 pak existuje webová stránka <http://www.militaryindustrialcomplex.com/>, kde utajení autoři webu vojenskoprůmyslový komplex přitom definují jako: „*...neoficiální pojmenování užívané*

pro označení „pohodového“ vztahu, který se může vyvinout mezi částí veřejné správy (zejména orgány mající na starosti obrannou politiku) a podniky/organizacemi řídicími své úmysly záměry vojenské politiky. Takové spojenectví je s to přinést prospěch jeho oběma stranám – váleční plánovači získají nástroje nezbytné pro vedení války (napomáhající politickým zájmům v zahraničí) zatímco podniky obranného průmyslu se stanou příjemci příjmů z lukrativních multimilionářských a multimiliardových obchodů denominovaných v amerických dolarech.“

⁵⁴ V rámci železného trojúhelníku existují dva směry průběhu vztahů, které lze považovat za okruhy. Jde o vnější okruh vztahů, kdy v principu veřejně a do určité míry transparentně zajistí zájmová skupina voličskou podporu politickým stranám nebo jejich jednotlivým kandidátům v demokratických volbách, např. příspěvkem na mediální kampaň. Zákonodárny sbor vykonává svou superioritu nad exekutivou vyjadřováním podpory jejich politik a legitimizací jejich financování v podobě zákonů o státním rozpočtu. V případě vojenskoprůmyslového komplexu jde také o civilní kontrolu ozbrojených sil. Ve vztahu vzájemných vztahů pak úředníci státní správy mohou projevovat určitá zvláštní přání a v rámci nízké míry regulace vzájemných vztahů se zástupci zájmových skupin se je mohou pokusit realizovat. V principu totiž mohou část své práce vlastně přenést (vytěsnit) na podnikatelské subjekty. V opačném směru pak probíhá vnitřní, veřejnosti skrytý, okruh vztahů mezi aktéry železného trojúhelníku vojenskoprůmyslového komplexu. Úředníci mohou za svůj vstřícný postoj očekávat zajištění podpory pro své politiky, které preferují a které předkládají zákonodárcům k legitimizaci. Jsou však takto vystaveni lobbingu ze strany zájmových skupin. Ty mohou skrytě působit v důsledku nezájmu zákonodárců řešit problémy, zejména pak důsledně regulovat jejich činnost a učinit ji transparentní. Úředníci v rámci svých povinností předkládají zákonodárcům návrhy politik a po jejich legitimizaci a finančním zajištění jsou povinni je realizovat. Jak si lze uvědomit z **přílohy č. 8**, při zobecnění politiky jde o vztahy mezi volenými zástupci amerického kongresu, zájmovými skupinami a zástupci byrokracie, tj. civilními i vojenskými úředníky, kteří s ostatními dvěma aktéry mohou nacházet společné zájmy, v důsledku čehož pak dochází k řešení situací předjímaných sice veřejně-politickými dokumenty schvalovanými orgány moci zákonodárné, ale s otázkou z pohledu laické veřejnosti o opravdové potřebnosti navržených a následně k financování schválených řešení.

⁵⁵ Takto nikdo nezpochybňuje potřebu tanků nebo nadzvukových letounů, otázkou je vždy jejich počet (*How much is enough?*) a specifikace a má-li se jednat o domácí, nebo zahraniční výrobek.

⁵⁶ Tento pohled velmi dobře vyjádřil 8. ministr obrany Spojených států amerických Robert Strange McNamara, vystudovaný ekonom, větou: „*Jednoduše nelze dělat rozhodnutí tak, že se zeptáš ostatních, co by mělo být to pěkné, abys to schválil, ale musíš vždy přemýšlet o tom, co tvé rozhodnutí bude stát – má být tak akorát.*“ (Enthoven & Smith, 2005: XXIII)

⁵⁷ Jednalo se o projekty realizované v rámci závodů ve zbrojení odstartované podpisem National Security Council Report 68 (NSC-68) dne 14. 4. 1950 prezidentem Harry S. Trumenem, které byly zdůvodňovány deficitem, který spojené státy měly mít oproti Sovětskému svazu tu ve strategických bombardérech určených jako nosiče jaderných zbraní, jindy ve strategických raketách. (Swanson, 2013: 143–145)

⁵⁸ V těchto periodách nejenomže vycházejí kritické stati vůči vojenskoprůmyslového komplexu, jako je tomu v případě Lens (1970), Pursell (1972), Adams (1981), Pavelec (2010) Feinstein (2011), Hartung (2012), Swanson (2013), McCartney & McCartney (2015), ale tematika vojenskoprůmyslového komplexu se také stává předmětem výuky na vojenských vysokých školách při vzdělávání nižších i vyšších důstojníků v graduálních i postgraduálních kurzech, jak dokládají některé z článků, např. Larson (1972), Bause (1974) a Noone (1978). Problémem vlivu železného trojúhelníku se rovněž zabývá Government Accountability Office (GAO), který např. ve své zprávě (GAO, 2008) z roku 2008 uvádí, že pro 52 největších kontraktorů ozbrojených sil USA pracovalo 2 435 bývalých vojáků, pracujících dříve v Pentagonu v hodnostech major a vyšší. Takřka dvě třetiny z nich pracovaly pro sedm největších kontraktorů. Podle odhadu GAO 422 z nich pracovalo dříve v podobných oblastech, ve kterých byly zadávány kontrakty pro jejich nové civilní zaměstnavatele; nejméně devět bývalých vojáků přešlo k novému zaměstnavateli během trvání smluvních vztahů, které zajišťovali.

⁵⁹ Tento zájem lze považovat za přirozený, neboť podle údajů SIPRI (1972, 1981, 1991, 2001, 2011) USA dlouhodobě patří nejenom mezi státy s nejvyššími výdaji na zbrojení, ale také mezi státy v kategorii největších vývozců zbraní. McCartney & McCartney (2015) hovoří o americkém stroji na válku, který generuje konflikty po celém světě, jen aby nemuselo dojít k redukci průmyslových kapacit vytvořených po roce 1942. Jiní autoři např. Forster & McChasney (2014) v kontrastu se státem blahobytu (Welfare state) hovoří o státu žijícího z válek (Warfare state). Noone (1978) ukazuje, že vojenskoprůmyslový komplex má jako sociální fakt univerzální charakter jak co do geografického prostoru, tak co do svého zasazení do historického období.

- ⁶⁰ Definice vojenskoprůmyslového komplexu podle Encyclopædia Britannica (Academic) zní: „*Sít jednotlivců a institucí zapletená do produkce zbraní a vojenských technologií. Vojenskoprůmyslový komplex v jakékoliv zemi se typicky pokouší organizovat politickou podporu u národních vlád pro pokračování nebo zvyšování vojenských výdajů.*“
- ⁶¹ Encyclopædia Britannica jako alternativní název pro vojenskoprůmyslový komplex nabízí termín kapitalismus podle ministerstva obrany USA.
- ⁶² Existence vojenskoprůmyslového komplexu a jeho jednání lze tak považovat za projev deviantního společenského chování (vybočující z hospodářských zvyklostí kapitalismu před 2. světovou válkou), které vede k podobným nepříznivým společenským a ekonomickým důsledkům jako korupce.
- ⁶³ Na doplnění je třeba ještě uvést, že nedávno se objevila hypotéza, že s americkým vojenskoprůmyslovým komplexem pravděpodobně souvisí také vzestup sociálního státu. Jak ve své monografii věnované fenoménu sociálního státu v amerických ozbrojených silách ukazuje J. Mittelstadt (2015), ke vzestupu nákladů na programy věnované zdravotní péči, péči o rodiny vojáků, vzdělávání vojáků a péči o veterány docházelo zejména v době vládnutí republikánského prezidenta R. Reagana. Podle tohoto pojetí warfare state vede dříve nebo později k welfare state, sociální jistoty jsou poskytovány nejdříve vojákům, veteránům a jejich rodinným příslušníkům.
- ⁶⁴ Huntigton (1975: 1) ji definuje takto: „*Účelem politiky zajištění národní bezpečnosti je zvyšovat bezpečnost národních sociálních, ekonomických a politických institucí proti hrozbám způsobených jinými nezávislými státy. Takto tato politika může být chápána ve třech formách a dvou úrovních. Vojenská politika představuje program složený z aktivit určených k minimalizaci nebo neutralizaci snah o oslabení nebo zničení národa cestou použití ozbrojených sil operujících vně hranic a institucí našeho státu. Politika vnitřní bezpečnosti řeší otázku změny vnitřních poměrů jako násilnou změnu – úsilí oslabit nebo rozvrátit stát silami operujícími uvnitř státního území a v rámci existujících institucí. Bezpečnostní politika na zaměřená na strukturální změny ve společnosti [situational security policy] se soustředí na riziko eroze společnosti vyplývající z dlouhodobých změn sociálních, ekonomických, demografických a politických podmínek určujících relativní sílu státu vůči jiným státům, přičemž tyto změny mají povahu tendencí. Každá z těchto tří forem má svoji operační a institucionální úroveň realizace. Operační politika je zaměřena na použití prostředků k potlačení hrozeb. Institucionální politika se zabývá způsoby, v jakých má být operační politika formulována a realizována.*“
- ⁶⁵ Jahn (1975): „*...armáda propojena se zbrojním průmyslem a podřízena státní správě nepředstavuje takto specifického aktéra, jako spíše agenta vládnoucí sociální třídy. Takové vysvětlení podtrhuje daleko více instrumentální charakter armády a jejího nejbližšího okolí. Takzvaný vojenskoprůmyslový komplex není tudíž v první řadě nezávisle jednájící subjekt – jako v kritické buržoazní teorii – ale spíše nástrojem vládnoucí třídy. Tento nástroj tak na jedné straně zajišťuje dominanci této třídy oproti ostatním třídám, na druhé straně slouží jako krajní prostředek ekonomické konkurence mezi státními prvky vybavenými kapitálem... Takto jde jen o část byrokratického celku, ve kterém se setkávají různé skupiny, koalice a centrální úřady formující aliance ve snaze realizovat konkrétní politiku.*“
- ⁶⁶ Zde stát jako socialistická, totalitní, lidová demokracie nepřipouštěla ve vyzbrojování svých ozbrojených sil soukromý sektor. Specifikou socialistických a postkomunistických zemí se tak jeví většinová nebo alespoň částečná kontrola průmyslových kapacit využitelných pro vedení totální války ze strany státu, a to i během jejich ekonomické a politické transformace. Např. Rassadin (2000) ukazuje, že ještě v roce 1997 byla ruská průmyslová výrobní základna určená pro potřeby armády vlastněna ze 40 % ruským státem a dalších 30 % bylo částečně privatizováno, přitom jako celek tato struktura procházela konverzí již od roku 1988. To muselo zasáhnout i sektor výzkumu a vývoje. Jenom Československá lidová armáda byla schopná vydávat 6 % vojenských výdajů na výzkum a vývoj (Crane, 1987: 28), který pak podporoval export jeho vojenské produkce.
- ⁶⁷ Crane (1987: 61–62) analyzující vojenské výdaje zemí Varšavské smlouvy vystihl rozdíl mezi obrannou průmyslovou základnou (stalinistické pojetí základny a nadstavby socialismu) a vojenskoprůmyslovým komplexem při analýze vztahu ekonomiky a armády v Polsku a Československu takto: „*Země, které dávají více na armádu, mají tendenci vyrábět více zbrojní produkce; to ale neznamená, že tato průmyslová struktura má schopnost zvyšovat vojenské výdaje nad úroveň výše, než by mohly být.*“
- ⁶⁸ Kaplan (2011: 79) ve své monografii o A. Čepičkovi (KSC), od roku 1950 druhém ministrovi národní obrany socialistického Československa dokumentuje vznik vojenskoprůmyslového komplexu: „*Ministři se dohodli: 1. Ve všech generálních ředitelstvích urychleně vybudovat skupiny branného hospodářství, které budou kontrolovat výrobu zbrojní a jinou výrobu pro ministerstvo obrany; 2. Skupiny obsadit spolehlivými funkcionáři, vybavit je rozsáhlou kompetencí a podřídit zvláštnímu náměstkovi ministra průmyslu; ustanovit zvláštního náměstkovi ministra průmyslu pro zbrojní výrobu; 4. Provést specializaci*

závodů zbrojní výroby i jiné výroby pro armádu při zachování možnosti využít přebytečné kapacity pro civilní výrobu.“

- ⁶⁹ Důsledky uspíšení výstavby vojenské síly byly obdobné, jako v USA: „*Ještě před 2–3 roky vedení československé armády vycházelo z toho, že k válečnému konfliktu nedojde během příštích 15 let. A najednou se možnost či prognóza zkrátila na 3–4 roky.* (Kaplan, 2011: 84) Takto: „*... V roce 1953 výdaje na armádu spotřebovaly 18 % národního důchodu, zatímco v roce 1950 činily 6 %.*“ (Kaplan, 2011: 86)
- ⁷⁰ Zde: „*...sovětské vedení na poradě vyhlásilo koncepci rychlé výstavby velké armády v každém státě sovětského bloku, a to během tří až čtyř let.*“ (Kaplan, 2011: 81)
- ⁷¹ „*V září sovětská vláda potvrdila předání licence Československu, technickou dokumentaci a pomoc při výrobě letounu MiG-15.*“ (Kaplan, 2011: 88)
- ⁷² Strukturálně tak situace v kapitalistickém a socialistickém hospodářském systému byla velmi podobná, až na určité rozdíly. Vzhledem k tomu, že vše ve státech řízeném komunistickou ideologií bylo ve společenském, tj. státním vlastnictví, docházelo k propojení výrobních kapacit (výrobní základna) s kapacitami výzkumu a vývoje (výzkumná a vývojová základna) v režii příslušného podniku zbrojní výroby (konstrukční kancelář), nebo v působnosti odvětvového ministerstva. – V socialistickém státě byly tyto změny plánovány a centrálně řízeny, ve státech kapitalistickém šlo o fixaci stavu z období válečného plánovitého hospodářství reflektující potřebu soběstačnosti státu (autarkie) v jeho bezpečnostní politice pro případ války, kdy v souladu s mezinárodním právem (Malenovský, 2005) by ostatní státy v případě zapojení státu do válečného konfliktu musely zůstat formálně neutrální, tj. nepodporovat jej politicky, vojenským materiálem, ani ekonomicky. Tento aspekt byl důležitý nejenom pro státy v antagonistickém postavení, které právě proto nechtěly být na sobě hospodářsky závislé, ale také pro neutrální státy.
- ⁷³ Pokud si ovšem ještě nějaké výrobní kapacity určené pro potřeby vedení totální války tyto státy zachovaly. Jde zejména o ponechání části výrobní, opravárenské nebo výzkumné a vývojové základny pod státní kontrolou jako součást resortu ministerstva obrany, jestliže zbrojní průmysl sehrává v ekonomice státu významnější ekonomickou (export zbraní a munice) nebo politickou roli (export demokracie nebo komunismu).
- ⁷⁴ Kollmer (2015) za státy s vojenskoprůmyslovým (vojenskoprůmyslovým a akademickým) komplexem považuje jen USA a Svaz sovětských socialistických republik, potažmo Rusko, tedy dva nejvýznamnější aktéry Studené války. U ostatních států, ať už se jedná o státy středního mocenského významu zastoupení v Radě bezpečnosti OSN, anebo představující významné přispěvatele do rozpočtu OSN, jako jsou Velká Británie, Francie, Spolková republika Německo a Japonsko, nebo jiné státy v knize zmíněné (Švédsko, Rakousko, Švýcarsko, Norsko).
- ⁷⁵ Kollmer (2015: 1–28): „*Jedním z pozitivních příkladů je zbrojní intervencionalismus, který jako jeden z možných nástrojů politiky používaných v minulých desetiletích vedl k tomu, že ministerstva obrany, jež jej aplikovala, mohla daleko lépe kontrolovat akviziční proces i vývoj cen zbrojního materiálu, než jejich protějšky v zemích s výskytem vojenskoprůmyslového komplexu.*“
- ⁷⁶ Nicméně Kollmerovo (2015) rozdělení ve studii zkoumaných států uvedené ve výchozím přehledu částečně kulhá, když uvádí, že např. výzbrojní projekty v USA nepodléhají kontrole ze strany nezávislých kontrolních orgánů, zde GAO. O opaku svědčí nejenom archiv tohoto úřadu založeného v roce 1921 podle zákona o rozpočtu a účetní evidenci (Purvis, 1999: 547) plně dostupný na internetových stránkách <http://www.gao.gov/browse/date/week>, ale i některé citace z jeho zpráv, které se objevují ve významných monografiích věnovaných problému veřejných projektů z produkce RAND, např. Rostker (2006), Enthoven & Smith (2005), nebo v knihách autorů vyučujících na vojenských vysokých školách, jako Jones & McCaffery (2008). To, zejména pak k matici o čtyřech polích určené ke srovnání zkoumaných zemí podle toho, zda patří mezi země s výskytem vojenskoprůmyslového komplexu anebo ne, vytváří podezření, že autor jako Němec, volil taková kritéria, aby ze srovnání vyšly pozitivně německy mluvící země a EU. To zejména ve vztahu ke skutečnosti, že bývalou Německou demokratickou republiku také řadí ke státům řídicím se zbrojním intervencionalismem, ačkoliv Sovětský svaz a Švédsko (člen EU) je země s vojenskoprůmyslovým komplexem.
- ⁷⁷ Pokud existuje jednotná veřejná politika v působnosti jiných ministerstev, pak ministerstvo obrany pro součásti akademického komplexu má povolenu výjimku. To lze dokumentovat např. pro vysokoškolskou politiku nebo politiku podpory výzkumu, vývoje a inovací, kde existuje samostatný program obranného výzkumu a vývoje a vzdělání získané na vojenské vysoké škole je od 70. let 20. století (Urbášek, 2012: 141–143) považováno za plnohodnotný ekvivalent vzdělání poskytovaného školami veřejnými a dnes i školami soukromými nacházejícími se v působnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

⁷⁸ Zbrojní výroba však nebyla pro socialistické země zisková (Fučík, 1993) zejména kvůli tomu, že produkce vyvážená do zahraničí byla poskytována na dluh a účet byl často vyrovnáván na principech naturální směny. Náklady výroby podle pětiletého národohospodářského plánu hradil federální rozpočet, tj. daňový poplatníci. Zbrojní výroba tak uměle zajišťovala zaměstnanost, přitom informace o skutečném stavu armády a zbrojního průmyslu byly s ohledem na utajení dostupné jen velmi omezenému okruhu spolehlivých komunistických funkcionářů v militarizovaném socialistickém státě. Na základě studia literatury lze tak dojít k určitému sjednocení pohledu na strukturu vojenskoprůmyslového komplexu v demokratických a socialistických zemích prezentovanou v příloze č. 9. Zatímco přínos z propojení státu, armády a průmyslu směřuje v demokracii se smíšeným hospodářstvím majitelům kapitálu, tedy oni realizují zisky z militarizace ekonomiky, v případě lidové demokracie podřizující ekonomiku politice komunistické strany, přínos tohoto propojení směřuje k zaměstnancům zbrojních podniků. Ti mají své zaměstnání a tedy jistý příjem, prostřednictvím něhož mohou realizovat svůj sociální rozvoj tak, jak to předpokládá komunistická doktrína. Důsledkem však je stejná militarizace společnosti a ekonomiky a zatížení veřejných rozpočtů výdaji na zbrojení jako v jiných zemích.

⁷⁹ „...každý francouzský občan je v trvalé dispozici pro službu ve francouzské armádě. Svobodní muži se mají zapojit do bojové činnosti, ženatí mají pro ně vyrábět zbraně a zajistit jejich zásobování; ženy mají vyrábět stany a oděvy a mají sloužit v nemocnicích při ošetřování raněných; děti mají zpracovávat staré tkaniny na cupaninu; staří se pak mají ukazovat na veřejných místech, aby tam dodávali kuráž bojovníkům a připomínali zášť ke králům a jednotu Republiky. Veřejné budovy budiž změněny na kasárna a veřejná místa na dílny pro výrobu zbroje, hlína ze sklepů necht' je proprána s cílem extrahovat z ní ledek. Zbraně s předepsaným kalibrem náleží výhradně těm, kdo mají být nasazeni proti nepříteli; pořádková služba budiž zajišťována jen loveckými zbraněmi a pistolemi. Jezdectví koně jsou zabaveny pro potřeby jezdeckta, všechny ostatní, kromě těch zemědělských, jsou převedeny dělostřelectvu a zásobování... Žádný nesmí být nahrazen ve službě, pro kterou byl přikázán. Osoby veřejně činné zůstanou ve svých funkcích.“ (____, 2015):

⁸⁰ Podle Mungiu-Pippidi (2015: 16) lze korupci vedle kriminologie nahlížet také z pozice teorie sociálního rozvoje, teorie rovnováhy, teorie organizace, hospodářské politiky a sociologie, a to na různé úrovni organizace společnosti a s využitím různých metod. Takto vedle sebe může existovat několik oborově formulovaných definic korupce.

⁸¹ Jak si lze uvědomit z **přílohy č. 9**, lze najít až 13 obecných korupčních jednání, která mají být trestněprávně stíhána.

⁸² V akademické literatuře, např. Langseth (1999: 3) bývá častěji citována definice korupce z roku 1997 pocházející z publikace Světové banky (1997: 19–20) *Helping Countries Combat Corruption. The Role of the World Bank*, a to že korupce je: „Zneužití veřejné funkce pro soukromé účely.“ Ta by se dala ještě dále zobecnit na tvrzení, že: „Korupce je zneužití pracovní pozice pro soukromé účely“, tedy že korupce je záměrným vybočení z rolí určených popisem dané pracovní pozice motivované soukromým prospěchem, jedno zda jde o sektor soukromý, anebo veřejný. Onionsův (1966) etymologický slovník u hesla corrupt/corruption uvádí, že ve 14. století mělo slovo význam: v nepořádku – založený na špatných základech, morálně zkažený, znehodnocený, prodejný, přičemž slovo pochází z latiny, kde corruptus je přičestí minulé trpné od corrupere mající význam: zničit, rozbořit, překroutit, svést (z cesty). Toto přičestí je složeno z předpony cor-, jež je variantou latinské předpony com- = dohromady/společně s a slovesa rumpere = zlomit.

⁸³ Mungiu-Pippidi (2015: 10–16) uvádí, že není jednoduché najít jednotnou definici korupce, neboť akademičtí autoři pocházející z různých oborů korupční jednání nahlížejí z pozice několika teorií a samotné definice se rovněž s časem vyvíjí, ačkoliv korupce tu je asi již od dob existence lidstva. – Nelze ji vymýtit (Holmes, 2015), lze ji ale kontrolovat, držet ve stadiu náhodně vyskytujícího se jednání, které vypátráno, je potrestáno a veřejně pranýřováno. Odvolává se na prakticky stejné autory, Mungiu-Pippidi fakticky dává za pravdu Fričovi (1999: 13–27), který nabízí pohled na korupci pohledem několika objektivistických teorií sociálních problémů. Jde o patologické chování, deviantní chování a sociální dezorganizaci prostupující nejenom vztahy jedinců, ale celých institucí. K tomu pak přistupují teorie konstruktivistické. Jejich srovnání je uvedeno v **příloze č. 10**.

⁸⁴ „Ve stadiu náhodné korupce ještě nedochází ke vzniku a šíření ustáleného souboru korupčních norem. Obyvatelstvo i elity obecně preferují dobrou pověst před krátkodobým finančním ziskem. Symbolická struktura a operativní normativní struktura společnosti jsou tedy v poměrně dobrém souladu... Odhalení zkorumpovaní jedinci jsou veřejně pranýřováni, důsledně soudně stíháni a nakonec i odsouzeni podle platných zákonů.“ (Frič, 1999: 32–33)

⁸⁵ „...korupce přestává být fenoménem roztroušených ostrůvků deviantního chování či izolovaných patologických organizačních struktur a z výjimek se postupně a zcela samovolně stává pravidlo v celých

oblastech života společnosti. V tomto stadiu vznikají živelným vývojem zvláštní, neformálně sankcionované korupční normy chování a korupce se mění na spontánně regulovaný sociální proces. Nakažlivost vzorů korupčního chování a poruchy v oficiálním normativním systému způsobují, že se korupčními normami řídí stále více lidí. A korupce jako společenský fenomén již v tomto stadiu může dosahovat masových rozměrů.“ (Frič, 1999: 33)

⁸⁶ „*Výnosnost korupčních transakcí závisí především na šikovnosti, resp. na ‚obchodních schopnostech‘ jednotlivých korupčníků. Snaha vyřadit ze hry konkurenty, zvýšit korupční zisky a pojistit korupční rizika vede k stále výraznější institucionalizaci korupce. Korupce se mění v organizovaný zločin, a čím dále tím více na sebe bere podobu vydírání. Organizováním korupčních řetězců dochází k dělbě práce jednotlivých účastníků a korupční transakce jsou závislé na spletitých sociálních vazbách zainteresovaných aktérů, které sahají do nejvyšších míst státní správy a politiky. Hlavní roli zde sehrávají právě klientské sítě, které mají největší podíl na institucionalizaci korupce. S institucionalizací však do korupce pronikají netržní prvky, které mohou vyústit až do vytváření korupčních monopolů.*“ (Frič, 1999: 33–34)

⁸⁷ Uvedené dělení sice umožňuje vysvětlit zájemcům o problematiku korupce rozdíl mezi různými stadii korupce, ale nedává žádný návod pro zařazení konkrétního případu korupce do toho kterého stádia podle jednoznačného (jednoduchého) klíče. Např. není jasné, zda mají být splněny všechny znaky pro zařazení do toho kterého stádia, anebo postačí jen jejich prostá většina. Pro použití konceptu čtyř stadií korupce je rovněž problematické promítnutí faktoru času, tj. za jaké období je třeba dát dohromady všechna pozorování potřebná pro stanovení míry naplnění toho kterého znaku.

⁸⁸ Svensson (2005) k tomu poznamenává: „*Srovnání zemí jako více nebo méně korupčních do jednoho žebříčku je založeno na subjektivním úsudku a jako takové nemůže být určeno ke kvantifikaci rozsahu korupce. Tedy proto až doposud musel být rozsah korupce určen s využitím případových studií.*“

⁸⁹ „*Korupce má tendenci růst v období rapidního růstu a modernizace z důvodu změny hodnot, nových zdrojů bohatství a moci a rozšíření role státu. Existuje tendence k menší korupci v zemích s menší sociální stratifikací, s větší třídní polarizací a většími feudálními tendencemi. Tyto podmínky skýtají kompaktnější systém norem a sankcí redukcujících jak příležitost pro korupci, tak i korupční jednání. ...Rozdílná zastoupení politických a ekonomických příležitostí v různých zemích ovlivňuje povahu korupce. Když jeden druh příležitostí významně převažuje nad tím druhým, lidé chtějí vstupovat do politiky, aby nadělali peníze, což vede k expanzi korupce. Jestliže převažuje zahraniční obchod, korupce dále postupuje. Čím méně jsou politické strany rozvinuté, tím rozšířenější je korupce.*“

⁹⁰ Některé aspekty tohoto tvrzení statisticky potvrdili také Goel a Nelson (2010). Goel a Nelson (2007) navíc ukázali, že korupce má tendenci se šířit mezi sousedními státy podobně jako se např. šíří ekonomický růst, jsou-li ekonomické vztahy mezi zeměmi provázány. Platí to i pro podobnou situaci konvergence uvnitř Aliance, kde členské státy mají vydávat na svou obranu stanovené procento HDP a kontinuálně modernizovat své ozbrojené síly?

⁹¹ Takto existuje např. svědectví Tagareva (2010) nebo Gupty, de Mella a Sharana (2001). Gupta, de Mello a Sharan (2001) na panelu 120 zemí a pro časovou řadu let 1985–1998 prokázali, že existuje přímý vztah mezi korupcí a výší vojenských výdajů, a tudíž výše vojenských výdajů lze považovat za jeden z ukazatelů kvality vládnutí. Konkrétně pomocí modelu prokázali, že země s větší tendencí ke korupci vykazují vyšší vojenské výdaje. Bulharský autor Tagarev (2010) ukazuje, že korupce podkopává morálku ozbrojených sil postkomunistických států, a tudíž působí proti hlavnímu účelu existence ozbrojených sil.

⁹² V případě obchodu s vojenským materiálem se tedy z pohledu výzkumníků nerozlišuje mezi korupcí v oblasti nákupu nebo pořízení letecké techniky a korupcí při nákupu dělostřeleckých systémů nebo tanků, anebo pohonných hmot a proviantu. Toto zjednodušení bude i příčinou významného zkreslení. Vždyť ne všechny části systému v něm samotném mají stejný účel, tudíž to, co se by se mohlo na první pohled zdát systémovou korupcí pohlcující úplně celý systém, anebo alespoň jeho podstatnou část, může být při podrobnějším analytickém pohledu korupcí spontánně regulovanou, a to právě s ohledem na specializaci firem i velikost proporcí mezi jednotlivými druhy vojsk. Jen zřídka totiž dochází k tomu, že firma je schopna vyrábět leteckou i pozemní techniku, a tudíž být v ještě silnějším postavení, než kdyby byla dodavatelem vojenské techniky jen pro jednu součást ozbrojených sil, anebo že by si z hlediska operačního použití a ceny zbraňové systémy pozemních a vzdušných sil konkurovaly. Pomíjen je tedy vnější vliv globálních trhů nutících firmy ke specializaci, k diferenciaci produktu a minimalizaci nákladů z rozsahu zvyšující jejich konkurenceschopnost.

⁹³ Z pohledu dělení státu a stání politiky lze hovořit o tom, že se bavíme o tzv. obranné struktuře (Werkner, 2006) určující model, účel, strukturu, velikost, rozmístění a vybavení a pohotovost ozbrojených sil jako základní nástroj vnějších funkcí státu. Podoba obranné struktury je určována politikami předkládanými ministerskou byrokracií a vojenským establishmentem ke schválení politické

reprezentaci. Obranná struktura je tvořená obranným systémem a obrannou legislativou určující konstrukci a omezení chování obranného systému.

⁹⁴ K uvědomění si základních procesních, organizačních a operačních souvislostí organizace obranného systému je určena příloha č. 11 zachycující rozpad celostního systému obrany na jeho jednotlivé komponenty, zbraně a služby a charakteristiku zbraňového vybavení potřebného pro polní armádu. V pojetí českého systému jde o odvětví obrany, v jehož čele stojí v souladu se zákonem č. 2/1969 Sb., *o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy, ve znění pozdějších předpisů*, Ministerstvo obrany ČR.

⁹⁵ Klitgaard (2004) systémovou korupci definuje jako: „...označení dvou situací. První z nich je určení místa, kde jsou lidé zkorumpováni. Druhou situací je určení, jak moc lidí je v daném místě zkorumpovaných – jak moc je systém sám o sobě zasažen korupcí. Podstatným znakem systémové korupce je, jak mnoho částí vládního aparátu, které by měly bránit korupci, se stalo zkorumpovanými – jde o rozpočtování, audit, inspekce, monitoring, evaluaci a prosazování protikorupční politiky.“

⁹⁶ V úvahách o systémové korupci v kontextu odvětví obrany za systémově nebezpečné korupční jednání je třeba považovat korupci v zázemí, v hlubokém týlu, jejichž funkčnost podmiňuje schopnost operačních sil vést vojenskou operaci. Z tohoto úhlu pohledu je třeba se zabývat právě korupci spojenou s ministerskou byrokracií a vojenského establishmentu, které vytvářejí dva z vrcholů železného trojúhelníku. Jsou-li tyto vrcholy zasaženy systémovou korupcí, je zbytečné se pokoušet léčit politickou korupci. Naopak odstranění systémové korupce v jednom z vrcholů železného trojúhelníku, které jsou součástí stejné instituce, dává naději k redukci korupce ve zbylých dvou vrcholech trojúhelníku, protože železný trojúhelník jako vojenskoprůmyslový komplex je korupčně plně funkční, jen když spolupracují všechny jeho složky.

⁹⁷ Vyšší společenská prestiž získána např. jmenováním do první generálské hodnosti bývá spojena s přístupem do sdělovacích prostředků, např. resortního časopisu *A-report*, a možností prosazování (lobbování) a obhajoby navrhovaných politik. Získáním přístupu ke sdělovacím prostředkům získávají vojenské elity postavení na úrovni politických elit.

⁹⁸ Vojáci a ministerská byrokracie jsou v rámci Boehmova (2007) fázování korupčního jednání důležité v jeho inicializační fázi (navržení a schválení). Pokud se již nějaký projekt podaří takto roztlačit, je jeho realizace v druhé fázi věcí byrokratické rutiny (Keller, 2010) mající povahu projektového řízení směřujícího k zajištění financí pro realizaci veřejné zakázky.

⁹⁹ Každý z výrobců se však liší svou koncepcí a do určité míry tak lze spekulovat o tom, že s novou technikou o nového výrobce přichází do ozbrojených sil nová kultura. Prodlužováním životního cyklu techniky se upevňuje vztah mezi dodavatelem a ozbrojenými silami a vzájemná závislost dodavatele a odběratele podporuje vznik a přetrvává monopolní tržní struktura.

¹⁰⁰ Jones & McCaffery (2008) uvádějí pro USA celou řadu příkladů selhání akvizičního procesu. Mezi ně např. patří situace, kdy požadavek ministerstva obrany na nákup zbraňového systému není definován pro potřeby optimálního vytížení linky z hlediska průměrných jednotkových nákladů, nebo jsou ignorovány skutečné provozní náklady daného systému, a to v důsledku toho, že se realizuje požadavek na nákup fixovaný v plánech ministerstva před dvěma a více roky a neodpovídající změně ekonomické nebo bezpečnostní situací. (Jones & McCaffery 2008: 541–543)

¹⁰¹ Jones & McCaffery (2008) ve své knize ukazují komplexnost procesu managementu řízení pořizování vojenské výzbroje, kde sice nedochází k jednání odpovídající definice korupce podle Světové banky, ale výsledek je ve svých důsledcích obdobný. Tím je pořízení předražených, nebo pro vojenskou operaci nepotřebných věcí, přičemž na začátku je sice přísná analýza problému účelnosti, hospodárnosti a efektivnosti požadavku na pořízení konkrétní věci nebo služby pro vojenské účely a na konci smlouva s dodavatelem a celý proces je pod byrokratickou kontrolou, ale výsledek mnohdy přizívuje obvinění vznášená proti vojenskoprůmyslovému komplexu, totiž že úředníci straní dodavatelům. Tyto situace v principu popisují stav sociální dezorganizace určovaný komplexitou procesů, jež má podle Jonese & McCafferyho (2008: 488–504) za následek celou řadu systémových selhání, v důsledku čehož je pro americkou vojenskou organizaci obtížné naplnit co nejúčinněji její funkci definovanou politikou národní bezpečnosti.

¹⁰² Pro potřeby této práce se předpokládá definice akvizičního procesu (systému) jako kauzálního systému, kde je nejdříve (1) vojenskými odborníky definován optimální požadavek na podobu obranného systému (koncepce), ten je po (2) diskusi s představiteli vlády schválen orgány politické reprezentace (výběr varianty politiky) a následně (3) realizován ministerstvem obrany v sérii opatření směřujících k výstavbě obranného systému podle varianty schválené civilní mocí. Jedním z těchto opatření je i pořízení výzbroje (akvizice), a to tak, že jsou respektována pravidla pro byrokratickou kontrolu a koordinaci zajištění financování akvizice z prostředků státního rozpočtu a zohledněny zásady

účelnosti, hospodárnosti a efektivnosti použití těchto prostředků v celém procesu plánování, schvalování a nákupu konkrétního druhu techniky pro danou součást obrany.

¹⁰³ „Především náš demonizovaný vývoz vojenské techniky nebyl ve světovém měřítku natolik velký, abychom byli označováni za nějakou zbrojařskou supervelmoc. Leccos jsme uměli opravdu velmi dobře, třeba cvičné stíhací letouny vyráběné v Aeru Vodochody. Ale i některé zbraně a zbraňové systémy, radiolokátory, obrněné transportéry i tanky. Ovšem proti tomu, co vyvážely USA, Francie, Velká Británie, NSR a další státy NATO, jsme určitě žádnou hrozbou pro světový mír nebyli.“ (Štrougal, 2011: 107)

¹⁰⁴ To dokládá dlouhodobý výzkum vojenskoprůmyslového komplexu shrnutý monograficky např. Hrabětem (1977, 1985).

¹⁰⁵ Členská databáze je dostupná na <http://www.aobp.cz/clenove/>.

¹⁰⁶ Např. http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49198.htm

¹⁰⁷ To je pravděpodobně i důvodem proč se prodejci a výrobci vojenského materiálu v ČR organizují, ačkoliv by se podle ekonomické teorie mělo jednat o konkurující si subjekty schopné si vyjednat samostatně přístup k vojenskému establishmentu i k politikům a s nimi vytvářet tajemný kartel. Zde naopak výrobci a prodejci vojenského materiálu vytvářejí podobný ekonomický svaz, jako byla, v době trvání Národní fronty Čechů a Slováků, Ústřední rada družstev pro federaci a Český svaz spotřebních družstev a Český svaz výrobních družstev pro Českou socialistickou republiku napojené na národohospodářský plán a státní rozpočet. Takto snaha kopírovat dřívější ekonomické modely a snaha napojovat se dlouhodobé plánování Ministerstva obrany ČR, které zakládá závazek vlády České republiky zpracovávat koncepci vyzbrojování a závazek vlády vzniklý v roce 2000 usnesením č. 259 z 15. 3. 2000, *k Principům spolupráce státu s obranným průmyslem v České republice (příloha č. 2, 3)*, a obnovený v roce 2011 *Dohodou o vzájemné spolupráci mezi Ministerstvem obrany ČR a Asociací obranného a bezpečnostního průmyslu ČR (příloha č. 6)* ukazují spíše na zbrojní intervencionalismus, než na vojenskoprůmyslový komplex.

¹⁰⁸ Politickou ochranu výrobci a prodejci zbraní dostali na základě usnesení vlády České republiky č. 259 z 15. 3. 2000, *k Principům spolupráce státu s obranným průmyslem v České republice*, kterým se ukládali úkoly ministerstvům obrany, zahraničních věcí a průmyslu a obchodu uzavřít s Asociací obranného průmyslu dohodu a podporovat její členy způsobem, který odpovídá jejich působnosti, např. cestou ekonomické diplomacie.

¹⁰⁹ Důsledky nestability politické vlády, v důsledku které se prodlužují akviziční projekty, lze dokumentovat na případu modernizace vojenského letectva, které se díky povinnosti každého státu chránit svůj vzdušný prostor integrovalo do schopností NATO jako první (Lang, 2005, 2011). Již v roce 1995, poté, co se ČR rozhodla připojit k programu Partnerství pro mír, jež měl vyvrcholit jejím přijetím do NATO, se ČR snažila řešit problém svého nadzvukového letectva (Simon, 2002: 220). V rámci přípravy další koncepce výstavby Armády ČR komise vojenských odborníků v roce 1996 představila materiál, kde nabízela volbu: (1) pronajmout a odkoupit starší letouny F-16; (2) nakoupit zcela nová letadla; (3) modernizovat, tzv. westernizovat, letouny MiG-21 dříve vyrobené podle sovětské licence v Československu (Zahradník, 2005: 33); (4) posunout rozhodnutí o dalších pět let (na období po vstupu do NATO), kde armáda preferovala letouny F-16 a politická reprezentace Ministerstva obrany ČR v podobě ministra obrany V. Holáně (KDU-ČSL) naopak odmítala letouny F-16 I modernizaci letounů MiG. Nakonec byla nalezena shoda v tom, že si čeští piloti nejdříve vyzkouší letouny F-16 a ČR si od roku 1997 pronajme od USA sedm nmodernizovaných nadzvukových letounů F-16A. (Simon, 2002: 224–225) To v situaci, kdy čeští piloti létaly v průměru 50 letových hodin za rok, místo standardních 120–160 letových hodin ročně. (Simon, 2002: 227) Nicméně nakonec pod tlakem konce technického života posledních letounů MiG-21 MFN v roce 2005 k rozhodnutí o náhradě letounů MiG došlo až po roce 2002, kdy bylo vyhlášeno výběrové řízení na dodavatele nového nadzvukového letounu s krajní možností dodávky až v roce 2015! (Marek, 2003) Popis pozadí výběru popisuje ve své knize Feinstein (2012: 197–224). V celém příběhu je však nejzajímavější to, že původně chtěla ČR místo 12 jednomístných a dvou cvičných letounů JAS-39 Gripen C/D získat celou letku 28 letounů. Namísto pronájmu se mělo jednat o nákup letounů financovaný dluhopisovým programem. Protože rozpočtová pravidla prosazená Zemanovou vládou v podobě zákona č. 218/2000 Sb., ... (rozpočtová pravidla) požadovala k přijetí úvěru nebo vydání dluhopisů souhlas i druhé komory Parlamentu ČR, stalo se pořízení letounů politikem, když tehdejší Senát preferující jiného výrobce letounů, než byl SAAB AB, příslušný zákon neschválil, a Sněmovna v opakovaném hlasování o jeden hlas (poslanec vládnoucí ČSSD) senátní veto před rozpuštěním Sněmovny v důsledku řádných parlamentních voleb nepřehlasovala. Nakonec jako nouzové (překlenovací) řešení se stal pronájem 12 + 2 letadel od švédské vlády na 10 let (Zdobinský, 2004), s první dodávkou letounů v roce 2005. Nakonec se toto řešení stalo řešením dlouhodobým, a to na základě doporučení *Bílé knihy o obraně*: „Zachovat taktické nadzvukové

a podzvukové letectvo pro ochranu vzdušného prostoru České republiky, podporu pozemních sil a zapojení do spojeneckých operací.“ (2011: 16) Na základě vyjednávání se švédskou stranou byl pronájem po roce 2015 prodloužen o dalších 12 let a náklady na pronájem sníženy o 1/5. Během tohoto příběhu trvajícím skoro 20 let se u moci vystřídal několik vlád, proběhlo několik voleb a změnilo se několik ministrů obrany.

- ¹¹⁰ Jak lze ovšem doložit citacemi kontrolních závěrů NKÚ, počínali si vojáci ve vztahu k všeobecným pravidlům pro plánování, rozpočtování, financování a realizaci veřejných zakázek většinou nadměrně, pokud nedokázali dostatečně specifikovat své potřeby, nebo tyto specifikace v průběhu plánovacího procesu měnili, a to ať co do kvantitativních charakteristik nákupu vojenského materiálu, anebo požadavků na jeho kvalitativní stránku.
- ¹¹¹ Příčinou je „nevypočitatelnost“ postkomunistické demokracie a nestálost vojenského establishmentu vzdělaného a vychovaného v 80. letech 20. století na československých vojenských vysokých školách, jejichž studium se mezi veřejností netěšilo přílišnému zájmu.
- ¹¹² Jak se lze dočíst v *Bílé knize o obraně* (2011) ČR má pouze ambice přispět v případě potřeby k obraně spojence na jeho území, pokud by byl aktivován čl. V *Washingtonské smlouvy*. To také ovlivňuje úvahy o potřebě soběstačnosti vlastního zbrojního průmyslu; to zejména v situaci, kdy ČR má u některých surovin potřebných pro vojenskou výrobu komplikovaný přístup.
- ¹¹³ „*Drtivá většina těchto zbraní končí v zahraničí. Přestože čeští zbrojaři oficiálně tvrdí, že obchod s vyřazeným materiálem je zanedbatelný, ve skutečnosti může přinášet miliardové tržby. Lidé, kteří se v této branži pohybují, říkají, že zbraně do zahraničí směřují za 3-4násobek ceny, za kterou zbraně kupují od státu. Zájem je opravdu velký, zbraně jdou sehnat od státu velmi levně. O zboží, které letos nabídlo vnitro, se ucházelo 12 z 60 firem, které mají povolení k vývozu. Uspělo pět. Jediným kritériem prodeje je cena. Například soutěž o poslední vyřazené pistole od vnitra vynesla úřadu necelou tisícikorunu za kus.*“ (Nováková, 2002)
- ¹¹⁴ Rozsah demilitarizace lze zjistit pohledem do areálu firmy Excalibur Army, s.r.o. vedle železniční stanice Přelouč přeplněného technikou z dob existence Varšavské smlouvy, (Šnidl, 2011) anebo odvodit z dění okolo výbuchu muničního skladu ve Vrběticích.
- ¹¹⁵ Podle *Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě* limitující množství techniky použitelné k útočným operacím (Lachowski, 2002) by Česká republika mohla provozovat: 957 tanků, 1 367 bojových vozidel pěchoty, 954 dělostřeleckých systémů, 50 bojových vrtulníků a 230 bojových letounů (stíhačky, bitevníky, bombardéry).
- ¹¹⁶ To dokládá např. odprodej mobilní radiolokační soupravy Komár II v roce 2011: „*Ministr obrany Jaroslav Tvrdík (ČSSD) se rozhodl nakoupit tuto mobilní radarovou soustavu, jejímž prostřednictvím lze monitorovat a řídit letový provoz, na přelomu let 2000 a 2001 za 67 milionů korun. ČESKÉ POZICI se podařilo zjistit, že se radaru Komár 2 ministerstvo v roce 2007 zbavilo, a to za neuvěřitelných 188 tisíc korun. Oslovení experti ČESKÉ POZICI potvrdili, že životnost systému je deset až patnáct let a jeho cena by ani po letech užívání neměla klesnout pod jednotky milionů.*“ (Shabu, 2011) anebo obchod s „přebytečnými“ náhradními díly na obrněnou techniku, kterou armáda výhledově plánuje obměnit: „*Detektivové vyšetřují prodej nepotřebného armádního majetku. Zřejmě jde o obchod s motory pro tanky. Koupila je firma Excalibur Army – napřed za 30 milionů a v opakovaném tendru pak za čtyřnásobek.*“ (Gazdík, 2015)
- ¹¹⁷ AOBP má od 25. 8. 2015 ve Veřejném rejstříku zapsán účelem své existence: „...*podílet se na vytváření optimálních podmínek pro výzkum, vývoj, výrobu, obchod a marketingové služby s obrannou a bezpečnostní technikou a materiálem a hájit specifické společné zájmy členů Asociace, a pokud nejsou v rozporu se zájmy společnými, i jejich zájmy individuální. Asociace je nezávislá na stranicko-politických a jiných vázaných zájmech.*“
- ¹¹⁸ Např. čl. 2.2 smlouvy s AOBP (**příloha č. 6**) hovoří o tom, že: „*MO bude předávat AOBP informace z oblasti obranných akvizic (nákupu výrobků, materiálu a služeb), především informace o záměrech resortu obrany a jeho potřebách a akvizičních postupech ze strany MO. Tyto informace bude MO předávat AOBP dostatečně včas tak, aby se zainteresované subjekty AOBP mohly připravit na účast ve veřejných soutěžích v souladu s pravidly hospodářské soutěže a právními předpisy ČR.*“ Článek 2.3 pak hovoří o tom, že: „*Při tvorbě marketingových výstupů a plánů vyzbrojování bude AOBP poskytovat MO informace o schopnostech českého obranného a bezpečnostního průmyslu tak, aby podmínky nově vyhlašovaných veřejných soutěží ze strany MO byly formulovány se znalostí kapacit, technologického a znalostního potenciálu českého obranného a bezpečnostního průmyslu.*“
- ¹¹⁹ Podporou AOBP v podobě financování zbrojního veletrhu IDET (Mezinárodní veletrh obranné a bezpečnostní techniky) pořádaného jednou za dva roky stát podporuje podnikání města Brna. Podle výroční zprávy Veletrhů Brno, a.s. za rok 2015 představoval veletrh IDET 2015 obratem 33 mil. Kč druhý nejvýznamnější veletrh sezóny. Jak však ukazuje **příloha č. 50**, obrat veletrhu je nízký; od roku

2011 je veletrh pořádán společně s veletrhem Pyros, což ovlivňuje jak počet vystavovatelů, tak i počet návštěvníků. Zájem návštěvníků ze zahraničí je stále menší. Při interpretaci údajů z **přílohy č. 50**, je také třeba vidět, že více než polovina pronajaté plochy je určena na statické a dynamické ukázky zajišťované Armádou ČR. Zázemí veletrhu zajišťují členové AOBP se sídlem v Brně (Univerzita obrany, Vojenský výzkumný ústav, s.p.) a okolí (odštěpný závod Vojenského technického ústavu, s.p. ve Vyškově) a Velitelství výcviku-Vojenská akademie ve Vyškově. Takto lze odhadovat, že alespoň polovinu obratu podnikatelské akce hradí veřejné rozpočty.

¹²⁰ Státní podnik je: „*státní organizací a právnickou osobou, jejímž prostřednictvím vykonává stát svá vlastnická práva. Podnik provozuje svým jménem a na vlastní odpovědnost podnikatelskou činnost za účelem plnění významných strategických, hospodářských, společenských, bezpečnostních nebo dalších zájmů státu. Podnik má právo hospodařit s majetkem státu a nemá vlastní majetek.*“

¹²¹ Řediteli státních podniků v dobách socialistického Československa byli vojáci z povolání, kteří také na těchto pozicích zůstali po ukončení jejich služebních závazků. Pod hlavičkou státních podniků probíhala např. rovněž modernizace vojenské techniky, z nichž nejnámější je modernizace tanku T-72 M4CZ, kde státní podnik vedený A. Veřmiřovským fungoval jako systémový integrátor modernizace, do které přispívalo množství dodavatelů z řad zahraničních firem. (NPK, 2014: 12–13)

¹²² Bayer (2009): „*Ještě v loňském roce byly oba podniky ziskové, letos ale civilní výrobu postihl pokles zakázek, stěžuje si Hynek. ‚Šestadvacítka‘ již musela uzavřít pracoviště v Olomouci a strojírenskou výrobu odtamtud sestěhovat ‚domů‘. V Novém Jičíně zatím radikálnější omezení nechystají, i když i zde jsou problémy. ‚Nejhorší bylo, když jsme přijeli k významnému německému zákazníkovi a zjistili, že je na tom hůře než my,‘ líčí situaci generální ředitel VOP 025 Aleš Truxa. Počet pracovníků poklesl z tisícovky v roce 2000 na nynějších přibližně 730 zaměstnanců. Šternberk, který zaměstnává skoro tisíc lidí, však disponuje významnou výzkumně-vývojovou a zkušební základnou pro armádní projekty.*“

¹²³ „*Armáda ČR totiž podle něj již řadu let nevykryvá kapacitu obou firem. ‚Podniky proto navázaly rozsáhlé kooperační vztahy se zahraničními firmami zabývajícími se hlavně výrobou stavebních a dopravních zařízení,‘ líčí Pejšek. Tyto firmy však nyní silně postihla recese a omezují subdodávky u vojenských oprav, což vážně postihuje jejich hospodaření.*“ (Bayer, 2009)

¹²⁴ „*Existence obou podniků a jejich zhruba 1700 zaměstnanců do jisté míry závisí na dlouho rozjednané zakázce na kolový obrněný transportér Pandur. Původně se mělo nakoupit 240 obrněnců za necelých 24 miliard korun. Po snížení jejich počtu na nynějších 107 kusů se podle informací Profitu jejich cena pohybuje mezi 13 až 14 miliardami korun. ... Největší díl ale připadne opravárenským podnikům VOP 025 Nový Jičín a VOP 026 Šternberk. ‚Reálná hodnota kontraktů dosahuje přibližně 1,5 miliardy korun,‘ vyčísľuje Hynek.*“ (Bayer, 2009)

¹²⁵ „*Mezi českými zbrojaři panuje v posledních dnech atmosféra plná nervozity a napětí. S trochou nadsázky by se dalo říct, že se podle všeho schyluje k ‚válce‘ dvou zneprátelených skupin: lidí obchodníka se zbraněmi Richarda Hávy z Omnipolu s partnery zbrojaře Pavla Musely a jeho firmy Pamco. Důvod? Jeden z Muselových lidí – podnikatel Michal Smrž – byl totiž ministerstvem obrany jmenován ředitelem státního podniku Letecké opravy Malešice. Omnipol už svým právníkům zadal vypracování analýzy, zda nejde o střet zájmů. O stejnou analýzu požádala své podřízené i nová ministryně obrany Vlasta Parkanová.*“ (Hořejší, 2007)

¹²⁶ „*Připomíná to situaci po výbuchu ve vrbětickém municiáku, kdy vyšlo najevo, že ministerstvo obrany pořádně nevědělo, co a kdo na území Vojenského technického ústavu skladuje. ... Podle Pejška VOP CZ i další státní podniky by takto získané díly měly používat buď na opravy armádní techniky, nebo pro zhodnocení strojů určených na prodej. ‚Mělo jít o materiál k přímému využití při činnosti státního podniku, nebo o materiál, u kterého se předpokládalo, že na něm zaměstnanci podniku udělají nějakou přidanou hodnotu a potom ho případně mohou dále obchodně využít,‘ řekl Právu Pejšek. ... Podle policejních vyšetřovatelů se to ale nestalo a VOP CZ měl v roce 2010 obratem přeprodát firmě Excalibur Army víc než stovku motorů do bojových vozidel pěchoty a obrněných transportérů za 14 miliónů korun. Sám vojenský podnik zaplatil ministerstvu 11,4 miliónu. Podle policie ale měla technika hodnotu 20,5 miliónu korun. V roce 2013 mělo dojít k přeprodeji 23 motorů do tanků T-72, 111 motorů do BVP-1 a dalších náhradních dílů v hodnotě 40 miliónů korun. VOP CZ je mělo od obrany nakoupit za 20,5 miliónu korun a poté je nabízelo za 32,2 miliónu korun slovenské firmě VOP Trenčín a také Excalibur Army.*“ (Danda, 2015)

¹²⁷ Vyšetřování tohoto druhu korupce však nebylo zahájeno z podnětu ministerstva, ale na základě udání konkurenční firmy STV Group, (Hrbáček, 2015) která se takovým postupem státního podniku cítila pravděpodobně podvedena. Proto nepřekvapí, že bývalý voják z povolání a ředitel vojenského státního podniku získal nakonec zaměstnání ve firmě Excalibur Army. (Mazancová, 2016)

¹²⁸ Oproti železnému trojúhelníku je zvlášť vydělena vláda a politické strany, stejně tak vojenská a civilní byrokracie představují samostatné aktéry s vlastní arénou a agendou. Pětúhelník s číselně vyznačenými

hranicemi mezi arénami ukazuje formální institucionální vazby mezi aktéry a jejich agendami. Účelem činnosti aktérů z řad veřejného (občanského) sektoru je zajistit demokratickou kontrolu státu, tj. prosadit zájmy lidu, a to mocensky nebo jiným druhem vlivu, např. zajištěním si přístupu k informacím o činnosti a pohybu aktérů. Naopak zástupci hospodářství mohou uplatnit jen neformální vliv, a to formou neformálních vazeb s aktéry, tj. lobbíngem.

¹²⁹ Podrobnosti k aktérům v jednotlivých úsecích a základní normy regulující jejich chování zachycuje **příloha č. 12.**

¹³⁰ Klíčový je klíčový pohyb vojenských elit, neboť ty určují požadavky ozbrojených sil na nákup zboží a služeb potřebných pro zajištění obranyschopnosti státu uplatňované cestou ministerské byrokracie a schvalované k financování vládou v podobě jejich usnesení a návrhů zákona o státním rozpočtu podléhajícímu schválení zákonodárného sboru. Takto je možné realizovat sociální mobilitu uvnitř výše popsané arény; v principu je možný obousměrný (kariérový) pohyb aktérů mezi arénami. Přehled o rolích aktérů a možnosti jejich pohybu shrnuje **příloha č. 13.**

¹³¹ Jde např. případ generálů K. Kuby, L. Jura, J. Šedivého, Á. Šandora, V. Pícek, plukovníka Z. Zbytky, kteří působili jako poradci ministrů obrany a prezidentů, pokud už sami v této oblasti nepodnikali, jako tomu je v případě Generals, s.r.o. vlastněné generálem J. Šedivým (Hořejší 2004). Naopak bývalý zástupci náčelníka Generálního štábu Armády ČR generálové J. Martínek a R. Kotil, se stali vysoce postavenými úředníky odpovědnými za vyzbrojování a péči o válečné veterány. Generál M. Kostelka, neúspěšný kandidát na funkci náčelníka Generálního štábu AČR, generál J. Nekvasil, náčelník Generálního štábu AČR, a generál J. Padělek zavádějící do armády L-159 se stali po skončení své vojenské kariéry diplomaty; M. Kostelka a V. Pícek byli dokonce jmenováni ministry obrany. J. Padělek, jako bývalý výkonný letec, byl dokonce jmenován náměstek ministra obrany pro personalistiku a později zakládal státní podnik Vojenský technický ústav, známý výbuchem muničního skladu ve Vrbětících. Jeho podřízeným ředitelem sekce personální byl generál, dělostřelec, L. Lavička. V jednom ze státních podniků zabývajících se v působnosti Ministerstva obrany ČR vývojem a dodávkami vojenského materiálu působí generál R. Rotrekl, účastník případu ze zneužívání prostředků na nákup upomínkových předmětů. Generál P. Štefka, náčelník Generálního štábu AČR, a generál J. Pisklák zastávali funkce víceprezidentů AOBP; P. Štefka je navíc hlavní poradcem pro veletrh zbrojní techniky IDET. Generál Páleník, ředitel Vojenského zpravodajství, byl jmenován ředitelem Správy státních hmotných rezerv, jeho předchůdce ve funkci kandidoval v roce 2018 na funkci předsedy ČSSD. Generál I. Zbořil, obviněný a odsouzený v souvislosti s kauzou černých fondů na Generálním štábu AČR, pracoval pro PRAMACOM-HT, spol. s r.o., jednoho z významných dodavatelů Ministerstva obrany ČR. Generál B. Dvořák, který z pozice náčelníka základny dopravního letectva a ředitele odboru vzdušných sil sekce rozvoje druhů sil – operační sekce Generálního štábu AČR specifikoval a zaváděl letoun C-295 CASA, byl ukončení funkce zástupce náčelníka Generálního štábu AČR jmenován náměstkem ministra obrany pro akvizici a po skončení této funkce nastoupil v Omnipolu, který letouny armádě dodával. Plukovník Ficenec odpovědný za výběr nadzvukových letounů, kde o jednu tisícímu bodu zvítězil letoun JAS-39 Gripen vyráběný švédským SAAB AB, byl po rozpouštění jeho odboru pro řízení projektu nadzvukového letounu zaměstnán v místní odbočce této národní firmy SAAB Czech, s.r.o.

¹³² Huntington (1957: 62–63) „*Existence vojenské profese předem předpokládá konflikt zájmu lidské bytosti a použití násilí pro prosazení těchto zájmů. Logicky pak z pohledu vojenské etiky je konflikt univerzálním modelem v její přirozenosti a násilí trvale pramení v biologické a psychologické podstatě člověka. Při rozhodování mezi dobrým a zlým, vojenská etika zdůrazňuje to zlé. Člověk je sobecký. Jeho motivace jsou síla, bohatství a bezpečí.... Vojenská profese formuje člověka tak, aby překonal její základní obavy a pocity s ní spojené.*“

¹³³ V souladu se § 2 zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zpravodajské služby představují: „...státní orgány pro získávání, shromažďování a vyhodnocování informací důležitých pro ochranu ústavního zřízení, významných ekonomických zájmů, bezpečnost a obranu České republiky.“

¹³⁴ Aktéři skupiny C10 jsou pak zejména partnery pro odborné orgány zákonodárného sboru a představitelé politických stran pro obhajobu návrhů a realizace vojenské politiky.

¹³⁵ Bývalý ředitel tří zpravodajských služeb J. Růžek ve svých pamětech (Růžek, 2014) ukazuje, že zpravodajské služby v posledních 25 letech spíše nefungovaly.

¹³⁶ Ředitelem Vojenského zpravodajství v letech 2007 až 2012 byl O. Páleník, který však sám dosáhl propojení s politickými elitami, když měl na žádost premiérovou milenky a pozdější manželky J. Nagyové, pracující jako ředitelka kanceláře předsedy vlády ČR P. Nečase (ODS), nechat sledovat jeho bývalou manželku Vojenským zpravodajstvím. O. Páleník, který jako jediný z ředitelů českých zpravodajských služeb dosáhl povýšení na generálporučíka, a to v období let 2006–2009, kdy

Ministerstvo obrany ČR bylo pod vlivem ODS uplatňovaným M. Bartákem, se dopustil se morálního hazardu.

¹³⁷ „Pozornost VZ byla soustředěna na získávání a vyhodnocování zpravodajských informací o jednotlivých fázích akvizičních procesů – příprava zakázky, způsob zadání zakázky a výběru uchazeče, průběh realizace zakázky apod. Informace získané VZ, které se týkaly hospodaření s prostředky určenými na zabezpečování obrany, byly postoupeny hlavním činitelům Armády ČR, aby z jejich úrovně mohla být přijata nápravná opatření umožňující účelné, hospodárné a efektivní vynaložení finančních prostředků.“ (VZ, 2005: 9)

¹³⁸ „V hodnoceném období nebyly získány relevantní informace, které by dokumentovaly závažné problémy při realizaci vybraných projektů vyzbrojování. Dílčí poznatky byly získávány k problémům technického rázu, které však ve svém důsledku nevedly k ekonomickému poškození resortu ministerstva obrany.“ (VZ, 2009: 17) „... Vojenské zpravodajství vyjadřovalo k některým z nákupů materiálů, technologií a služeb realizovaných v resortu obrany. Konkrétně se jednalo o naplňování kontraktu na dodávku kolových obrněných transportérů, bezpilotních průzkumných letadel a lehkých obrněných vozidel. Ve svých stanoviscích se snažilo upozornit na kritická místa připravovaných akvizic a předejít tak případným problémům s jejich nákupem.“ (VZ, 2010: 19)

¹³⁹ Jsou ekonomicky aktivní, přestože mají výsluhový příspěvek (výsluhový důchod) odpovídající velikosti renty vyplácené bývalým českým prezidentům podle zákon č. 48/2004 Sb., *zabezpečení prezidenta republiky po skončení funkce*, tedy nedaněný příjem vyšší než 50 tis. Kč měsíčně za jejich ztížené uplatnění na trhu práce, jak vyplývá z důvodové zprávy k zákonu č. 221/1999 Sb., *o vojácích z povolání*.

¹⁴⁰ Aktivitu všech bývalých elit v podnikatelské oblasti lze sledovat prostřednictvím Veřejného/Obchodního rejstříku dostupného na stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR <http://portal.justice.cz/Justice2/Uvod/uvod.aspx>.

¹⁴¹ V ČR je však obtížné mapovat tyto přechody, protože na rozdíl od USA, kde je to řešeno *USC § 207 - Restrictions on former officers, employees, and elected officials of the executive and legislative branches*, u nás neexistuje ani institut konkurenční doložky, ani jiná registrační povinnost příslušníků bývalého vojenského establishmentu, prostřednictvím které by bylo možné, aby se veřejnost dozvěděla o rozsahu problému syndromu otáčivých dveří.

¹⁴² „Náčelníka Generálního štábu jmenuje prezident na návrh vlády a po projednání ve výboru Poslanecké sněmovny příslušném ve věci obrany. Prezident ho také na návrh vlády odvolává. Náčelník Generálního štábu je podřízen ministru.“

¹⁴³ Jako orgán, který podle ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších předpisů rozhoduje o vyhlášení války a potvrzuje rozhodnutí vlády vyhlásit stav ohrožení státu, má Parlament ČR ve věci nominace osobnosti, která odpovídá za plánování a řízení obranné vojenské operace (tedy hlavního vojenského úředníka), daleko slabší kompetence než mají senáty fakult ve věci volby děkana.

¹⁴⁴ Aktéry skupiny C1–C7 by také bylo možné pomocně klasifikovat s využitím terminologie teorie jestřábů a hrdliček (Hanuske et al, 2010). Jestřábi, reprezentovaní hráči preferujícími vyšší vojenské výdaje, se snaží využít veřejné zdroje ke svému prospěchu. Naopak hrdličky, reprezentující odpor k armádě a mírové hnutí, preferují vojenské výdaje co nejmenší. Nicméně jsou si vědomy, že nelze funkce ozbrojených sil zcela redukovat, protože by se tak ztratila schopnost státu uhájit svou územní celistvost a suverenitu státní moci. Mezi politiky, zejména pak mezi ústavními činiteli, je možno hledat jestřáby podporující zájmy ozbrojených sil a aktérů skupiny C14–C23 v podobě vyššího rozpočtu, anebo konkrétních zbrojních projektů. Podobně by bylo možné klasifikovat i politické strany kontrolující pozice ve vládě, na Ministerstvu obrany ČR i v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Překvapivě žádá z nich, s výjimkou Komunistické strany Čech a Moravy, není proti navyšování prostředků na modernizaci ozbrojených sil, jak lze dovozovat z *Deklarace předsedů politických stran k zajištění obrany České republiky* podepsované 12. 3. 2014 při příležitosti 15. výročí vstupu ČR do NATO.

¹⁴⁵ „RDP Group založila letos v dubnu Asociaci obranného průmyslu. Podniky sdružené kolem Chemapol Group (mj. Omnipol) však vytvořily konkurenční sdružení zbrojních podniků pod stejným názvem. Pokus o sjednocení obou průmyslových skupin v červnu ztroskotal. Hradská řekla, že obě asociace vznikly proto, aby vláda měla možnost konzultovat se zástupci soukromých firem svou obrannou politiku. „Pokud vznikne Rada pro vyzbrojování nebo později případně Rada bezpečnosti státu, je možné do ní přizvat k poradě představitele obou asociací,“ řekla Hradská. Ta na otázku, jaký smysl má další existence sdružení založeného RDP Group, když Ministerstvo obrany upřednostňuje spolupráci s konkurenční asociací, odpověděla, že do NATO nevstupuje pouze resort obrany, ale celý stát. Dodala, že pro účast tuzemského zbrojního průmyslu na modernizaci české armády je rovněž důležitý postoj ostatních ministrů.“ (jem, 1997)

¹⁴⁶ „*Na vaše místo nastupuje generál Šedivý. Měl jste možnost se nějak podílet na výběru svého nástupce?* – *Samozřejmě. Když jsem absolvoval brněnskou akademii, byla tam teorie řízení poměrně málo zastoupena. Přesto jsem si uvědomoval, že je to velice důležitý předmět, který budu používat celý život. Tehdy jsem také pochopil, že každý velitel na jakémkoliv stupni si musí již od nástupu do funkce začít vychovávat svého nástupce. Generála Šedivého znám v podstatě již od hodnosti poručíka. Myslím si, že pokud se týče vojenské praxe a teorie, tak je připraven možná lépe než já. Navíc má i dobré jazykové znalosti.*“ (Marek, 1996)

¹⁴⁷ Její účel je ve *Veřejném rejstříku* vymezen takto: „*Účelem subjektu je podílet se na vytváření optimálních podmínek pro výzkum, vývoj, výrobu, obchod a marketingové služby s obrannou a bezpečnostní technikou a materiálem a hájit specifické společné zájmy členů Asociace, a pokud nejsou v rozporu se zájmy společnými, i jejich zájmy individuální. Asociace je nezávislá na stranicko-politických a jiných vázaných zájmech.*“ – Proto jsou součástí redakční rady jejího časopisu členové politických stran, a členem AOBP je CEVRO – Liberální institut a státní podniky řízené Ministerstvem obrany ČR.

¹⁴⁸ J. Ploch v září 2011 uzavíral za AOBP dohodu o spolupráci s Ministerstvem obrany ČR, (Rusková & Pajer, 2011) když před příchodem do funkce prezidenta AOBP byl ředitelem LOM Praha, s.p. (člena AOBP), do kterého plynule přešel z pozice úředníka – ředitele Úřadu pro civilní letectví. Předtím však byl druhým ředitelem Národního úřadu pro vyzbrojování zřízeného Ministrem obrany ČR za ČSSD a jeho kolegou z Vojenské akademie v Brně V. Vetchým. J. Ploch je plukovníkem v záloze.

¹⁴⁹ Sem lze např. řadit setkání se zahraničními absolventy vojenských škol, semináře pro úředníky a zákonodárce a jiné aktivity pořádané pod křídly příslušného zastupitelského úřadu. Z podstaty diplomatické imunity (Rob, 2007: 8–41) a mezinárodních smluv je veřejnost z účasti na těchto akcích vyňata. Jestliže platí, že státy nemají přátele, a jen zájmy, pak vojenskoprůmyslový komplex působící v zahraničí je vlastně nezávislý na místních strukturách, jakou je AOBP, a etabluje se tam, kde je přirozené centrum politické a ekonomické moci, v tomto případě v Praze.

¹⁵⁰ *Bílá kniha o obraně* (2011: 52) v roce 2011 hovořila o tom, že: „*Do hodnostního sboru generálů jsou vybírány zralé osobnosti, které svým celoživotním výkonem vojenské služby prokázaly schopnost dosahovat vynikající výsledky. Zároveň jde o vojáky, kteří si jsou schopni svým morálním profilem, vzděláním a všeobecným společenským rozhledem získat důvěru veřejnosti a přispět tak k dobrému jménu ozbrojených sil.*“

¹⁵¹ O tom by mohl svědčit např. případ zneužití Vojenského zpravodajství (Novák et al., 2015), kdy ředitelé Vojenského zpravodajství měli umožnit sledování bývalé manželky předsedy vlády ČR P. Nečase, aby se usmířil jeho rozvod. Shodou okolností byl O. Páleník okamžitě po ukončení svého mandátu ředitele této zpravodajské služby jmenován vládou P. Nečase do funkce předsedy Správy státních hmotných rezerv, kde se měl dopustit trestných činů zneužití pravomoci úřední osoby a porušení povinnosti při správě cizího majetku. (ČTK, 2017 V souvislosti s tímto druhým obviněním) v argumentaci na svou obranu uvedl: „*Jsem v tom úplně nevině. Vůbec nechápu, proč zrovna mě si policie vybrala. Šlo o dodatek k jedné smlouvě, o kterém jsem nevyjednával, měl to na starost můj místopředseda Perutka. Dostal jsem to jen na stůl s pěti podpisy, abych tam přidal ten poslední.*“ (Vaculík, 2017) Šlo o prakticky stejnou rétoriku, jakou použil bývalý náčelník Generálního štábu Armády ČR P. Štefka po odhalení kauzy černých fondů vytvářených v působnosti jeho podřízených. (Gazdík, 2008)

¹⁵² Podle *Bílé knihy o obraně* (2011: 87): „*Příslušníci sboru vyšších důstojníků a generálů musejí dosahovat jazykových znalostí na úrovni SLP 3333.*“ měl každý generál umět anglicky, ale pokud se později srovnávala statistická data publikovaná ve statistických ročenkách (2012–2016), pak po roce 2011 se dál do generálských hodností jmenovali vojáci a v hodnostech generálů dále rostli generálové bez odpovídající jazykové kompetence. Jak vyplývá z těchto ročenek, v roce 2011 nedosáhli požadované profesní znalosti tři generálové v první generálské hodnosti (brigádní generál), v roce 2012 a 2013 to byl jeden brigádní generál a v roce 2014 a 2015, kdy do statistiky byli zařazeni navrátníci se vojenští přidělenci ze zahraničí, byl dokonce jeden generálporučík (třetí nejvyšší generálská hodnost před povýšením na armádního generála) jen na úrovni začátečníka. V roce 2016 to pak byl jeden armádní generál. Takováto situace činí generály závislými na politických elitách, pokud se mají udržet ve funkcích při střídání vlád.

¹⁵³ Takto o tom hovoří § 12 zákona č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, ve znění pozdějších předpisů: „*Činnost ozbrojených sil kontrolují ústavní orgány a orgány, kterým tuto kontrolu svěřuje zvláštní právní předpis.*“

¹⁵⁴ Např. M. Vacek (KSČM), A. Černý (KSČM), A. Sed'a (ČSSD), B. Chalupa (ANO), M. Hrbata (ODS), R. Vích (SPD).

¹⁵⁵ Např. F. Bublan (ČSSD), J. Bašta (ČSSD), S. Huml (ČSSD), J. Žizka (ČSSD), P. Ibl (ČSSD).

- ¹⁵⁶ Šlo např. o M. Lobkowitze (US-DEU), V. Parkanovou (KDU-ČSL/TOP 09), M. Bartáka (poradce J. Vidíma), V. Šumana (ODA), P. Nečase (ODS), M. Hrbatu (ODS), P. Severu (KDU-ČSL/TOP 09), M. Kalouska (KDU-ČSL/TOP 09). Do výboru se zařazovaly také dříve umělecky činné osobnosti, jako byli F. R. Čech (ČSSD), V. Parkanová, D. Korte (TOP 09). Existovala zde tudíž kontinuita politické a profesní agendy spojené s odvětvím obrany a bezpečnosti. Ve výboru také pracovalo mnoho poslanců později ve svém dalším životě obviněných ze spáchání trestného činu, anebo byli alespoň považováni za součást vlivných klientských sítí rozprostřených v regionech, ze kterých byli nominováni do politiky. Do určité míry a s retrospektivou roku 2017 by bylo možné s velkou nadsázkou mluvit o tom, že Výbor pro obranu a bezpečnost byl určitým zahradnictvím plným kozlů.
- ¹⁵⁷ Poslanec R. Turek je vedle případu, kdy byl v listopadu 1999 přistižen Českou televizí, že se opil během schůze Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, spojován také s případem ztráty majetku po Socialistickém svazu mládeže. (Pobořil, 2013: 150)
- ¹⁵⁸ Cílem Jagello 2000 je propagace velké silné armády např. prostřednictvím Dnů NATO – dvoudenního leteckého festivalu na letišti Leoše Janáčka v Ostravě-Mošnově. Jagello 2000 také provozuje knihovnu NATO v rámci CEVRO – Liberální institut. Je tak propojeno s AOBP, ačkoliv není jeho součástí.
- ¹⁵⁹ To platí zejména pro poslance za Pardubický kraj (Pardubice, Přelouč), Zlínský (Vsetín, Vlachovice, Uherský Brod, Kunovice), Severomoravský a Olomoucký kraj (Kopřivnice, Nový Jičín, Štamberk, Přerov). Zvláštní postavení měli poslanci zvolení za hl. město Praha (J. Vidím), kteří se museli vyrovnat s přirozeným vlivem centrál obchodních a výrobních podniků se sídlem v Praze. Vztah k AOBP byl ze strany poslanců demonstrován jednak zaměstnáváním poradců/asistentů se vztahem ke zbrojařům (např. M. Barták), čímž se tyto osoby dostávali do kuloárů Poslanecké sněmovny, jednak pořádali (neveřejně) kulaté stoly, kde jako zprostředkovatelé propojovali zájmy průmyslu s úředníky Ministerstva obrany ČR a vojenský establishment. Ti na oplátku měli možnost na pozvání navštěvovat veletrhy zbrojní techniky, jako je IDET, či pořádat výjezdní zasedání ve vojenských objektech a areálech.
- ¹⁶⁰ Časopis je vydáván ve výpravné tištěné a on-line verzi (<http://www.msline.cz/index.php?page=review-pro-obranny-a-bezpecnostni-prumysl&cislo=review-pro-obranny-a-bezpecnostni-prumysl-4-2016>), v české a anglické mutaci pod křídly vydavatelství MS line Publishing House, člena AOBP. Časopis má formát A4, je barevný, tištěný na křídovém papíře a orientovaný na obrazovou informaci. Podle tiráže se časopis sám sebe definuje jako: „*Čtvrtletník reprezentující obranný a bezpečnostní průmysl zejména v České republice, jehož hlavní úlohou je přispívat k lepší komunikaci mezi státní správou a průmyslem v dané sféře.*“ Časopis vychází jako review, tj. 2 až 4krát ročně, a vojenskému establishmentu z řad generálů nabízí prostor pro prezentaci formou rozhovorů.
- ¹⁶¹ Najdeme tu tak např. velení Armády ČR, Policie ČR i Hasičského záchranného sboru ČR pospolu s obviněným M. Hrbatou – poradcem Senátu Parlamentu ČR pro obrannou politiku (ČTK, 2017), zástupce náčelníka Vojenské kanceláře prezidenta republiky, bývalé náčelníky Generálního štábu Armády ČR, úředníky ministerstvem zapojených do kontroly obchodu s vojenským materiálem, jako Z. Richtř (gek-iHNed, MfD, 2007), nebo zástupce Národního bezpečnostního úřadu, českého zástupce v NATO Support Agency a zástupce krajského úřadu Pardubického kraje. Místopředsedy redakční rady jsou členové Výboru pro obranu A. Sed'a (ČSSD) a B. Chalupa (ANO). Součástí redakční rady jsou také akademici. Takto je tu zastoupena i Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze osobou M. Balabána (ČSSD). Čestným členem redakční rady je M. Titz (ČSSD), bývalý předseda Výboru pro obranu a bezpečnost, člen přípravného výboru Klubu angažovaných nestraníků a pedagog Univerzity Pardubice.
- ¹⁶² Takto je třeba řadit mezi aktéry modelu také veřejně činné osobnosti, které realizují žurnalistické (A. Rašek, M. Balabán v Právu) a jiné aktivity vysvětlující veřejnosti aktuální aspekty obranné a bezpečnostní politiky. Jde o komentátory a bezpečnostní kibice (v angličtině označované jako „mluvící hlavy“) z řad bývalých aktivních vojáků a politiků.
- ¹⁶³ „*Z drsného chlapíka, před nímž – při jeho příchodu na jednotku – vojáci utíkali raději oknem, je dnes příjemný muž. Dnes se na rozdíl od dřívějšíka řídí zásadou, že armáda se neobejde bez schopných lidí, s nimiž se slušně jedná a kteří mají dobré podmínky k práci. Pokud chcete tankistovi a stále aktivnímu výsadkáři, pro něhož je armáda vším, položit jakoukoliv otázku, máte možnost... Generál Šedivý je připraven odpovídat i militantním pacifistům.*“ (gag, 1998)
- ¹⁶⁴ Byl číslem dva za J. Hybáškovou, zakladatelkou strany. Volebním manažerem strany byl I. Gabal. V letech 2014–2017 působil jako poradce ministra obrany M. Stropnického. (Gazdík, 2014) V rámci klubového pojetí funkce náčelníka Generálního štábu Armády ČR má přístup do kanceláře náčelníka Generálního štábu Armády ČR i prezidenta republiky. Bývalý náčelníci mají právo se účastnit jmenování a povyšování generálů na Pražském hradě, lze je proto vidět na fotografiích z těchto aktů.
- ¹⁶⁵ Společnost byla zapsána dne 14. 3. 2003 pod IČ 27081729 se základním kapitálem 200 tis. Kč.

- ¹⁶⁶ Podle výpisu z Veřejného věstníku od 8. 8. 2007 k těmto činnostem přibylo: „...provádění zahraničního obchodu s vojenským materiálem v rozsahu povolení vydaného podle zákona č. 38/1998 Sb.“
- ¹⁶⁷ V roce 2014 se angažovali v cvičení Blackout (Lang, 2014) pořádané z podnětu primátora T. Hudečka (TOP 09) simulující rozsáhlý výpadek elektřiny v hl. městě Praze, které podle hodnocení ukázalo potřebu pořídit více elektrocentrál pro nemocnice a domovy důchodců (a s tím spojený systém obměny motorové nafty). Tím se v pražském podnikatelském prostředí objevila nová podnikatelská příležitost. K cvičení byla dokonce pořádána odborná konference. (Praha.eu, 2014)
- ¹⁶⁸ „Pražský dopravní podnik mu za to vyplácí odměnu ve výši 2 500 korun bez DPH za hodinu práce, a to i přesto, že disponuje vlastním robustním bezpečnostním úsekem. Šándor pracuje pro dopravní podnik pravidelně zhruba 50 hodin měsíčně, což odpovídá zhruba pětinovému úvazku, a inkasuje tak za to v průměru 125 tisíc bez DPH měsíčně, tedy milion a půl korun za rok.“ (Troniček, 2017)
- ¹⁶⁹ První z autorů považuje vojenskoprůmyslový komplex za přirozenou součást společnosti, jestliže tu existovala potřeba vést válku nebo ve válce bránit národní stát. Druhý se snaží vojenskoprůmyslový komplex bránit z pozice vyvracení mýtů o škodlivosti vojenskoprůmyslového komplexu jako uměle udržované struktury ze strany kapitánů průmyslu propojených s politiky a byrokracií Pentagonu.
- ¹⁷⁰ Smejkal (1995): „O armádní zakázky, jen v souvislosti s uvažovaným přezbrojením, projevílo zájem přes sedmdesát českých firem. Možná se u nás rodí nová anatomie toho, co se jinde nazývá vojensko-průmyslovým komplexem. ... Lvím dilem se má provádění Akvizičního plánu účastnit domácí průmysl, který MO považuje za ‚potenciálního budoucího dodavatele většiny významných komodit pro AČR‘. Jedinou podmínkou je požadovaná technická a technologická úroveň dodávek, v níž nesmí domácí výrobci zaostávat za zahraniční konkurencí. Od počátku je nicméně jasné, že mezinárodní účast bude nutná v řadě případů, v nichž neexistuje pro hledanou zbraň nebo zbraňový systém domácí výrobová a výrobní základna. Do mezinárodní kooperace se navíc tak či onak budou muset zapojit i domácí dodavatelé. Sama AČR nemůže svým odběrem zhodnotit žádný větší projekt a uplatnění na dalších trzích bude pro výrobce podmínkou rentability. MO slibuje, že AČR bude ‚na oplátku‘ svými domácími nákupy i svými zahraničními kontakty podporovat průnik kvalitní české techniky na zahraniční trhy. Jinou formou pomoci AČR domácímu průmyslu by se měla stát zásada stanovená v Akvizičním plánu, podle níž ‚bude důležitým kritériem pro výběr zahraničního dodavatele podíl na kooperaci nabídnutý českému průmyslu, případně možnost recipročního odběru výrobků z domácí báze‘.“
- ¹⁷¹ Ten na Smejkalovu otázku: „V jakém stadiu přípravy, projednávání a realizace jsou základní strategické materiály: Vojenská doktrína ČR, koncepce armády ČR, Systém plánování, programování a rozpočtování armády ČR?“ odpověděl: „Co se týká zmíněných materiálů, kromě plánování, mám poněkud jiný názor než naše vláda. Soudím-li podle průběhu projednávání řady materiálů dotýkajících se bezpečnosti naší země. Nemohu se zbavit dojmu, že vláda se snaží vliv Parlamentu omezit na minimum. Například v minulých dnech byl ve vládě opakovaně projednán materiál, jehož obsahem je vojenská strategie České republiky, aniž byl jakkoliv příslušnému výboru Parlamentu předložen k projednání a zdůrazňuji, že nemluví o schvalování. Výsledky pro jednání by umožnily ministru obrany před předložením materiálu do vlády případné připomínky poslanců zvážít, všichni poslanci by mohli informovat své politické orgány a koaliční poslanci by informovali ‚své‘ ministry ve vládě. Zvýšila by se tak pravděpodobnost, že rozhodnutí vlády bude skutečně koaličním rozhodnutím, dokonce i se zvážením názorů nekoaličních politiků. Právě o tom je demokracie a zvláště pak v otázkách dotýkajících se tak základních problémů, jako je bezpečnost státu. Z chování některých členů vlády vůči Parlamentu jsem nucen vyvodit, že Parlament je instituce, jejíž samotná existence je obtěžuje. Je to pro mne samozřejmě nepřijatelné. Neformální rozhovory s ministrem Holáněm na toto téma naznačují naději, že si i v této věci s ním výbor bude rozumět. Věřte, že to, o čem hovořím, nejsou jakési prestižní hrátky moci nenasytých politiků, ale naopak výraz odpovědnosti poslanců vůči svým voličům za realizaci té politiky, které dali své hlasy.“ (Smejkal, 1995)
- ¹⁷² Jak ukazuje Simon (2002: 229), po celá 90. léta odvětví obrany vystupovalo jako imperium in imperio, nebylo ochotno se podřizovat výběru politických stran a zákonodárců zastupující občany a daňové poplatníky. Samo Ministerstvo obrany ČR, bez zásahů ze strany politických stran, se snažilo preferovat domácí výrobce a sama vláda se snažila vyhybat se dohledu zákonodárského sboru, pro ekonomické ministry byla armáda netransparentní (Simon 2002: 231–232), přesto tu byla snaha investovat co největší prostředky do technického vybavení ozbrojených sil při snaze udržet co největší jejich velikost.
- ¹⁷³ „Úroveň výdajů související se zajištěním vnější a vnitřní bezpečnosti musí být taková, aby zajistila požadovanou obranyschopnost státu a ochranu životů, zdraví a majetku jeho občanů a splnění závazků vyplývajících z kolektivního zajišťování obrany ČR v rámci NATO a EU. K prosazování účinné bezpečnostní a obranné politiky a její realizaci vláda vytvoří předvídatelný a adekvátní rozpočtový rámec. V souladu se spojeneckými závazky ČR zajistí vláda graduální zvyšování rozpočtu ČR na obranu

až do roku 2020, kdy obranný rozpočet dosáhne 1,4 % HDP. Zároveň bude ČR usilovat o přiblížení se k hranici výdajů na obranu ve výši 2 % HDP, pokud to umožní dlouhodobá udržitelnost veřejných financí.“

¹⁷⁴ Nicméně od vstupu do programu Partnerství pro mír dne 10. 3. 1994, které bylo ukončeno přijetím do NATO dne 12. 3. 1999, se problémem zvýšení vojenských výdajů zabývaly snad všechny řádně zvolené vlády ČR, bez ohledu na to, jestli se jednalo o vlády levicové nebo pravicové, jak to zachycuje **příloha č. 21**.

¹⁷⁵ NATO sice definuje metodiku stanovení jejich obsahu, ale záleží na každé zemi, co nakonec pod pojem vojenské výdaje zahrne. Tamto např. Velká Británie začala od roku 2015 vykazovat nově pod vojenskými výdaji i výdaje na důchody a výsluhové náležitosti, jako to již dlouho činí např. i ČR, a posléze také výdaje na část zpravodajských služeb, aby zajistila, že její výdaje nepoklesly pod 2 % HDP. (The Economist, 2015) Takto by nejjednodušším řešením zvýšení vojenských výdajů mohlo být zvýšení vojenských důchodu, platů vojáků a občanských zaměstnanců, anebo nabírání více zaměstnanců. V tomto pojetí není třeba modernizace armády cestou pořizování vojenského materiálu.

¹⁷⁶ Rusko po operacích na území Gruzie v roce 2008, (MPI, 2009) v roce 2014 připojilo ke svému území Krymskou autonomní republiku, jež do té doby byla součástí Ukrajiny.

¹⁷⁷ Předobrazem této deklarace byla víceletá smlouva politických stran o otázkách obarny uzavřená v Nizozemsku (Bakker & Drent, 2016) s cílem omezit škrtky v obraně v souvislosti s pořizováním letounů F-35, neboť projekt se od samého začátku začal prodražovat, což si vyžadovalo buď zvýšit vojenské výdaje, anebo začít redukovat vojenskou sílu.

¹⁷⁸ Jak ukazuje **příloha č. 22**, to by mohlo vést ještě ke zvláštější situaci, než existuje dnes. Je třeba si povšimnout dvou důležitých skutečností. Jednak roste počet zaměstnanců financovaných z rozpočtu Ministerstva obrany ČR, ačkoliv prakticky neroste počet stavu vojáků; jednak příspěvkové organizace vojenského zdravotnictví musí být pravidelně dotovány více, než schválili poslanci zákonem o státním rozpočtu. Tato situace, kdy ministerstvo nerespektuje omezení stanovená demokraticky zvolenými zákonodárci, se pravidelně opakuje. Jde o systematicky tolerovaný postup, a proto lze hovořit o korupci.

¹⁷⁹ „Aby bylo co nejučinněji dosaženo cílů této smlouvy, budou smluvní strany jednotlivě i společně stálo u účinnou svépomocí a vzájemnou výpomocí udržovat a rozvíjet svoji individuální i kolektivní schopnost odolat ozbrojenému útoku.“

¹⁸⁰ Souvislosti tohoto vztahu si lze uvědomit v **příloze č. 23**.

¹⁸¹ „Stane-li se Donald Trump prezidentem, Spojené státy možná nepřispěchají na pomoc některým členům NATO, pokud budou napadeni Ruskem. Republikánský kandidát na prezidentský úřad to uvedl v rozhovoru pro dnešní list The New York Times.“ (Echo24, 2016)

¹⁸² Změna bezpečnostní situace po ruské anexi ukrajinského Krymu v roce 2014 a silení vlivu Islámského státu na evropskou politiku a blahobyt po roce 2012 nakonec vedly k politickému rozhodnutí zvýšit vojenské výdaje České republiky do roku 2020 na 1,4 % HDP vyjádřenému koaliční smlouvou uzavřenou v září 2014. (Lang, 2014)

¹⁸³ Přehled vnášení agendy zvyšování vojenských výdajů a zvyšování korupčního rizika v rozpočtu Ministerstva obrany shrnuje **příloha č. 24**.

¹⁸⁴ Sir G. Robertson po svém odchodu z pozice generálního tajemníka NATO získal podle Wikipedie 12 čestných doktorátů a byl zaměstnán u The Cohen Group, (Danda, 2010) konzulační firmy, kterou v roce 2001 založil bývalý ministr obrany USA Wiliam S. Cohen. Nicméně i tak je patrné, že bez ohledu na další angažmá bývalých generálních tajemníků je agenda zvyšování výdajů na obranu řešena buď v rámci individuálních vztahů členského státu s NATO, anebo vyplývá nepřímo s kolektivní agendy projednávané a schvalované na summitech NATO. Tyto summity většinou generují potřebu vyšších vojenských výdajů vyplývající ze společných operačních požadavků: více vojáků připravených k nasazení (pohotovost sil), více vojáků s nejmodernějším vybavením, společné sdílení rizik vyžadující si nové technologie a modernizaci ozbrojených sil.

¹⁸⁵ To může být problematické pro politické strany, které se vymezují na hodnotách humanismu a představují tak „hrdliččí politické strany“, jakou je např. ČSSD. Pro „jestřábí politické strany“ odvozující své politické programy od doktríny neoliberalismu, jako ODS nebo TOP 09, by prosazování agendy zvyšování vojenských výdajů nemělo být problémem. V této souvislosti nepřekvapí, že knihovna NATO spravovaná Jagello 2000 je umístěna právě v budově CEVRO – Liberální institut. Otázkou je, kam řadit konzervativní KDU-ČSL, která si po svém sjezdu ve dnech 27.–28. 5. 2017, kam pozvali i svého bývalého předsedu M. Kalouska (TOP 09), vrátili k některým programovým prvkům z 90. let: „Delegáti se také vyslovili pro zvýšení výdajů na obranu. Jan Šafařík z komise lidovců pro obranu na sjezdu zdůraznil, že bezpečnostní situace v Evropě i ve světě je vážná, a proto je v zájmu Česka zajistit jednotu v Severoatlantické alianci. Proto by se podle delegátů strana měla zasadit, aby

české obranné výdaje dosáhly dvou procent HDP, jak NATO vyžaduje. Výdaje by přitom měly jít do růstu bojových schopností české armády.“ (ČTK, 2017)

¹⁸⁶ Vývoj těchto rozpočtových rámců a vývoj vojenských výdajů ilustruje příloha č. 25. Z ní je patrné, že zejména po roce 2002, kdy započala reforma ozbrojených sil ČR, mělo Ministerstvo obrany ČR problém využít všechny prostředky, které mu poslanci schválili k využití.

¹⁸⁷ Viz **příloha č. 22**.

¹⁸⁸ Vlastně není schopen/ochoten podřídit se pravidlům platným pro většinový zbytek státu, a proto se snaží v rámci možností daných ministerstvu rozpočtovými pravidly ČR použít prostředky na jiné, než vojenské účely. (Pernica, 2016)

¹⁸⁹ CPI je dnes stanovován pro více než 100 zemí světa. Každá země je hodnocena na škále od 0 do 100 (10), kde 100 (10) znamená, že se v zemi nevyskytuje takřka žádná korupce (korupce je náhodný bagatelní jev), a 0 znamená, že korupce je všudypřítomná (korupce je systémová).

¹⁹⁰ To ČR dlouhodobě řadí mezi evropské země s vyšší mírou všeobecného výskytu korupce. Situaci v ČR v kontextu jejího kulturního okolí, tj. vývoje hodnoty CPI u Visegradské skupiny, Spojených států amerických a NATO zachycuje **příloha č. 26 a 27**.

¹⁹¹ Během vlád levice (**příloha č. 18**) CPI roste, během vlád pravice klesá. Ovšem k žádnému výraznému zlepšení indexu, které by ukazovalo na konvergenci k hodnotám Severoatlantické aliance prezentované vývojem CPI v USA, jakožto země nejvíce zasažené fenoménem vojenskoprůmyslového komplexu, nedochází.

¹⁹² Výzkum prošel několika změnami týkajícími se znění otázek, použití stupnic, počtu problémů zařazených do výzkumu jejich aktualizaci apod., proto je z hlediska slučitelnosti výzkumu prezentováno jen pořadí problémů.

¹⁹³ Období, kdy bylo Ministerstvo obrany ČR kontrolováno lidovci, bylo vystředáno kontrolou sociální demokracií a od roku 2007 nastává období, kde je Ministerstvo obrany ČR pod přímým a později nepřímým vlivem ODS, posléze vlivem ANO, které k moci vynesla protikorupční agenda a nespokojenost občanů s uvedenými třemi zavedenými stranami.

¹⁹⁴ Opuštěním modelu doplňování ozbrojených sil na principu přinucení se však ztratil jeden z kanálů, kterým mohla civilní společnost získávat informace na základě vlastní zkušenosti. Takto je otázkou, do jaké míry lze brát vážně odpovědi respondentů výzkumu týkající se situace v armádě, neboť opuštěním povinné vojenské služby se ještě více zvýšila neurčitost tématu obrany a armády. Přesto s ohledem na dlouholeté spekulace o korupci spojené s veřejnými zakázkami realizovanými v období náměstka ministra obrany pro ekonomické záležitosti (NFK, 2014) M. Kalouska (KDU-ČSL/TOP 09) začalo Ministerstvo obrany ČR ve výzkumu Armáda a veřejnost/společnost sledovat také téma korupce. To v situaci, když součástí profesionalizace ozbrojených sil se měla stát rozsáhlá modernizace armády vyžadující si zvýšení vojenského rozpočtu a uskutečnění celé řady veřejných zakázek.

¹⁹⁵ *A-report* oslovil čtenáře s otázkou: „*Myslíte si, že korupce představuje v armádě velký problém?*“ Čtyři z pěti lidí odpověděli NE a redakce to doprovodila úryvkem z jednoho z dopisů: „*Myslím, že armáda má spoustu problémů a korupce nepatří k těm největším. Ne, že by neznamenal žádný problém, ale domnívám se, že se najdou resorty, ve kterých je situace daleko horší, shrnula čtenářka z Prahy všechny došlé odpovědi do jedné.*“ (Zeman, 2004)

¹⁹⁶ Bílou knihu o obraně považuje bývalý ministr obrany Československé socialistické republiky arm. gen. M. Vacek (KSČ/KSČM) za nejhorší porevoluční dokument obranné politiky (Vacek, 2017: 89), přitom jde o první dokument, který se explicitně zmiňuje o problému korupce.

¹⁹⁷ Paradoxně obě otázky byly z výzkumu v dalších letech vyjmuty po nástupu ministra obrany za ANO M. Stropnického v roce 2014, jehož jednou z programových agend byl boj proti korupci, a proto otevřel dotační program pro Transparency International ČR. – Takto se ztratila možnost evaluace Stropnického protikorupční politiky.

¹⁹⁸ Přístup byl implementován i do tzv. kapitoliho sešitu – návrh státního rozpočtu ČR – kapitola 307, Ministerstvo obrany ČR.

¹⁹⁹ To je samo o sobě absurdní, jestliže se stát článkem 2.2 *Dohody o vzájemné spolupráci mezi Ministerstvem obrany ČR a Asociací obranného a bezpečnostního průmyslu ČR* zavázal, že: „*MO bude předávat AOBP informace z oblasti obranných akvizic (nákupu výrobků, materiálu a služeb), především informace o záměrech resortu obrany a jeho potřebách a akvizičních postupech ze strany MO. Tyto informace bude MO předávat AOBP dostatečně včas tak, aby se zainteresované subjekty AOBP mohly připravit na účast ve veřejných soutěžích v souladu s pravidly hospodářské soutěže a právními předpisy ČR.*“

²⁰⁰ Na s. 79–80 se uvádělo: „*Aktualizovaný resortní protikorupční program vydaný v souladu s usneseními vlády ze dne 25. října 2006 č. 1199 a ze dne 18. června 2007 č. 676 byl ministryní obrany schválen 31. srpna 2007. V působnosti MO byly jako nejvíce rizikové z hlediska korupce identifikovány*

tyto oblasti: zadávání veřejných zakázek a ostatní formy pořizování majetku a služeb; nakládání s majetkem státu; rozhodování o právech, právem chráněných zájmech nebo povinnostech občanů ve správním řízení; rozhodování ve věcech služebního poměru vojáků z povolání; rozhodování ve věcech pracovního a služebního poměru státních zaměstnanců; řízení o trestných činech, aplikace kázeňského práva a projednávání přestupků vojáků z povolání; příprava, realizace a vypořádání kontrol; hájení právních zájmů České republiky – Ministerstva obrany před soudy, rozhodčími orgány, státními orgány a orgány územní samosprávy; poskytování veřejné finanční podpory (dotací, příspěvků a návratné finanční výpomoci); povolení zahraničního obchodu s vojenským materiálem.“

²⁰¹ „1) Aktualizovaný resortní protikorupční program, podepsaný ministryní obrany 31. srpna 2007 byl zrušen Rezortním interním protikorupčním programem Ministerstva obrany, čj. 155/2014-1140, schváleným 17. ledna 2014. 2) V současné době je platný Rezortní interní protikorupční program ze dne 26. listopadu 2015, čj. 2055-4/2015-1216. Podle tohoto protikorupčního programu se v rezortu hodnotí významnost korupčního rizika jako žádná, nízká, střední, vysoká a kritická. 3) V současnosti je významnost korupčního rizika u všech deseti rizikových oblastí (zadávání veřejných zakázek a ostatní formy pořizování majetku a služeb, nakládání s majetkem státu, rozhodování o právech, právem chráněných zájmech nebo povinnostech občanů ve správním řízení, rozhodování ve věcech služebního poměru vojáků z povolání, rozhodování ve věcech pracovního a služebního poměru státních zaměstnanců, řízení o trestných činech, aplikace kázeňského práva a projednávání přestupků vojáků z povolání, příprava realizace a vypořádání kontrol, hájení právních zájmů České republiky – Ministerstva obrany před soudy, rozhodčími orgány, státními orgány a orgány územní samosprávy, poskytování veřejné finanční podpory dotací, příspěvků a finanční výpomoci a povolení zahraničního obchodu s vojenským materiálem) **hodnocena jako nízká.**“

²⁰² „Z výsledků také vyplynulo, že 86 procent vojáků znepokojuje byrokratická zátěž a 83 procent korupce. Šest procent vojáků se setkává s korupcí pravidelně na svém vojenském útvaru a 26 procent se s ní setkává v armádě jako v celku.“ (ČTK, vel, 2015)

²⁰³ Podle informačního portálu Ministerstva financí ČR Monitor došlo po roce 2014, kdy Ministerstvo obrany převzalo hnutí ANO, k více než dvojnásobnému nárůstu poskytovaných záloh dodavatelům. Takto v roce 2016 dosahovaly dlouhodobé pohledávky už skoro 10 % výše limitu výdajů stanoveného zákonem o státním rozpočtu ČR.

²⁰⁴ „Většina vojáků se však setkala s jiným fenoménem, který nese znaky korupce, ale jeho výsledkem zpravidla není obohacení jedince. ‚Barterový obchod‘ v armádě kvete už nějaký rok. Potřebuješ něco rychle zařídit a mít jistotu, že to bude včas a v pořádku? Nabídní protislužbu. Pokud nemáš takovou možnost, musíš čekat na výsledek ‚standardního‘ postupu. Tímto způsobem lze podle vojáků v armádě zajistit celou řadu věcí. Od kancelářského papíru, přes nové počítače, až po nové pneumatiky k vozidlům. Výsledkem pak je, že jsou všichni spokojeni.“ (Zeman, 2004)

²⁰⁵ V č.j. MO 101036/2017-7542KM z 22. 5. 2017 Ministerstvo obrany ČR odpovědělo: „Stupnici pro hodnocení korupce, uvedenou ve Vaší žádosti, neuvádí žádný pro Ministerstvo obrany závazný ani doporučující materiál zabývající se hodnocením rizik (např. doporučující metodický pokyn CHJ č. 2 Metodika řízení rizik ve veřejné správě, vydaný 4. dubna 2016 Centrální harmonizační jednotkou Ministerstva financí). Rizika všech oblastí, identifikovaná v roce 2007 a v současnosti ohodnocená v souladu s Rezortním interním protikorupčním programem Ministerstva obrany jako rizika významnosti nízké, by však bylo možné na Vámi navrhované škále hodnotit jako korupci náhodnou.“

²⁰⁶ V únoru 2015 koaliční vláda schválila text závazku jako součást (odstavec 93) novelizované Bezpečnostní strategie ČR: „Úroveň výdajů související se zajištěním vnější a vnitřní bezpečnosti musí být taková, aby zajistila požadovanou obranyschopnost státu a ochranu životů, zdraví a majetku jeho občanů a splnění závazků vyplývajících z kolektivního zajišťování obrany ČR v rámci NATO a EU. K prosazování účinné bezpečnostní a obranné politiky a její realizaci vláda vytvoří předvídatelný a adekvátní rozpočtový rámec. V souladu se spojeneckými závazky ČR zajistí vláda graduální zvyšování rozpočtu ČR na obranu až do roku 2020, kdy obranný rozpočet dosáhne 1,4 % HDP. Zároveň bude ČR usilovat o přiblížení se k hranici výdajů na obranu ve výši 2 % HDP, pokud to umožní dlouhodobá udržitelnost veřejných financí.“

²⁰⁷ Otázka pro rok 2015 byla změněna s odkazem na Smlouvu koaličních stran o zajištění obrany České republiky: „Rozpočet ČR na obranu bude dále graduálně zvyšován až do roku 2020, kdy dosáhne 1,4 % HDP. Tuto částku považujeme za vyhovující a zároveň splňující základní požadavky spojeneckých závazků ČR.“

²⁰⁸ To si lze rovněž uvědomit ze srovnání se situací v Sovětském svazu a USA na přelomu 80. a 90. let. Tehdy bylo na výrobě zbraní v Sovětském svazu závislých kolem 5–8 mil. a v USA 2,2 mil. zaměstnanců. Přitom až 2 % rozlohy sovětského území byla militarizována v podobě vojenských základů, přístavů a výrobních závodů. (-čej-, 1991)

- ²⁰⁹ „Čepička byl naprosto oddán Stalinovi, věnoval mu film o přehlídce armády 1951 a snad i 1952 a sděloval nám, že Stalin vysoce hodnotil, v jak krátké době bylo dosaženo pronikavého zvýšení bojeschopnosti čs. armády.“ (Kaplan, 2011: 146)
- ²¹⁰ „Kontrolní činnost je jednou z hlavních součástí organizační práce. Bez zjištění skutečného stavu vycvičenosti, kázně a chodu služby v útvech nelze vojákům úspěšně velet a řídit je. Proto byl k provádění prověrek a kontrol vydán zvláštní předpis a celá řada rozkazů a nařízení. Na základě rozkazu ministra obrany pro výcvikový rok byl na všech velitelských stupních každoročně zpracováván ‚Plán kontrolní činnosti a pomoci...‘, v němž bylo podrobně rozpracováno, kdo, kdy a co zkontroluje a komu bude pomáhat. O výsledcích kontrol se pořizovaly dlouhé zápisy. Stalo se již zvykem, že je vyšší náčelníci často vraceli svým podřízeným k přepracování. Jako dobrý se hodnotil zápis: ‚Přes zásadní nedostatky ve všech sledovaných oblastech dosáhl útvar dobrých až výtečných výsledků.‘ Štábní pracovníci, kteří své zápisy psali podle této šablony, byli svými náčelníky chváleni. A tak se k nim postupně přidávali i ostatní, kteří patřili k těm zásadovějším. Tehdejší ministr Džúr totiž žádal pouze dobré a výtečné výsledky.“ (-jik-, 1991)
- ²¹¹ „Pravdivý tok informací byl v minulosti pravděpodobně největším problémem řízení armády. I když dnes se situace již v mnoha ohledech zlepšila, přesto bude vždy složité dostat správnou informaci na správné místo, neboť její pohyb je determinován mnoha různými stránkami. ... Za povšimnutí stojí již samotný způsob dezinformace, neboť byl uplatňován zpravidla tehdy, kdy výsledky byly prokazatelně slabé. Prověřující orgán zde byl postaven před dilema: ‚Bud’ zaznamená objektivně zjištěný stav, ale pak bude muset opět provést ‚doprověření‘ (tím se připraví o čas na plnění svých vlastních úkolů), nebo jej přibarví k všeobecné spokojenosti. Jak ale celou věc kamuflovat, aby prověřkový orgán neztratil tvář před podřízenými? Většinou se to odehrávalo asi takto. Po skončení prověrky si vzal kontrolující prověřovaného stranou a řekl mu: ‚Máš sice nedostatky, ale teď alespoň víš, kde tě bota tlačí. Tak to dej do pořádku a já to navrhnu dobrou.‘ Monolog pak byl ukončen efektní otázkou: ‚Doufám, že jsi spokojen?‘“ (-tem-, 1991)
- ²¹² V jednom z dílů seriálu *Chlapci a chlapy* z roku 1988 pojednávajícím o životě motostřeleckých jednotek z pohledu vojáků základní služby, profesionálních vojáků a jejich rodinných příslušníků, pronesl jeden z vojinů při kontrole terčů po střelbě ze samopalu větu, že: „Co neudělá puška, to dodělá tužka.“ Je sice okříknut zástupcem pro věci politické roty, že takto věci nemohou fungovat, ale věta ukazuje tehdejší problém komunistické společnosti – hodnocení celku závisí na vykázaných, nikoliv skutečných výsledcích.
- ²¹³ K těmto otázkám se však bývalé elity Československé lidové armády (Zbytek, 2012; Vacek, 2017) vůbec nevyjadřují. Je přitom jasné, že korupčního prostředí by se nemohlo ve zcela novém odvětví ČR, kterým Ministerstvo obrany a Armáda ČR byly, rozbujet, nemělo-li by svůj letitý federální základ.
- ²¹⁴ Jestliže instituce trpí kulturou zastírání pravdy, lze očekávat, že ve fázi realizace dané politiky budou objevovat „překvapivé“ momenty a nakonec výsledek takové politiky bude velmi odlišný od původního záměru. – Nic se nezdaří podle plánu. Korekčním činitelem totiž bude realita, kde na rozpory s formálním plánem navrženým odborníky a skutečnou potřebou určenou kritickým myšlením laiků se začne ve větší míře upozorňovat, jakmile se začne zvětšovat počet aktérů, kteří mají možnost srovnávat realitu s plány a prostřednictvím politického boje, sdělovacích prostředků a konkurenčního boje ekonomických subjektů pak ovlivňovat výsledek realizace původní politiky tak, aby byly omezeny škody korupční politiky. Na ní se sice mohou v rámci železného trojúhelníku shodnout tři typy aktérů, ale jejich plány v rámci demokratického systému zpravidla nezůstávají v úplném utajení a je možné je při realizaci podrobovat kritice v rámci orgánů a principů civilní demokratické kontroly. To zejména v situaci, kdy se neúměrně prodlužuje čas realizace dané korupční transakce, jako je tomu v případě ČR.
- ²¹⁵ (Frič, 1999: 34): „Vznikají firmy zabývající se zkorumpováváním veřejných činitelů. Politici i vysocí státní úředníci sami organizují korupci a vybírají podíly na úplatcích, které dostali či spíše vybrali jejich podřízení. Státní instituce a úřady se neformálně mění v soukromé podniky maximalizující zisky šéfu. Místa úředníků se prodávají na černém trhu....“
- ²¹⁶ „Snaha vyřadit ze hry konkurenty, zvýšit korupční zisky a pojistit korupční rizika vede k stále výraznější institucionalizaci korupce. ... Organizováním korupčních řetězců dochází k dělbě práce jednotlivých účastníků a korupční transakce jsou závislé na spletených sociálních vazbách zainteresovaných aktérů, které sahají do nejvyšších míst státní správy a politiky. Hlavní roli zde sehrávají právě klientské sítě, které mají největší podíl na institucionalizaci korupce. S institucionalizací však do korupce pronikají netržní prvky, které mohou vyústit až do vytváření korupčních monopolů.“ (Frič, 1999: 33)
- ²¹⁷ Časovou osu celého příběhu podrobně shrnuje příloha č. 34, jejíž obsah vychází z oficiální prezentace projektu na internetových stránkách Ministerstva obrany ČR doplněný o další skutečnosti, které se objevily za více než dvacetiletou historii výzbrojního projektu. Do těchto událostí jsou doplněni aktéři

z dříve prezentovaného modelu AAA vytvořeného pro rozbor vztahů a jednání aktérů českého pentagonu reprezentovaného **přílohou č. 14**. Události jsou dále zasazeny do kontextu arénového modelu reprezentovaného **přílohou č. 19** a **přílohou č. 20** do rámce fungování systémové korupce v ozbrojených silách představeného v **tab. 1**.

²¹⁸ Podle oficiálních internetových stránek Ministerstva obrany ČR

(<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=3920>) bylo účelem projektu: „*Pro zvýšení bojové schopnosti svých pozemních sil při plnění úkolů obrany země a bojového nasazení hodlá Armáda ČR pořídit kolová obrněná vozidla. A to v bojové verzi a ve speciálních modifikacích, tj. kolová bojová vozidla a kolové obrněné transportéry. Vozidla nahradí ve výzbroji AČR fyzicky a morálně zastaralá kolová obrněná vozidla a pásová BVP ze 70.–80. let minulého století.*“

²¹⁹ S ohledem na omezené schopnosti českého zbrojního průmyslu krýt všechny potřeby ozbrojených sil zástupci AOBP ve svém lobbingu za vyšší vojenské výdaje slouží globálnímu vojenskoprůmyslovému komplexu. Zástupci AOBP sice argumentují národními zájmy a vystupují jako patrioti, ale mnohé z tradičních značek, např. Sellier & Bellot a.s., mají zahraniční vlastníky.

²²⁰ AOBP, snad inspirována vzorem větší a úspěšnější vlivové struktury zobrazované v hollywoodských filmech, se tak připojuje ke způsobu jednání globálního vojenskoprůmyslového komplexu, který sleduje soukromé zájmy. V tomto směru je otázkou, komu vlastně slouží zapojení státních subjektů řízených Ministerstvem obrany ČR do AOBP. Jde o jedinečnou situaci, kdy část organizace jedné veřejné instituce lobbjuje proti veřejným zájmům reprezentované vrcholem této organizační struktury. Ten se ovšem iniciativou předsedy vlády M. Zemana (ČSSD) a později ministra obrany A. Vondry (ODS) zavázal tuto činnost podporovat.

²²¹ U vojenského materiálu pořizovaného po roce 2002 jde o technický život pohybující se od 10 (obrněné automobily), 20 (tanky, obrněné transportéry a nákladní automobily) až do 40 let (nadzvukové letouny, bitevníky, vrtulníky).

²²² Jde o zapojení se do rozvojových aktivit poskytovaných ČR cestou vojenské rozvojové spolupráce. Společenské změny na přelomu 80. a 90. let pro Čechy znamenaly: „*Konec studené války s sebou přinesl změny v poskytování československé rozvojové pomoci. Udělování stipendií, materiálních darů, přívrátek k cenám dovážených surovin a poskytování levných vládních půjček zmizelo v nenávratnu. Ze štědrého donora se rázem stal žadatel, který musel sám začít plnit podmínky nutné k získání potřebných půjček.*“ (Leichtová & Piknerová, 2013: 93)

²²³ Takto mají bývalí generálové a plukovníci přímo možnost dále ovlivňovat další koncepce výstavby armády, které by měly být vytvářeny a přehodnocovány cyklicky v periodě střednědobého a dlouhodobého plánování, tj. v horizontu 5 až 10 let. Je překvapivé, že k tomu nejzřetelněji došlo v období, kdy k moci nastoupila strana s programem řízení státu jako firmy.

²²⁴ (Čj. 12934/2016-OPR-8): „*K této Vaší žádosti si Vám dovoluji sdělit, že Usnesení vlády ČR č. 560/D ze dne 9. června 1999, které je Vámi požadováno, je v souladu se zákonem č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů, označeno za utajovanou informaci a to ve stupni utajení ‚Vyhrazené‘. Zveřejnění textu tohoto usnesení tedy není možné, nicméně pokud byste požadoval usnesení poskytnout pro Vaši potřebu, dovoluji si Vás požádat o předložení příslušného oprávnění, na základě kterého by Vám bylo možné požadované informace poskytnout, ...*“

²²⁵ „*Poté co pomínou důvody pro utajování předmětných kontrolních závěrů, jsou tyto závěry odtajněny. Dosud bylo odtajněno pět takových kontrolních závěrů. První tři z odtajněných kontrolních závěrů, a to z kontrol 97/20, 98/23 a 98/24, NKÚ již nemá k dispozici, neboť je spolu s další dokumentací z uvedených kontrol po uplynutí patnáctileté skartační lhůty v souladu s právními předpisy o archivnictví a spisové službě předal Národnímu archivu a nemá jejich kopie v listinné nebo elektronické podobě. Další dva z odtajněných kontrolních závěrů, a to z kontrolních akcí 99/03 a 99/18, Vám poskytujeme v příloze tohoto sdělení.*“ (110/17-NKU190/159/17)

²²⁶ V případě lehké mechanizované brigády to bylo pořízení lehkých obrněných vozidel Iveco a Dingo a vozidel Tatra T-810. V případě ochrany vzdušného prostoru České republiky, kterou je vlády povinna zabezpečit podle zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, to byl vývoj a nákup 72 bitevníků L-159, z nichž 47 se jich stala operačně zbytečnými (Lang, 2005) a stala se tak okamžitě přebyteky, (Lang, 2013) a pořízení nadzvukových letounů JAS-39 Gripen. (Feinstein, 2012).

²²⁷ V tehdejší debatě na půdě Poslanecké sněmovny se nikdo neptal, zda pro plánované nasazení v zahraničí má armáda již vybavení, nebo jej alespoň plánuje pořídit, protože první a jediný střednědobý plán činnosti a rozvoje resortu Ministerstva obrany ČR poslanci v rámci výkonu funkce civilní kontroly ozbrojených sil viděli v roce 2004. (Lang, 2004) Teprve jeho zmínka ve Smlouvě koalických stran o

zajištění obrany České republiky v září 2014 vrátila kontrolu plánování potřeb ozbrojených sil zpět do hry.

²²⁸ „Využitelnost vzdušných sil (nasaditelnost a udržitelnost) se podobně jako v BKO nehodnotí každý rok. Využitelnost za rok 2016 zatím nebyla vyhodnocena, zpravidla se hlášení využitelnosti sil zpracovává koncem prvního pololetí následujícího roku. Využitelnost sil v letech 2020–2025 není možno predikovat, závisí na vývoji bezpečnostního prostředí, zdrojového rámce na výstavbu armády a na realizaci jednotlivých milníků. Neexistuje žádný dokument, ve kterém by se využitelnost sil plánovala.“ (Čj. MO 41527/2017-7542KM, Sp. Zn. SpMO 8941/2017-7542KM)

²²⁹ Nahlédneme-li např. do nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě, pak zjistíme, že zpracovávání, připomínkování, navrhování a jiná tvorba koncepcí, strategií a podobných koncepčních dokumentů je prací určenou pro zaměstnance s magisterským vysokoškolským programem a čím je zaměstnanec výše v hierarchii organizace státu, tím vyšší platová třída z celkem 16 platových tříd mu náleží. Např. u manažerů kvality je to 14. platová třída, jestliže odpovídá za tvorbu koncepce celostátní politiky kvality poskytovaných veřejných služeb; u referenta je fondů EU a ekonomické spolupráce se zahraničím je to v případě tvorby celostátní koncepce rozpočtových vztahů k rozpočtu Evropské unie, a jestliže tvoří celostátní koncepci hospodářské a sociální soudržnosti, pak mu náleží 15. platová třída.

²³⁰ Při konfrontaci s počtem zaměstnanců ministerstva obrany v roce 2011 určeného návrhem státního závěrečného účtu státního rozpočtu ČR kapitoly 307 – Ministerstvo obrany ČR (**příloha č. 41**), kde Ministerstvo obrany ČR bylo obsazeno asi 1 500 zaměstnanci, z toho asi 1/3 tvořili vojáci, to znamená, že koncepční práci se formálně věnuje alespoň 500 z nich, kalkulujeme-li s týmem pěti zaměstnanců na jednu koncepci. Koncepce přitom v organizačním řádu Ministerstva obrany ČR figurují jako oficiální dokumenty, jejichž zpracování, projednání a schválení prokazuje skutečné odborné schopnosti jejich zpracovatelů ve smyslu „uchopení vývoje věci“ tak, aby došlo k jeho řízenému (determinovanému) vývoji.

²³¹ To je např. případ koncepcí, které jsou v případě funkce obrany odvozovány od požadované funkčnosti prvků první linie a prvků, které jsou v procesním uspořádání za prvky první linie. Např. nemá smysl koncepčně budovat dělostřelectvo (bojová podpora), které nejsme schopni zásobovat municí (bojové zabezpečení) nebo samotné dělostřelectvo není schopno podporovat palbou jednotky v dotyku s protivníkem pro nedostatečný dostřel děl.

²³² „Každý úředník a zaměstnanec veřejné správy poskytuje při plnění svých úkolů pravdivé a úplné informace v souladu s právními předpisy. Informace o činnosti orgánu veřejné správy, plnění jeho funkcí, jakož i další informace určené veřejnosti sděluje za orgán veřejné správy úředník a zaměstnanec veřejné správy, který je k tomu určen.“

²³³ „Státní zaměstnanec vynakládá veškeré úsilí k maximálně účelnému, hospodárnému a efektivnímu spravování a využívání zdrojů, zařízení a služeb, které mu byly poskytnuty k plnění služebních úkolů.“

²³⁴ „Velení české armády uvažuje o tom, že by se měl do roku 2010 snížit počet vojáků z nynějších 64 000 až na 42 000, přičemž armáda by již v té době měla být buď plně profesionální, nebo poloprofesionální. Generálové počítají i s tím, že by vojáci opustili desítky posádek, z nichž řada je již nadbytečná.

Novinářům to 2. června po jednání generálské rady v Olomouci řekl náčelník Generálního štábu AČR Jiří Šedivý. ... Šedivý dále upozornil, že profesionalizace armády zvýší její náklady o 25 až 30 procent. Aby mohl být snížen počet vojáků a zachována akceschopnost armády, bude nutné ji výrazně modernizovat a zvýšit její mobilitu. Přestože jsme limitováni finančními prostředky, nesmíme ustoupit od myšlenky modernizace. Armády totiž potřebuje nové zbraně a techniku, dodal.“ (-le-, 2000)

²³⁵ To ve svých výročních zprávách upozorňovalo na korupci při ve vojenských zakázkách v podobě informací o počtech zpráv zasílaných ministrovi obrany, předsedovi vlády nebo Bezpečnostní informační službě. Jen ve zprávě o činnosti Vojenského zpravodajství za rok 2007, v části záměry o činnosti namířené proti zabezpečování obrany ČR, to bylo 36 informací (přehled o aktivitě vojenského zpravodajství týkající se ochrany zájmů ČR v oblasti zajišťování obrany cestou veřejných zakázek zachycuje **příloha č. 38**).

²³⁶ P. Adam však navzdory výzvě zákonodárců realizujících coby zástupců lidu civilní demokratickou kontrolu armády dál pokračoval ve své vojenské kariéře. – Musel existovat zájem jej udržet v oběhu vojenských elit, neboť do té doby se nikdy nestalo, aby vysoký důstojník zpravodajských služeb přecházel zpět do služby v Armádě ČR! K takovému tomu potřeboval podporu svých nadřízených, neboť ti rozhodují o prodloužení služebního závazku i určení služebního zařazení. Poté, co musel odejít z funkce zástupce ředitele Vojenského zpravodajství, vykonával funkci zástupce ředitele divize pro regionální bezpečnost a spolupráci partnerských zemí NATO Mezinárodního vojenského štábu NATO v Bruselu a po svém návratu do vlasti v roce 2012 se stal velitelem sil podpory a následně ředitelem sekce rozvoje a plánování sil Generálního štábu Armády ČR, tedy sekce odpovědné za vstupy do koncepce

výstavby Armády ČR; poslední taková koncepce z roku 2015, plánující zvětšení armáda, ke kterému však nedochází, byla vytvořena právě pod jeho vedením.

²³⁷ „Pokud se z toho ale podle Jany Černochové stává pravidlo, generální štáb z personální krize nevybředne. Budou ho totiž opouštět perspektivní důstojníci a generálové, kteří nebudou mít ve velení armády kvůli přesluhujícím důchodcům uplatnění. Pokud vůbec budou mít jako lidé s bojovými zkušenostmi chuť v uzavřeném systému sloužit. Pan Muránský už jednu školu generálního štábu má. Opravdu nerozumím tomu, proč se nedává šance mladým,“ dodává poslankyně Černochová. (Gazdík, 2017)

²³⁸ Využití poradenských firem je outsourcingem odpovědnosti úředníků, za kterou jsou daňovými poplatníky placeni. Využitím nadnárodních konzultačních a auditorických společností z řad tzv. velké čtyřky (PricewaterhouseCoopers, KPMG, Deloitte, Ernst & Young) se sice úřednický aparát ústředních úřadů státní správy dostává okamžitě ke znalostem a dovednostem, na kterých měl pracovat léta (už při pořízení letadla s předpokládaným technickým životem je jasné, že tu je životní cyklus, kdy letadlo jednou technicky i morálně zastarává a bude se muset pořídit nové), ale zároveň dochází k navázání se k sítím globálních ekonomických a politických zájmů. Přitom už i některé z velkých českých zbrojních firem dokáží rozprostírat v zahraničí podobnou síť. (Břešťan, 2015) Přenos odpovědnosti za rozhodnutí ve věci vyzbrojování armády však obyvatelé ČR vnímají s nadějí na omezení manipulací a korupce, jak ukazuje **příloha č. 43**.

²³⁹ Navíc lidé si myslí, že náklady na to, že dodavatelská firma udělá práci za úředníky, nevdá.

²⁴⁰ „Podle Michaela Smrže, majitele jedné z největších českých zbrojařských firem MPI Group, ministerstvo nemá ve svých řadách jazykově vybavené pracovníky pro zahraniční obchod. Jejich zaučení bude stát resort spoustu peněz.“ (Danda, 2011)

²⁴¹ Podle personální ročenky Ministerstva obrany ČR 2015 je znalost angličtiny na profesní úrovni (vést jednání s rodilým mluvčím) předepsána jako kvalifikační požadavek jen na 75 (sic) pracovních pozicích; z toho pouze 36 státních zaměstnanců tuto úroveň znalosti (podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky úroveň C1–C2) splňuje. (MO, 2016: 47) Skoro 20 letech od vstupu do NATO a skoro 15 letech vstupu do EU jde asi jen o 8 % státních zaměstnanců, u kterých se předpokládá schopnost vést samostatné jednání v angličtině a rozumět cizojazyčným reáliím, přičemž jen 4 % všech státních zaměstnanců jsou tohoto úkolu schopny.

²⁴² O profesionální úrovni ministerských úředníků tehdejší doby svědčí tento citát: „,Poradenská firma (PriceWaterhouseCoopers) nám na poslední chvíli doporučila, abychom výsledky komise nezveřejňovali, že se tak vyhneme zbytečným problémům,“ řekl ve středu Právu zdroj z ministerstva. (Danda, 2006)

²⁴³ „Nová koncepce by se měla podle ministra zabývat především otázkou priorit armády. Podle zdroje blízkého ministerstvu obrany bylo prodlužování termínu dokončení koncepce zapříčiněno nepořádkem, který v přípravách zanechali předchozí lidovečtí ministři. Koncepce se skládala z neucelených vyjádření jednotlivých resortů ministerstva obrany. Některý ,psavý‘ resort přitom dodal třeba 40 stránek textu, jiný jenom dvě, uvedl zdroj.“ (-ČTK-, 1998)

²⁴⁴ „Nová koncepce české armády by měla být podle ministra obrany Vladimíra Vetchého ,postavena‘ do konce března příštího roku. Jsou navrženy první tři varianty, nad kterými budeme diskutovat v nejbližším možném období,“ řekl 26. Října po jednání Bezpečnostní rady státu Vetchý. Vládní návrh koncepce, který ještě nebude řešit konkrétní počty v resortu obrany, by měl být podle něj hotov do konce letošního roku. Koncepční dokumenty armády, které se zabývají mimo jiné výstavbou ozbrojených sil, nechal Vetchý po svém předchůdci Michalu Lobkowiczovi přepracovat. Kromě jiného se mu nelíbilo předpokládané snížení počtu zaměstnanců resortu obrany o téměř 18 000 a rozhodl se také provést změny ve způsobu hospodaření.“ (-ČTK-, 1998)

²⁴⁵ Proto neřekvápí, že prezident AOBP se stal jedním ze zakladatelů politické strany Realisté, strany snažící se o návrat k modelu masové armády postavené na doplňování ozbrojených sil pomocí branné povinnosti.

²⁴⁶ Jak lze dovodit z **přílohy č. 36**, Koncepce přezbrojení Armády ČR, kterou se branný a bezpečnostní výbor Parlamentu ČR zabýval na svém zasedání 23. 3. 1995, byla skartována již 31. 1. 1997, ovšem Koncepce Civilní ochrany ČR, kterou se zabýval Branný a bezpečnostní výbor Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR dne 23. 6. 1994, byla, jak dokládá Čj. MO 156750/2017-7542KM, Sp. zn. SpMO 26961/2017-7542KM zachována v podobě návrhu až do dnešních dnů.

²⁴⁷ Stalo se tak navzdory korupční pověsti, které se tento projekt u veřejnosti těší, když jej i Transparency International ČR (Novák et al, 2015) uvádí jako nejkřiklavější korupční případ. Z rétorického hlediska celé věci, navíc dokončení původního Kalouskova akvizičního plánu nakonec prosazuje hnutí ANO, které si kritiku M. Kalouska a jeho působení na Ministerstvu obrany ČR vybralo jako mediální agendu

odlišující jej od tradičních českých stran. Pro Transparency International ČR byl otevřen dotační program na zvyšování protikorupční odolnosti Ministerstva obrany ČR.

²⁴⁸ Ačkoliv se realizace Čepičkovy koncepce velké armády nepodařila v 1. pětiletce a úplná modernizace (zmenšené) armády byla přesunuta do 2. národohospodářského plánu na roky 1955–1960, a posléze byla pro problémy hospodářství odsunuta až do 3. pětiletky, a nakonec byla realizována v letech 1962–1965 (Kaplan, 2011: 159), lze tak hovořit o určité kulturní tradici Nic se nezdaří podle plánu i v ČR, případ pořízení obrněných transportérů zdůvodňovaný veřejným zájmem vykazuje znaky organizované korupce, kdy o korupční odměnu soupeří různé zájmové skupiny po dobu 20 let.

²⁴⁹ „Psal se rok 1951, bylo pět let po druhé světové válce a Sovětský svaz předal do Československa licenci nejmodernějšího letounu, který měl k dispozici a od jehož zalétání v SSSR uplynuly pouhé tři roky. Začala nejvýznamnější etapa licenční výroby proudových stíhacích letounů v Československu. Progresivní koncepce a konstrukce MiG-15 byla v té době na špičce světových vojenských bojových letounů. Letouny MiG-15 vydržely ve službě u čs. letectva až do roku 1983.“ (Zahradník, 2005: 4) Dále např. z počtu 17 564 ve světě vyrobených letounů MiG-15 jich v Československu bylo licenčně vyrobeno 3 454. (Zahradník, 2005: 5) Později bylo v Československu vyrobeno 105 kusů MiG-19S a 194 kusů MiG-21 F (Zahradník, 2005: 7) V licenci byly vyráběny také tanky T-34/80, T-55 a T-72, (Fučík, 1993) kde výroba v licenci umožňovala pak jejich pozdější modernizaci v československých závodech, a bojová vozidla pěchoty BVP-1 a BVP-2 nebo 122milimetrový raketomet vzor 70 GRAD. (Štaigl & Turza, 2013)

²⁵⁰ „Největší díl ale připadne opravárenským podnikům VOP 025 Nový Jičín a VOP 026 Šternberk. Reálná hodnota kontraktů dosahuje přibližně 1,5 miliardy korun,“ vyčísľuje Hynek.“ (Bayer, 2009)

²⁵¹ S vojenskou technikou se neobchoduje na místních trzích, ale globálně za světové tržní ceny. Proto, kdyby chtělo Ministerstvo obrany ČR uspořit, volí postup nákupu výrobní licence. Pokud bychom teoreticky připustili, že všechny transportéry byly vyrobeny v Rakousku, bude dodávka celého transportéru o 40 % dražší kvůli rozdílům v mzdových a cenových relacích mezi rakouskou a českou ekonomikou. Měřeno v tehdejší paritě kupní síly HDP, Rakousko v roce 2009 vykazovalo 126 % průměru zemí EU, kdežto Česká republika jen 83 %. (ČSÚ, 2015) České subdodávky v českých cenových relacích, ale platby zahraničnímu konsorciu ve světových cenách vytvářejí potřebný ziskový potenciál, který lze použít na prosazení projektu v rámci vlivové struktury, zde označované jako český pentagon.

²⁵² Jde o vědomé opomenutí vlivu vývoje měnových kurzů na cenu veřejné zakázky během období, kdy byl vyzbrojovací projekt zařazen podle prvotního odhadu ceny do střednědobého plánu a následně realizován prostřednictvím veřejné zakázky financované ze státního rozpočtu. (Pernica, 2011) To si lze uvědomit z **přílohy č. 37**, kde je uveden vývoj měsíčního průměrného měnového kurzu české koruny (CZK) vůči jednomu americkému dolaru (USD) a Euru (EUR) v letech 1993–2017. Vzhledem k tomu, že světový obchod se zbraněmi probíhá v USD, je pohyb měnového kurzu indikativně srovnáván také pomocí parity kupní síly, a to s využitím BigMac Indexu sestavovaném časopisem The Economist. Do měnového vývoje jsou vyneseny projekty, kde vývoj měnového kursu měl vliv na hodnotu vyzbrojovacího projektu, do jehož pořízení se promítal vliv pohybu měnového kurzu, protože byl vyroben v zahraničí, anebo byl sice vyroben v ČR, ale podstatná část součástí a součástek pocházela ze zahraničí, anebo byl vyroben v ČR, ale prodán za světové ceny v USD.

²⁵³ V diskusích o výměně sovětských (ruských) letounů MiG za polské vrtulníky Sokol se sice uvádí, že hodnota migů byla v roce 1995 odhadována na 900 mil. Kč (NFK 2015: 17–20), ale nikdo se nezabýval způsobem stanovení hodnoty. V účetnictví Ministerstva obrany ČR totiž vojenská technika figuruje v historických pořizovacích cenách, což při jejím vyřazování, jako tomu bylo v případech machinací s motory do tankové techniky (ČTK, Lidovky.cz 2015), hraje důležitou roli v obchodních plánech těch, kdo vyřazovanou techniku kupují, anebo chtějí dále směňovat. Pokud tedy byl odhad stanoven jako tržní a cena migů v českých korunách a sokolů v polských zlotých byla denominována do USD, pak z **přílohy č. 37** plyne, že od stanovení odhadu hodnoty migů v roce 1995 do okamžiku výměny v roce 1996 došlo ke zhodnocení koruny, a tudíž podniky realizující výměnu (Omnipol, Zenit) realizovaly kurzové zisky na celé transakci. Naopak v případě vývoje a pořízení 72 proudových letounů L-159 Alca dodávaných z Aera Vodochody po jeho privatizaci americké firmě Boeing, kde alespoň 1/3 součástek pocházela od amerického výrobce, bylo ovlivněno znehodnocením kurzu české koruny, tudíž celé pořízení se prodražilo.

²⁵⁴ Jak také vyplývá z **přílohy č. 37**, většina akvizičních výdajů v letech 1999–2003, kdy ČR byla v očích NATO považována za premianta mezi nově přijatými zeměmi, plynula na projekt pořízení bitevníku L-159 Alca, z kterého měl prospěch subjekt amerického vojenskoprůmyslového komplexu Boeing. Poté se zájem přesunul na pořízení techniky pozemního vojska v podobě nákupu kolových obrněných transportérů Pandur II a nákladních automobilů Tatra, kde za konsorciem dodávajícím kolové obrněné

transportéry stál vlastníkem, kterým byla americká firma General Dynamics, a Tatra ovládal nejdříve americká Terex Corporation a od listopadu 2006 společností Black Rivers, s.r.o. a Tatra Holdings, s.r.o., kde po celou dobu, kdy byla výroba nákladních automobilů Tatra pod vlivem amerického kapitálu, byl v čele společnosti Američan R. Adams.

²⁵⁵ „*Smlouva předpokládala, že tam budou české podniky, jenže Tatra je ve spolupráci s ministerstvem obrany vystrkala postupně pryč, uvedl místopředseda ČSSD.*“ (Koukal, 2008)

²⁵⁶ M. Urban: „*Já jsem tady říkal, že mám pochybnosti o podílu českých firem na dodávce a výrobě tohoto automobilu, tedy těch, které působí na území České republiky. I laický pohled, když se podívám na kabinu, která je dodána ze zahraničí, motor, převodovku, tak to jsou hlavní součásti auta. Ty tvoří nejméně 40 % ceny. Tak i z toho je zřejmé, že prostě to, co vám napsali z Ministerstva obrany, neplatí. O to mi jde.*“ (Koukal, 2008)

²⁵⁷ Ministerstvo odpovědělo: „*Ministerstvo obrany nejednalo o subdodavatelských vztazích společnosti PRAGA Hostivař, a.s., a neuzavřelo s touto společností žádnou dohodu ani jiný vztah k předmětnému projektu. Neexistuje žádný relevantní právní základ, na základě kterého by se mohla společnost PRAGA Hostivař, a.s., domáhat postavení subdodavatele vůči Ministerstvu obrany. Výběr konkrétních subdodavatelů je ve smyslu uzavřené smlouvy plně v pravomoci a odpovědnosti dodavatele – společnosti TATRA, a.s.*“

²⁵⁸ „*Máme zpracovaný předběžný koncept naší účasti, říká předseda představenstva firmy Jiří Hynek. Zatím nás brzdí nedostatek peněz, ale pokud seženeme silného sponzora, za dva roky jedeme.*“ (Býma, 2002)

²⁵⁹ (NFK, 2015: 41–44): „*...financování programu bude podmíněno přijetím zákona o úvěru. Návrh zákona o tomto úvěru vláda následně předložila poslancům dne 17. 1. 2002 a poslance v něm žádala o schválení úvěru ve výši do 58,5 miliard korun na pořízení a provozování 24 kusů uvedených letounů (včetně financování komplexu pozemní podpory a výzbroje) a s příslušenstvím ve výši do 18,4 miliard korun. Celkově tedy vláda ve svém návrhu žádala o schválení úvěru do výše 76,9 miliard korun, přičemž konstatovala, že o tuto částku bude zvýšeno saldo státního rozpočtu. ... Vzrušená debata s sebou přinesla pozměňovací návrhy a poslanci následně ve třetím čtení dne 9. 5. 2002 schválili návrh, ve kterém udělili vládě souhlas s přijetím úvěru do 33,3 miliard korun s tím, že tento úvěr a další náklady spojené s pořízením a s provozem uvedených letounů budou hrazeny z příjmů z privatizace, a to až do výše 62,7 miliard korun. Během čtyř měsíců tedy samy od sebe klesly náklady na pořízení účinné protivzdušné obrany státu pomocí 24 letounů JAS 39 Gripen z původních skoro 77 miliard na skoro 63 miliard, tedy o 14 miliard korun.*“

²⁶⁰ V tomto kontextu asi také nepřekvapí, že stejná vláda M. Zemana (ČSSD), která zdůvodnila potřebu nákupu nadzvukových letounů od některého ze západních vojenskoprůmyslových komplexů podobně jako kdysi M. Kalousek (KDU-ČSL, TOP 09): „*Jsem přesvědčen, že z bezpečnostního hlediska a z hlediska neúnosných nákladů na modernizaci a provoz MiG-29 bylo efektivnější těch deset strojů sešrotovat než v programu pokračovat.*“ (NFK, 2015: 18) nutností snížit závislost na Rusku ve svém funkčním období nakonec rozhodla krátce po vstupu ČR do NATO o deblokaci ruského dluhu přes firmu Falcon Capital, kterou si vybrali sami Rusové, (Kubík & Slonková, 2001) formou dodávky vrtulníků Mi-24/35 a Mi-171š od ruského vojenskoprůmyslového komplexu. To bylo dojednáno předsedou vlády na jednání s V. Putinem v dubnu 2002 (Slonková, 2002), tedy krátce před červnovými volbami do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, v měsíci, kdy vláda ČR, svým usnesením č. 437 z 29. 4. 2002 vzala na vědomí *Koncepci výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky*, kterým její definitivní schválení nechala na novou (Špidlovu) vládu.

²⁶¹ Problému přechodu důstojnictva mezi ozbrojenými silami a jejich dodavateli se na přelomu 60. a 70. let 20. století, když vrcholila Válka ve Vietnamu (1959–1975), věnoval Proxmire (1972), který uvádí, že v roce 1969 bylo u 100 soukromých společností pobírajících největší finanční objem zakázek z rozpočtu amerického ministerstva obrany zaměstnáno celkem 2 072 důstojníků v hodnostech generála, plukovníka nebo jejich ekvivalentu pro letectvo a námořnictvo. Přitom prvních deset společností z tohoto seznamu zaměstnávalo dohromady 1 000 těchto bývalých příslušníků ozbrojených sil.

²⁶² Podle Swansona (2013: 19) „*V roce 1941 3/4 vojenských výdajů USA se rozdělovalo mezi 51 společností, přičemž 6 společností dohromady získalo 1/3 kontraktů; v čele tohoto žebříčku byli Bethlehem Steel, General Motors a Du Pont.*“

²⁶³ Podle odpovědi sekretariátu Vojenského zpravodajství změna formátu výroční zprávy o činnosti Vojenského zpravodajství neměla vliv na činnost operativy: „*To, že se změnila obsahová struktura výročních zpráv Vojenského zpravodajství a není uváděna část Stanoviska k dokumentům, které se týkaly nákupů materiálů, technologií a služeb, neznamená, že se Vojenské zpravodajství touto problematikou nezabývá. Ve Výroční zprávě Vojenského zpravodajství za rok 2015 je tato problematika*

například rozpracována v podkapitole 2.2 *Záměry a činnosti namířené proti zabezpečování obrany České republiky, konkrétně v odstavci Hospodaření při zabezpečování obrany České republiky.*“

²⁶⁴ Z ní zmizely informace o tom, u kolika akvizičních případů Vojenské zpravodajství upozornilo na nepravosti (**příloha č. 38**). Formát byl vytvořen za prvního ředitele Vojenského zpravodajství M. Krejčíka, na kterého se ještě jako na ředitele Vojenského obranného zpravodajství v roce 2003 obrátil ministr obrany M. Kostelka (nestraník), a pravděpodobně měl varovat vlivové skupiny před pokušením korupce, tedy že Vojenské zpravodajství sleduje pokusy ohrozit obranyschopnost ČR v podobě korupce při pořizování/obchodu s vojenským materiálem. Korupce je tak pod skrytou sociální kontrolou, kdy zpravodajská služba sice nemá policejní pravomoci, ale je podle trestního zákona povinností každého občana podat orgánům činným v trestním řízení trestní oznámení, pokud je přesvědčen, že došlo ke spáchání trestného činu.

²⁶⁵ Až do reorganizace docházelo k souběhu výkonu funkce politického náměstka a technického správce rozpočtu. Výkon některých náměstkovských funkcí byl takto epizodický.

²⁶⁶ Rozsah mobility v oblasti střídání ředitelů Vojenského zpravodajství, odboru interního auditu a inspekce ministra vnitra a náčelníka Vojenské policie v kontextu změn ve funkcích ministrů přibližuje **příloha č. 45**.

²⁶⁷ To je zvláště zřetelné v případě V. Ložka, který se z ředitele inspekce stal náčelníkem Vojenské policie, aby svou vojenskou kariéru ukončil jako přidělenec obrany v Moskvě v podřízenosti ředitele Vojenského zpravodajství. Pokud jde o mobilitu ostatních aktérů výsledovatelnou z ročenek Ministerstva obrany ČR, tak M. Gol (bývalý přednosta okresního úřadu) přešel se Z. Ďuríčkem na sekci personální (ředitel a jeho zástupce). J. Fedorko byl po odchodu do zálohy zástupcem Č. Tesařika. Ten po odchodu z inspekce byl přeložen na inspektorát náčelníka Generálního štábu Armády ČR. Jak už bylo zmíněno, J. Zobač přišel na funkci ředitele inspekce ministra od Vojenského obranného zpravodajství. J. Bečvář působil jako přidělenec obrany ve Francii. Po svém návratu pracoval jako ředitel sekce rozvoje druhu sil – operační sekce, z které byl opětovně vyslán do Francie jako přidělenec a po návratu jmenován náčelníkem Generálního štábu Armády ČR. R. Pilc, vystupující jako svědek v případě zneužití Vojenského zpravodajství pozdější ženou P. Nečase (ODS) se stal náčelníkem Vojenské kanceláře prezidenta republiky. Tuto funkci však musel opustit, protože Národní bezpečnostní úřad mu odebral, pravděpodobně z podnětu zpravodajských služeb, osvědčení o bezpečnostní způsobilosti. (Vaculík, 2016)

²⁶⁸ Nebude náhodnou, že O. Páleník a M. Kovanda jsou obžalováni ze zneužití vojenského zpravodajství; O. Páleník je navíc obžalován ze zneužití pravomoci veřejného činitele, když jako ředitele Správy státních hmotných rezerv měl podepsat doplněk ke smlouvě pro pronájem prázdné nádrže na palivo (Hrubeš, 2017). M. Krejčík po svém odchodu našel práci jako konzultant J. Tejce (ČSSD), aby se později stal vrchním ředitelem divizi ICT a eGovernmentu České pošty, s.p. (spi, 2014) spadající do působnosti Ministerstva vnitra ČR a posléze se stal ředitelem Poštovní tiskárny cenin, a.s. (Hrbáček, 2015). M. Schulc byl Vojenským zpravodajstvím vyslán do Indie jako přidělenec obrany.

²⁶⁹ D. Koštoval převzal po nástupu na Ministerstvo obrany ČR vyjednávání o prodloužení pronájmu letounů JAS-39 Gripen: „...*Držím se zásady, že kdo se práce nebojí, vždycky si ji najde. Státní správa není zaopatřovací ústavem. ... A.cz: Premiér Petr Nečas se nechal hned několikrát slyšet, že nabídka Švédů o prodloužení pronájmu stíhaček Gripen je pro českou vládu neakceptovatelná. Předpokládám tedy, že se se už od prvních dnů nenudíte? – Jde o mimořádně významný aspekt zajištění bezpečnosti českého státu, takže jistě pochopíte, že vám teď nesdělím strategii, které se v jednání se Švédy držíme. Snad jen tolik – jednání jsou korektní, ale velmi tvrdá. ... A.cz: A máte v záloze varianty pro případ, že se se Švédy nedohodnete? – Vyhlásíme soutěž, do níž se mohou přihlásit i mnohé jiné země. ... [tedy i Rusko a Čína podle Koštovala vyjádření – možné je úplně vše] A.cz: Respektují vás generálové jako odborníka, jenž se bezpečnostním otázkám dlouhodobě věnuje, anebo vás přehlížejí jako obryleného úředníka z ministerstva zahraničí? – U veřejnosti nejsem známý. Rozhodně to ale neplatí pro vojáky. S mnohými generály se setkávám už mnoho let. Například ještě z období, kdy jsem před patnácti lety působil poměrně dlouho na české misi při NATO. A stejně tak to platí i pro mé působení ve Washingtonu anebo v Moskvě. Počítám nicméně s tím, že v nové funkci musím vojákům ukázat, že něco umím. A jsem na kolegiální ‚konfrontaci‘ s nimi připraven.*“ (Gazdík, 2013)

²⁷⁰ Takto ani M. Krejčík, ani K. Bernardová se o svém příběhu nijak nevyjadřují. První s odkazem na slib mlčenlivosti, který je svázán s fungováním zpravodajských služeb a orgánů činných v trestním řízení. K. Bernardová pak zachovává mlčenlivost s odkazem na etický kodex výzkumníka v sociálních vědách. Oba dva však volili odchod ze služebního poměru z pohledu sociálních jistot výsluhového příspěvku, který jim byl vypočítáván z posledního ročního průměrného platu. Mohli by tedy oba dva dál sloužit na nějakých jiných nižších funkcích, ale poškozovali by se z hlediska nároků, které jim jako bývalým vojákům po odsloužení 15 let služby náleží.

- ²⁷¹ Lze to přirovnat k pohádkám J. Lady a bratří Grimů. V pohádkách bratří Grimů jsou strašidla, jako čerti, vodníci, divoženky apod. ztělesněním zla. V pohádkách J. Lady vystupují čerti nebo vodníci jako hodná strašidla, někdy dokonce jako oběti lidí.
- ²⁷² Dozorčí rada: „...musí mít minimálně tři členy. Jednu třetinu členů dozorčí rady tvoří zaměstnanci podniku, které volí a odvolávají zaměstnanci podniku na základě výsledků voleb. Dvě třetiny členů dozorčí rady do funkce jmenuje a odvolává zakladatel.“
- ²⁷³ Podle § 2 odst. 1 citovaného zákona, je státní podnik: „...státní organizací a právnickou osobou, jejímž prostřednictvím vykonává stát svá vlastnická práva. Podnik provozuje svým jménem a na vlastní odpovědnost podnikatelskou činnost za účelem plnění významných strategických, hospodářských, společenských, bezpečnostních nebo dalších zájmů státu.“
- ²⁷⁴ Zpráva o plnění úkolů Strategie vlády v boji proti korupci za období let 2008 až 2009 na s. 46 uvádí: „V souladu s usnesením vlády i ARPP jsou poučováni všichni příslušníci rezortu, jak se mají zachovat v případě ohrožení korupcí. Již rezortní tradicí je provádění specializačních kurzů, zaměřených mj. na oblast boje proti korupci. V hodnoceném období byly (v roce 2008 a 2009) uskutečněny na Univerzitě obrany týdenní kurzy, ve kterých byly mj. projednávány modelové korupční situace. V obou letech byla gestorem – Inspekcí ministra obrany – vyvíjena metodická a přednášková aktivita k implementaci protikorupčních opatření do vybraných činností prováděných v působnosti rezortu MO.“
- ²⁷⁵ Inspekce ministra obrany odpovídá za: „...koordinaci rezortní protikorupční strategie a zabezpečení součinnosti mezi rezortními orgány při implementaci protikorupčních opatření, ...zpracování podkladů za ministerstvo do Zprávy o stavu boje proti korupci v rezortu Ministerstva obrany; součinnost s odborem efektivní veřejné správy Ministerstva vnitra (MV) a ostatními ústředními orgány státní správy v problematice boje proti korupci; zpracování návrhu koncepce boje proti korupci v rezortním protikorupčním programu; koordinaci implementace rezortního protikorupčního programu; činnost protikorupční schránky ministerstva, za analýzu podnětů a návrhy pro ředitele IMO na přijetí opatření.“ Jak dokládá odpověď Ministerstva obrany ČR na organizační a personální zabezpečení boje s korupcí (**příloha č. 51**), tento stav přetrvál i do roku 2017. To navzdory auditu provedeného KPMG v roce 2014.
- ²⁷⁶ Podobně tomu bylo v předcházejících letech, jak dokazuje Zpráva o plnění úkolů Strategie vlády v boji proti korupci za období let 2006 až 2007 na s. 55: „MO V souladu s ARPP 2007 byli poučeni všichni příslušníci rezortu, jak se zachovat v případě ohrožení korupcí. Na Univerzitě obrany byl v květnu 2007 proveden specializační kurz, na kterém byly mj. projednávány modelové korupční situace. V rámci rezortu realizováno Inspekci ministryně obrany na vyžádání příslušných vedoucích pracovníků sedm specializačních přednášek na téma boje proti korupci.“
- ²⁷⁷ Bylo to pravděpodobně kvůli tomu, že se podle obou zpráv necítili (fyzicky) ohrožení korupcí, anebo kvůli projednávání modelových korupčních situací, anebo kvůli tradičnímu armádnímu formalismu vedoucími k pocitu, že z pohledu dohledu vnějšího světa (NKÚ, poslanci, vláda, jiná ministerstva apod.) je vše v pořádku, doložíme-li našimi dokumenty splnění úkolů? – Autorem textu obou zpráv je pravděpodobně resortní koordinátor pro boj s korupcí plk. L. Barnáš (**příloha č. 1**).
- ²⁷⁸ „Systém prevence kriminality musí být funkční a organickou součástí naplňování demokratické koncepce budování státu, Právní stát je hlavním ručitelem práva svobod občanů, zejména jejich ochrany před kriminalitou. Koncepce prevence kriminality spoluvytváří filozoficko-politický, právní a metodologický základ tvorby a realizace bezpečnostní politiky... Objekt preventivního působení je občan v interakci se sociálním prostředím.“ Cílem koncepce bylo: „...vytváření základních předpokladů pro tvorbu a efektivní využívání účinných mechanismů zaměřených na systematické odstraňování příčin kriminality a vytváření příznivých podmínek pro nekriminální chování prostřednictvím demokratizace společnosti a tím i humanizace a kultivace společenských poměrů a mezilidských vztahů.“
- ²⁷⁹ „Cílem programu sociální prevence je vyjádřit postoj státu k sociálně patologickým jevům, jejichž výskyt a šíření společnost ohrožuje. Tyto jevy, jako např. zločinnost, alkoholismus, toxikomanie, prostituce, rasismus a řada dalších, provázejí, lidskou společnost bez ohledu na formu vlády, způsob života a stanovená pravidla chování. Nemají ale neměnný obsah, průběh a intenzitu. K jejich vzestupu dochází vždy v souvislosti s hlubokými změnami ve společnosti. Stát musí dát jednoznačně najevo, že určité jevy považuje za škodlivé a musí vyjádřit odhodlání proti nim účinně zasahovat. Úkolem sociální prevence v této souvislosti je zejména vytváření příznivých podmínek pro vznik a fungování optimálních vztahů pak mezi jednotlivými lidmi navzájem, tak mezi člověkem a společností. Dalším úkolem je chránit občany a společnost před sociální patologií; zprávy ‚nemocem společnosti‘ předcházet, resp. tlumit a dostávat je pod sociální kontrolu.“
- ²⁸⁰ „Z hlediska sociální prevence je nutno zvláště upozornit na mimořádně vysoký stupeň ohrožení mladých lidí, a zejména dětí, drogovou závislostí. Na razantní nástup narkomafie nejsou připraveny

nejen její budoucí oběti, ale bohužel ani ti, jejichž přímou povinností je chránit své, resp. svěřené děti, tedy rodiče a učitelé. Je nutné vycházet z předpokladu, že v tomto případě se téměř stírají rozdíly mezi jednotlivými skupinami mládeže. Nikdo si nemůže být jist, že právě jeho dítě při setkání s drogou odolá, každému dítěti naopak hrozí, že se s drogou v té či oné podobě, třeba i nevědomky, setká.“

²⁸¹ Zpráva o plnění úkolů vyplývajících z „Programu sociální prevence a prevence kriminality – aktuální stav a východiska do roku 1996“ v případě Ministerstva obrany ČR uváděla: „Koncepce a program prevence kriminality je v primární oblasti zaměřen na zájmové sociální skupiny (brance, odvedence, vojáky v činné službě, občanské zaměstnance) a na vojenské prostředí, odhalování příčin a podmínek vzniku kriminality v AČR, stanovení principů ochrany jedince i majetkových hodnot svěřených armádě.“

²⁸² „Otázka prevence kriminality je především problémem řízení a vedení lidí. Hlavním subjektem jeho uskutečňování je na všech mravních příslušný velitel (řídící pracovník). Zřízená resortní komise pro prevenci sociálně-patologických jevů, jako poradní orgán ministra, řeší problematiku prevence kriminality, zneužívání drog, šikanování, projevy rasismu, abusu alkoholu apod. Oddělení služeb personalistiky odboru personalistiky MO plní koncepční a normativní úkoly v oblasti prevence sociálně-patologických jevů. Oddělení sociální prevence a pomoci personálního úřadu MO je výkonným orgánem. Nositeli úkolů v oblasti prevence sociálně-patologických jevů v AČR jsou velitelé, náčelníci a ostatní vedoucí pracovníci.“

²⁸³ „První oblast šikany, nenásilná, souvisela s prací, výkonem služby a výcvikem. Obtížnější a méně příjemné práce při výcviku i úklidu ubytovacích prostor vykonávali automaticky vojáci prvního ročníku. Vojáci druhého ročníku si ale při organizování a přidělování práce neoprávněně přisvojovali práva poddůstojníků. Šlo ale stále ještě o vykonávání nezbytné práce a výcviku, nikoliv o vynucování nesmyslné činnosti. Vojáci prvního ročníku navíc byli nuceni vojákům druhého ročníku sloužit. Zejména museli čistit boty, stlát postele, připravovat občerstvení z dostupných zdrojů nebo prát košile a ponožky. Míra tohoto vztahu podřízenosti a úsluh se místně lišila a byla vesměs chápána jako obecný a normální stav. Stupeň vyžadování úsluh překračoval ale celkem běžně hranici okrádání a vydírání. Vojáci prvního ročníku připravovali občerstvení ze svých zdrojů nebo je nakupovali za své peníze (tzv. sahara). Běžné bylo rozebrání balíků s jídlem na přilepšenou z domova šikanovaným. Kromě jídla museli šikanovaní odevzdávat zejména cigarety nebo přímo peníze. Stále ale šlo v podstatě většinou o nenásilnou šikanu, neútočící agresivně na lidskou důstojnost a bez hrubého násilí. Šikanování dokonce tyto formy akceptovali s tím, že se po uplynutí doby budou naopak výhodám postavení vojáků druhého ročníku těšit sami.“ (Tomek, 2012)

²⁸⁴ Jak dokládá Tomek (2012), šikana nevyzněla se zkrácením základní vojenské služby a rozšířením počtu nástupních termínů ze dvou na čtyři. Zkrátilo se jen období, ve kterém vojáci trávili vždy jedno ze čtyř vývojových stádií oběti nebo pachatele šikany: „bažanti“ (jedí celým přiborem), „starší rajonisté“ (jedí jen lžičkou), „mazáci“ (jedí lžičkou zahnutou na konci) a „supráci“ (jedí jen vyřezávanou či jinak upravenou lžičkou), (Mišík, 1991) či mezi stadii, kdy pokoření nováčci jako nejmladší členové vojenského kolektivu vykonávají ženské práce, aby v budoucnu převzali práce mužské. (Mišík, 1992) Kulturu a systém staromazáctví: „...v jednotkách pevně zavedený systém statusů, rolí, norem, tradic, rituálů a neformálních vnitroskupinových vztahů, jímž je regulováno chování vojáků a před kterým velitelé – dobrovolně, nebo pod tlakem okolností – většinou kapitulují. Ústřední pilíře systému staromazáctví tvořily hodnoty skupinové solidarity, utajení a seniority. Staromazáctví bylo nástrojem přerozdělování na vojně trvale nedostatkových hodnot (volný čas, pohodlí, klid apod.), ochrany neoprávněných výhod a privilegií (přednostní odběr stravy, uvolnění od nepopulárních činností apod.) či prosazování skupinových i individuálních zájmů služebně starších vojáků.“ (Tomek, 2012) nevyvrátilo ani žádné administrativní opatření, jako byl rozkaz ministra národní obrany č. 018 z 11. 12. 1985. (Tomek, 2012) Teprve až konec základní vojenské služby znamenal konec šikany.

²⁸⁵ „Armáda si vytvářela také vlastní bytový fond... Armáda vlastnila rozsáhlé plochy lesů, zemědělské půdy (Vojenské lesy a statky), oblasti vojenských újezdů i mnoho dalších budov a zařízení... Armáda měla svůj tisk, rozhlasové vysílání a nakladatelství. Vlastnila tři divadla, filmové studio, početný umělecký soubor. Ovládala společenskou organizaci Svazarm, kterou postupně přeměňovala v zájmové instituce v organizaci předvojenské výchovy. V místech vojenských posádek existovaly kluby důstojnických žen, které měly zvýraznit privilegované postavení důstojníků... Armáda vlastnila tři divadla... Rozmístění vojenských jednotek a zařízení (kasáren, výcvikových středisek) tvořilo hlavní článek armádní struktury, nikoliv však jediný. K němu se přidávaly podniky zbrojního průmyslu, podniky lesní a zemědělské, stavební, projektové a instituce kulturní, sportovní apod.“ (Kaplan, 2011: 108, 113, 117)

²⁸⁶ V prvních poválečných letech fungovala RVHP jako jeden z nástrojů poválečné rekonstrukce sovětské ekonomiky. To se projevovalo zejména ve vztahu k těm členům organizace, kteří patřili za války k hitlerovské koalici. V Rumunsku, Maďarsku či východním Německu byly rozebrány celé továrny a

jejich vybavení bylo přesunuto do SSSR. Stejně tak SSSR využíval svého vlivu v nově se formujících socialistických ekonomikách ostatních členů a významně formoval jejich specializaci dle potřeb sovětské ekonomiky. Postupně byl vytvořen systém ‚specializovaných ekonomik‘, přičemž jejich zaměření se odvíjelo od potřeb sovětského hospodářství.“ (Leichtová & Piknerová, 2013: 36)

²⁸⁷ K tomu se přidala transformace, kdy reorganizací a redислоkací byly rozbity po desetiletí upevňované místní a regionální vazby a struktury, když mnoho posádek zaniklo a do vojenského establishmentu přes 40 let formovaného jako komunistická nomenklatura se dostaly elity ne tolik zatížené komunistickou minulostí. Armáda byla zbavena mnoha povinných rituálů spojených s Nejedlého husitskými tradicemi, komunistickým internacionalismem ve zbrani a bojovými tradicemi východního odboje, které upevňovaly hrdost českých, slovenských, maďarských, polských i rusínských vojáků. Nepřekvapí proto, že krátce po vzniku samostatné ČR se dostavil určitý sentiment po návratu k výlučnému postavení armády, to zejména ve vztahu k faktu, že politici armádu potřebovali pro integraci ČR do NATO, kde jako důkaz připravenosti a ochoty přispívat společné věci se chápaly vojenské mise v Bosně a Hercegovině tehdy rozdělené občanskou válkou.

²⁸⁸ „VLRZ se na konání uvedených akcí podílí až od roku 1999, kdy na žádost Náčelníka Generálního štábu zajišťuje servisní služby v rámci konání plesů.“ (čj. 14357-1/2017-VLRZ/R/ZR)

²⁸⁹ „Samotná organizace plesů je výlučně v kompetenci NGŠ. Od roku 1999, kdy AČR vstoupila do NATO, jsou tyto plesy vždy konány v měsíci březnu k této příležitosti.“ (čj. 14357-1/2017-VLRZ/R/ZR)

²⁹⁰ Přehled plesů zajišťovaných VLRZ obsahuje **příloha č. 39**.

²⁹¹ V roce 1999 k plesu předseda plesové komise genpor. J. Martinek uváděl: „...Na ples náčelník generálního štábu pozval přes tři tisíce lidí a stačí, když řeknu, že jsou mezi nimi nejen představitelé našeho politického, společenského a kulturního života, ale také ministři obrany sousedních zemí, velvyslanci, představitelé NATO a mnozí další politikové. ...Pro nás je to skutečně významná společenská událost, která podtrhne takovým společenským podtextem skutečnost, že se Armádě České republiky podařilo dokázat, že bude důstojným partnerem pro armády zemí NATO. Náčelník generálního štábu si představuje, že ples bude vrcholnou společenskou událostí této plesové sezóny s tím, že program a zábava je připravována na vrcholné úrovni. Chceme ukázat, že se umíme bavit a že máme radost ze vstupu do NATO. To, že se ples koná den po našem vstupu do NATO, je ovšem jen náhoda. Tak prozíravá plesová komise zase nebyla, ale o to víc nás to hřeje.... Ples bude zahájen slavnostním předtančením, v jeho průběhu pak vystoupí zpěvačky Petra Janů a Iveta Bartošová vrcholem plesu bude vystoupení slavíka Daniela Hůlky. K tanci a poslechu bude hrát taneční orchestr Václava Hybše a v dalších sálech i nejvýznamnější hudební tělesa AČR – Ústřední hudba, Ondráš a další. Součástí plesu je tombola, kde první cenou bude sponzorsky darovaný vůz Volkswagen Polo s tím, že výnos z tomboly půjde ve prospěch Nadaci 97 Dagmar a Václava Havlových.“ (-le-, 1999)

²⁹² Ke cti organizátorů prvních ročníků budiž uvedeno, že: „...vojáci jsou zváni. Jsou to důstojníci a praporčíci, kteří svou prací v jednotkách opravdu ukázali armádu v tom nejlepším světle. Dále ti, kteří se vyznamenali v mírových misích, vojáci, kteří se zasloužili o likvidaci následků povodní v loňském roce, nejlepší posluchači vojenských škol, veteráni a mnozí další. Samozřejmě, že nelze pozvat všechny, neboť kapacita je omezená – celkem na plesu bude 834 hostů – a my bychom potřebovali třikrát více míst. A mohu říci, že náčelník generálního štábu velice pečlivě zvažoval každé jméno, ale pochopitelně nemůže pozvat všechny.“ (-le-, 1999)

²⁹³ „Nelze si představit slavnostnější příležitost. Sedmého března se na Pražském hradě sešel výkvět české armády. Nechyběli přední politici včetně šéfu obou parlamentních komor. Patrioti v sále ale museli trpět. Šlo o patnáctý reprezentační ples Armády ČR a nezazněla na něm hymna České republiky. Nepřál si to ministr obrany Martin Stropnický (ANO). Údajně mu pro příležitost armádního plesu nepřišla vhodná.... Kdo z vojáků přestál ticho místo hymny, musel si klepat na čelo, když se u řečnického pultu objevil ministr Stropnický. Rozpomněl se na to, co jako herec umí nejlépe, a výstup zahájil scénkou. ‚Vojáci čekali projev svého nadřízeného, ale přišlo faux pas v podobě jakési etudy,‘ hodnotil výkon jeden z hostů.... ‚Vzhledem k tomu, že na armádním plesu pan ministr místo projevu předvedl scénku na téma ‚Nemám ani minutu času nazbyt‘, je s podivem, že najednou zvládne bez problému natáčet,‘ napsal Hamáček na sociální síti.“ (Menschik & Kolář, 2014)

²⁹⁴ Díky úsilí nevládní organizace Rekonstrukce státu (aktér skupiny D2) o zveřejňování smlouv státu, které uzavíraná s dodavateli na centrálním registru smluv (<https://smlouvy.gov.cz/>), měla veřejnost konečně možnost nahlédnout do zákulisí organizace plesu XXII. reprezentačního plesu Armády ČR.

²⁹⁵ „Kapacita je celkem 900 osob, tzn. 450 vstupenek (pro pár). Útvary a zařízení v podřízenosti NGŠ AČR obdržely 223 vstupenek, ostatní součástí ministerstva (včetně VZ, VP, VKPR a dalších) obdržely celkem 82 vstupenek. Dále jsou standardně zváni zástupci partnerských armád, vojenští a letečtí přidělenci akreditovaní v ČR, váleční veteráni, představitelé spolků, sdružení a organizací spolupracujících s AČR (Asociace Vojáci společně, Sdružení čs. zahraničních letců, ČSOL, Český svaz

bojovníků za svobodu), bývalí náčelníci Generálního štábu, zástupci Ekumenické rady církví, zástupci složek spolupracujících s AČR, jako je např. PČR, HZS, Vězeňská služba, NBÚ, BIS, AOBP, SSSR, Jagello 2000, Charita ČR, ČMOSA, Stonožka a zpravidla také zástupci branně bezpečnostních výborů Parlamentu ČR a představitelé místní samosprávy. Jedná se o 70 vstupenek. Část vstupenek (75) má k dispozici pro partnery plesu příspěvková organizace VOLAREZA, která zastrešuje organizaci plesu. Partnery plesu byly: LOM Praha s. p., Sellier & Bellot a. s., Trade Fides a. s., Pramacom Prague s. r. o., Aero Vodochody Aerospace a. s., ROHDE & Schwrcz – Praha, s. r. o., Gordic spol. s r. o., SVOS s. r. o., Pivovary Lobkowicz a. s., VOP CZ s. p., Omnipol a. s., Česká zbrojovka a. s., VOLAREZA. “ (Čj. MO 136090/2017-7542KM, Sp. zn. SpMO 24718/2017-7542KM)

²⁹⁶ V roce 2017, stejně asi i v minulých letech, bylo sponzorství spojeno s účastí: „...managementu partnera na slavnostním obědě, pořádaným náčelníkem Generálního štábu AČR, dne 23. února 2017 v salonku Vojenského klubu Praha, Praha 6. Vítězné náměstí.“

²⁹⁷ Jak vyplývá z údajů informačního systému Ministerstva financí ČR Monitor (<http://monitor.statnipokladna.cz/2016/>), od okamžiku prosazení navyšování vojenského rozpočtu podle požadavků generálního tajemníka NATO vzrostly útraty za občerstvení na Ministerstvu obrany ČR z 12,3 v roce 2014 na 17,3 mil. Kč v roce 2016.

²⁹⁸ „, Čistě z technického hodnocení situace, když vezmu, kolik je schopno Rusko generovat sil v Pobaltí, jaká je hloubka území pobaltských států, jaká je hustota sil na území pobaltských států, pak obsazení Pobaltí by skutečně mohlo být v řádu dnů,“ uvedl Pavel. “ (ČTK, fra, 2015)

²⁹⁹ Z veřejných zdrojů bylo vyplaceno 926 469,3 Kč, smlouva o poskytnutí dotace však byla schválena na částku 3,37 mil. Kč. Projekt byl realizován ve prospěch inspekce ministra obrany, v jejímž čele stál od 15. 9. 2009 J. Zobač, bývalý příslušník Vojenského (obrného) zpravodajství a učitel Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově, kdy jej funkce uvedl tehdejší ministr obrany M. Barták (Šindelář, 2015) společně s tehdejším ředitelem kabinetu ministra, pozdějším ředitelem ministryně K. Peake a dřívějším vojenským diplomatem a příslušníkem vojenského zpravodajství A. Klepkem a dnes zaměstnancem nejmocnějšího zbrojaře v ČR J. Strnada. (Jedlička, 2016) Po reorganizaci ministerstva k 1. 1. 2015 byl do čela celé sekce dozoru a kontroly, kam inspekce obrany spadla, jmenován A. Rada, bývalý vojenský policista a úředník sekce pro koordinaci boje s korupcí na Úřadu vlády ČR.

³⁰⁰ „V souladu se Zásadami vlády pro poskytování dotací ze státního rozpočtu České republiky nestátním neziskovým organizacím ústředními orgány státní správy a s usnesením vlády ČR ze dne 16. června 2014 č. 446 o Hlavních oblastech státní dotační politiky vůči nestátním neziskovým organizacím pro rok 2015 poskytne Ministerstvo obrany dotace na několik vybraných programů, včetně dotačního programu „Boj s korupcí v obranném sektoru“. Cílem programu „Boj s korupcí v obranném sektoru“ je zajistit veřejnou informovanost o korupci, sdílení protikorupčních odborných znalostí a spolupráci veřejného a soukromého sektoru. Program se realizuje prostřednictvím akcí NNO, které slouží k seznamování veřejnosti s charakterem a projevy korupce, s informacemi o případech s korupčním podtextem a vazbou na rezort obrany, k posilování odmítavého postoje vůči korupčním praktikám, zvýšení informovanosti občanů o možnostech působení proti korupci a k posilování protikorupčního klimatu. Maximální výše dotace činí 250 000 Kč. V letech 2014, 2015 a 2016 získala dotaci opakovaně Transparency International Česká republika.“ (Dotační program, 2017)

³⁰¹ Samotný způsob práce Transparency International ČR je obecně předvídatelný. Organizace si o zmiňovaný audit zažádala po nástupu K. Peake (LIDEM), bývalé místopředsedkyně vlády P. Nečase (ODS) odpovědné za boj proti korupci. Organizace se však k auditu dostala až po nástupu ministra obrany za ANO, když předchozí ministr dvou vlád, V. Píček, audit odmítl zveřejnit. Mělo to určitou logiku. V době prodloužení smlouvy v roce 2009 M. Bartákem byl ve funkci náčelníka Generálního štábu Armády ČR a skladování munice patřilo tudíž do jeho odpovědnosti a odpovědnosti generála Halenky.

³⁰² Přitom vychází jen z internetové rešerše a auditu KPMG, který zakázku označil za předraženou. Při sjednávání zakázky se měla vyskytnout korupce, když majitel firmy L. Hladík měl předat úředníkovi ministerstva obálku, ve které byl 1 mil. Kč. Oba byli na místě zadrženi a posléze obviněni, ale soud je nakonec zprostil obžaloby. V obálce byla půjčka pro jednoho zaměstnance Hladíkovy firmy. (Šnidl, 2013)

³⁰³ V tomto směru je nadnárodní vojenskoprůmyslový komplex nezávislý na AOBP, pracuje přímo s politickými stranami a nepřímo s vojenským establishmentem a nevdá mu propletenost polických aktérů se zbrojními firmami, bezpečnostní politikou a armádou a nevládními institucemi angažovanými v boji proti korupci. Zde je např. otázkou, do jaké míry je index sestavovaný Transparency International skutečně reprezentativní s ohledem na komplikovanost vztahů mezi aktéry v českém pentagonu.

Použitá literatura

monografie, kapitoly v monografiích a working papers

1. ADAMS, G. *The Politics of Defense Contracting: The Iron Triangle*. 1st ed. St. Louis : Transaction Publishers, 1981. 465 p. ISBN 978-0878710126.
2. ADAMS, W. The Military-Industrial Complex and the New Industrial State. In PURSELL, KW jr. *The Military-Industrial Complex: A Reader*. 1st ed. New York : Harper & Row Publishers, 1972, ISBN 06-045296-X, pp. 81–94.
3. ANDRÁŠIK, L. et al. *Válečná ekonomika*. 1. Vyd. Praha : Naše vojsko, 1989. 265 s. ISBN 80-206-0124-4.
4. AWAWORYI, S., LING YEW, S. *The effect of military expenditure on growth: an empirical synthesis*. [Discussion paper]. [online] Melbourne : Monash University, 2014 [citováno 24. 12. 2016] dostupné z <https://business.monash.edu/__data/assets/pdf_file/0004/339475/the_effect_of_military_expenditure_on_growth_an_empirical_synthesis.pdf at 2016-01-20>.
5. BAKKER, A., DRENT, M. *Multi-year Defence Agreements in the Netherlands. Clingendael Report*. [online] Hague: Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael' 2016. [citováno dne 1. 1. 2017] dostupné z <<https://www.clingendael.nl/sites/default/files/Multi-year%20Defence%20Agreements%20in%20the%20Netherlands%20ENG%20-%20June%202016.pdf>>.
6. BOEHM, F. *Regulatory Capture Revisited – Lessons from Economics of Corruption* [working paper] [online] Passau : Internet Center for Corruption Research, 2007. [citováno dne 1. 1. 2017] dostupné z <<http://www.icgg.org/downloads/Boehm%20-%20Regulatory%20Capture%20Revisited.pdf>>.
7. CAVAR, J. et al. *Základy vojnové ekonomiky*. 1. Vyd. Praha : Naše vojsko, 1980. 315 s.
8. COETZEE, J. J. *Systemic Corruption and Corrective Change Management Strategies: A Study of the Coproducers of Systemic Corruption and Its Negative Impact on Socio-Economic Development*. [PhD dissertation] [online]. Stellenbosch : Stellenbosch University, 2012. 216 p. dostupné z <<http://scholar.sun.ac.za/handle/10019.1/71904>>
9. CRANE, K. *Military Spending in the Eastern Europe*. Santa Monica : RAND, 1987. 120 p., ISBN 0-8330-0786-6.
10. ČECH, V., KLABAN, V. *Výzkum a vývoj modelu hodnocení efektivnosti zbraní a výzbroje*. [závěrečná zpráva projektu GAČR č. 101/01/0377] Brno : Akademia, o.p.s., 2002.
11. DIRECTOR, A. (ed.) *Defense, Controls, and Inflation. A Conference Sponsored by the University of Chicago Law School*. 1st ed. Chicago : The the University of Chicago Press, 1952. 342 p.

12. EISENHOWER, D.D. Farewell Adress. In. PURSELL, KW jr. *The Military-Industrial Complex: A Reader*. 1st ed. New York : Harper & Row Publishers, 1972, ISBN 06-045296-X, pp. 204–208.
13. *Ekonomická encyklopedie A-O*. 2. Přepřacované vyd. Praha : Svoboda, 1984. 775 s.
14. ENGELHARDT, K., HEISE, K-H.: *Militär-Industrie-Komplex in staatsmonopolistischen Herrschaftssystem*. Berlin : Staatsverlag der DDR, 1974. 304 S.
15. ENTHOVEN, A.C., SMITH, K.W. *How Much Is Enough? Shaping the Defense Program 1961-1969*. Reprint of the 1st ed. Santa Monica : RAND, 2005. 394 s. ISBN 0-8330-3826-5.
16. ESPING-ANDERSEN, G. *Social Risks in Old Welfare States*. In *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford : Oxford University Press, 1999. ISBN 0-19-874201-0 p. 32–46
17. FEINSTEIN, A. *The Shadow World. Inside the Global Arms Trade*. 1st ed. London : Hamish Hamilton, 2011. 736 p. ISBN 978-0-141-04005-9.
18. FRIČ, P. (ed.) et al. *Korupce na český způsob*. 1. Vyd. Praha : Nakladatelství G + G, 1999. ISBN 80-86103-26-9. S. 9–47.
19. FRIČ Pavol. *Strukturální integrace českých elit [prezentace]* Olomouc, 8. 12. 2010.
20. FUČÍK, J. *Rozpočtované výdaje na obranu v zemích Varšavské smlouvy v letech 1955–1989*. In KRČ, M. (ed.). *Vojenské výdaje v letech studené války a po jejím skončení*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 2000 s. 64–92.
21. FUČÍK, J. *Stín jaderné války nad Evropou: Ke strategii vojenských bloků, operačním plánům a úloze Československé lidové armády na středoevropském válčišti v letech 1945–1968*. 1. Vyd. Praha : Mladá fronta, 2010. 232 s. ISBN 978-80-204-2199-9
22. GABAL, I. HELSUSOVA, L., SZAYNA, T.S. *The Impact of NATO Membership in the Czech Republic: Changing Czech Views of Security, Military & Defence*. Santa Monica : RAND, 2002. 28 p. ISBN 1-903584-71-X.
23. GABAL, I. *Hrách na zed'*. 1. Vyd. Praha : Karalonus, 2008. 271 s. ISBN 978-80-246-1537-0.
24. GREENBERG, M.D. *Corporate Culture and Ethical Leadership Under the Federal Sentencing Guidelines. What Should Boards, Management, and Policymakers Do Now?* 1st ed. Santa Monica : RAND, 2012. 82 p. ISBN 978-08-33076-95-3.
25. HANZLÍK, F., KOZÍLEK, R., RÁKOSNÍK, Z. *Vysoká vojenská škola pozemního vojska ve Vyškově. Historie a současnost*. Praha : Ministerstvo obrany ČR, 2002. 123 s. ISBN 80-7278-160-X.
26. HARTUNG, W.D. *Prophets of War: Lockheed Martin and the Making of the Military-Industrial Complex*. 1st ed. New York : Nation Books, 2012. 336 p. ISBN 978-15-68586-97-7.
27. HELLER, J. *Gold za všechny peníze*. Praha : Odeon, 1983. 384 s.

28. HOLMES, L. *Corruption: Very Short Introduction*. Oxford : Oxford University Press, 2015. 176 p. ISBN 978-01-99689-69-9.
29. HORTON, P.B., LESLIE, G.R., LARSON, R.F., et HORTON, R.L. *The Sociology of Social Problems*. 12th ed. Cambridge : Pearson Publishing, 1997. 447 p. ISBN 978-01-36574-38-5.
30. HRABĚ, J. *Armády soudobého imperialismu*. 1. Vyd. Praha : Naše vojsko, 1977. 148 s.
31. HRABĚ, J. *Kritika soudobé buržoazní sociologie armády*. 1. Vyd. Praha : Naše vojsko, 1985. 274 s.
32. HUNTINGTON S.P. *The Soldier and the State. The Theory and Politics of Civil-Military Relations*. 1st ed. Cambridge : The Belknap Press of Harvard University Press, 1957. 534 p. ISBN 0-674-81736-2.
33. HYBÁŠKOVÁ, J. *Čekání na válku. Výpověď odvolané české velvyslankyně v Kuvajtu*. 1. Vyd. Praha: Rybka Publishers, 2004. 325 s. ISBN 80-96182-77-0.
34. HYBÁŠKOVÁ, J. *Zpověď Evropanky. Jak se rozhoduje o nás a bez nás*. 1. Vyd. Praha: Rybka Publishers, 2009. 213 s. ISBN 978-80-97067-79-6.
35. JANDOUREK, *Úvod do sociologie*. 2. Vyd. Praha : Portál, 2009. 231 s. ISBN 80-7178-749-3
36. JONES, L.R., McCAFFERY, J.L. *Budgeting, Financial Management, and Acquisition Reform in the U.S. Department of Defense*. 2nd ed. Charlotte, North Carolina : Information Age Publishing, 2008. 703 s. ISBN 978-1-59311-870-9.
37. KAPLAN, K. *Alexej Čepička, Dobová dramata komunistické moci*. 1. Vyd. Brno : Barrister & Principal, 2011. 226 s. ISBN 978-80-8747-422-8.
38. KARLÍK, P. et al. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2002. 604 s. ISBN 80-7106-484-X.
39. KELLER, J. *Sociologie organizace a byrokracie*. 2. Vyd. Praha : SLON, 2010. 182 s. ISBN 978-80-86429-74-8.
40. KLITGAARD, R. *Controlling Corruption*. 11th ed. Berkeley : University of California Press, 2011. 240 p. ISBN 978-0-520-07408-8.
41. KLITGAARD, R. Klitgaard, R. E. (2004, December). *Leadership under systemic corruption*. [online] Paper presented at Global Integrity Alliance Meeting of Mekong Delta Countries, Vientiane, Laos. [citováno 24. 4. 2017] dostupné z <<http://auxbeacon.org/wp-content/uploads/2016/03/corruption22.pdf>>.
42. KOISTINEN, P., A.C. The Industrial-Military Complex in Historical Perspective: The Interwar Years In. PURSELL, KW jr. *The Military-Industrial Complex: A Reader*. 1st ed. New York : Harper & Row Publishers, 1972, ISBN 06-045296-X, pp. 31–50.
43. KOLLMER, D.H. (ed.) *Militärisch-Industrieller Komplex? Rüstung in Europa und Nordamerika nach dem Zweiten Weltkrieg*. 1. Aufl. Freiburg : Rombach Verlag, 2015. 320 S. ISBN 978-3-7930-9808-9.
44. KROBATH, J., KRUPÍČKA, J., BÍLEK, J. *SVAZARM 1951–1991*. [rukopis připravený do tisku]. Praha : Naše vojsko, 1991. 373 s.

45. LACHOWSKI, Z. *The Adapted CFE Treaty and the Admission of the Baltic States to NATO*. Stockholm : SIPRI, 2002.
46. LANGER, I. *Systémová korupce v Liberci. Jak ji řešit?* [rigorózní práce] Praha : Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, 2013. 227 s.
47. LEGG, K.T., MORRISON, J.F. *Politics and the International System: an Introduction*. 1st ed. New York : Harper & Row, 1971. 370 s.
48. LECHTOVÁ, M., PIKNEROVÁ, L. *Rozvojová spolupráce východního bloku v době studené války*. 1. Vyd. Praha : Dokořán, 2013. 131 s. ISBN 978-80-7363-570-1.
49. LENS, S. *The Military-Industrial Complex*. 1st. ed. Cleveland : Pilgrim Press, 1970. 183 p. ISBN 978-0-829801-54-5.
50. LOTKO, E. *Slovník lingvistických termínů pro filology*. 3. Vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2003. 128 s. ISBN 80-244-0720-5.
51. LUŇÁK, P. *Plánování nemyslitelného*. 1. Vyd. Praha : Dokořán, 2007. 440 s. ISBN 978-80-7363-155-0
52. MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5. Vyd. Brno : MU, 2008. 551 s. ISBN 978-80-210-4474-6.
53. McCARTNEY, J. McCARTNEY, M.S. *America's War Machine: Vasted Intrests, Endless Conflicts*. 1st ed. New York : Thomas Dunne Books, 2015. 304 s. ISBN 978-12-50069-77-1.
54. MEIER, E.-Ch., HANNEMANN, A., MEYER zum FELDE, R. *Wörterbuch zur Sicherheitspolitik. Deutschland in einem veränderten internationalen Umfeld*. 8. Aufl., Hamburg : E.S. Mittler & Sohn GmbH, 2012. 560 S. ISBN 978-3-8132-0933-4.
55. MERTON, R., K. *Social Theory and Social Structure*. enlarged ed. London : Free Press, 1968. 702 p. ISBN 00-292-1130-1.
56. MIKULÍN, A. *Vojenskopolitický slovník*. 1. Vyd. Praha : Naše vojsko, 1987. 336 s.
57. MILLS, C.W. *The Power Elite*. New ed. Oxford : Oxford University Press, 2000. 448 s. ISBN 978-0-19-513354-7.
58. MITTELSTADT, J. *The Rise of the Military Welfare State*. Cambridge : Harvard University Press: 2015. 344 s. ISBN 9780674286139.
59. MUNGIU-PIPPIDI, A. *The Quest for Good Governance. How Societies Develop Control of Corruption*. Cambridge : Cambridge University Press, 2015. 314 p. ISBN 978-1-107-53457-5.
60. NĚMEC, V. *Projektový management*. 1. Vyd. Praha : Grada Publihing, 2002. 182 s. ISBN 80-247-0392-0.
61. NĚMEČKOVÁ, L. *Nahoru dolů: Rozhovor s Martinem Stropnickým*. 1. Vyd. Litomyšl : Paseka, 2014. 208 s. ISBN 978-80-7432-295-2
62. NFK. *Miroslav Kalousek a 20 let jeho úřednických a politických her*. 1. Vyd. Brno : Tribun EU, 2014. 130 s. ISBN 978-80-263-0720-4

63. NFK. *Václav Klaus – stopy a odkaz pragmatika bez přívlastků*. 1. Vyd. Brno : Tribun EU, 2016. 178 s. ISBN 978-80-263-1061-7.
64. NOVÁK, A., BUREŠ, R. a LEYER, P. *Korupční kauzy na Ministerstvu obrany – Tajná mise: Korupce*. [online]. 1. Vyd. Praha : Transparency International Česká republika, 2015. 31 s. [citováno 1. 3. 2017] dostupné z <<http://www.transparency.cz/wp-content/uploads/Korup%C4%8Dn%C3%AD-kauzy-na-Ministerstvu-obrany-Tajn%C3%A1-mise-Korupce.pdf>>.
65. OESTMANN, R. *Multinationale Befehlsausgabe. English for Military Leaders*. 6. Aufl. Berlin : Walhalla Verlag, 2006. 239 S. ISBN 978-3-8029-6458-9.
66. OCHRANA, F. *Systém plánování, programování a rozpočtování v podmínkách rezortu Ministerstva obrany (východiska a metodika dalšího postupu)*. 1. Vyd. Praha : Ministerstvo obrany ČR, 1993. 32 s.
67. OCHRANA, F. *Systém plánování, programování a rozpočtování*. 1. Vyd. Praha : Ministerstvo obrany ČR, 1995. 78 s.
68. ONIONS, C. T. (ed.) *The Oxford Dictionary of English Etymology*. Oxford : Oxford University Press, 1966. 1042 p. ISBN 0-19-861112-9.
69. PAVELEC, M.S. (ed.) *The Military-Industrial Complex and American Society*. 1st ed. Oxford : ABC-CLIO, 2010. 427 s. ISBN 978-15-98841-87-9.
70. PERNICA, B. *Public Spending on the Czech Hard Power and its Control*. In *Theoretical and Practical Aspects of Public Finance 2015: proceedings of the 20th International Conference*, Prague : Oeconomica, 2015. ISBN 978-80-245-2094-0. pp. 189–194.
71. PERNICA, B. *The Czech Military Expenditures as a Government Failure, a Social Problem, and Cultural Conflict within 1993–2016*. In *Proceedings of the 21th International Conference Theoretical and Practical Aspects of Public Finance 2016*, Prague: Oeconomica, 2016. ISBN 978-80-245-2155-8. pp. 177–185.
72. PERNICA, B. *Military Spending and the End-Of-Year Spend-Out Rush*. In *Proceedings of the 22th International Conference Theoretical and Practical Aspects of Public Finance 2017*, Prague: Oeconomica, 2017. ISBN 978-80-245-2242-5. pp. 197–203.
73. PERNICA, B. *Veřejné mínění o obraně a armádě*. In JANOŠEC, J. et al. *Armáda České republiky – Symbol demokracie a státní suverenity: 1993–2012*. 1. vyd. Praha : Ministerstvo obrany, 2012. ISBN 978-80-7278-600-8, s. 140–153.
74. PETRUSEK, M. *Porozumění a interpretace v sociologii*. In PETRUSEK, M. *Teorie a metoda v moderní sociologii*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993, ISBN 80-7066-799-0, s. 133–172.
75. PIERPAOLI, P.G. *Eisenhower's Farewell Address 1961*. In PAVELEC, M.S. (ed.) *The Military-Industrial Complex and American Society*. 1st ed. Oxford : ABC-CLIO, 2010. ISBN 978-15-98841-87-9, pp. 95–97.
76. POBOŘIL, V. *Majetek bývalého SSM na pozadí politických intrik*. 1. vyd. Hostivice: Baron, 2013. 422 s. ISBN 978-80-86914-64-0.
77. POTŮČEK, M., VASS, L., a KOTLAS, P. *Veřejná politika jako proces*. In POTŮČEK, M. (ed.) *Veřejná politika*. 1. vyd. Praha : SLON, 2010. ISBN 978-80-86429-50-2, s. 33–60.

78. PRECIOSO, A. et al. *Národohospodářské plánování v ČSSR*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství politické literatury, 1963. 588 s.
79. PROKEŠ, V. (ed.), SMITH, ML. (ed.) *Regulace lobbingu v České republice: Od myšlenky ke konceptu a implementaci*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2013. 117 s. ISBN 978-80-7330-247-4.
80. PROXMIRE, W. Retired High-Ranking Military Officers In. PURSELL, KW jr. *The Military-Industrial Complex: A Reader*. 1st ed. New York : Harper & Row Publishers, 1972, ISBN 06-045296-X, pp. 253–263.
81. PURSELL, K.W jr. *The Military-Industrial Complex: A Reader*. 1st ed. New York : Harper & Row Publishers, 1972, 345 p, ISBN 06-045296-X.
82. PURVIS, T. L. *Encyklopedie dějin USA*. 1. vyd. Praha: Ivo Železný, 1999. 575 s. ISBN 80-2400294-9.
83. RABRENOVIC, A (ed.) et al. *Legal Mechanisms for Prevention of Corruption in Southeast Europe with Special Focus on the Defence Sector*. [online] 1st ed. Belgrade : Institute of Comparative Law, 2014. 350 p. ISBN 978-86-80059-92-1. [citováno 1. 4. 2017]. Dostupné z <http://cids.no/wp-content/uploads/2013/10/LLEGAL_MECHANISMS-ENG_with_COVER-PAGE.pdf>.
84. ROAF, J. et al. *25 Years of Transition Post-Communist Europe and the IMF. Regional Economic Issues Special Report*. [online] Washington, D.C. : IMF, 2014, 72 p. ISBN 978-1-49834-201-8. [citováno 1. 4. 2017] dostupné z <https://www.imf.org/external/pubs/ft/reo/2014/eur/eng/pdf/erei_sr_102414.pdf>.
85. ROB, F. *Diplomatický protokol*. Praha : Ministerstvo obrany, 2007. 197 s. ISBN 978-80-7278-418-9.
86. ROCKOFF, H. The United States: from ploughshares to swords In HARRISON, M. (ed.) *The Economics World War II*. 1st ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. ISBN 0-521-78503-0, pp. 81–121.
87. ROSEN, S. *Testing the theory of the military-industrial complex*. 1st ed. Lanham : Lexington Books, 1973. 311 p. ISBN 978-0-6698-4871-7.
88. ROSTKER, B. *I Want You! The Evolution of the All-Volunteer Force*. Santa Monica : RAND, 2006. 832 p. ISBN 978-0-8330-3895-1.
89. ROZSYPAL, K. et al. *Úvod do teorie a praxe národohospodářského plánování*. 2. vyd. Praha: SNTL, 1981. 532 s.
90. SIMON, J. The Czech Republic: Advancing Toward Democracy. In SIMON, J. *NATO Enlargement and Central Europe. A Study in Civil-Military Relations*. Washington : NDU Press, 2002. ISBN 978-0898-75853-5. Pp. 213–254.
91. STANLEY, K.D, LOREDO, E.N., BURGER, N., MILES, J.N.V. et SALOGA, C.V. *Business Bribery Risk Assessment*. Santa Monica : RAND, 2014. 76 p.
92. SWANSON, M. *The War State: The Cold War Origins of the Military-Industrial Complex and the Power Elite, 1945–1963*. 1st ed. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2013. 432 p. ISBN 978-1-484-08076-4.

93. SZAYNA, T.S. The Czech Republic. A Small Contributor or a „Free Rider“? In MICHTA, A. A. *America's New Allies. Poland, Hungary, and the Czech Republic in NATO*. Washington : University of Washington Press, 1999. ISBN 978-0295-97906-9 pp. 112–148.
94. SZAYNA, T.S. *The Military in a Post-Communist Czechoslovakia*. Santa Monica : RAND, 1992. 92 p. ISBN 0-8330-2013-7.
95. SZAYNA, T.S., STEINBERG, J., B. *Civil-Military Relations and National Security Thinking in Czechoslovakia. A Conference Report*. Santa Monica : RAND, 1992. 56 p. ISBN 0-8330-1245-2.
96. ŠTROUGAL, L. *Ještě pár odpovědí*. 1. vyd. Praha : Epoque, 2011. 198 s. ISBN 978-80-7425-116-0
97. ŠTROUGAL, L. *Paměti a úvahy*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství epocha, 2009. 363 s. ISBN 978-80-7425-026-2.
98. THIBAUT, J. W., KELLEY, H.H. *The Social Psychology of Groups*. New York : John Wiley and Sons, 1959. 346 p. ISBN 978-0-471-85866-9
99. UHL, M. Umfang, Struktur und Leistungsvermögen des militärisch-industriell-akademischen Komplexes des Sowjetunion 1945-1970. In KOLLMER, D.H. (ed.) *Militärisch-Industrieller Komplex? Rüstung in Europa und Nordamerika nach dem Zweiten Weltkrieg*. 1. Aufl. Freiburg : Rombach Verlag, 2015. ISBN 978-3-7930-9808-9. S. 49–76.
100. VACEK, M. *Celý život v jednom šiku*. 1. vyd. Praha : Victory. 200 s. ISBN 978-80-7382-958-2.
101. WERKNER, J.-I. *Wehrpflicht oder Freiwilligenarmee? Wehrstrukturrentscheidungen im europäischen Vergleich*. 1. Aufl. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2006. 330 S. ISBN 3-631-54696-3.
102. WILSON, J.Q., DULULIO, J.J. *American Government. Institutions and Policies*. 11th ed. Boston: Houghton Mifflin Company, 2008. 680 s. ISBN 978-0-618-95612-8.
103. WILSON, J. Q. *Jak se vládne v USA*. 1. vyd. Victoria Publishing, 1995. 403 s. ISBN 80-85605-70-8.
104. ZAHRADNÍK, L. *Půlstoletí MiGů: budování československého a českého vojenského proudového letectva*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany, 2005. 32 s. ISBN 80-7278-299-1.
105. ZBYTEK, Z. *Veteráni studené války vzpomínají*. 1. vyd. Plzeň : Zdeněk Zbytek. 432 s.
106. ZRŮSTEK et al. *Sociologický výzkum zájmů důstojníků Československé lidivé armády*. 1. vyd. Praha: Hlavní politická správa Československé lidové armády, 1967.

odborné seriálové publikace

1. __ Scientific-Military-Industrial Complex. *Science*. 1969, vol. 164, no. 3881, p. 809
2. ABRAHAMSON, Peter. Welfare pluralism: towards a new consensus for a european social policy? *Current Politics and Economics of Europe*, 1995, vol. 5, no. 1, pp 29–42.
3. ALPTEKIN, Aynur, LEVINE, Paul. Military expenditure and economic growth: A meta-analysis. *European Journal of Political Economy*. 2012, vol. 28, no. 4, pp 636–650.
4. APAZA, Carmen. Public Management Challenge Ensuring Accountability and Controlling Corruption. *The Public Purpose*. 2007, vol. 5, no. 1, pp 45–60.
5. BAACK Ben, RAY Edward. The Political Economy of the Origins of the Military-Industrial Complex in the United States. *The Journal of Economic History*, 1985, vol. 45, no. 2, pp 839–850.
6. BANERJEE, Abhijit, HANNA, Rema N., MULLAINATHAN, Sendhil, BANERJEE, ABHIJIT, Rema Hanna, and Sendhil MULLAINATHAN. Corruption. *HKS Faculty Research Working Paper Series RWP12-023*, 2012, John F. Kennedy School of Government, Harvard University.
7. BAUSE George, H. Myths, Realities, and the Military-Industrial Complex. *Air University Review*, 1974, vol. 25, no. 6, pp 82–86.
8. BLUMER, Herbert. Social Problems as Collective Behavior. 1971, *Social Problems*, vol. 18, no. 3, pp 298–306.
9. BROVKO, Petr, PETRUK, Galina. Strategic Management of Development of the Military-Industrial Complex Enterprises with the Use of Dual Technologies under the Resource-Based Approach. Economic and social changes: facts, trends, forecast. 2016, vol. 45, no. 3, pp 82–97.
10. BUREŠ, Oldřich, PERNICA, Bohuslav. Pluralization of Security Education in the Czech Republic. *Problems of Post-Communism*, 2017.
DOI <http://dx.doi.org/10.1080/10758216.2016.1225510>
11. BURIÁNEK, J., Tolerant Towards Crime, Concerned with Corruption: The Czech Case Criminology. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 2014, vol. 65, no. 1, pp 382–394.
12. BYRNE, Edmund, F. The U.S. Military-Industrial Complex is Circumstantially Unethical. *Journal of Business Ethics*. 2010, vol. 95, no. 2, pp 153–165.
13. CAIDEN, Gerald, CAIDEN, Naomi. Administrative Corruption. *Public Administration Review*, 1977, vol. 37, no. 3, pp. 301–309.
14. CYPHER, James, M. The origins and evolution of military Keynesianism in the United States. *Journal of Post Keynesian Economics*. 2015, vol. 38, no. 3, pp 449–476.
15. DUNLAP, Charles, J. Jr. The Military-Industrial Complex. 2011, *Daedalus*, vol. 140, no. 3, pp 135–147.
16. FORSTER, Jb, MCCHESENEY, RW. Surveillance Capitalism Monopoly-Finance Capital, the Military-Industrial Complex, and the Digital Age. *Monthly Review-An Independent Socialist Magazine*, 2014, vol. 66, no. 3, pp 1–31.
17. FUČÍK, Josef. Soumrak tankového věku (výroba tanků v Československu v letech 1953–1990). *Vojenské rozhledy*, 1993, roč. 2, č. 4, s. 14–24.
18. GIVENS, Ron. Ike's Military-Industrial Complex Speech Deconstructed. *American History*, 2011, vol. 46, no. 1, p. 6.

19. GOEL, Rajeev K., NELSON, Michael A. Are corrupt acts contagious?: Evidence from the United States. *Journal of Policy Modeling*. 2007, vol. 29, no. 6, pp 839–850. Doi:10.1016/j.jpolmod.2007.09.002
20. GOEL, Rajeev K., NELSON, Michael A. Causes of corruption: History, geography and government. *Journal of Policy Modeling*. 2010, vol. 32, no. 6, pp 433–447. Doi:10.1016/j.jpolmod.2010.05.004
21. GUPTA, Sanjeev, de MELLO, Luiz, et SHARANDOI, Raju. Corruption and military spending. *European Journal of Political Economy*, 2001, vol. 17, no. 4, pp 749–777. Doi :10.1016/S0176-2680(01)00054-4
22. HANAUSKE, Matthias, KUNZ, Jennifer, BERNIUS, Steffen, KÖNIG, Wolfgang. Doves and hawks in economics revisited: An evolutionary quantum game theory based analysis of financial crises. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, 2010, vol. 21, no. 389, pp 5084–5102.
23. HILGARTNER, Stephen, BOSK, Charles, L. The Rise and Fall of Social Problems: A Public Arenas Model. *The American Journal of Sociology*, 1988, vol. 94, no. 1, pp 53–78.
24. HRABĚ, Josef. Od civilní kontroly nad ozbrojenými silami k vojenskoprůmyslovému komplexu USA (I). *Historie a vojenství*. 1976, roč. 25, č. 5, s. 89–113.
25. HRABĚ, Josef. Od civilní kontroly nad ozbrojenými silami k vojenskoprůmyslovému komplexu USA (II). *Historie a vojenství*. 1976, roč. 25, č. 6, s. 147–168.
26. CHAN Steve. Grasping the Peace Dividend: Some Propositions on the Conversion of Swords into Plowshares. *Mershon International Studies Review*, 1995, vol. 39, no. 1, pp. 53–95.
27. JAHN, Egbert. The Role of the Armaments Complex in Soviet Society (Is There a Soviet MilitaryIndustrial Complex?) *Journal of Peace Research*, 1975, vol. 12, no. 3, pp 179–194.
28. JANIEWSKI, Dolores, E. Eisenhower's Paradoxical Relationship with the "Military-Industrial Complex". *Presidential Studies Quarterly*. 2011, vol. 41, no. 4, pp 667–692.
29. KLITGAARD, Robert. International Cooperation Against Corruption. *Finance and Development*, 1998, vol. 35, no. 1, pp 3–6.
30. KOHLER-HAUSMANN, Jililly. Guns and Butter: The Welfare State, the Carceral State, and the Politics of Exclusion in the Postwar United States. *The Journal of American History*, 2015, vol. 102, no. 1, pp 87–99.
31. KOISTINEN, Paul, A. C. The „Industrial-Military Complex“ in Historical Perspective: The InterWar Years. *The Journal of American History*, 1970, vol. 56, no. 4, pp 819–839.
32. LANGER, Ivan. Systémová korupce jako empirický výzkum: případ města Liberec. *Středoevropské politické studie*. 2014, roč. 16, č. 1, s. 1–28.
33. LARSON Arthur, D. The Military-Industrial Complex and Antimilitarism. The Role of Retired Officer Employment. *Air University Review*, 1972, Vol. 23, No. 4, pp 26–33.
34. LUGOTSOV, AV., LUGOTSOVA, M.A. The government and the problems of development of non-governmental enterprises of the military-industrial complex and civil engineering of Russia. *Economy of Region*. 2012, vol. 1, no. 3, pp 196–204.

35. MAGAHY, Ben, PYMAN, Mark, Ethics and Business Conduct in Defence Establishments: An International Review. *Journal of Military Ethics*. 2010, vol. 9, no. 1, pp 57–76.
36. MANDEL, Robert. The Transformation of the American Defence Industry: Corporate Perceptions and Preferences. *Armed Forces & Society*, vol. 20, no. 2, 1994, pp 175–197.
37. MARTINO-TAYLOR, L. The Military—Industrial—Academic Complex And a New Social Autism. *Journal of Political and Military Sociology*. 2008, vol. 36, no. 1, pp 37–52.
38. MINTZ, Alex, STEVENSON, Randolph. T. Defense Expenditures, Economic Growth, and the „Peace Dividend“ A Longitudinal Analysis of 103 Countries. *Journal of Conflict Resolution*, 1995, vol. 39, no. 2, pp 283–305.
39. NOONE Michael, F., Jr. The Military-Industrial Complex Revisited. *Air University Review*, 1978, vol. 30, no. 1, pp 79–83.
40. OKAMURA, Minoru. The Welfare Effects of Disarmament on the United States Under Nato and the Warsaw Pact. *The Review of Economics and Statistics*, 1996, vol. 78, no. 2, pp. 277–285.
41. PELLEGRINI, Lorenzom, Gerlagh, Reyer. Corruption’s Effect on Growth and its Transmission Channels. *Kyklos*. 2004, vol. 57, no. 3, pp 429–456.
42. PERNICA Bohuslav, BALVÍN Pavel. Realizace české obranné/vojenské politiky: malá stabilita vládnutí a nevhodný manažerský koncept. *Vojenské rozhledy*, 2010, roč. 19, č. 1, s. 101–113.
43. PERNICA Bohuslav. Institut střední školy silového ministerstva: 20 let pokusů o jeho záchranu. *Vojenské rozhledy*, 2013, roč. 22, č. 1, s. 148–163.
44. PERNICA Bohuslav. Plánování v bezpečnostním systému a problém pohybu cen na příkladu Ministerstva obrany. *Vojenské rozhledy*, 2011, roč. 20, č. 4, s. 97–104.
45. PERNICA Bohuslav. Rozpočtová politika české vlády ve věcech vnitřní a vnější bezpečnosti po roce 1998. *Vojenské rozhledy*, 2011, roč. 20, č. 3, s. 66–75.
46. PERNICA Bohuslav. Zapojování civilního sektoru do činnosti ozbrojených sil: vojensko-správní a vojensko-průmyslový komplex. *Vojenské rozhledy*, 2011, roč. 20, č. 2, s. 101–113.
47. PESTOFF, VA. Third Sector and Cooperative Services: An Alternative to Privatization. *Journal of Consumer Policy*, 1992, vol. 15, no. 1, pp 21–45.
48. RABUŠIC, Ladislav, MAREŠ, Petr. Je česká společnost anomická? *Sociologický časopis*. 1996, roč. 32, č. 2, s. 175–187.
49. RASSADIN, V. The State of the Military-Industrial Complex in Russia. *Problems of Economic Transition*, 2000, vol. 42, no. 10, pp 6–16.
50. SHEN C., WILLIAMSON JB. Corruption, Democracy, Economic Freedom, and State Strength: A Cross-national Analysis. *International Journal of Comparative Sociology*. 2005, vol. 46, no. 4, pp 327. DOI: 10.1177/0020715205059206
51. SHLEIFER, Andrei, VISHNY, Robert W. Corruption. *Quarterly Journal of Economics*. 1993, vol. 108, no. 3, pp 599–617.
52. SPECTOR, Malcom, KITSUSE, John, I. Social Problems: A Re-formulation. *Social Problems*. 1973, vol. 21, no. 2, pp 145–159.
53. SVENSSON, Jakob. Eight Questions about Corruption. *Journal of Economic Perspectives*. 2005, vol. 19, no. 3, pp 19–42.
54. ŠTAIGL, Jan, TURZA, Peter. Zbrojná výroba na Slovensku v rokoch 1969–1992 (2. časť). *Vojenská história*. 2013, roč. 17, č. 3, s. 77–109.
55. ŠTAIGL, Jan, TURZA, Peter. Zbrojná výroba na Slovensku v rokoch 1969–1992 (1. časť). *Vojenská história*. 2013, roč. 17, č. 2, s. 75–112.

56. TAGAREV, Todor. Enabling Factors and Effects of Corruption in the Defense Sector. *The Quarterly Journal*, 2010, vol. 9, no. 3, pp 77–88.
57. TOMEK, Prokop. Šikana, skrytý problém Československé lidové armády po roce 1969. *Historie a vojenství*. 2012, roč. 61, č. 2, s. 30–41.
58. ULRICH, Peterson Marybeth. Developing Mature National Security Systems in Post-Communist States: The Czech Republic and Slovakia. *Armed Forces & Society*, vol. 28, no. 3, 2002, pp 403–425.
59. VILMAR, Fritz. The Military-Industrial Complex in West Germany and the Consequences for Peace Policy. *Journal of Peace Research*, 1973, vol. 10, no. 3, pp 251–258.
60. WEHRLE, Edmund, F. Welfare and Warfare: American Organized Labor Approaches the Military-Industrial Complex, 1949–1964. *Armed Forces & Society*, vol. 29, no. 4, 2003, pp. 525–546.

publicistické články v časopisech a v tisku

1. Areport. Komuniké Ministerstva obrany České republiky ke zprávě Nejvyššího kontrolního úřadu. *A-report*. 1995, roč. 5, č. 10, s. 3.
2. HVĚZDÁŘ, Pepa. *A-report*. 1993, roč. 3, č. 26, s. 16.
3. Areport. Ze služebního řádu A-I-1. *A-report*. 1998, roč. 8, č. 4, s. 3.
4. -jz-. Z vojenských kanceláří. *A-report*. 1997, roč. 7, č. 8, s. 3.
5. STŘELEČEK, František. *A-report*. 1993, roč. 3, č. 31, s. 16.
6. STŘELEČEK, František. *A-report*. 1994, roč. 4, č. 2, s. 16.
7. MFD. Přčetli jsme. *A-report*. 1998, roč. 8, č. 21, s. 2.
8. -čej-. Miliarda pro vojenskoprůmyslový komplex. *Arevue*. 1991, roč. 44, č. 7, s. 29
9. -ČTK-. Jednala Bezpečnostní rada státu. *A-report*, 1998, roč. 8, č. 22, s. 10.
10. -ČTK-. Náhradní díly budou. *A-report*, 2000, roč. 10, č. 8, s. 5.
11. -ČTK-. Po uzávěrce. *A-report*, 1998, roč. 8, č. 10, s. 2.
12. -jik-. Pomóóoc, kontrola! aneb Změnilo se něco k lepšímu...? (Malé osobní pohlednutí do nedávné minulosti). *Arevue*. 1991, roč. 44, č. 4, s. 13–14.
13. -JJ-. Stalo se v redakci. *A-report*, 1998, roč. 8, č. 23, s. 2.
14. LANG, Pavel. (Ne)chtěný šperk. *A-report*, 2005, roč. 15, č. 19, s. 25.
15. LANG, Pavel. Alky v dusíku. *A-report*, 2013, roč. 23, č. 2, s. 16–17.
16. LANG, Pavel. Blackout! *A-report*, 2014, roč. 24, č. 3, s. 12–13.
17. LANG, Pavel. Jízdní řád na pět let. – Učitel Hájek by žasl, jak se dnes v armádě plánuje. *A-report*, 2004, roč. 14, č. 11, s. 14.
18. LANG, Pavel. Nouze o místo nahoře. *A-report*, 2005, roč. 15, č. 4, s. 14–15.
19. LANG, Pavel. Služba v „kaoku“. *A-report*, 2011, roč. 21, č. 10, s. 8–9.
20. LANG, Pavel. Tvrdá pravda [rozhovor s náměstkem ministra obrany pro reorganizaci Ministerstva obrany ČR M. Bělčíkem]. *A-report*, 2003, roč. 13, č. 16, s. 4–5.
21. -le-. Armáda slaví plesem. *A-report*, 1999, roč. 9, č. 4, s. 13.

22. -le-. Jednala generálská rada. *A-report*, 2000, roč. 10, č. 12, s. 9
23. -le-. Tendr do konce listopadu! *A-report*, 2000, roč. 10, č. 20, s. 22.
24. -le-. Zajímavé projekty na obzoru. *A-report*, 1999, roč. 9, č. 13, s. 6.
25. -le-. Zeptali jsme se. *A-report*. 2000, roč. 10, č. 16, s. 2
26. -ma- Zeptali jsme se. *A-report*, 1998, roč. 8, č. 21, s. 2.
27. -ma-. Systém nastolen, zbývá doladit. *A-report*, 1996, roč. 6, č. 9, s. 6.
28. MAREK, Vladimír. Ani nová koncepce nic nezmění. *A-report*, 1996, roč. 6, č. 8, s. 6.
29. MAREK, Vladimír. Před odchodem. Hovoříme s generálem K. Kubou. *A-report*, 1996, roč. 6, č. 22, s. 5.
30. -mži-. Dny akvizičního úřadu sečteny. *A-report*, 2001, roč. 11, č. 8, s. 2.
31. MAREK, Vladimír. Bankovní služby míří do útvarů. *A-report*, 1998, roč. 8, č. 19, s. 5.
32. MAREK, Vladimír. Dvacet bodů interoperability. *A-report*, 1997, roč. 7, č. 4, s. 8.
33. MAREK, Vladimír. Matematické vzorce rozhodnou. *A-report*, 2003, roč. 13, č. 22, s. 17.
34. MAREK, Vladimír. Obranyschopnost, to není pouze armáda. *A-report*, 1994, roč. 4, č. 2, s. 8.
35. MIŠÍK, Dušan. Identifikácia šikanovania. *Arevue* 1991, roč. 44, č. 8, s. 24–25.
36. MIŠÍK, Dušan. Staromazáctvo a pracovné zaradenie vojakov. *Arevue* 1992, roč. 45, č. 8, s. 12–14.
37. -R-. Místo záložny spořitelna. *A-report*, 1998, roč. 8, č. 24, s. 14.
38. RAŠEK Antonín. Reorganizaci armády chybí koncepce. *Mladá fronta Dnes*, 27. 9. 1996, s. 13.
39. RUSKOVÁ, I, PAJER, J. Spolupráce v pěti oblastech. *A-report*, 2011, roč. 21, č. 1, s. 38–39.
40. SMEJKAL, Václav. Kam míří čtyři kola armádního vozu. *Ekonom*, 1995, roč. 39, č. 2, s. 27–32.
41. -ši-. Skandál otřásá NATO. *A-report*, 1995, roč. 5, č. 6, s. 10.
42. -tem-. Nepravdivá informace. *Arevue*. 1991, roč. 44, č. 5, s. 5.
43. TŮMA, Jan. Perspektiva pro bezhotovostní výplatu. *A-report*, 1998, roč. 8, č. 9, s. 6.
44. TŮMA, Jan. S jakou technikou do NATO? *A-report*, 1997, roč. 7, č. 17, s. 12.
45. TŮMA, Jan. Bez schopných lidí je efektivní management utopií. O akvizicích. *A-report*, 2000, roč. 10, č. 5, s. 8.
46. -VK-. Světla a stíny VLRZ očima ředitele pplk. Jaroslava Trdíka. *A-report*, 2000, roč. 10, č. 5, s. 12–13.
47. ZDOBINSKÝ, Michal. Češi už lítají. *A-report*, 2004, roč. 14, č. 23, s. 2–3.

48. ZEMAN, Jan. Afórum. *A-report*. 2004, roč. 14, č. 9, s. 9.
49. ZEMAN, Jan. Dům na pevných základech. *A-report*, 2007, roč. 17, č. 17, s. 20–21.
50. ZEMAN, Jan. Komplexní audit MO startuje. *A-report*, 2008, roč. 18, č. 2, s. 7.

zpravodajské články dostupné na Internetu

1. (gag) náčelník generálního štábu Jiří Šedivý. [online] *IDnes.cz* [10. 8. 1998] [citováno 1. 4. 2017] dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/nacelnik-generalniho-stabu-jiri-sedivy-d9i-/domaci.aspx?c=981001_141549_osobnost_noc>.
2. (mh) Zeman: Vzorem je skandinávský sociální stát. [online] *Haló noviny*. [27. 12. 2015] [citováno 1. 4. 2017] dostupné z <<http://www.halonoviny.cz/articles/view/42027782>>.
3. (red) Koštoval Žilkovou. [online] *Euro* [22. 2. 2014, 0:00] [citováno 1. 4. 2017] dostupné z <<http://www.euro.cz/archiv/kostoval-zilkovou-1079348>>.
4. ‚Přeplicená‘ poradkyně ministra obrany Stropnického Lieblová končí. [online] *Lidovky*. [2. 12. 2016] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.lidovky.cz/preplacena-poradkyne-ministra-stropnickeho-lieblova-v-uradu-letos-konci-1qh-/zpravy-domov.aspx?c=A161202_141612_ln_domov_ele>.
5. BAROCH, Pavel. Kühnl na odchodu podepsal transportéry. [online] *Aktuálně.cz* [9. 6. 2006] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/kuhnl-na-odchodu-podepsal-transportery/r~i:article:168157/>>.
6. BAROCH, Pavel. Obrněnci za miliardy: Armáda v kleštích. [online] *Aktuálně.cz* [24. 5. 2006, 13:35] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/obrnenci-za-miliardy-armada-v-klestich/r~i:article:160681/>>.
7. BAROCH, Pavel. Panama Papers. Firma Stropnického poradců skončila v panamském ráji. *Týden* [8. 5. 2016, 13:35] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/firma-stropnickeho-poradcu-skoncila-v-panamskem-raji_382671.html>.
8. BAYER, Petr. Vojenské firmy bojují o přežití. [online] *Euro* [20. 2. 2009, 00:00] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://www.euro.cz/byznys/vojenske-firmy-bojuji-o-preziti-892942>>.
9. BLAŽEK, Vojtěch, DOLEJŠÍ, Václav. Bývalý šéf armády radí na Hradě za 20 tisíc měsíčně. Smlouvu zrušíme, říká kancléř Mynář. [online] *Seznam.cz* [25. 1. 2017] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://www.seznam.cz/zpravy/clanek/byvaly-sef-armady-radi-na-hrade-za-20-tisic-mesicne-smlouvu-zrusime-rika-kancler-mynar-12312>>.
10. Britain's military spending. A promise honoured (sort of). [online] *The Economist* [9. 7. 2015] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://www.economist.com/news/britain/21649898-why-labours-binary-vision-britain-inaccurate-promise-honoured-sort>>.

11. BROŽOVÁ, Karolína. Lídři ČSSD se kvůli obří pokutě musí plácnout přes kapsu. [online] *Novinky.cz* [5. 4. 2016, 6:10] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <https://www.novinky.cz/domaci/399492-lidri-cssd-se-kvuli-obri-pokute-musi-placnout-pres-kapsu.html>.
12. BŘEŠŤAN, Robert. Pátrali jsme po kořenech „Tvrdíkovy“ CEFC v Číně. Konečný vlastník je neznámý. [online] *Hlídací pes.org* [26. 3. 2016] [citováno 1. 8. 2017]. dostupné z <http://hlidacipes.org/patrani-po-korenech-tvrdikovy-cefc-v-cine-nahrava-spekulacim-konecny-vlastnik-dve-esrocka-majitele-neznami/>.
13. BŘEŠŤAN, Robert. Podezřelé obchody na obraně, zbrojaři z Excaliburu a pavouk jejich vztahů. [online] *Hlídací pes.org* [4. 3. 2015] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://hlidacipes.org/zasah-na-obrane-zbrojari-z-excalibur-army-a-pavouk-jejich-vztahu/>.
14. BŘEŠŤAN, Robert. V zadávání veřejných zakázek je nejhorší ministerstvo obrany. [online] *e15*. [15. 6. 2015] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/v-zadavani-verejnych-zakazek-je-nejhorsim-ministerstvo-obrany-1199569>.
15. BÝMA, Petr. Automobilka Praga chce jet Dakar. [online] *IDnes.cz* [8. 1. 2002, 13:55] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z http://sport.idnes.cz/automobilka-praga-chce-jet-dakar-dnh-/motorsport.aspx?c=A020108_175109_dakar_zajim_bym.
16. cen, jav, syr. Policie zatkla a obvinila lobbistu Marka Dalíka kvůli kauze Pandur. [online] *IDnes.cz* [8. 10. 2012, 12:37] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z http://zpravy.idnes.cz/marek-dalik-zatcen-kvuli-kauze-pandur-d80-/krimi.aspx?c=A121008_101818_krimi_js.
17. ČT24. Sekci pro armádní zakázky povede Bulant, z Blažka je náměstek. [online] *Česká televize*. [8. 6. 2011] [citováno 1. 4. 2017] dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1259991-sekci-pro-armadni-zakazky-povede-bulant-z-blazka-je-namestek>.
18. ČTK, fer. Dalík půjde na pět let do vězení. Nepomohla mu ani změna výpovědi. [online] *IDnes.cz* [25. 7. 2017, 15:08] [citováno 1. 8. 2017]. dostupné z http://zpravy.idnes.cz/dalik-odvolaci-senat-kauza-obrnenci-pandur-f20-/domaci.aspx?c=A170724_163614_domaci_amu.
19. ČTK, fka. Realista Hynek získal podporu 22 poslanců pro prezidentskou kandidaturu. [online] *IDnes.cz* [17. 10. 2017, 10:42] [citováno 23. 10. 2017]. dostupné z http://zpravy.idnes.cz/realiste-robejsek-hynek-prezident-cr-poslanci-fqd-/domaci.aspx?c=A171017_101441_domaci_fka.
20. ČTK, fra. Generál Pavel: Rusku by k obsazení Pobaltí stačily dva dny. Hrozila by jaderná válka. [online] *Ihned.cz* [27. 5. 2015, 22:13] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://ekonom.ihned.cz/c1-64076170-general-pavel-rusku-by-k-obsazeni-pobalti-stacily-dva-dny-hrozila-by-jaderna-valka>.
21. ČTK, idnes.cz. Vláda přiklepla Aero Vodochody skupině Penta. [online] *IDnes.cz* [25. 10. 2006, 22:44] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z http://ekonomika.idnes.cz/vlada-priklepla-aero-vodochody-skupine-penta-fn7-/ekoakcie.aspx?c=A061025_133723_ekoakcie_ven.

22. ČTK, Lidovky.cz. Další problém generála Halenky. Je obžalován z pojistního podvodu. [online] *Lidovky.cz* [17. 3. 2015, 9:09] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.lidovky.cz/halenka-obzalovan-z-pojistneho-podvodu-hrozi-mu-dva-roky-vezeni-p89-/zpravy-domov.aspx?c=A150317_073332_In_domov_ele>.
23. ČTK, mmi. Deset Pandurů není bojeschopných, dalších třicet je poškozených, říká náčelník generálního štábu. Problémy jsou i s tanky. [online] *Ihned.cz* [20. 3. 2016, 21:12] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://domaci.ihned.cz/c1-65215730-deset-pandur-neni-schopnych-boje-tricet-jich-je-poskozenych-podle-beccvara-maji-zavady-i-jina-armadni-vozidla>>.
24. ČTK, vel. Vojáci podporují extremisty, v armádě je korupce. Špatná vizitka, říká o průzkumu Babiš. [online] *Ihned.cz* [27. 9. 2015, 14:46] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://domaci.ihned.cz/c1-64663210-vojaci-podporuji-extremisty-v-armade-je-korupce-spatna-vizitka-rika-o-pruzkumu-babis>>.
25. ČTK. Armáda by chtěla další pandury, jak před lety plánoval Paroubek. [online] *České noviny* [9. 1. 2017, 16:20] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/armada-by-chtela-dalsi-pandury-jak-pred-lety-planoval-paroubek/1435858>>.
26. ČTK. Armáda nakoupí obrněné vozy za 9,2 miliardy korun. [online] *Forum24* [24. 7. 2017] [citováno 1. 8. 2017]. dostupné z <<http://forum24.cz/udalosti/armada-nakoupi-obrnene-vozy-za-92-miliardy-korun/>>.
27. ČTK. ČSSD dává trestní oznámení. Kvůli nákupu pandurů. [online] *Týden*. [18. 2. 2010, 12:14] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/cssd-dava-trestni-oznameni-kvuli-nakup-panduru_159341.html>.
28. Čtk. Obrana vojákům koupí přístroje pro noční vidění za 200 milionů. [online] *e15* [18. 1. 2016, 16:42] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://zpravy.e15.cz/domaci/udalosti/obrana-vojakum-koupi-pristroje-pro-nocni-videni-za-200-milionu-1263247>>.
29. ČTK. Policie obvinila exposlance Hrbatu a další čtyři lidi kvůli zakázkám. [online] *IDnes.cz* [27. 1. 2017, 13:17] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/michael-hrbata-verejne-zakazky-obcineni-policie-fti-/krimi.aspx?c=A170125_130422_krimi_och>.
30. ČTK. Policie obvinila Ondřeje Páleníka kvůli jeho působení v čele Správy státních hmotných rezerv. [online] *Aktuálně.cz* [27. 2. 2017] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/policie-obvinila-exsefa-vojenskeho-zpravodajstvi-palenika-kv/r~29e43e60fcd211e681eb0025900fea04/>>.
31. ČTK. Politickým náměstkem ministra Stropnického se stal Daniel Koštoval. [online] *Lidovky.cz* [1. 2. 2017, 13:20] [citováno 1. 4. 2017] dostupné z <http://www.lidovky.cz/politickym-namestkem-ministra-stropnickeho-se-stal-daniel-kostoval-1i4-/zpravy-domov.aspx?c=A170201_081129_In_domov_peg>.
32. ČTK. Ruský mafián vlastnil vsetínskou zbrojovku. [online] *Týden*. [7. 11. 2008 , 7:16] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/rusky-mafian-vlastnil-vsetinskou-zbrojovku_89229.html>.

33. ČTK. Soud pravomocně potvrdil nevinu úředníků i mnohaleté tresty v kauze Promopro. [online] *Lidovky.cz* [4. 1. 2017, 11:16] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.lidovky.cz/soud-potvrdil-nevinu-uredniku-i-vetsinu-trestu-v-kauze-promopro-pyt/-zpravy-domov.aspx?c=A170104_111637_In_domov_mpr>.
34. ČTK. Stropnický k extremismu v armádě: Za vojáky si stojím, průzkum ukázal i pozitivní věci. [online] *Aktuálně.cz* [7. 10. 2015] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/stropnicky-za-armadou-si-stojim-pruzkum-ukazal-take-pozitivn/r~7bba73626cc811e5b3730025900fea04/?redirected=1497672319>>.
35. ČTK. Usilujte o změnu volebních zákonů a zvýšení výdajů na obranu, vyzval sjezd lidovců vedení strany. [online] *iRozhlas* [28. 5. 2017, 13:35] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/usilujte-o-zmenu-volebnich-zakonu-a-zvyseni-vydaju-na-obranu-vyzval-sjezd_1705281335_kno>.
36. ČTK. Vláda schválila užší spolupráci s českým zbrojním průmyslem. [online] *České noviny*. [19. 12. 2016 16:50] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/vlada-schvalila-uzsi-spolupraci-s-ceskym-zbrojnim-prumyslem/1429120>>.
37. ČTK. Zemřel bývalý ruský premiér Viktor Černomyrdin [online] *Novinky.cz* [3. 11. 2010, 7:01] [citováno 21. 2. 2017] dostupné z <<https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/215771-zemrel-byvaly-rusky-premier-viktor-cernomyrdin.html>>.
38. DANDA, Oldřich. Šéf branného výboru změnil názor na smlouvu na transportéry. [online] *Novinky.cz* [1. 6. 2006, 15:42] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://www.novinky.cz/domaci/86933-sef-branneho-vyboru-zmenil-nazor-na-smlouvu-na-transportery.html>>.
39. DANDA, Oldřich. Armádě chybí 500 řidičů, oživuje autoškoly. [online] *Novinky.cz* [13. 1. 2016, 9:36] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://www.novinky.cz/domaci/391662-armade-chybi-500-ridicu-ozivuje-autoskoly.html>>.
40. DANDA, Oldřich. Průšvih na obraně: za práci technika až deset tisíc na hodinu. [online] *Novinky.cz* [13. 2. 2017, 8:13] [citováno 1. 3. 2017]. dostupné z <<https://www.novinky.cz/domaci/429425-prusvih-na-obrane-za-praci-technika-az-deset-tisic-na-hodinu.html>>.
41. DANDA, Oldřich. Bez nás se úředníci na obraně ani nedomluví, varují zbrojaři. [online] *Novinky.cz* [1. 4. 2011, 10:18] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://www.novinky.cz/ekonomika/229516-bez-nas-se-urednici-na-obrane-ani-nedomluvi-varuji-zbrojari.html>>.
42. DANDA, Oldřich. Bývalý šéf NATO tlačil na Topolánka kvůli pandurům. [online] *Novinky.cz* [24. 9. 2010, 9:16] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://www.novinky.cz/domaci/212332-byvaly-sef-nato-tlacil-na-topolanka-kvuli-pandurum.html>>.
43. DANDA, Oldřich. Komise doporučila koupit rakouské transportéry Steyr. [online] *Novinky.cz* [11. 1. 2006, 19:55] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://www.novinky.cz/domaci/74399-komise-doporucila-koupit-rakouske-transportery-steyr.html>>.

44. DANDA, Oldřich. Miliardový monopol na hlídání armádních skladů munice končí. [online] *Novinky.cz* [17. 10. 2014, 4:46] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <https://www.novinky.cz/domaci/350789-miliardovy-monopol-na-hlidani-armadnich-skladu-munice-konci.html>.
45. DANDA, Oldřich. Přivýdělek snů? Zkuste to na ministerstvu obrany. [online] *Novinky.cz* [31. 8. 2014, 18:23] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <https://www.novinky.cz/domaci/346391-privydelek-snu-zkuste-to-na-ministerstvu-obrany.html>.
46. DANDA, Oldřich. Vojenské firmy: Neřízené střely. [online] *Novinky.cz* [10. 3. 2015, 19:40] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <https://www.novinky.cz/domaci/363756-vojenske-firmy-nerizene-strely.html>.
47. DVOŘÁČEK, Marek. Slonkovou dělily od smrti hodiny. [online] *IDnes.cz* [23. 7. 2002, 11:49] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z http://zpravy.idnes.cz/slonkovou-delily-od-smrti-hodiny-dqr-/domaci.aspx?c=A020722_121712_krimi_kot.
48. Echo24, čtk. ODS musí šetřit, stěhuje se do menších kanceláří. [online] *Echo24* [14. 8. 2014] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://echo24.cz/a/iPfzE/ods-musi-setrit-stehuje-se-do-mensich-kancelari>.
49. Echo24. USA nemusí pomáhat napadeným členům NATO, říká Trump. [online] *Echo24* [21. 7. 2016] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <https://echo24.cz/a/wd39A/usa-nemusi-pomahat-napadenym-clenum-nato-rika-trump>.
50. EuroZprávy.cz. Obrana chce víc peněz, jinak prý Česko oslabí věrohodnost NATO [online] *EuroZprávy.cz* [8. 6. 2017, 13:14] [citováno 8. 6. 2017]. dostupné z <http://domaci.eurozpravy.cz/armada-a-policie/192126-obrana-chce-vic-penez-jinak-pry-cesko-oslabi-verohodnost-nato/>
51. GAZDÍK, Jan. Bývalý generál Štefka musel armádě vrátit desetitisíce. [online] *IDnes.cz* [13. 3. 2008, 5:13] [citováno 13. 4. 2017] dostupné z http://zpravy.idnes.cz/byvaly-general-stefka-musel-armade-vratit-desetitisice-pi7-/domaci.aspx?c=A080312_210314_domaci_zra.
52. GAZDÍK, Jan. Když padnou gripeny, bude nová soutěž, říká náměstek. [online] *Aktualně.cz* [28. 4. 2013] [citováno 1. 10. 2016]. dostupné z <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/kdyz-padnou-gripeny-bude-nova-soutez-rika-namestek/r~i:article:777876/>.
53. GAZDÍK, Jan. Klausova generála Hrabala obvinila protikorupční služba. [online] *IDnes.cz* [17. 10. 2008, 22:01] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z http://zpravy.idnes.cz/klausova-general-a-hrabala-obvinila-protikorupcni-sluzba-pzz-/domaci.aspx?c=A081017_200403_domaci_abr.
54. GAZDÍK, Jan. Klausova generála vyšetřuje policie. [online] *IDnes.cz* [6. 9. 2008, 9:23] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z http://zpravy.idnes.cz/klausova-general-a-vysetruje-police-dv8-/domaci.aspx?c=A080905_163003_domaci_abr.
55. GAZDÍK, Jan. Korupce v armádě: obviněno 35 lidí. [online] *IDnes.cz* [21. 5. 2008, 11:41] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z http://zpravy.idnes.cz/korupce-v-armade-obvineno-35-lidi-dnr-/krimi.aspx?c=A080520_135059_krimi_cen.

56. GAZDÍK, Jan. Na armádní skandál s černým fondem ukázal exministr Šedivý. [online] *IDnes.cz* [24. 1. 2008, 3:43] [citováno 13. 4. 2017] dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/na-armadni-skandal-s-cernym-fondem-ukazal-exministr-sedivy-pat-/krimi.aspx?c=A080123_214516_krimi_mia>.
57. GAZDÍK, Jan. Pochybné kšefty s tankovými motory. Policie viní čtyři lidi. [online] *Aktuálně.cz* [3. 3. 2015] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/policie-zasahuje-na-ministerstvu-obrany-obvinila-cyri-lidi/r~072fe45ec1a211e4b98c002590604f2e/>>.
58. GAZDÍK, Jan. Skoro 60letý český generál na prestižních studiích v USA. Je to demotivující signál, tvrdí politici. [online] *Aktuálně.cz* [13. 2. 2017] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/otazka-pro-ceskou-armadu-maji-byt-v-cele-zkuseni-duchodci-an/r~2ace7b86edf711e6b0800025900fea04/>>.
59. GAZDÍK, Jan. Stropnický je lepší než Tvrdík či Baudyš, říká generál. [online] *Jan Dohnálek's blog* – převzato z *Insider* [31. 10. 2014] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://www.generals.cz/en/node/129>>.
60. GAZDÍK, Jan. Špičkový generál mohl velet české armádě, místo toho končí. Průměrní ho vypudili, kritizuje expert. [online] *Aktuálně.cz* [27. 10. 2017] [citováno 28. 10. 2017]. dostupné z <<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/odchod-jedineho-generalu-stepi-veleni-armady-a-dava-munelic/r~91f62d3eba3611e7aacd0025900fea04/>>.
61. gek-iHNed, MfD. Odvolaný šéf celní správy Richtr teď pracuje na mimisterstvu. [online] *Ihned.cz* [21. 6. 2007, 7:55] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://byznys.ihned.cz/c1-21450270-odvolany-sef-celni-spravy-richtr-ted-pracuje-na-mimisterstvu>>.
62. GS. Poland – Military Spending. [online] *GlobalSecurity.org*. [31. 1. 2017] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/pl-budget.htm>>.
63. HALADOVÁ, Olga. Obrana zaplatí za sportovní boty o pětinu méně. [online] *Army.cz*. [13. 12. 2011] [citováno 1. 4. 2017] dostupné z <<http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/obrana-zaplati-za-sportovni-boty-o-petinu-mene-63377/>>.
64. HOŘEJŠÍ Tomáš, Generálové s. r. o. [online] *Euro* [29. 1. 2004, 14:43] dostupné z <<http://www.euro.cz/byznys/generalove-s-r-o-803418>>.
65. HOŘEJŠÍ, Tomáš. Válka zbrojařů. [online] *Euro* [26. 1 2007, 17:41] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://www.euro.cz/byznys/valka-zbrojaru-789554>>.
66. HRADÍLKOVÁ, BÁRTOVÁ, Eliška. Bývalý důstojník BIS Soukenka končí v čele Janečkova protikorupčního fondu. Povede jej Linda Majerová. [online] *HlidaciPes.org*. [25. 4. 2016] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://hlidacipes.org/byvaly-dustojnik-bis-soukenka-konci-v-cele-janeckova-protikorupcniho-fondu-povede-jej-linda-majerova/>>.
67. HRBÁČEK, Jan. Bývalý šéf vojenské tajné služby se stal ředitelem Poštovní tiskárny cenin. [online] *e15*. [1. 10. 2015, 13:54] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/byvaly-sef-vojenske-tajne-sluzby-se-stal-reditelem-postovni-tiskarny-cenin-1232221>>.

68. HRBÁČEK, Jan. Policie jako zbraň? Kauzu Excalibur odstartovala rivalita zbrojařů. [online] *Euro* [11. 4. 2015, 7:00] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z: <http://www.euro.cz/archiv/policie-jako-zbran-kauzu-excalibur-odstartovala-rivalita-zbrojaru-1176022#utm_medium=selfpromo&utm_source=euro&utm_campaign=copylink>
69. HRBÁČEK, Jan. Policie obvinila čtyři lidi kvůli převodu majetku ministerstva obrany. [online] *Euro* [3. 3. 2015, 18:18] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://www.euro.cz/archiv/policie-obvinila-ctyri-lidi-kvuli-prevodu-majetku-ministerstva-obrany-1168372>>.
70. HRBÁČEK, Jan. Zbrojař v úzkých. O Strnadovu firmu se zajímá NBÚ [online] *Euro*. [15. 6. 2015] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://www.euro.cz/byznys/zbrojar-v-uzkych-o-strnadovu-firmu-se-zajima-nbu-1359021>>.
71. HRBÁČEK, Jan. Zbrojaři bojují proti obraně. [online] *Euro*. [23. 2. 2015, 00:00] dostupné z <<http://www.euro.cz/archiv/zbrojari-bojuji-proti-obrane-1165472>>.
72. HRUBEŠ, Karel. Dalík koupil nemovitost ve Francii. Přišli na to Rakušané. [online] *Seznam.cz* [21. 3. 2017] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://www.seznam.cz/zpravy/clanek/dalik-koupil-nemovitost-ve-francii-prisli-na-to-rakusane-29193?dop-ab-variant=&seq-no=1&source=hp>>.
73. HRUBEŠ, Karel. Za Viktoriagruppe padlo první obvinění. Generál Páleník se ale cítí podveden. [online] *Seznam.cz* [27. 2. 2017] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://www.seznam.cz/zpravy/clanek/za-viktoriagruppe-padlo-prvni-obvineni-general-palenik-se-ale-citi-podveden-28408>>.
74. hs. Vondra chce sekat chapadla chobotnice. Na ministerstvu nařídil audit. [online] *Lidovky.cz* [1. 9. 2010, 15:32] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.lidovky.cz/vondra-chce-sekat-chapadla-chobotnice-na-ministerstvu-naridil-audit-11u-/zpravy-domov.aspx?c=A100901_153241_in_domov_hs>.
75. HYNEK, Jiří. Rozhodnutí místopředsedy vlády A. Babiše ohrožuje obranyschopnost naší země. [online] *Realiste.cz* [27. 1. 2017] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.realiste.cz/WP_NEWS?opendocument&ID=938988AA231DD6F9C12580B5005D1C08>.
76. Idnes. Transportérů před rádiem ubylo. [online] *IDnes.cz* [3. 4. 2002, 12:50] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/transporteru-pred-radiem-ubylo-d3s-/domaci.aspx?c=A020412_090156_praha_ton>.
77. iDNES.cz, ČTK Sobotka škodí sociální demokracii, řekl Zeman. Strana prý ztrácí vliv. [online] *IDnes.cz* [30. 1. 2016, 14:57] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/premier-sobotka-podle-zemana-skodi-socialni-demokracii-pgw-/domaci.aspx?c=A160130_144454_domaci_zt>.
78. inc natoaktual.cz Jste odhodlaní spojenci, ale obraně dáváte málo, řekl v Praze šéf NATO. [online] *IDnes.cz* [10. 4. 2014, 12:53] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/sef-nato-rasmussen-v-praze-d0g-/zpr_nato.aspx?c=A140409_160625_zpr_nato_inc>.

79. inc natoaktual.cz. Nákupy pro armádu mají být odvážnější, říká Hamáček. Doba útratám přeje. [online] *NATOAktual.cz* [12. 11. 2016, 9:03] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.natoaktual.cz/hamacek-o-modernizaci-armady-dgj-na_zpravy.aspx?c=A161127_115457_na_zpravy_m00>.
80. jas. Prodávějme zbraně kamkoliv. Kam zamíří, nás trápit nemusí, tvrdí Zeman. [online] *Novinky.cz* [31. 5. 2017] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://www.novinky.cz/domaci/439413-prodavejme-zbrane-kamkoliv-kam-zamiri-nas-trapit-nemusi-tvrdi-zeman.html>>.
81. JEDLIČKA, Martin. [online] *Forum24* [5. 8. 2016] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://forum24.cz/propojeni-za-miliardy-aneb-jak-si-zbrojar-strnad-zcela-ochocil-ministerstvo-obrany/>>.
82. JEDLIČKA, Martin. Propojení za miliardy aneb Jak si zbrojař Strnad zcela ochočil ministerstvo obrany. [online] *Forum24.cz* [5. 8. 2016] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://forum24.cz/propojeni-za-miliardy-aneb-jak-si-zbrojar-strnad-zcela-ochocil-ministerstvo-obrany/>>.
83. Jem. Podle V. Hradské se pro sjednocení zbrojařů již nyní nedá nic udělat. [online] *Ihned.cz* [8. 8. 1997 00:00 (aktualizováno: 13. 6. 2001 18:21)] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://archiv.ihned.cz/c1-923425-podle-v-hradske-se-pro-sjednoceni-zbrojaru-jiz-nyni-neda-nic-udelat>>.
84. jj, zep, cen, gag. Ozbrojenci vojenské policie odnesli z České televize pytle dokumentů. [online] *IDnes.cz* [11. 3. 2012, 9:51] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/vojenska-policie-nabehla-na-ceskou-televizi-rozankovi-zapcetila-kancelar-1u0-/domaci.aspx?c=A110311_094554_domaci_cen>.
85. jj. Nečas bude zřejmě pracovat pro vysokou školou spjatou s lidmi z ODS. [online] *IDnes.cz* [5. 9. 2013, 13:59] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/necas-bude-spolupracovat-s-cevro-institutem-f3e-/domaci.aspx?c=A130905_141423_domaci_jj>.
86. Jš. Vláda před volbami schválila miliardy na hotel a bazén v armádní nemocnici. [online] *IDnes.cz* [24. 6. 2010, 12:24] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/vlada-pred-volbami-schvalila-miliardy-na-hotel-a-bazen-v-armadni-nemocnici-1l3-/domaci.aspx?c=A100624_122450_domaci_js>.
87. Jw. ODS nemá na platy, volební výpadek odnesou manažeři. [online] *IDnes.cz* [3. 3. 2011, 11:18] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/ods-propusti-kvuli-setreni-manazery-ds1-/domaci.aspx?c=A110303_111411_domaci_jw>.
88. KAISER, Daniel. Ministr Kalousek viní Vondru z lobbingu pro pandury. [online] *Lidovky.cz* [4. 9. 2010, 7:30] dostupné z <http://www.lidovky.cz/ministr-kalousek-vini-vondru-z-lobbingu-pro-pandury-pc0-/zpravy-domov.aspx?c=A100903_211544_in_domov_lya>.
89. KAISEROVÁ, Zuzana. Vyšetřování pandurů začíná, rakouskou policii zajímají „procenta pro Čechy“. [online] *IDnes.cz* [19. 2. 2010, 13:02] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/vysetrovani-panduru-zacina-rakouskou-policii-zajimaji-procenta-pro-cechy-1ts-/domaci.aspx?c=A100218_224212_domaci_iky>.

90. KEDROŇ, Radek, KABÁTOVÁ, Šárka. Celebrity jako zástěrka tunelu? Za reklamu na koncertech vyhodila pojišťovna miliony. [online] *Lidovky.cz* [22. 2. 2016, 15:45] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.lidovky.cz/celebrity-jako-zasterky-za-reklamu-na-koncertech-pojistovna-vyhodila-miliony-1hy-/zpravy-domov.aspx?c=A160218_171855_In_domov_sk>.
91. KEDROŇ, Radek. Kapitán průmyslu, jenž utopil slavnou ČKD. *Ihned.cz* [4. 8. 2004 00:00] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://archiv.ihned.cz/c1-14715120-kapitan-prumyslu-jenz-utopil-slavnou-ckd>>.
92. KLEIN, Danica. Píček si vybral prvního náměstka, bude jím diplomat Koštoval. [online] *zpravy.tiscali.cz* [8. 4. 2013, 11:37] [citováno 1. 4. 2017] dostupné z <<https://zpravy.tiscali.cz/picek-si-vybral-prvniho-namestka-bude-jim-diplomat-kostoval-211616>>.
93. KLÍMOVÁ, Jana. Uhlobaroni míří před soud. Po 20 letech, aneb jak se privatizovalo za Zemana. [online] *Neovlivní.cz* [1. 6. 2017] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://neovlivni.cz/uhlobaroni-miri-pred-soud-po-20-letech/>>.
94. KOLÁŘ, Petr. Steyr? Vondra hází lejno nad svou hlavu, míní Topolánek. [online] *Lidovky.cz* [6. 9. 2010, 8:00] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.lidovky.cz/steyr-vondra-hazi-lejno-nad-svou-hlavu-mini-topolanek-pfj-/zpravy-domov.aspx?c=A100905_215100_In_domov_kim>.
95. KOPŘIVA, Ondřej. Ukázkový příklad plýtvání: vojáci rozstříhali padáky za 120 milionů na krycí plachty. [online] *Lidovky.cz* [18. 11. 2013, 10:53] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.lidovky.cz/obrana-nakoupila-padaky-nyky-je-nepouzila-a-znicila-cena-120-milionu-1f7-/zpravy-domov.aspx?c=A131118_110635_In_domov_mct>.
96. KOUKAL, Jan. ČSSD chce parlamentní komisi kvůli armádním tatrám. [online] *Novinky.cz* [9. 5. 2008, 13:55] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://www.novinky.cz/domaci/139502-cssd-chce-parlamentni-komisi-kvuli-armadnim-tatram.html>>.
97. KOUTNÍK, Ondřej. Královéhradecká kauza začíná bobtnat. Policie míří na velké hráče. [online] *Lidovky.cz* [25. 9. 2016, 15:17] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.lidovky.cz/policie-v-hradci-miri-na-velke-hrace-du7-/zpravy-domov.aspx?c=A160925_145854_In_domov_ELE>.
98. KRÁL, Richard. Národní bezpečnostní úřad či spíše zločinecká organizace? [online] *Zvědavec* [8. 2. 2006] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://zvedavec.org/komentare/2006/02/1500-narodni-bezpecnostni-urad.htm>>.
99. KREČ, Luboš. Spolumajitel Penty Dospiva: Robejšek je mi blízký, jeho stranu podpořím. Sám do politiky ale nechci. [online] *IDnes.cz* [24. 11. 2016] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/miliardar-a-spolumajitel-penty-podpori-stranu-robejska-dalsi/r~3bed0994b23a11e6b5600025900fea04/>>.
100. KROUPA, Janek. Výrobce pandurů si platil schůzky s politiky. Miliardovou zakázku získal. [online] *IDnes.cz* [17. 2. 2010, 0:01] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/vyrobce-panduru-si-platil-schuzky-s-politiky-miliardovou-zakazku-ziskal-1rz-/domaci.aspx?c=A100216_210717_domaci_abr>.

101. KUBA, František. Senátor Palas má větší majetek než legální příjmy, trestné to není. [online] *Olomoucký deník*. [12. 10. 2015] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://olomoucky.denik.cz/z-regionu/senator-palas-ma-vetsi-majetek-nez-legalni-prijmy-trestne-to-neni-20151012.html>>.
102. KUBÍK, Jiří, SLONKOVÁ, Sabina. Ruský dluh koupí podezřelá firma. [online] *IDnes.cz* [1. 4. 2001, 23:15] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/rusky-dluh-koupi-podezrela-firma-d4h-domaci.aspx?c=A010401_230338_domaci_bac>.
103. KUBÍK, Jiří. Víím, že se tu krade a dojí. Ale to skončí, slibuje ministr obrany Vondra. [online] *IDnes.cz* [31. 7. 2010, 18:18] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/vim-ze-se-tu-krade-a-doji-ale-to-skonci-slibuje-ministr-obrany-vondra-11o-domaci.aspx?c=A100731_151640_domaci_jan>.
104. LANG, Kateřina. Zveřejnění výsledků auditu a kontroly zbrojních zakázek. [online] *Army.cz* [20. 12. 2010] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/zverejneni-vysledku-auditu-a-interni-kontroly-zakazek-50450/>>.
105. MÁNERT, Oldřich. Novináři by se měli likvidovat, vtipkoval Zeman s Putinem. [online] *IDnes.cz* [14. 5. 2017, 14:13] [citováno 14. 5. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/zeman-putin-likvidace-novinaru-d31-zahranicni.aspx?c=A170514_105859_zahranicni_ert>.
106. MAREK, Vladimír. Náměstek Daniel Koštoval: Musíme plánovat dlouhodobě. [online] *Army.cz* [6. 10. 2015] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/namestek-daniel-kostoval-musime-planovat-dlouhodobu-115256/>>.
107. MAZANCOVÁ, Hana, KEDROŇ, Radek. Policie kvůli veřejným zakázkám stíhá pět lidí, je mezi nimi i exposlanec ODS Hrbata. [online] *Český rozhlas*. [25. 1. 2017, 11:00] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://zpravy.rozhlas.cz/zpravy/domaci/zprava/policie-v-pripadu-kolem-firmy-techniserv-stiha-pet-lidi-mezi-nimi-i-exposlanec-ods-hrbatu--1691979>>.
108. MAZANCOVÁ, Hana. Policie ho stíhá za levný prodej armádního majetku. Pracuje u firmy, které měl „pomáhat“. [online] *Lidovky.cz* [10. 2. 2016, 10:30] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.lidovky.cz/policie-ho-stiha-za-levny-odprodej-armadniho-majetku-pracuje-u-firmy-ktere-mel-pomahat-gqz-zpravy-domov.aspx?c=A160209_153941_in_domov_hm>.
109. MEDEK, Petr. Munici dodá armádě český výrobce. [online] *Army.cz* [23. 2. 2017] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/munici-doda-armade-cesky-vyrobce-130799/>>.
110. MENSCHIK, Tomáš, KOLÁR, Petr. Armádní ples. Stropnický zakázal vojákům zahrát na Hradě hymnu. [online] *Týden* [7. 4. 2014, 12:07] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/stropnicky-zakazal-vojakum-zahrat-na-hrade-hymnu_303461.html>.
111. MF Dnes, dam. Modrá knížka? Podle toho, kde žijete. [online] *IDnes.cz* [20. 11. 2001, 0:01] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/modra-knizka-podle-toho-kde-zijete-dry-domaci.aspx?c=A011119_211627_domaci_pol>.

112. Nákup obrněných kolových transportérů pro Armádu České republiky. [online] *Army.cz* [nedatováno] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=3920>>.
113. NOVÁKOVÁ, Pavla. Vyřazené zbraně jsou výhodný obchod se státem. [online] *IDnes.cz* [23. 11. 2002 00:01] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z http://ekonomika.idnes.cz/vyrazene-zbrane-jsou-vyhodny-obchod-se-statem-f4x-ekonomika.aspx?c=A021122_220756_ekonomika_was>.
114. OTTO, Pavel. Armáda zčásti odhalila svou tajnou službu. [online] *e15*. [8. 12. 2012, 6:33] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.e15.cz/domaci/udalosti/armada-zcasti-odkryla-svou-tajnou-sluzbu-724244>>.
115. OTTO, Pavel. Česko dává na obranu málo, navíc vážnou nákupy. [online] *e15* [13. 2. 2017, 20:00] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.e15.cz/domaci/udalosti/cesko-dava-na-obranu-malo-navic-vaznou-nakupy-1328748>>.
116. OTTO, Pavel. Další zpackaný tendr. Vojsko chtělo zastaralé přilby za sto milionů. [online] *e15* [23. 9. 2016, 6:19] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.e15.cz/domaci/udalosti/dalsi-zpackany-tendr-vojsko-chtelo-zastarale-prilby-za-sto-milionu-1322659>>.
117. OTTO, Pavel. Nákup obrněných transportérů pro českou armádu. [online] *Český rozhlas*. [16. 2. 2004, 10:35] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/publ_izurnal/_zprava/nakup-obrnenych-transporteru-pro-ceskou-armadu--105148>.
118. OTTO, Pavel. Obrana se chytila do pastí příliš tvrdých norem. [online] *e15* [6. 11. 2015, 6:01] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z http://zpravy.e15.cz/domaci/udalosti/obrana-se-chytila-do-pasti-prilis-tvrдых-norem-1242927?fb_comment_id=1080584365298892_1080706375286691#f29839824e21e1a>.
119. OTTO, Pavel. Obrana se spletla, za pandury si připlatí. [online] *e15* [9. 1. 2017, 6:00] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.e15.cz/domaci/udalosti/obrana-se-spletla-za-pandury-si-priplati-1327477>>.
120. OTTO, Pavel. Stropnický narazil. Fond obrany mu zatřhl sám Babiš, koaliční partneři jsou přítomni pro. [online] *e15* [27. 1. 2017, 06:59] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/stropnicky-narazil-fond-obrany-mu-zatrh-sam-babis-koalicni-partneri-jsou-pritom-pro-1328128>>.
121. OTTO, Pavel. Vojáci dostanou neprůstřelné vesty z USA, které neprojdou žádnými testy. [online] *e15* [20. 12. 2016, 11:10] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.e15.cz/domaci/udalosti/vojaci-dostanou-neprustrelne-vesty-z-usa-ktere-neprojdou-zadnymi-testy-1326871>>.
122. OTTO, Pavel. Žalobci státu znovu otvírají kauzy, které hrozí promlčením. [online] *e15* [6. 12. 2011, 7:43] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.e15.cz/domaci/udalosti/zalobci-statu-znovu-otviraji-kauzy-ktere-hrozi-promlcenim-723505>>.

123. Parkinson's Law. [online] *The Economist* [19. 11. 1955] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://www.economist.com/node/14116121>>.
124. pba. Babišovi se nelíbí poslanecký návrh na zvýšení rozpočtu obrany o více než dvě miliardy. [online] *Česká televize* [12. 11. 2015] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1618038-babisovi-se-nelibi-poslanecky-navrh-na-zvyseni-rozpoctu-obrany-o-vice-nez-dve>>.
125. PEJŠEK, Jan. Ministerstvo obrany nesouhlasí se závěry kontroly NKÚ. [online] *Parlamentní magazín*. [2013] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://www.parlamentnimagazin.cz/ministerstvo-obrany-nesouhlasi-se-zavery-kontroly-nku/>>.
126. Praha pořádala konferenci ke cvičení Blackout 2014. [online] *Praha.eu* [7. 7. 2014] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.praha.eu/jnp/cz/o_meste/magistrat/odbory/oddeleni_krizoveho_managementu/aktualne/konference_blackout.html>.
127. Právo. Stropnickému na obraně by radil generál Šedivý. [online] *Novinky.cz* [6. 1. 2014, 22:08] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://www.novinky.cz/domaci/323735-stropnickemu-na-obrane-by-radil-general-sedivy.html>>.
128. -red- Náměstek Barták shání „kompro“ na novináře. [online] *Týden*. [7. 11. 2008, 18:36] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/namestek-bartak-shani-kompro-na-novinare_89360.html>.
129. redakce. Cílem je co nejefektivnější řízení. [online] *Army.cz*. [4. 3. 2016] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/cilem-je-co-nejefektivnejsi-rizeni-119807/>>.
130. Reportéři Aktuálně.cz. Vše o aféře vicepremiéra Jiřího Čunka. [online] *Aktuálně.cz* [7. 8. 2007] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://zpravy.aktualne.cz/vse-o-afere-vicepremier-a-jiriho-cunka/r~i:article:373343/>>.
131. SHABU, Martin. Armáda se za zlomek ceny zbavila radiolokátoru Komár. [online] *Česká pozice*. [4. 2. 2011] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://ceskapozice.lidovky.cz/armada-se-za-zlomek-ceny-zbavila-radiolokatoru-komar-pc1-/tema.aspx?c=A110211_062800_pozice_5291>.
132. SCHNEIDER, Jan. Jan Schneider: Dobrá zpráva. Vojáci odjeli, agenti zůstávají. [online] *Parlamentní listy.cz* [13. 6. 2016, 8:35] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Jan-Schneider-Dobra-zprava-Vojaci-odjeli-agenti-zustavaji-440099>>.
133. SLONKOVÁ, Sabina. Miliony pro lobbisty. Tajemství ruského dluhu dojednaného Zemanem. [online] *Neovlivní.cz* [12. 4. 2017] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://neovlivni.cz/miliony-pro-lobbisty-tajemstvi-ruskeho-dluhu-dojednaneho-zemanem/>>.
134. SLONKOVÁ, Sabina. Smlouva k pandurům: půl miliardy pro firmu blízkou ČSSD. [online] *Neovlivní.cz* [29. 6. 2016] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://neovlivni.cz/smlouva-k-pandurum-pul-miliardy-pro-firmu-blizkou-cssd/>>.

135. SLONKOVÁ, Sabina. Zpověď Marka Dalíka, 2. díl: celá pravda o kauze pandury [online] *Neovlivni.cz* [5. 1. 2017] [citováno 1. 8. 2017] dostupné z <<http://neovlivni.cz/zpoved-marka-dalika-2-dil-cela-pravda-o-kauze-pandury/>>.
136. SPÁČIL, Miloš. Další transportéry čekají v kasárnách. [online] *IDnes.cz* [29. 9 2001, 20:49] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/dalsi-transportery-cekaji-v-kasarnach-dxl-domaci.aspx?c=A010927_132834_domaci_itu>.
137. spi. Bývalý šéf tajné služby Krejčík opustil post ředitele IT České pošty. [online] *IDnes.cz* [1. 7. 2014, 15:03] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://ekonomika.idnes.cz/miroslav-krejcik-odesel-z-funkce-reditele-it-ceske-posty-pec-ekoakcie.aspx?c=A140701_150702_ekoakcie_spi>.
138. SPURNÝ, Jaroslav. Kdo jste, Andore Šándore. *Respekt* [28. 6. 2003] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://www.respekt.cz/tydenik/2003/27/kdo-jste-andore-sandore>>.
139. SPURNÝ, Jaroslav. Záhada Štefcovi pistole. *Respekt* [17. 4. 2011] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://www.respekt.cz/tydenik/2011/16/zahada-stefcovy-pistole>>.
140. STRATILÍK, Ondřej. Jak důležité je mít Martina aneb Když armáda pomáhá ANO. [online] *Euro.cz* [7. 10. 2017, 8:30] [citováno 14. 10. 2017]. dostupné z <<https://www.euro.cz/blogy/jak-dulezite-je-miti-martina-aneb-kdyz-armada-pomaha-ano-1376491>>.
141. STRATILÍK, Ondřej. Nákupy za miliardy: nevyužitelné radary Arthur a Komár. [online] *Lidovky.cz* [1. 5. 2011, 20:31] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.lidovky.cz/nakupy-za-miliardy-nevyuzitelne-radary-arthur-a-komar-plj-zpravy-domov.aspx?c=A110501_203151_ln_domov_ter>.
142. STRATILÍK, Ondřej. Nenechali mě nic vysvětlit, říká generál Adam. Krejčík podle něj rozjížděl pomstu. [online] *Lidovky.cz* [5. 3. 2011, 18:47] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.lidovky.cz/nenechali-me-nic-vysvetlit-rika-general-adam-krejcik-podle-nej-rozjizdel-pomstu-g05-zpravy-domov.aspx?c=A110305_142137_ln_domov_ter>.
143. STRNADOVÁ, Tereza. Pandury byly drahé, protože plavou. S pancířem za miliony ale ne. [online] *IDnes.cz* [4. 9 2010, 15:09] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/pandury-byly-drahe-protoze-plavou-s-pancirem-za-miliony-ale-ne-pb7-domaci.aspx?c=A100903_220900_domaci_mad>.
144. STUHLÍKOVÁ, Lucie, DOLEJŠÍ, Václav. Zadlužená ČSSD potřebuje získat 800 tisíc hlasů, jinak má vážné finanční problémy. [online] *Seznam.cz* [31. 1. 2017] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://www.seznam.cz/zpravy/clanek/zadluzena-cssd-potrebuje-ziskat-800-tisic-hlasu-jinak-ma-vazne-financni-problemy-12387>>.
145. SŮRA, Jan. Armáda kupuje 12 nových vrtulníků. O její přízeň se utkají čtyři firmy. [online] *IDnes.cz* [5. 5. 2016, 1:01] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://ekonomika.idnes.cz/ceska-armada-kupuje-12-novych-vrtulniku-dyr-ekonomika.aspx?c=A160504_223421_ekonomika_san>.

146. SYROVÁTKA, Tomáš, KAISEROVÁ, Zuzana. Dva týdny s pandury: fakta a nezodpovězené otázky. [online] *IDnes.cz* [3. 3. 2010, 6:18] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/dva-tydny-s-pandury-fakta-a-nezodpovezene-otazky-fbn-/domaci.aspx?c=A100302_214108_domaci_abr>.
147. SYROVÁTKA, Tomáš. Dohoda o nákupu pandurů: První chceme jednat s Grossem. [online] *IDnes.cz* [17. 2. 2010, 12:27] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/dohoda-o-nakupu-panduru-prvni-chceme-jednat-s-grossem-p08-/domaci.aspx?c=A100217_1336803_domaci_itu>.
148. SYROVÁTKA, Tomáš. Přišel o post nejvlivnějšího Čecha v NATO, ale úřady neměli nabito. [online] *Neovlivní.cz* [11. 5. 2015] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://neovlivni.cz/prisel-o-post-nejvlivnejsiho-cecha-v-nato-urady-pritom-nemely-nabito/>>.
149. SYROVÁTKA, Tomáš. Tragický příběh bratří Muselových: zbraně, peníze a vlivní lidé. [online] *IDnes.cz* [11. 11. 2011, 17:01] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/pribeh-zbrojare-karla-musela-a-jeho-bratra-pavla-f5y-/domaci.aspx?c=A111111_1683236_domaci_kot>.
150. ŠÍDLO, Jindřich, STUHLÍKOVÁ, Lucie. Robejškovi Realisté mají prvního poslance. Sebrali ho Úsvitu. [online] *Novinky.cz* [25. 5. 2017, 9:29] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://www.seznam.cz/zpravy/clanek/robejskovi-realiste-maji-prvniho-poslance-sebrali-ho-uvitu-31897>>.
151. ŠINDELÁŘ, Miroslav. Nový ředitel Inspekce ministra obrany. [online] *Army.cz* [19. 5. 2009] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/novy-reditel-inspekce-ministra-obrany-14161/>>.
152. ŠNÍDL, Vladimír. Soukromá firma má v Česku víc tanků než armáda. [online] *Ihned.cz* [24. 11. 2011, 13:12] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://ekonom.ihned.cz/c1-53790190-soukroma-firma-ma-v-cesku-vic-tanku-nez-armada>>.
153. ŠNÍDL, Vladimír. Úplatek za miliardy od armády? Milion v obálce byla jen půjčka, říká majitel Trade Fides. [online] *Ihned.cz* [10. 4. 2013, 9:42] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://domaci.ihned.cz/c1-59660130-armada-korupce-zakazka-soud-munice>>.
154. TOMAN, Petr. Armáda se brání plánu stavět na Doupově velkou vodní nádrž [online] *IDnes.cz* [20. 5 2016, 14:23] [citováno 23. 8. 2017]. dostupné z <https://vary.idnes.cz/vodni-nadrz-prehrada-hlubocka-pila-vojensky-ujezd-hradiste-armada-vojaci-stropnický-gnn-/vary-zpravy.aspx?c=A160520_140258_vary-zpravy_ba>.
155. TRONÍČEK, Jakub. Andor Šándor má džob snů: radí s bezpečností metra za 2500 na hodinu. *Novinky.cz* [16. 3. 2017 7:48] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://www.novinky.cz/domaci/432246-andor-sandor-ma-dzob-snu-radi-s-bezpecnosti-metra-za-2500-na-hodinu.html>>.
156. Týden. Zbrojař od píky. Impérium z trenýrek a tanků. [online] *Týden* [27. 4. 2014, 7:12] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://chrudimskenoviny.cz/kategorie/z-medii/imperium-z-trenyrek-tanku>>.

157. VACULÍK, Radim. Pilc zažaloval NBÚ kvůli prověrkám, jako svědky chce Šlachtu a Remka. [online] *Novinky.cz* [8. 4. 2016, 6:30] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://www.novinky.cz/domaci/399865-pilc-zazaloval-nbu-kvuli-proverkam-jako-svedky-chce-slachtu-a-remka.html>>.
158. VACULÍK, Radim. Policie obvinila Páleníka kvůli působení v čele Správy státních hmotných rezerv. [online] *Novinky.cz* [27. 2. 2017, 11:21] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<https://www.novinky.cz/domaci/430539-police-obvinila-palenika-kvuli-pusobeni-v-cele-spravy-statnich-hmotnych-rezerv.html>>.
159. VAŠKŮ, Petr. Obrana odtajnila audit, který ukázal na předraženou ostrahu skladů. [online] *IDnes.cz* [29. 7. 2014, 19:53] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/zakazka-trade-fides-pro-ministerstvo-obrany-je-predrazena-policie-vysetruje-korupci-gol-domaci.aspx?c=A140729_145152_domaci_pvc>.
160. VESELOVSKÝ, Martin. Jiří Hynek, prezident Asociace obranného průmyslu ČR. [online] *Radiožurnál – 20 minut Radiožurnálu* [28. 1. 2009, 17:33] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/dvacetminut/_zprava/jiri-hynek-prezident-asociace-obranneho-prumyslu-cr--540989>.
161. VIKTORA, Antonín. Policie má nový důkaz, že si Dalík řekl o tučný úplatek za pandury. [online] *IDnes.cz* [13. 3. 2013, 5:07] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/v-kauze-pandur-se-objevil-novy-dukaz-d7s-domaci.aspx?c=A130310_213458_domaci_brm>.
162. ZAVADILOVÁ, Tereza. Aero Vodochody má připravený nový letoun. [online] *Euro* [14. 7. 2014, 00:00] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <<http://www.euro.cz/archiv/aero-vodochody-ma-pripraveny-novy-letoun-1100881>>.

úřední publikace a korespondence

- 110/17-NKU190/159/17. *Sdělení o vyřízení žádosti o poskytnutí informací*. Praha: Nejvyšší kontrolní úřad, 2017.
- Bílá kniha o obraně České republiky*. 1. vyd. Praha : Impuls, 1995. 59 s.
- Bílá kniha o obraně*. 1. vyd. Praha : Ministerstvo obrany, 2011. 167 s. ISBN 978-80-200-1598-3.
- BRS. *Záznam 29. schůze Bezpečnostní rady státu, 25. 9. 2001*. [online] [citováno 1. 4. 2016]. dostupné z <<https://www.vlada.cz/cz/ppov/brs/cinnost/zaznamy-z-jednani/zaznam-29--schuze-bezpecnostni-rady-statu--25--9--2001-18523/>>.
- CV Ing. Pavel Beran – náměstek pro řízení sekce vyzbrojování a akvizic Ministerstva obrany – pověřen řízením. [online] [citováno 1. 4. 2016]. dostupné z <<http://www.mocr.army.cz/ministr-a-ministerstvo/lide/namestek-pro-rizeni-sekce-vyzbrojovani-a-akvizic-ministerstva-obrany--111390/>>.
- Č. j. 613/2017-BIS-1. *Rozhodnutí o odmítnutí žádosti o poskytnutí informace podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím*. Praha : Bezpečnostní informační služba, 2017.

7. Č. j. MV- 58436-2/OBP-2017. *Poskytnutí informace a částečné odložení žádosti podle zákona č. 106/1999 Sb.* Praha : Ministerstvo vnitra, 2017.
8. Č.j. 130127-1/2003-7542. *Prozatímní organizační řád Ministerstva obrany.* Praha : Ministerstvo obrany, 2004. 60 s.
9. Č.j. 24/18-12/2000-8201. *Analytické podklady pro strategickou revizi obrany ČR: oblast finanční zdroje.* Praha : Ministerstvo obrany/finanční sekce, 2000. 24 s.
10. Č.j. 59-3/2011-1070. *Organizační řád Ministerstva obrany.* Praha : Ministerstvo obrany, 2011, 60. s.
11. Č.j. MO 101036/2017-7542KM. *Poskytnutí informací podle § 14 odst. 5 písm. d) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění zákona č. 61/2006 Sb.* Praha : Ministerstvo obrany, 2017.
12. Č.j. 12934/2016-OPR-8. *Odpověď na žádost o informace podle zákona č. 106/1999 Sb.* Praha : Úřad vlády ČR, 2016.
13. Č.j. MO 36168/2017-7542KM. *Poskytnutí informací podle § 14 odst. 5 písm. d) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění zákona č. 61/2006 Sb.* Praha : Ministerstvo obrany, 2017.
14. Č.j. MO 246024/2017-7542KM. *Poskytnutí informací podle § 14 odst. 5 písm. d) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění zákona č. 61/2006 Sb.* Praha : Ministerstvo obrany, 2017.
15. Č.j. 1357-4/2016-7542KM. *Poskytnutí informací podle § 14 odst. 5 písm. d) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění zákona č. 61/2006 Sb.* Praha : Ministerstvo obrany, 2016.
16. č.j. 14357-1/2017-VLRZ/R/ZR. *Žádost o informaci dle zák. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.* Praha : VLRZ, 2017.
17. č.j. 18009-1/2017-VLRZ/R/ZR. *Žádost o informaci dle zák. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.* Praha : Vojenská lázeňská a rekreační zařízení, p.o., 2017.
18. č.j. 20452/2016-VLRZ/R/NVS Smlouva o propagaci mezi Pramacom Prague spol. s r.o., PRAMACOM-HT, spol. s r.o. a Vojenská lázeňská a rekreační zařízení. [online] Praha : VLRZ, 2016. [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<https://smlouvy.gov.cz/smlouva/soubor/1142977/2016-OVX-15-000001-AN.pdf>>.
19. č.j. 20793/2016-VLRZ/R/NVS Smlouva o propagaci mezi VOP CZ, s.p. a Vojenská lázeňská a rekreační zařízení. [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<https://smlouvy.gov.cz/smlouva/soubor/1173965/2016-OVX-15-000004-AN.pdf>>.
20. č.j. 22001/2016-VLRZ/R/NVS Smlouva o propagaci mezi GORDIC, s.r.o. a Vojenská lázeňská a rekreační zařízení. [online] Praha : VLRZ, 2016. [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<https://smlouvy.gov.cz/smlouva/soubor/1285757/2016-OVX-15-000008-AN.pdf>>.
21. č.j. 22198/2016-VLRZ/R/NVS Smlouva o propagaci mezi SVOS, s.r.o. a Vojenská lázeňská a rekreační zařízení. [online] Praha : VLRZ, 2016. [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<https://smlouvy.gov.cz/smlouva/soubor/1432997/2016-OVX-15-000011-AN.pdf>>.

22. čj. 22202/2016-VLRZ/R/NVS Smlouva o propagaci mezi Trade FIDES a.s. a Vojenská lázeňská a rekreační zařízení. [online] Praha : VLRZ, 2016. [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<https://smlouvy.gov.cz/smlouva/soubor/1432993/2016-OVX-15-000010-AN.pdf>>.
23. Čj. 55-7/2013-1304. *Zápis z 8. jednání generálské rady dne 15. ledna 2014.* Praha : Ministerstvo obrany – Kancelář náčelníka Generálního štábu Armády ČR, 2014.
24. Čj. 750-4/2015-7542, *Rozhodnutí o poskytnutí účelové neinvestiční dotace ze státního rozpočtu ČR.* Praha : Ministerstvo obrany, 2015 [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<https://www.transparency.cz/wp-content/uploads/Rozhodnut%C3%AD-o-poskytnut%C3%AD-dotace-Ministerstvo-obrany.pdf>>.
25. Čj. MO 107166/2017-7542KM, Sp. Zn. SpMO 20938/2017-7542KM. *Rozhodnutí o zamítnutí žádosti...* Praha : Ministerstvo obrany, 2017.
26. Čj. MO 136090/2017-7542KM, Sp. zn. SpMO 24718/2017-7542KM. *Poskytnutí informací podle § 14 odst. 5 písm. d) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění zákona č. 61/2006 Sb.* Praha : Ministerstvo obrany, 2017.
27. Čj. MO 146199/2017-7542KM, Sp. zn. SpMO 26426/2017-7542KM. *Poskytnutí informací podle § 14 odst. 5 písm. d) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění zákona č. 61/2006 Sb.* Praha : Ministerstvo, 2017.
28. Čj. MO 148951/2017-7542KM, Sp. Zn. SpMo 26963/2017-7542. *Rozhodnutí o zamítnutí žádosti...* Praha : Ministerstvo obrany, 2017.
29. Čj. MO 156750/2017-7542KM, Sp. zn. SpMO 26961/2017-7542KM. *Poskytnutí informací podle § 14 odst. 5 písm. d) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění zákona č. 61/2006 Sb.* Praha : Ministerstvo obrany, 2017.
30. Čj. MO 172049/2017-7542KM Sp. zn. SpMO 30274/2017-7542KM. *Poskytnutí informací podle § 14 odst. 5 písm. d) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění zákona č. 61/2006 Sb.* Praha : Ministerstvo, 2017.
31. Čj. MO 36168/2017-7542KM SpMO 5966/2017-7542KM *Poskytnutí informací podle § 14 odst. 5 písm. d) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění zákona č. 61/2006 Sb.* Praha : Ministerstvo obrany, 2017.
32. Čj. MO 41527/2017-7542KM , Sp. zn. SpMO 8941/2017-7542KM *Poskytnutí informací podle § 14 odst. 5 písm. d) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění zákona č. 61/2006 Sb.* Praha : Ministerstvo obrany, 2017.
33. Čj. MO 80368/2017-7542KM Sp. zn. SpMO 15807/2017-7542KM *Poskytnutí informací podle § 14 odst. 5 písm. d) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění zákona č. 61/2006 Sb.* Praha : Ministerstvo obrany, 2017.
34. Čj. MO 90092/2017-7542KM. *Poskytnutí informací podle § 14 odst. 5 písm. d) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění zákona č. 61/2006 Sb.* Praha : Ministerstvo obrany, 2017.

35. Čj. MO 95762/2017-7542KM Sp. zn. SpMO 18923/2017-7542KM. *Poskytnutí informací podle § 14 odst. 5 písm. d) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění zákona č. 61/2006 Sb.* Praha : Ministerstvo, 2017.
36. Čj. PP-49/93. *Koncepce a program prevence kriminality. Program sociální prevence.* Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 1993. [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t0783_01.htm>.
37. Čj.: 0184/2-4. *Statistická ročenka 1992.* Praha : Úřad personálních informací a statistiky, 1993.
38. Čj.: 0184/2-5. *Statistická ročenka 1993.* Praha : Vojenský úřad personálních informací a statistiky, 1994.
39. *Deklarace předsedů politických stran k zajištění obrany České republiky* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <http://data.idnes.cz/soubory/na_knihovna/A161019_M02_023_NBNS14_DEKLARACE-POD.PDF>.
40. *Dohoda o vzájemné spolupráci v oblasti obranného a bezpečnostního průmyslu uzavřená mezi Ministerstvem obrany ČR a Asociací obranného a bezpečnostního průmyslu České republiky dne 13. 9. 2010* [online] [citováno 1. 4. 2016]. dostupné z <http://wwwaobp.cz/_new/wp-content/uploads/2014/11/dohoda-mezí-AOBP-a-MO.pdf>.
41. DOSTÁLOVÁ, E., DUNDEK, P., KOLÁŘ, P., ŠTEIGEROVÁ, S. *Přehled členů vlád (ministrů a jejich náměstků) od listopadu 1989 do roku 2009.* Praha : Parlamentní institut, 2009. [online] [citováno 1. 3. 2017] dostupné z <<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=53043>>.
42. *Dotacíní program.* Army.cz. [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<https://korupce.army.cz/dotacni-program>>.
43. DOUBKOVÁ, J. *Rozpočet – fakta a trendy 2002.* Praha : Ministerstvo obrany, 2002.
44. *Etický kodex úředníků a zaměstnanců veřejné správy.* Praha: Ministerstvo vnitra, 2012. [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <http://www.cuzs.cz/userfiles/documents/Legislativa/Eticky_kodex_uredniku_a_zamestnancu_verejne_spravy.pdf>.
45. info@realiste.cz. *Re: Financování obrany – fond* [e-mail]. Praha : Realisté, 2017
46. *Informační bulletin Ministerstva obrany pro výrobce z českého průmyslu.* Praha : Ministerstvo obrany, 1994.
47. *Koaliční smlouva mezi ČSSD, hnutím ANO 2011 a KDU-ČSL na volební období 2013–2017.* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/koalicni_smlouva.pdf>.
48. *Kolové obrněné transportéry – chronologie.* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=6541>>.
49. MO. *Statistická ročenka.* 2012–2017. Praha : Ministerstvo obrany.
50. *Optimalizace procesů klíčových agend MO a návrh jejich optimálního personálního zajištění – závěrečná zpráva* [prezentace zpracovaná KPMG] Praha : Ministerstvo obrany ČR, 2014. 97 s.

51. PANOCHA, J. MAJER, P. *Odpovídá linka Československé armády*. Praha : Správa sociálního řízení Federálního ministerstva obrany, 1992.
52. *Procesní, organizační, funkční a informační audit organizačních útvarů Ministerstva obrany včetně vybraných přímo podřízených organizačních útvarů a zařízení – závěrečná zpráva*. [soubor elektronických dokumentů na CD-ROM zpracovaný Centire, s.r.o.] Praha : Ministerstvo obrany ČR, 2007.
53. *Prohlášení předsedy Správní rady VoZP Ing. Tomáše Perutky ze dne 27. 5. 2013* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<https://www.vozp.cz/cs/opojistovne/archiv-aktualit/Prohlaseni-predsedy-Spravni-rady-VoZP-Ing.-Tomase-Perutky-ze-dne-27.5.2013/>>.
54. RADOCHA, J. *Analýzy rizik Směrnice ministra obrany pro rozvoj a činnost Ministerstva obrany*. Praha : Sekce obranné politiky a strategie, 2006.
55. Rozhodnutí: 3R 047/06-Šp, *Přezbrojení Armády České republiky obrněnými transportéry*. ÚOHS [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<https://www.uohs.cz/cs/verejne-zakazky/sbirky-rozhodnuti/detail-6064.html>>.
56. rozkaz ministra obrany č. 56/2015 Věstníku, *Primární prevence rizikového chování personálu rezortu Ministerstva obrany*. Praha : Ministerstvo obrany, 16 s.
57. rozkaz ministra obrany z 16. 6. 2014, *Organizační řád Ministerstva obrana*. Praha : Ministerstvo obrany, 127 s.
58. Senátní tisk č. 310 *Návrh senátního návrhu ústavního zákona Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost, kterým se mění ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění ústavního zákona č. 300/2000 Sb.* dostupné z <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/historie?cid=pssenat_historie.pHistorieTisku.list&forEach.action=detail&forEach.value=s3932>.
59. Seznam členů *Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu ČR* dostupné z <<http://www.aobp.cz/clenove/>>.
60. *služební předpis náměstka ministra pro státní službu ze dne 15. 12. 2015, kterým se stanoví pravidla etiky státních zaměstnanců*. Praha : Ministerstvo vnitra, 2015, 3 s.
61. *Smlouva koaličních stran o zajištění obrany České republiky* (14. 9. 2014) dostupné z <<http://www.mocr.army.cz/assets/informacni-servis/zpravodajstvi/smlouva-koalicnich-stran.pdf>>.
62. Sněmovní tisk 1041, *Návrh poslanců Jany Černochové, Petra Fialy, Petra Bendla a dalších na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, ve znění pozdějších předpisů* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=1041&CT1=0>>.
63. Sněmovní tisk 238 *Interpelace M. Urbana na M. Topolánka ve věci modernizace AČR* dostupné z <<http://www.psp.cz/doc/00/01/11/00011103.pdf>>.
64. Sněmovní tisk č. 1889 *Zpráva o plnění úkolů vyplývajících z „Programu sociální prevence a prevence kriminality – aktuální stav a východiska do roku 1996“* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t1889_01.htm>.

65. Sp. zn. SpMO 2036-3/2017-7542KM. *Poskytnutí informací podle § 14 odst. 5 písm. d) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění zákona č. 61/2006 Sb.* Praha : Ministerstvo obrany, 2017.
66. *Stanovy Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu ČR* [online] [citováno 1. 4. 2017]. dostupné z <http://www.aobp.cz/_new/wp-content/uploads/2014/11/Stanovy-2015.pdf>.
67. Statistické zachycení pronájmu letadel Jas-Gripen. ČSÚ [7. 12. 2015] [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<https://www.czso.cz/csu/czso/statisticke-zachyceni-pronajmu-letadel-jas-gripen>>.
68. *Usnesení Výboru pro obranu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR č. 122 z 12. 11. 2015* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=73955>>.
69. *Věstník Nejvyššího kontrolního úřadu*. 2007, roč. 15, č. 2.
70. *Věstník Nejvyššího kontrolního úřadu*. 2017, roč., 25, č. 1.
71. *VI. reprezentační ples Armády České republiky*. [tiskovina pro účastníky plesu] Praha : VLRZ, 2001.
72. *Vyhodnocení cvičení BLACKOUT 2014*. [online] Praha : magistrát hl. města Prahy, 2014 [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<http://vypadekelektriny.cz/vyhodnoceni-cviceni-blackout-2014/>>.
73. *Záznam z pokračování schůze Poslanecké sněmovny dne 14. června 2007 v 9.02 hodin, bod 65 Písemné interpelace* [M. Urban interpeluje M. Topolánka ve věci pořízení vozidel T-810 českou armádou] [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<http://www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/015schuz/s015206.htm>>.
74. *Zpráva o plnění úkolů Strategie vlády v boji proti korupci za období let 2008 až 2009* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2006-az-2011/Zprava-o-plneni-Strategie2008-2009.pdf>>.
75. *Zpráva o plnění úkolů Strategie vlády v boji proti korupci za období let 2006 až 2007*. [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2006-az-2011/Zprava-o-plneni-Strategie2006-2007.pdf>>.
76. Způsob statistického zachycení pronájmu stíhaček Jas-Gripen. ČSÚ [28. 5. 2005] [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/zpusob_statistickeho_zachyceni_pronajmu_stihace_k_jas_gripen_25_08_2005>.

výzkumy

1. *Armáda a společnost 2002*. Závěrečná zpráva z výzkumu. Praha : Ministerstvo obrany, Personální odbor Personální sekce Ministerstva obrany ČR.
2. *Armáda a společnost 2003*. Závěrečná zpráva z výzkumu. Praha : Ministerstvo obrany, Markent.
3. *Armáda a veřejnost 2004*. Závěrečná zpráva z výzkumu. Praha : Ministerstvo obrany, STEM/MARK.

4. *Armáda a veřejnost 2005*. Závěrečná zpráva z výzkumu. Praha : Ministerstvo obrany, Augur Consulting.
5. *Armáda a veřejnost 2006*. Závěrečná zpráva z výzkumu. Praha : Ministerstvo obrany, Augur Consulting.
6. *Armáda a veřejnost 2007*. Závěrečná zpráva z výzkumu. Praha : Ministerstvo obrany, Augur Consulting.
7. *Armáda a veřejnost 2008*. Závěrečná zpráva z výzkumu. Praha : Ministerstvo obrany, Augur Consulting.
8. *Armáda a veřejnost 2009*. Závěrečná zpráva z výzkumu. Praha : Ministerstvo obrany, Augur Consulting.
9. *Armáda a veřejnost 2010*. Závěrečná zpráva z výzkumu. Praha: Ministerstvo obrany, Augur Consulting.
10. *Armáda a veřejnost 2011*. Závěrečná zpráva z výzkumu. Praha : Ministerstvo obrany, Augur Consulting.
11. *Armáda a veřejnost 2013*. Závěrečná zpráva z výzkumu. Praha : Ministerstvo obrany, Agentura Focus.
12. *Armáda a veřejnost 2014*. Závěrečná zpráva z výzkumu. Praha : Ministerstvo obrany, Agentura Focus.
13. *Armáda a veřejnost 2015*. Závěrečná zpráva z výzkumu. Praha : Ministerstvo obrany, Inboox.cz.
14. CVVM (Čadová, N.) *Názor na rozšířenost a míru korupce u veřejných činitelů a institucí – březen 2015 – výzkum Naše společnost 2015*. (10. 4. 2015) [online] Praha : CVVM, 2015 [citováno 23. 12. 2016] dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7370/f3/po150410.pdf>.
15. CVVM (Čadová, N.) *Postoje občanů k obraně ČR – leden 2015* (12. 2. 2015) [online] Praha : CVVM, 2015 [citováno 23. 12. 2016] dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7337/f3/pm150212b.pdf>.
16. CVVM (Čadová, N.) *Postoje občanů k obraně ČR – leden 2016* (18. 2. 2016) [online] Praha : CVVM, 2016 [citováno 23. 12. 2016] dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7507/f3/pm160218.pdf>.
17. CVVM (Červenka, J.) *Hodnocení nálehavosti problémů – výzkum Naše společnost 2004*. (5. 4. 2004) [online] Praha : CVVM, 2004 [citováno 23. 12. 2016] dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3070/f3/100340s_po40405.pdf>.
18. CVVM (Červenka, J.) *Naléhavost některých problémů očima veřejnosti – výzkum Naše společnost 2005*. (21. 2. 2005) Praha : CVVM, 2005 [citováno 23. 12. 2016] [online] dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3178/f3/100448s_po50221.pdf>.

19. CVVM (Červenka, J.) *Naléhavost řešení problémů – výzkum Naše společnost 2007*. (19. 3. 2007) [online] Praha : CVVM, 2007 [citováno 23. 12. 2016] dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3395/f3/100668s_po70319.pdf>.
20. CVVM (Červenka, J.) *Naléhavost zabývání se oblastmi veřejného života – únor 2014 – výzkum Naše společnost 2014*. (20. 3. 2014) [online] Praha : CVVM, 2014 [citováno 23. 12. 2016] dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7200/f3/po140320.pdf>.
21. CVVM (Pilecká, J.) *Názor na rozšířenost a míru korupce u veřejných činitelů a institucí – březen 2016 – výzkum Naše společnost 2016*. (7. 4. 2016) [online] Praha : CVVM, 2016 [citováno 23. 12. 2016] dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7538/f3/po160407.pdf>.
22. CVVM (Pilecká, J.) *Názor na rozšířenost a míru korupce u veřejných činitelů a institucí – březen 2017 – výzkum Naše společnost 2017*. (7. 4. 2017) [online] Praha : CVVM, 2017 [citováno 23. 12. 2016] dostupné z <https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4278/f9/po170407.pdf>.
23. CVVM (Pilecká, J.) *Postoje občanů k obraně ČR – leden 2017* (16. 2. 2017) [online] Praha : CVVM, 2017 [citováno 23. 12. 2016] dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7661/f3/pm170216b.pdf>.
24. CVVM (Rezková, M.) *Jaké problémy občany znepokojují – výzkum Naše společnost 2002*. (28. 2. 2002) [online] Praha : CVVM, 2002 [citováno 23. 12. 2016] dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a2799/f3/100068s_Po20528.doc>.
25. CVVM (Rezková, M.) *K loňské státní politice a aktuální naléhavosti problémů – výzkum Naše společnost 2003*. (31. 3. 2003) [online] Praha : CVVM, 2015 [citováno 23. 12. 2003] dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a2932/f3/100201s_ps30331.pdf>.
26. CVVM (Šamanová, G.) *Hodnocení naléhavosti zabývání se oblastmi veřejného života a očekávaný vývoj v roce 2010 – výzkum Naše společnost 2010*. (1. 3. 2010) [online] Praha : CVVM, 2010 [citováno 23. 12. 2016] dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3739/f3/101015s_pops100301.pdf>.
27. CVVM (Šamanová, G.) *Naléhavost zabývání se oblastmi veřejného života – únor 2011 – výzkum Naše společnost 2011*. (10. 3. 2011) [online] Praha : CVVM, 2015 [citováno 23. 12. 2011] dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3838/f3/101116s_po110310.pdf>.

28. CVVM (Šamanová, G.) *Naléhavost zabývání se oblastmi veřejného života – únor 2012 – výzkum Naše společnost 2012*. (6. 3. 2012) [online] Praha : CVVM, 2012 [citováno 23. 12. 2016] dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6773/f3/po120306.pdf>.
29. CVVM (Tuček, M.) *Naléhavost zabývání se oblastmi veřejného života – březen 2013 – výzkum Naše společnost 2013*. (30. 4. 2013) [online] Praha : CVVM, 2015 [citováno 23. 12. 2013] dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7003/f3/po130430.pdf>.
30. CVVM (Tuček, M.) *Naléhavost zabývání se oblastmi veřejného života – březen 2015 – výzkum Naše společnost 2015*. (24. 3. 2015) [on-line] Praha : CVVM, 2015 [citováno 23. 12. 2016] dostupné na <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7362/f3/po150324.pdf>.
31. CVVM (Tuček, M.) *Naléhavost zabývání se oblastmi veřejného života – březen 2016 – výzkum Naše společnost 2016*. (6. 4. 2016) [online] Praha : CVVM, 2016 [citováno 23. 12. 2016] dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7537/f3/po160406.pdf>.
32. CVVM (Tuček, M.) *Naléhavost zabývání se oblastmi veřejného života – únor 2017 – výzkum Naše společnost 2017*. (22. 3. 2017) [online] Praha : CVVM, 2017 [citováno 23. 12. 2016] dostupné z <https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4271/f9/po170322.pdf>.
33. CVVM (Veselský, M.) *Hodnocení stavu vybraných oblastí veřejného života a očekávaný vývoj v roce 2008 – výzkum Naše společnost 2007 a 2008*. (19. 3. 2008) [online] Praha : CVVM, 2008 [citováno 23. 12. 2016] dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3490/f3/100764s_ps80319.pdf>.
34. CVVM (Veselský, M.) *Hodnocení stavu vybraných oblastí veřejného života a očekávaný vývoj v roce 2009 – výzkum Naše společnost 2008 a 2009*. (5. 3. 2009) [online] Praha : CVVM, 2009 [citováno 23. 12. 2016] dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3712/f3/100988s_ps91229.pdf>.
35. SARVAŠ Štefan. Průzkum u studentů vojenských škol (II). *Výběr statí pro výchovu, vzdělávání a rekvalifikaci*. 1997, roč. [neudán], č. 3, příloha Fakta.
36. SARVAŠ, Štefan, HODNÝ, Jiří. Postoje studentů vojenských škol v Evropě. *Výběr statí pro rekvalifikaci a vzdělávání*, 1997, roč. [neudán], č. 5, s. 49–64.
37. STEM (2016) *Korupci jako problém vnímá veřejnost slaběji*. [online] Praha : STEM [citováno 23. 12. 2016] dostupné z <<https://www.stem.cz/korupci-jako-problem-vnima-verejnost-slabeji/>>.

38. STEM/MARK, a.s. (Novotný, O., Ryznarová, I.) *Aktuální bezpečnostní politika a postoje k Armádě ČR. Kvantitativní výzkum – názory české populace na bezpečnostní problematiku a Armádu ČR. Závěrečná zpráva z exkluzivního výzkumu pro MO ČR – září 2004*. Praha : Ministerstvo obrany ČR, 2004.

publikace mezinárodních organizací

1. *Bribery in Public Procurement. Methods, Actors and Counter-Measures*. Paris : OECD, 2007.
2. *Consequences of Corruption at the Sector Level and Implications for Economic Growth and Development*. Paris : OECD, 2015
3. *Identification and Quantification of the Proceeds of Bribery. A joint OECD-StAR analysis*. Paris : OECD, 2012.
4. *Integrity in Public Procurement: Good Practice from A to Z*. Paris : OECD, 2007.
5. LANGSETH, P. *Global Program Against Corruption Conferences. Prevention: An Effective Tool to Reduce Corruption*. [Working Paper] Vienna : Centre for International Crime Prevention, Office of Drug Control and Crime Prevention, United Nations Office at Vienna 1999
6. MULCAHY, S. *Lobbying in Europe. Hidden Influence, Privileged Accesses*. Berlin: Transparency International 2015. ISBN: 978-3-943497-80-9 [on-line] retrieved from http://www.transparency.org/whatwedo/publication/lobbying_in_europe citováno 10. 4. 2017.
7. *OECD Glossaries. Corruption: A Glossary of International Standards in Criminal Law*. Paris : OECD, 2008.
8. *Typologies on the Role of Intermediaries in Business Transactions. Final Report*. Paris : OECD, 2009.
9. WB. *Helping Countries Combat Corruption. The Role of the World Bank*. Washington : The World Bank, 1997.

mezinárodní smlouvy, obecně závazné předpisy a smlouvy

1. sdělení MZV č. 25/2000 Sb. mez. smluv, *o přijetí Úmluvy proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních obchodních transakcích*
2. sdělení MZV č. 3/2004 Sb., mez. smluv, *o Občanské úmluvě o korupci*
3. sdělení MZV č. 70/2002 Sb., mez. smluv, *o Trestněprávní úmluvě o korupci*
4. sdělení MZV č. 105/2013 Sb. mez. smluv, *o sjednání Úmluvy Organizace spojených národů proti korupci*
5. *Úmluva o boji proti korupci úředníků Evropských společenství nebo členských států Evropské unie, vypracovaná na základě článku K.3 odst. 2 písm. c) Smlouvy o Evropské unii*
6. zákon č. 1/1993 Sb., *Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů*
7. zákon č. 110/1999 Sb., *o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších doplňků*
8. zákon č. 153/1994 Sb., *o zpravodajských službách České republiky, ve znění*

pozdějších předpisů

9. zákon č. 159/2006 Sb., *o střetu zájmů*, ve znění pozdějších předpisů
10. zákon č. 2/1969 Sb., *o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky*, ve znění pozdějších předpisů
11. zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník*, ve znění pozdějších předpisů
12. zákon č. 412/2005 Sb., *o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti*, ve znění pozdějších předpisů
13. zákon č. 47/2002 Sb., *o podpoře malého a středního podnikání a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky*, ve znění pozdějších předpisů
14. zákon č. 585/2004 Sb., *o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon)*, ve znění pozdějších předpisů
15. zákon č. 77/1997 Sb., *o státním podniku*, ve znění pozdějších předpisů
16. zákon č. 90/2012 Sb., *o obchodních korporacích*, ve znění pozdějších předpisů
17. zákon č. 221/1999 Sb., *o vojácích z povolání*, ve znění pozdějších předpisů
18. zákon č. 234/2014 Sb., *o státní službě*

zdroje dat a ostatní online publikace

1. ___23 August 1793 Revolutionary France decrees the "levée en masse" [online] [citováno 1. 5. 2016] dostupné z <<http://tofindtheprinciples.blogspot.cz/2010/08/23-august-1793-revolutionary-france.html>>.
2. Česká republika a NATO chronologicky: 1985–1993. *NATOAktual* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <http://www.natoaktual.cz/cr-a-vztahy-s-nato-Ozy-na_cr.aspx?y=na_cr/cravztahysnato.htm>.
3. Česká republika a NATO chronologicky: 1994–1996. *NATOAktual* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <http://www.natoaktual.cz/na_cr.aspx?y=na_cr/cravztahysnatoii.htm>.
4. Česká republika a NATO chronologicky: 1997–1998. *NATOAktual* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <http://www.natoaktual.cz/na_cr.aspx?y=na_cr/cravztahysnatoiii.htm>.
5. Česká republika a NATO chronologicky: 1999–2000. *NATOAktual* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <http://www.natoaktual.cz/na_cr.aspx?y=na_cr/cravztahysnatoiv.htm>.
6. Česká republika a NATO chronologicky: 2001–2002. *NATOAktual* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <http://www.natoaktual.cz/na_cr.aspx?y=na_cr/cravztahysnatov.htm>.
7. ČSÚ. Evropský srovnávací program. Praha : Český statistický úřad, 2015 [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <https://www.czso.cz/documents/10180/25800000/ecp_tab_grafy_2014.pdf/f574a2ea-15e4-4a6f-a7c5-23820413b13b?version=1.0>.
8. EIU (2017) *Democracy Index*. 1996-2017. New York : Economist Intelligence Unit.
9. *Encyclopaedia Britannica* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<http://academic.eb.com/levels/collegiate/article/military-industrial-complex/389526>>.

10. GAO Report, GAO-08-485. *Defense Contracting: Post-Government Employment of Former DOD Officials Needs Greater Transparency*, [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <://www.gao.gov/new.items/d08485.pdf>.
11. Generální tajemníci NATO. *NATOAktual*. [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <http://www.natoaktual.cz/generalni-tajemnici-nato-0x4-na-projekty.aspx?c=A111108_151008_na_projekty_m02>.
12. *George Robertson, Baron Robertson of Port Ellen*. [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <https://en.wikipedia.org/wiki/George_Robertson,_Baron_Robertson_of_Port_Ellen>.
13. *Jan Dobrovský* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Dobrovsk%C3%BD>.
14. *Luboš Dobrovský*. [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné na <https://cs.wikipedia.org/wiki/Lubo%C5%A1_Dobrovsk%C3%BD>.
15. MF (2001–2015) *přehled o investičních programech Ministerstva obrany* [online] dostupný v informačních systémech ARIS, UFIS, Monitor.
16. MO (1996–2015) *Návrh státního závěrečného účtu státního rozpočtu České republiky – kapitola 307 Ministerstva obrany ČR*. Praha : Ministerstvo obrany.
17. MO (1996–2017) *Návrh státního rozpočtu České republiky – kapitola 307 Ministerstva obrany ČR*. Praha : Ministerstvo obrany.
18. NATO (2017) *Information on defence expenditures*. (1988–2017) dostupné na <http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49198.htm>.
19. OECD (2000) *Czech Republic: Review of Implementation of the Convention and 1997 Recommendation*, Paris : OECD.
20. OECD (2006) *The Phase 2 Report on the Czech Republic by the Working Group on Bribery evaluates the implementation of the OECD Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions in the Czech Republic*. Paris: OECD.
21. OECD (2013) *Phase 3 Report on Implementing the OECD Anti-Bribery Convention in the Czech Republic, March 2013*. Paris : OECD.
22. OMB (2016) *Historical Tables* [online] [citováno 1. 12. 2016] dostupné z <https://www.whitehouse.gov/omb/budget/Historicals>.
23. PMI. *Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Report, Volume I-III, 2009* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <http://www.mpil.de/en/pub/publications/archive/independent_international_fact.cfm>.
24. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <https://cs.wikipedia.org/wiki/Poslaneck%C3%A1_sn%C4%9Bmovna_Parlamentu_%C4%8Cesk%C3%A9_republiky>.
25. *Seznam ministrů obrany České republiky*. [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_ministr%C5%AF_obrany_%C4%8Cesk%C3%A9_republiky>.
26. *Seznam náčelníků Generálního štábu Armády České republiky* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_n%C3%A1%C4%8Deln%C3%ADk%C5%AF_Gener%C3%A1ln%C3%ADho_%C5%A1t%C3%A1bu_Arm%C3%A1dy_%C4%8Cesk%C3%A9_republiky>.

27. *Seznam prezidentů Spojených států amerických* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_prezident%C5%AF_Spojen%C3%BDch_s_t%C3%A1t%C5%AF_americk%C3%BDch.
28. *Seznam vlád Česka* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_vl%C3%A1d_%C4%8Ceska.
29. TI (2011) *Brabery Perception Index* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <http://www.transparency.org/research/bpi/>.
30. TI (2013) *Defence Companies Anti-Corruption Index* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupný z <http://transparencyschool.org/wp-content/uploads/GI-main-report.pdf>.
31. TI (2015a) *Corruption Perception Index* [online] [citováno 1. 4. 2016] dostupné z <http://www.transparency.org/research/cpi/overview>.
32. TI (2015b) *Defence Companies Anti-Corruption Index* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupný z <http://companies.defenceindex.org/>.
33. TI (2015c) *Government Defence Anti-Corruption Index* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupný z <http://www.transparency.cz/wp-content/uploads/Government-Defence-Anti-Corruption-Index-2015.pdf>.
34. *United States Congress* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z https://en.wikipedia.org/wiki/United_States_Congress.
35. VP (1993-2017). *Statistický přehled kriminality*. [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <http://www.vp.army.cz/soubory-ke-stazeni>
36. WB (2017) *World Development Indicators* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators>.
37. WB. *What is Fraud and Corruption?* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <http://www.worldbank.org/en/about/unit/integrity-vice-presidency/what-is-fraud-and-corruption>.

ročenky a výroční zprávy

1. ČEŠKA, J. *Československo, Česká a Slovenská Federativní Republika. Přehled oficiální statistiky v letech 1980–1992. Díl I.* Praha : Futura, 2013. 493 s. ISBN 978-80-86844-85-5.
2. *Konsolidovaná výroční zpráva Veletrhy Brno, a.s. 2000–2015.* [online] Brno : Veletrhy Brno, [citováno 1. 5. 2017] dostupné na <http://www.bvv.cz/veletrhy-brno/pro-akcionare/vyrocní-zpravy/>.
3. *Ročenka Ministerstva obrany.* Praha : 1993–2016.
4. *Ročenka Ministerstva vnitra ČR 2001.* Praha : 2002, Ministerstvo vnitra. ISBN 80-238-8773-4.
5. SIPRI (2017) *SIPRI Military Expenditure Database.* [online] [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <https://www.sipri.org/sites/default/files/SIPRI-Milex-data-1949-2016.xlsx> />.
6. *SIPRI Yearbook 1972.* New York : Humanities Press, 1972. 611 p. ISBN 91-85114-12-X611.
7. *SIPRI Yearbook 1981.* Oxford : Oxford University Press, 1981. 545 p. ISBN 0-89946-090-9518.
8. *SIPRI Yearbook 1991.* Oxford : Oxford University Press, 1991. 852 p. ISBN 978-

- 0-19-829145-9.
9. *SIPRI Yearbook 1993*. Oxford : Oxford University Press, 1993. 864 p. ISBN 978-0-19-829166-4.
 10. *SIPRI Yearbook 1994*. Oxford : Oxford University Press, 1994. 841 p. ISBN 978-0-19-829182-4.
 11. *SIPRI Yearbook 1995*. Oxford : Oxford University Press, 1995. 960 p. ISBN 978-0-19-829193-0.
 12. *SIPRI Yearbook 2001*. Oxford : Oxford University Press, 2001. 790 p. ISBN 978-0-19-924772-1.
 13. *SIPRI Yearbook 2011*. Oxford : Oxford University Press, 2011. 600 p. ISBN 978-0-19-969552-2.
 14. *SIPRI Yearbook 2017*. Oxford : Oxford University Press, 2017. 896 p. ISBN 978-0-19-881180-0.
 15. *Statistická ročenka České republiky*. 1993–2016. Praha : Český statistický úřad.
 16. *Výroční zpráva 2016*. 1. vyd. Praha : Nejvyšší kontrolní úřad, 2017. 117 s.
 17. *Zpráva o činnosti Vojenského zpravodajství za rok 2004*. [online] Praha: Ministerstvo obrany, 2005. [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<http://www.vzcr.cz/shared/clanky/20/V%fdro%e8n%ed%20zpr%e1va%202004.pdf>>.
 18. *Zpráva o činnosti Vojenského zpravodajství za rok 2006*. [online] Praha: Ministerstvo obrany, 2007. [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<http://www.vzcr.cz/shared/clanky/20/V%fdro%e8n%ed%20zpr%e1va%202006.pdf>>.
 19. *Zpráva o činnosti Vojenského zpravodajství za rok 2008*. [online] Praha: Ministerstvo obrany, 2009. [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<http://www.vzcr.cz/shared/clanky/20/V%fdro%e8n%ed%20zpr%e1va%202008.pdf>>.
 20. *Zpráva o činnosti Vojenského zpravodajství za rok 2009*. [online] Praha: Ministerstvo obrany, 2010. [citováno 1. 5. 2017] dostupné z <<http://www.vzcr.cz/shared/clanky/20/V%fdro%e8n%ed%20zpr%e1va%202009.pdf>>.

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Potvrzení o účasti v boji proti korupci na Ministerstvu obrany ČR (text)**
- Příloha č. 2: Usnesení vlády ČR č. 259 z 15. 3. 2000 k Principům spolupráce státu s obranným průmyslem v České republice (text)**
- Příloha č. 3: Principy spolupráce státu s obranným průmyslem v České republice (text)**
- Příloha č. 4: Dohoda o spolupráci mezi Asociací obranného průmyslu ČR a Ministerstvem zahraničních věcí ČR (text)**
- Příloha č. 5: Dohoda o spolupráci mezi Asociací obranného průmyslu ČR a Ministerstvem vnitra ČR (text)**
- Příloha č. 6: Dohoda o vzájemné spolupráci mezi Ministerstvem obrany ČR a Asociací obranného a bezpečnostního průmyslu ČR (text)**
- Příloha č. 7: Seznam členů Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu ČR (text)**
- Příloha č. 8: Vojenskoprůmyslový komplex v USA v pojetí tzv. železného trojúhelníku a vývoj podílu vojenských výdajů a výdajů na sociální zabezpečení a zdravotní péči v USA na HDP v letech 1948–2015 (obrázek)**
- Příloha č. 9: Železný trojúhelník v liberální demokracii se smíšeným hospodářstvím a v lidové demokracii s centrálně řízeným hospodářstvím a korupční kriminální jednání (tabulka)**
- Příloha č. 10: Korupce v pojetí teorií sociálního problému (tabulka)**
- Příloha č. 11: Technické souvislosti procesní a prostorové organizace obrany na státním území/odvětví obrany (obrázek)**
- Příloha č. 12: Vlivová struktura pro pořizování/obchod s vojenským materiálem v ČR jako model AAA (tabulka)**
- Příloha č. 13: Vlivová struktura pro pořizování/obchod s vojenským materiálem v ČR jako model AAA – role aktérů a pohyb aktérů arénou (tabulka)**
- Příloha č. 14: Aktéři zapojení nebo ovlivnění pořizování/obchodem s vojenským materiálem v České republice (tabulka)**
- Příloha č. 15: Nominační proces na funkci náčelníka Generálního štábu Armády ČR v letech 1993–2017 (tabulka)**

- Příloha č. 16: Dohled nad akvizicí a výstavbou a použitím vojenských schopností ČR v letech 1993–2017 (tabulka)**
- Příloha č. 17: Významné osobnosti ovlivňující postoj veřejnosti k armádě v České republice letech 1993–2017 (text)**
- Příloha č. 18: Střídání vlád a politických stran v ČR v letech 1992–2017 (tabulka)**
- Příloha č. 19: Model manipulace požadavku zvyšování vojenských výdajů v České republice (tabulka)**
- Příloha č. 20: Model manipulace požadavku zvyšování vojenských výdajů v České republice v logice zdůvodnění z pohledu veřejné politiky a hodnocení rozhodnutí teoriemi spiknutí (tabulka)**
- Příloha č. 21: Závazek zvyšovat výdaje na obranu ČR na hranici 2 % HDP v letech 1993–2017 (tabulka)**
- Příloha č. 22: Financování vojenských nemocnic v letech 2006–2015 v mil. Kč (tabulka)**
- Příloha č. 23: Velikost NATO a výdaje USA a ostatních států NATO v letech 1949–2015 jako s.c. 2014 a mil mil. USD (obrázek)**
- Příloha č. 24: Vztahy ČR a NATO a jejich agenda v letech 1990–2017 (tabulka)**
- Příloha č. 25: Výdaje na obranu ČSSR a ČR v letech 1961–2020 (obrázek)**
- Příloha č. 26: Corruption Perception Index (CPI) u států NATO v letech 1999–2016 (tabulka)**
- Příloha č. 27: Corruption Perception Index (CPI) u států V4 a USA v letech 1995–2016 (obrázek)**
- Příloha č. 28: Naléhavost problémů, které by měly být v ČR řešeny v letech 1995–2017 (tabulka)**
- Příloha č. 29: Naléhavost řešení problémů korupce, hospodářská kriminalita a situace v armádě v ČR v letech 2007–2017, v % (tabulka)**
- Příloha č. 30: Míra korupce v institucích a oblastech veřejného života v ČR (průměrné známky) v letech 2001, 2005 a 2011–2017 (tabulka)**
- Příloha č. 31: Nápad trestné činnosti – korupční trestné činy v působnosti vyšetřování Vojenskou policií v letech 1993–2016 (tabulka)**
- Příloha č. 32: Racionalita představ obyvatel ČR o velikosti ozbrojených sil ČR a velikosti rozpočtu Ministerstva obrany v ČR v letech 2013–2015, v % (tabulka)**

- Příloha č. 33: Postoje obyvatel ČR velikosti výdajů na obrany v letech 2011–2013 a 2015, v % (tabulka)**
- Příloha č. 34: Příklad pořizování kolových obrněných transportérů v letech 1993–2017 (tabulka)**
- Příloha č. 35: Přehled koncepcí zpracovávaných organizačními složkami Ministerstva obrany ČR v roce 2011 (text)**
- Příloha č. 36: Odpověď Ministerstva obrany ČR na zpřístupnění Koncepce přezbrojení AČR z roku 1995 (text)**
- Příloha č. 37: Předražování v obchodu s vojenským materiálem s využitím pohybu měnového kursu a struktura investic v rozpočtu Ministerstva obrany ČR po roce 1993 (obrázek)**
- Příloha č. 38: Počet informací o záměrech namířených proti zabezpečení obrany ČR zaslané Vojenským zpravodajstvím v letech 2004–2012 (tabulka)**
- Příloha č. 39: Přehled reprezentačních plesů Armády ČR zajišťovaných cestou VLRZ, p.o. (text)**
- Příloha č. 40: Partneři reprezentačního plesu Armády ČR a výše jejich příspěvku v tis. Kč v letech 2012–2017 (tabulka)**
- Příloha č. 41: Přepočtený počet zaměstnanců Ministerstva obrany ČR v letech 2003–2016 (tabulka)**
- Příloha č. 42: Demonstrativní cíle Ministerstva obrany ČR (tabulka)**
- Příloha č. 43: Místo konzultačních firem v činnosti Ministerstva obrany ČR v letech 2004–2006 (tabulka)**
- Příloha č. 44: Odpovědnost za rozpočet Ministerstva obrany ČR v letech 1993–2017 (tabulka)**
- Příloha č. 45: Mobilita vedoucích orgánů Ministerstva obrany ČR s kontrolními funkcemi v prevenci a represí letech 2002–2017 (tabulka)**
- Příloha č. 46: Politicko-vojenské ambice a počet profesionálních vojáků v České republice v letech 1993–2025 (obrázek)**
- Příloha č. 47: Citace z vybraných kontrolních závěrů Nejvyššího kontrolního úřadu z kontrolních akcí provedených v letech 1993–2017 (text)**
- Příloha č. 48: Standard komunikace podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím (tabulka)**
- Příloha č. 49: Informační bulletin Ministerstva obrany pro výrobce z českého průmyslu 1994 (text)**

Příloha č. 50: Veletrhy Brno, a.s. a bilance zbrojního veletrhu IDET v letech 1999–2015 (tabulka)

Příloha č. 51: Odpověď Ministerstva obrany ČR na dotaz o organizačním a personálním zabezpečení boje proti korupci v roce 2017 (text)

Příloha č. 52: Seznam usnesení vlády ČR zabývající se korupcí v letech 1999–2017 (text)

Přílohy